

Centrul de Cercetare *Comunicare Interculturală și Literatură*,
Facultatea de Litere,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

ANALELE UNIVERSITĂȚII „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

FASCICULA XXIV
Anul X, Nr. 1 (17), 2017

Lexic comun / Lexic specializat
General Lexicon / Specialized Lexicon
Lexique commun / Lexique spécialisée

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2017

REDACTOR-ŞEF: Conf. univ. dr. Oana Magdalena CENAC

EDITOR : Centrul de Cercetare *Comunicare Interculturală și Literatură*, Facultatea de Litere,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

DIRECTOR: Prof. univ. dr. Doinița Milea

SECRETAR DE REDACTIE: Prof. univ. dr. Nicoleta Ifrim

Rezumat în limba engleză / franceză : Conf. univ. dr. Oana Cenac, Prof. univ. dr. Simona
Antofi, Prof. univ. dr. Nicoleta Ifrim,

Administrare site și redactor web: Conf. univ. dr. Oana Cenac, Lect. univ. dr. Petrica Pațilea

Corectură: Conf. univ. dr. Oana Cenac , Prof. univ. dr. Nicoleta Ifrim

Difuzare: Conf. univ. dr. Oana Cenac , Prof. univ. dr. Nicoleta Ifrim

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC: Angela BIDU-VRĂNCEANU (Universitatea din București), Jean-Claude BOULANGER (Université de Laval, Canada), Grigore BRÂNCUȘ (Academia Română), Gheorghe CHIVU (Academia Română), Alexandra CUNIȚĂ (Universitatea din București), Stelian DUMISTRĂCEL (Universitatea „Al.I.Cuza”, Iași, Doctor Honoris Causa al Universității „Dunărea de Jos”, Galați), Ana GUȚU (ULIM, Republica Moldova), Amélie HIEN (Université Laurentienne, Sudbury, Ontario, Canada), Denis LEGROS (Université Paris VIII, Franța), Elena PRUS (ULIM, Republica Moldova), Marius SALA (Academia Română, Doctor Honoris Causa al Universității „Dunărea de Jos”, Galați), Lucia WALD (Universitatea din București), Rudolf WINDISCH (Universitatea din Rostock, Germania)

COLEGIUL REDACȚIONAL: Simona ANTOFI, Doina Marta BEJAN, Laurențiu ICHIM, Nicoleta IFRIM, Maria EGRI, Daniela ȚUCHEL, Angelica VÂLCU

EDITORUL SERIEI LC / LS: Doina Marta BEJAN

REDACTORI RESPONSABILII AI NUMĂRULUI CURENT:

Oana Magdalena CENAC, Simona ANTOFI, Nicoleta IFRIM

Referenți științifici: Oana Cenac, Simona Antofi, Nicoleta Ifrim

Coordonatori: Oana Cenac, Simona Antofi, Doina Bejan

Editori: Oana Cenac, Simona Antofi, Doina Bejan

Seria LC / LS este accesibilă celor interesați prin schimb interbibliotecar asigurat de Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați, la adresa:

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, str. Domnească, nr. 47, Galați,

Cod poștal 800008. România

Telefon: +40-236-460476

Fax: +40-236-460476

TEHNOREDACTARE ȘI TIPĂRIRE: Editura Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca

e-mail: editura@casacartii.ro

ISSN 1844-9476

Actele Conferinței Internaționale
Lexic comun - Lexic specializat
19-20 mai 2017

**„DEMOCRATIZAREA CUNOAȘTERII”
SAU MIGRAȚIA LEXICULUI SPECIALIZAT
SPRE LEXICUL COMUN**

**„DEMOCRACY OF KNOWLEDGE”
OR MIGRATION OF SPECIALIZED LEXICON
TO THE COMMON LEXICON**

**„DÉMOCRATIE DE CONNAISSANCE”
OU MIGRATION DE LEXIQUES SPÉCIALISÉS
AU LEXIQUE COMMUN**

Doina Marta BEJAN

Oana Magdalena CENAC

Simona ANTOFI

Coordonatori de proiect

Volumul cuprinde o parte din actele Conferinței internaționale *Lexic comun / Lexic specializat. „Democratizarea cunoașterii” sau migrația lexicului specializat spre lexicul comun*, organizată de membrii Centrului de cercetare științifică „Comunicare interculturală și literatură”, din Facultatea de Litere a Universității „Dunărea de Jos” din Galați în colaborare cu Biblioteca județeană „V.A.Urechia” din Galați, „Institutul de Științe ale Educației” din Chișinău, „Universitatea Liberă Internațională” din Republica Moldova și cu „Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale” din Chișinău, Republica Moldova, în perioada Galați, 19-20 mai 2017.

Prin redactarea acestui volum dorim să mulțumim tuturor celor prezenți la lucrările manifestării științifice precum și „Ministerului Educației Naționale” prin „Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare” care ne-a susținut material în publicarea actelor conferinței.

Conf. univ. dr. Oana Magdalena Cenac
Președinta comitetului de organizare

Conferința internațională
**Lexic comun / Lexic specializat. „Democratizarea cunoașterii”
sau migrația lexicului specializat spre lexicul comun**
Galați, 14-15 octombrie 2016

**COMITETUL DE PROGRAM / SCIENTIFIC COMMITTEE /
COMITÉ SCIENTIFIQUE**

Prof. univ. dr. Gheorghe CHIVU, membru corespondent al Academiei Române

Prof. univ. dr. Michael METZELTIN, membru al Academiei de Științe a Austriei, Institutul de Romanistică din Viena

Prof. univ. dr. Jukka HAVU, Universitatea din Tampere, Finlanda

Professor dr. Rudolph WINDISCH, Universität Rostock, Germania

Dr. hab. Petrea LINDENBAUER, Institutul de Romanistică din Viena

Prof. univ. dr. hab. Elena PRUS, Academia de Științe a Moldovei

Prof. univ. dr. Ana GUȚU, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova

Prof. univ. dr. Nelu VICOL, Institutul de Științe ale Educației din Chișinău, Republica Moldova

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Prof. univ. dr. Angela BIDU-VRĂNCEANU, Universitatea din București, România

Prof. univ. dr. Luminița CĂRĂUȘU, Universitatea „Al.I.Cuza”, Iași, România

Prof. univ. dr. Alexandra CUNIȚĂ, Universitatea București, România

Prof. univ. dr. Gabriela DIMA, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Prof. univ. dr. hab. Felicia DUMAS, Universitatea „Al.I.Cuza”, Iași, România

Prof. univ. dr. Stelian DUMISTRĂCEL, Universitatea „Al.I.Cuza”, Iași, România

Prof. univ. dr. Liviu GROZA, Universitatea din București, România

Prof. univ. dr. hab. Cristian MOROIANU, Universitatea București,
România

Prof. univ. dr. Virginia LUCATELLI, „Dunărea de Jos”, Galați, România

Prof. univ. dr. Doinița MILEA, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați,
România

Prof. univ. dr. Floriana POPESCU, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați,
România

Conf. univ. dr. Doina Marta BEJAN, Universitatea „Dunărea de Jos”,
Galați, România

COMITETUL DE ORGANIZARE / ORGANIZING COMMITTEE / COMITÉ D'ORGANISATION

Președinte: Conf. univ. dr. Oana Cenac

Co-Președinte: Prof. univ. dr. Simona Antofi

Membri: Prof.univ.dr. Doinița Milea, prof. univ. dr. hab. Nicoleta Ifrim,
conf. univ. dr. Cătălin Negoită, lect. univ. dr. Laurențiu Ichim,
lect. univ. dr. Petrica Pațilea, lect. univ. dr. Daniela Bogdan, asist.
univ. dr. Loredana-Liliana Buzoianu, conf. univ. dr. Mirela
Drăgoi, lect. univ. dr. Carmen Opriț-Maftei, prof. Marian Antofi.

CUPRINS / CONTENTS / SOMMAIRE

TERMINOLOGIE

Stelian DUMISTRĂCEL.....17

Avataruri ale termenilor specializați în discursul public

Avatars of terms specialized in public discourse

Avatars de termes spécialisés dans le discours public

Ana GUȚU.....35

Dinamica internă a sferelor terminologice și proiecția lor în textul specializat

La dynamique interieure des spheres terminologiques et leur projection dans le texte specialise

The Internal Dynamic of the Terminological Spheres and Their Application in the Specialized Texts

Adrian CHIRCU.....53

Crampeie din vechea terminologie maritimă românească.

Observații asupra dicționarului lui Teodor Corbea (*Dictiones Latinae cum valachica interpretatione*)

Samples of the Old Romanian Maritime Terminology. Observations on Teodor Corbea's Dictionary (*Dictiones Latinae Cum Valachica Interpretatione*)

Des bribes de l'ancienne terminologie maritime roumaine. Remarques sur le dictionnaire de Teodor Corbea (*Dictiones Latinae cum valachica interpretatione*)

Felicia DUMAS..... 66

Le role des textes numeriques dans la popularisation de la terminologie religieuse orthodoxe française

Rolul textelor numerice în popularizarea terminologiei ortodoxe franceze

The Role of Digital Texts in the Popularization of the Religious Orthodox Terminology in French

Dumitru BORTUN.....80

Brexit, Trump, Erdogan, Orban, Le Pen etc. Concluzii cu privire la mersul istoriei

Brexit, Trump, Erdogan, Orban, Le Pen etc. Conclusions on the course of history

Brexit, Trump, Erdogan, Orban, Le Pen etc. Conclusions sur le cours de l'histoire

Loredana BUZOIANU.....91
Lecturi destinate principilor: *Dumnezeiasca liturghie a lui Dosoftei (1679) din perspectiva particularităților de limbă*
Readings for the Principles: Dosoftei's Mass (1679) - a linguistic perspective
Lectures pour les Principes: La Messe de Dosoftei (1679) - perspective linguistique

Antonela CIOROIU.....96
Elitism și democratizare în limbajul matematic
Elitism and Democratization in the Mathematical Lexicon
Elitisme et démocratisation en langage mathématique

Aurelia - Ana VASILE.....100
Newspaper Headlines. From Common Language to Journalese in Contemporary Romanian Journalism (XXIst century)
Les titres des articles de presse, entre le jargon du journalisme, le langage spécialisé et le langage commun dans le journalisme roumain contemporain
(du XXIe siècle)
Titlurile de ziar. De la limbaj comun la *jurnaleză* (jargon jurnalistic) în jurnalismul românesc contemporan (de secol XXI)

Emina CĂPĂLNĂȘAN.....107
Cultivarea limbii sau *political correctness* – cele două fețe ale postmodernității
Standard language or *political correctness* – the two faces of postmodernity
La culture du langage ou la rectitude politique - les deux côtés de la postmodernité

Cătălin NEGOIȚĂ.....117
Dacopații și „rescrierea” istoriei. Cum poate o aberație, repetată de o mie de ori, să devină adevăr
The dacopaths and the rewriting of history. How can an recurring aberration become truth
Les dacopathes qui remanient l'histoire. Comment est-il possible qu'une aberration répétée mille fois devienne vérité

Matei DAMIAN	130
Fracturi comunicaționale în propagarea discursului științific	
Communicational Breaks in Spreading Scientific Discourse	
Des brèches communicationelles dans la diffusion du discours scientifique	

LEXICOLOGIE

Cristian MOROIANU	139
Pleonasme etimologice	
Etymological Pleonasm	
Pleonasmes étymologiques	
Liviu GROZA	151
Migrații lexicale eșuate	
About the Incorrect Use of Scientific Terms in Common Romanian	
A propos de l'utilisation incorrecte des termes scientifiques	
dans la langue roumaine commune	
Viorica PĂUȘ	157
Ulysse de Marsillac et sa contribution au journalisme d`information en roumanie au XIXe siecle	
Ulysse de Marsillac și contribuția sa la jurnalismul de știri în Romania secolului al XIX-lea	
Ulysse de Marsillac and his contribution to news journalism in romania in the nineteenth century	
Doina MACARIE	172
Elemente arhaice în proverbele românești	
Archaic Elements in Romanian Proverbs	
Éléments archaïques dans les proverbes roumains	
Denisa Maria TOUT	183
Din lexicul descântecelor sălăjene	
Du lexique des charmes de la région de Sălaj	
From the Vocabulary of Runes from Sălaj	
Adela-Marinela STANCU	190
Le soleil et la lune dans des expressions	
Soarele și luna în expresii	

The sun and the moon in expressions

Daniel KIȚU.....203

Rolul lexicului neologic în imaginarul poetic al Anei Blandiana

Poetical spaces and national opening in Ana Blandiana's lyricism

Le rôle du lexique néologique dans la lyrique d'Ana Blandiana

Alina NACU.....213

Discursul de vulgarizare în articolele de popularizare a științei

The vulgarization discourse in the articles of science popularization

Le discours de vulgarisation dans les articles de popularisation de la science

Carmen OPRÎȚ-MAFTEI.....222

The Language of Graphs in Business English. A Terminological Perspective

Limbajul graficelor în engleza pentru afaceri. O perspectivă terminologică

Le langage des graphiques en langue anglaise pour les entreprises.

Une perspective terminologique

Daniela BOGDAN.....230

Jargonul modern și publicitatea

Advertising and the Modern Jargon

Le jargon moderne et la publicité

Loredana BUZOIANU.....239

Calcurile lingvistice în *Orthografia sau Dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești* de Constantin Diaconovici-Loga, Buda, 1818

Linguistic Calcs in the Orthography or the Right Letter for the Straightening of the Writers of the Romanian Language by Constantin Diaconovici-Loga, Buda, 1818

Calculs linguistiques dans l'orthographe ou la bonne lettre pour la correction des écrivains roumains par Constantin Diaconovici-Loga, Buda, 1818

PĂGINI DE LECTURĂ

Sofia DIMA, *Dicționar francez-român. Termeni de cultură religioasă*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, ISBN 978-606-17-1054-6, 605 p.,

Mirela DRĂGOI.....249

Constantin FROSIN, *Au hasard de mes lectures*, Bucarest, Editions eLiteratura, 2014, ISBN 978-606-700-442-7, 522 p.

Daniel GĂLĂȚANU.....252

Ken Robinson și Lou Aronica (2015) *Școli creative – Revoluția de la bază a învățământului*. București: Publica, ISBN 978-606-722-056-8, 345 p.,

Iulia Veronica COCU.....254

Julian Assange, Jacob Applebaum, Andy Müller-Maguhn, Jérémie Zimmermann, *Cypherpunks. Libertatea și viitorul internetului*, Editura Litera, București, 2016, ISBN 978-606-33-0610-5

Petrica PAȚILEA... .. 258

NOTES ON THE CONTRIBUTORS 261

TERMINOLOGIE

AVATARURI ALE TERMENILOR SPECIALIZAȚI ÎN DISCURSUL PUBLIC¹

0.1. Preliminarii: câteva referințe terminologice. Ne simțim obligați față de cititori să precizăm, în primul rând, accepțiile termenilor folosiți chiar în titlu.

0.1.1. Folosim termenul *avatar* cu accepția, figurată, „metamorfoză”, preferat acestuia întrucât utilizarea, de asemenea figurată, considerată astăzi învechită, implică un oarecare... dramatism al transformării sensului cuvintelor, una „neprevăzută, chinuitoare” (DEX) în evoluția acestuia; vezi, de exemplu, *mutatis mutandis*, la Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*: „Sar putea desprinde din versurile poetului un întreg scenariu dramatic al acestui topos al cuvântului odios iubit. Între *har* și *hazna*, cuvântul, în proiecție mitopoetică, trece prin toate ipostazele, iar poetul, prin definiție om al cuvântului, întovărășește verbul în toate avatarurile sale” ([/books.google.ro/](http://books.google.ro/)).

0.1.2. *Termen specializat* este, pentru noi, orice termen inițial „tehnic” într-un domeniu, adică aparținând fondului de bază al acestuia, fără ca, obligatoriu, să avem în vedere un spațiu al științei propriu-zise (de exemplu, *periscop* sau chiar verbul /a/ *inventa*).

0.1.3. Folosim sintagma *discurs public* (în continuare, DP) pentru a ne referi la enunțuri din presă și din audio-vizual, de regulă prelevate de pe internet. Textele accesate aparțin atât registrului public formal, cât și celui profesional, respectiv celui personal (în special când este vorba de terminologia medicală).

0.2. Identificarea, în procesul comunicării, a unor „limbaje funcționale” pornește de la teoria coșeriană a așa-numitei „limbi funcționale”, prin care Magistrul de la Tübingen numește, de fapt, „limba exemplară”. În ceea ce ne privește, din preocuparea pentru comunicare, am avut în vedere, permanent, criteriile social-culturale de departajare a varietăților discursului: limbaje formalizate ce sunt folosite în anumite domenii de activitate, existența unui anumit public și utilizarea anumitor

---

¹ Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun – Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

mijloace lingvistice, specifice. Astfel, termenul de *limbaje* este mai adecvat realităților pe care le analizăm, fiind vorba, în special, de comunicarea, la diferite niveluri, în special dacă avem în vedere medicina aplicată.

0.3. Problema *palierei terminologice* se pune cel puțin cu privire la trei domenii pentru care, din perspectivă socială, funcționează constant două niveluri, deosebite, ale comunicării. De exemplu, păstrând diferența existentă de la începuturi între exegeza biblică și propovăduirea/practicarea cultului în diferite medii (socio-)lingvistice sau distanțându-se treptat de medicina și farmacia naturală/naturistă, ca și de dreptul cutumiar, clericii, medicii, farmaciștii și juriștii, deși în permanent contact cu un „public” larg, sunt și în posesia unor ansambluri de termeni ce marchează nivelul exegezei și progresul practicilor în domeniile enumerate. Dar ceea ce clericii numesc *euharistie* pentru cei care au respectat „postul” este *împărtășanie* (ritual numit frecvent pe vremuri *cuminecătură*), iar pentru agonizanți, în multe zone ale țării, se mai numește *grijanie*. Medicii pot scrie în certificatele și rețetele pe care le completează diagnostice precum *epigastralgie* sau *neoplasm*, referindu-se la ceea ce pentru pacienți sau familiile lor reprezintă *dureri la lingurică*, respectiv *cancer* (mai vechi doar *rac*). Iar avocatul va trebui să decodeze termeni ca *ereditate* sau *malversație*, pe care conservatorismul recunoscut al limbajului juridico-administrativ le menține în legislație și în aplicarea acesteia; el va vorbi cu clienții săi despre *urmaș*, *moștenitor* ori *succesor* și se va referi la o anumită infracțiune, după caz, *delapidare*, *fraudă* sau, mai direct, *furt*. Nu este vorba de o simplă sinonimie mai mult sau mai puțin facultativă, având ca punct de plecare vreun presupus elitism (în unele situații) de... castă, ci de pragmatism, la diferite niveluri. Pentru ca teoria și practica să funcționeze, cele două paliere terminologice sunt, prin urmare, nu numai justificate, ci și obligatorii.

0.4. Pentru ideile luate în discuție în această comunicare suntem tributari, în primul rând, exegezelor noastre anterioare (inclusiv terminologiei lansate, respectiv utilizate în acestea), dintre care, în primul rând amintim titlurile Dumistrăcel 2006^a, Dumistrăcel 2006^b, Dumistrăcel 2011, Dumistrăcel 2017^a, Dumistrăcel 2017^b, mențiune care, în ceea ce ne privește, ne-a scutit de a mai trimite, când, după normă, s-ar fi cerut, la texte din volumele respective, eventual la bibliografia lucrărilor de referință.

0.5. Procesul obiectiv al pătrunderii termenilor specializați în DP este ilustrat, cu precădere, de utilizarea, firească, a TM de cea mai mare parte a vorbitorilor activi ai unei limbi (în speță, ai limbii române), iar recrutarea unui număr (variabil) de astfel de termeni în exprimarea „figurată” poate fi

urmărită prin acțiunea metaforizării, și aceasta un proces firesc în viața unei limbi. Aceste zone ale comunicării fac, de altfel, obiectul expunerii noastre de față, ca rezultat al unor abordări particulare, anterioare, la care ne-am referit în paragraful anterior.

1. Terminologia medicală

1.1. Repere cronologice. Ne-am referit deja la câteva caracteristici ale terminologiei medicale (în continuare: TM). Avem în vedere o destul de veche preocupare pentru eficiență a medicilor, pe care, pe teren românesc, o ilustrează, de exemplu, chiar sumarul unei cărți de medicină intitulată *Doctorul de casă*, din 1846, segmentat într-o secțiune „pentru doctor” și una „pentru norod”, cu diferențe cum ar fi: [a] „pentru norod”: „orânduiala îmbrăcămintei”, „~ hrăni”, „taina împreunării”, „zămislirea pruncului”, „îngrijirea lăhuzii” etc.; [b] „pentru doctori”: „Terapia firii: stenia și astenia sănătății”; „Terapia metodică: boala stomahului - morbus gastricus”; „~ răcelii - refrigherațio”; „~ urechii - otitis”; „~ buboiului și a sugiului - furunculus panarițium”; „~ pubertății - hlorosis și nostalgia”; „~ întunecimii linteii ochilor - cataracta” etc. Pe de altă parte, ca limită apropiată de noi, trimitem la punctul de vedere exprimat și aplicat de coautorii unei opere, publicată în 2010, coordonată de medicul profesor Valeriu Rusu, *Dicționar medical* (ediția a IV-a revizuită și adăugită, București, Editura Medicală): „Dintr-o perspectivă pragmatică, cunoașterea termenilor medicali aflați încă în circulație [autorii se referă la termenii populari] poate servi la ameliorarea comunicării medic - pacient”; și iată prezentarea unor realități de practică medicală: „Dialogul medic - pacient se desfășoară la două niveluri de limbaj diferite [iată, deci, o altă formulă pentru ceea ce numim «paliere terminologice»]: medicul are nevoie de termeni preciși, îndeosebi anatomici, pentru localizarea bolii, ca și de o exprimare cât mai clară a simptomelor. Bolnavul poate indica sediul și caracteristicile doar aproximativ sau într-un cod verbal cu totul diferit” (*op.cit.*, p. 1433).

1.2. Compoziția terminologiei medicale românești, în funcție de sursele împrumutului și de intenția de transparență a autorilor textelor, este ilustrată de repertoriul împrumuturilor lexicale în procesul modernizării limbii române literare alcătuit și studiat de N.A. Ursu și Despina Ursu (vol. I-IV, 2004-2011), din care spicuiem câteva exemple: „ORHITĂ s. (Med.) *orhit*, *umflarea boașelor* [1849]; *orhit* [1853]; cf. fr. *orchite*, ngr. *ὀρχιτης*, germ. *Orchitis*”;

„RUM s. (Med.) *rumul (gutturaiul) de creieri, rumul din piept, guturai, coriza sau rum la creieri*” (toate în același text, traducerea lui Ion Brezoianu, după B. Raspail, *Manualul sănătății sau medicina și farmacia domestice*, din 1852]. < fr. *rhume*”.

„TRISM s. (Med.) *fălcarîța, Trismus* [1846]; *fălcarîța (maladie bleu des enfants)* [1852]; *trism (trismus)* [1838]; *trism* [1851, 1852]; cf. germ. *Trismus*, fr. *trismus*”;

„URTICARIE s. (Med.) *boala b[1]îndii, urticaria* [1846]; < fr. *urticaire*” și „URTICAȚIE s. (Med.) *urticațiune (spuzeală)* [1852]; < fr. *urtication*”;

„VACCINA vb. *oltui* [1813]; *altoi* [1839, 1857, 1860]; *altui* [1848]; *hultui* [1853]; *vaccina* [1844, 1848, 1857, 1862]; *vaccina, vacina* [1848]; *vacina* [1851]; *vacsina* [1840, 1847]; *vacsinui* [1847, 1855]; cf. fr. *vacciner*, it. *vaccina*”;

„VARIOLOIDĂ s. (Med.) *vărsatul de vînt (varioloïdă)* [1842]; < fr. *varioloïde*”;

„VOLVULUS s. (Med.) *înodarea mașelor (volvulus)* [1846]; < lat. *volvulus*”.

1.3. Neglijarea obligației de comunicare în texte de contact. Având la dispoziție, astăzi în măsură mai mare ca oricând, mijloace diverse pentru a face cunoscute efectul medicamentelor și modul de administrare a acestora, autorii prospectelor ce însoțesc produsele cumpărate din farmacia par victimele unor inerții metodico-administrative din interiorul sistemului, punând în circulație enunțuri corecte, să zicem, din punct de vedere științific, dar netransparente pentru consumator, și din cauza terminologiei.

Așadar, pentru domeniul medico-farmaceutic, în care funcționează, obligatoriu, un limbaj „endogen” (al specialiștilor) și altul „exogen”, cel al deschiderii primilor către publicul larg, „consumator” de tratamente și de remedii, constatăm o recunoaștere funcțională a acestei realități, în sensul că există o zonă de comunicare, mai mult sau mai puțin standardizată, între palierele citate, cea a așa-numitelor „texte de contact”. Din această clasă, suntem confrunțați cu trei specii: prospectele medicamentelor, inscripțiile de pe ambalaje și, în sfârșit, textele scrise și audio-video ale publicității, din ale căror caracteristici de comunicare ne propunem să spicuiem pe rând.

1.3.1. După ce a... intrat în joc, adică după ce și-a cumpărat medicamentul, fie [a] prescris de medic, fie [b] recomandat de farmacist, fie [c] omologat de consumatori demni de încredere (cum ar fi „doamna Nuți de la doi”), viitorul pacient are privilegiul de a găsi în cartonul de ambalaj un *Prospect*, subintitulat „Informații pentru utilizator/pacient”. Trecem peste paragrafe prin care producătorul se legitimează față de foruri de supraveghere și control (de exemplu: „Ce conține XXX... Excipientii”) și ne dirijăm atenția spre acelea ce par imperios de băgat în seamă, de tipul

„Indicații terapeutice”, unde, uneori, textul este, totuși, de-a dreptul opac. De exemplu: „X unguent, X cremă și X soluție cutanată sunt indicate pentru calmarea manifestărilor inflamatorii și pruriginoase ale dermatozelor corticosensibile: psoriazis, dermatită atopică, de contact, iritativă și/sau alergică etc.” (*Elcom*, firma Schering-Ploug). Sau, după citirea prospectului unui medicament produs în Olanda și distribuit de o firmă din Spania, îți poate pieri cheful, cu orice risc, să profiți de investiția bănească făcută pentru a te apăra de eventuale neplăceri reumatice sau de gută. Căci afli, mai încifrat, mai popular, că folosirea a ceea ce se cheamă *Arcoxia* poate avea „reacții adverse” de diferite clase; ceva mai puține ar fi cele „rare” sau „foarte rare”, dar, din cele 18, „frecvente” (ce apar „la mai puțin de 1 din 10 de persoane”), selectăm: „Stare de slăbiciune și oboseală, amețeli, stare de curbură (stare asemănătoare celei caracteristice gripei), diaree, indigestie (dispepsie), disconfort gastric, senzație de arsură epigastrică, flatulență, greață, tumefiere a picioarelor datorată retenției de lichide (edeme), hipertensiune arterială, palpitații, echimoze”. Se adaugă un număr de aprox. 50 de reacții „mai puțin frecvente”, începând cu „balonare la nivelul stomacului sau intestinului”, până la „scăderea numărului de celule sanguine albe”, astfel că îți pui problema că poți fi capabil de atare combinații, chiar în număr mai mic, și pe gratis, sau încerci să vezi cum stai, de fapt, cu „ramatizmele”.

Dacă există și numeroase greșeli de traducere (de regulă, din engleză), să nu ne mire simple greșeli de tipar (deși textul a fost tipărit în Germania): „Voltaren” poate fi utilizat pentru tratarea unor „*Trumatisme* ale articulațiilor și mușchilor (de exemplu entorse..., *trumatisme* din sport)”. În primul rând, poate există convingerea că, oricum, beneficiarul nu citește prospectele; de-o probă, am consultat o farmacistă, care mi-a împărtășit vechea înțelepciune privind diferența dintre ce zboară și ce se mănâncă: prospectele sunt pentru medici și pentru farmaciști și, de fapt, aceștia din urmă recomandă medicamente citind prospectele de la cele noi, dar și că sunt mai mulți clienți (pardon: *pacienți*) care vin direct la farmacie decât cei care aduc rețete de la medici.

1.3.2. În multe cazuri, texte de așa-zis contact cuprind turnuri de-a dreptul kafkiane cum sunt cele pe care le cităm în continuare. Una din formulările, cu negru pe alb, din lista cu preveniri la *Nurofen Forte* este următoarea: „Nu luați N... F...”, „dacă doriți să-l administrați unui copil cu vârsta sub 12 ani” (firmă din Marea Britanie). Sau: în prospectul la supozitoare cu glicerină pentru copii între 0-3 ani, figurează rubrica referitoare la lipsa efectelor negative în caz de „sarcină și alăptare”, respectiv la aceea de a influența „capacitatea de a conduce vehicule sau de

a folosi utilaje” (așadar, liber la orice jucărie cu roțițe sau cupe, afară de cele importate din China). Iar pentru un *Bromhexin*, la rubrica ce ar trebui să indice cum se procedează în caz de „Supradoză”, se previne orice neliniște: „Nu au fost semnalate cazuri...”!

1.3.3. Tot ca texte „de contact”, ne referim, în trecut, și la inscripționările diverse de pe ambalaje și, în sfârșit, la textele scrise și audio-video ale publicității. Mai întâi, trebuie să precizăm faptul că, la acest nivel al discuției, ocupându-ne de diferite produse de gen, trecem peste distincția dintre medicamentele de sinteză, industriale și remediile naturiste, suplimentele nutritive etc. Mai mult, ne vom referi chiar la cosmetice sau produse igienico-sanitare, prezente simultan nu doar în circuitul... îngrijirii corpului, ci și în farmacii, unde se produce transferul – vinovat sau nevinovat – de imagine, din ambele sensuri.

1.3.3.1. Nu suntem prea departe de oferta lingvistică a prospectelor, dacă ne referim la denumirile „științifice” ale unor medicamente, de tipul „DETRALEX Frațiune flavonoidică purificată micronizată”, aceasta imprimată, cu albastru sever, pe fond alb descurajant sau (deși fondul se prezintă ceva mai vioi, dar fără exagerare) pe atenționări de tipul „OSCILLOCOCCINUM Granule homeopate”. Mai ales atunci când, după nume, urmează completări în limbi străine: „MAALOX Regular Strength”, respectiv „MAALOX Extra Strength+Anti-Gas”.

Asta numai dacă nu se adaugă o imagine concludentă; de exemplu, schița, de pe ambalaj, a profilului corpului uman în poziția șezând, dar în contact cu unul din cele patru unghiuri ale unui patruleter (colorat în roșu!) face superfluă înțelegerea denumirii „Procto-Glyvenol” (supozitoare ce „calmează rapid durerea și reduc inflamația”).

Obişnuiri cu ideea, superficială, de prin școală, că acizii ard, nicio atracție față de inscripția „ACID ACETILSALICILIC” (chiar când este... „tamponat”), deși în spatele acestei denumiri se ascunde un medicament pe care puține dintre persoanele de oarecare vârstă s-ar putea să nu-l fi folosit: este vorba de vechea *aspirină*, numită și la noi ca atare, mai de un secol. Până când *BAYER* (țineți minte inscripția cu numele în cruce, pe orizontală și verticală, în centru aflându-se litera Y) și-a revendicat-o decis ca brand; deci, dacă ții la așa ceva, poftim, cumperi *Bayer Aspirin*, căci, oricum, acizii par cam spăimoși, deși după fațada din zona chimiei se găsesc adesea calme vitamine: „acidul folic” = vitamina B 9, „acidul ascorbic” = ~ C, „acidul nicotinic sau niacina” = ~ PP; ba chiar „acidul pteriltriglutamic” nu este decât vitamina M (vezi o listă cu astfel de corespondențe).

1.3.3.2. Câteva cuvinte și despre comunicarea prin publicitate. În această zonă, într-adevăr, sunt realizări de vârf, chiar dacă ne-am luptat nu

demult cu drăgălășenii de tipul salutului „pa (și pusy)!” adresat unor boli sau „adio!” sensibil la adresa resturilor de mâncare dintre dinți. Este de ajuns să rechemăm în memorie clipul a cărui poantă o constituie omofonia *hemoroizi* (care îi făceau rău clientului intrat în farmacie) – *HemoroEasy*, ținut în cutie (!), care, după spusa farmacistei, *face bine* în cazul respectiv.

1.4. Avatarul unui termen: *viral*.

1.4.1. Termenul medical la care ne referim și, de fapt, familia acestuia, pornind de la *virus*, se bucură de o adevărată biografie reflectând atracția pe care o exercită medicina pentru comunicarea performantă în DP, căci adjectivul în discuție cunoaște o carieră surprinzătoare, fiind întrebuințat pentru a califica aproape tot ce se difuzează exploziv și în proporție de masă pe internet. Punctul de plecare al devenirii îl reprezintă, firește, *virusul* („agent patogen... care se reproduce în interiorul celulelor vii și provoacă boli infecțioase”), destul de rapid atras, cu nedisimulată prețuire, în zona informaticii, unde este utilizat spre a numi (pe scurt) „programul ce infectează fișierele unui calculator prin autocopiere, de obicei atunci când fișierul este încărcat în memorie”. De unde, apoi, un derivat: (a) *virusa*.

1.4.2. Circulația anterioară a *viralului* era limitată la tehnolectul medico-farmaceutic, termenul fiind asociat cu rele provocate de viruși: de la generala (să zicem) „infecție virală”, la specialități, de genul „embriopatie virală”. Nici acest *viral* nu are un trecut demn de luat în seamă în limba română: în dicționare de cuvinte și sensuri recente găsim atestări pentru adjectivul în discuție abia în anii '80 ai secolului trecut, dar a funcționat în familia lexicală, pe cale de a se constitui, a denumirilor având legătură cu virușii: *virologie* și *virusologie*; și să nu uităm perechea, *antiviral* „care distruge acțiunea virusului”.

1.4.3. Cu admirația secretă (la care ne-am referit) față de lumea ascunsă dar impunătoare a impetuozelor viroze, calificativul *viral*, tot prin informaticieni, a devenit o tentație în discursul public. Deși nu se tem de concurența zonei maladiilor, specialiștii simt nevoia să se explice, pe înțelesul a tot natul; de exemplu: „Ca să o luăm de la capăt, cât mai eficient, *viralul* poate fi orice fel de material text, foto, audio, video sau audio-video prezent în zona digitală și care este transmis din om în om, atingând, repede și (ceva foarte important) *fără niciun buget de promovare* un număr mare de oameni” (/cabral.ro/).

1.4.4. Ce ar putea fi *viral* aflăm din enunțuri de pe internet: „caz viral” (mesaj privind un ciudat accident de mașină; /romaniatv.net/); „articol viral” (/dragosschiopu.ro/); „anunțul a devenit în scurt timp viral” (/romaniatv.net/). Nu există discriminări de gen gramatical; femininul:

„Declarația superbă a fanilor care a devenit virală pe Facebook” (explicația: „Suporterii cântă «De ziua ta, mamico» la fel ca pe stadion!”; /sport.ro/); „Frumusețea ei a devenit virală, însă nimeni nu se aștepta să aibă această meserie” (= ofițer de poliție; /stirileprotv.ro/); „Scrisoarea care a devenit virală: «Dacă citești asta, probabil mi-ai furat mașina»”; /romaniatv.net/). Însă modelul, la care ne vom referi în continuare, pare a fi pe cale să ne scutească de... obositorul acord gramatical: „Secvența din Las F. care a devenit viral pe Facebook” (/stirileprotv.ro/), respectiv, cu elipsă, „A devenit viral pe net! Învățăturile unui preot despre femei, de acum 300 de ani” (/cancan.ro/).

1.4.5. Deoarece utilizarea calificativului s-a propagat prin engleză, căutăm pe Merriam-Webster ce înseamnă noul *viral* în această limbă și aflăm, după o scurtă schiță lexicografică, particularizări de tipul *viral marketing*, ~ *phenomenon*, ~ *video*. De la ultima par să se fi tras „viralele” locale, remarcabile ca prodigialitate dar și prin trecerea spre deriziune, prin „umflarea” proporțiilor. Ceea ce nu a trecut neobservat; afirmația „Momentul emoționant în care premierul D. C. a îmbrățișat copilul unui soldat ucis în misiune, la parada militară de 1 Decembrie, a ajuns viral” este comentată sarcastic: „Se zice că un video este «viral» dacă are vreo 5 milioane de vizite în 3-5 zile! Mă îndoiesc că ar fi milioane de români care să se uite laaaaaa....!” (/ziare.com/). Pentru amatori într-o deplină edificare, se poate accesa „Ora de *webbing*: ce este acela un viral?” (/cabral.ro/).

1.4.6. Ca adjectiv, respectiv adverb, termenul se găsește și în franceza de pe internet: „Le marketing viral est un véritable phénomène. Il fonctionne très bien! Pourquoi?” (/pierbertucat.com/); „Si FB est vraiment «viral», c’est le moment d’en faire quelque chose d’utile” (/facebook.com/). Dar și în germană: „Wie ein verpacktes Auto in Marburg viral geht und zeigt” (/philippmag.de/), nemții fiind preocupați însă și de nașterea și răspândirea virală a unei „istorii”: „Wie man Geschichten erzählt und viral verbreitet” (/stiehlover.com/).

1.4.7. Ne confruntăm, așadar cu o manifestare a globalizării terminologice, ușor de recunoscut și în cazul fenomenului la care ne referim în continuare.

1.5. *Eufemizarea* prin termeni medicali este elocvent ilustrată de utilizarea, în DP, a unor tehnicisme, a căror convocare la acest nivel nu este, în fond, motivată. Elocvent este cazul „jocului” schițat de termenii *intraspitalicesc* - *nosocomial*.

1.5.1. Unii specialiști (Christian Baylon și Xavier Mignot de exemplu, în monografia *Comunicarea*, trad. în limba română, 2000) atribuie limbajului medical și o funcție „criptică” în sens pozitiv: pentru ca psihicul bolnavului

să nu fie afectat (în plus), în comunicarea cu acesta medicul evită termenii evocatori de boli incurabile: pe „foaia de ieșire” se putea scrie, de ex., „metastază”. Dar, astfel de termeni (și, de fapt, și alții) au un anumit regim în comunicarea „endogenă”, aceea dintre specialiști (medic ↔ medic; medic ↔ farmacist). Și, firește, aici nu ne referim la criptarea prin vechi „savantlâcuri” de-ale medicilor, de tipul celor ridiculizate de Molière în comediile sale.

1.5.2. Comunicarea „exogenă” din ultimele decenii a cunoscut, așadar, mai întâi, formula „infecție *intraspitalicească*”, ce putea rămâne opacă pentru vorbitorul de rând, a cărui exprimare „dură” este una incriminatoare cu privire la oficialități: „~ luată în spital”. Așadar era un eufemism, deoarece, măcar parțial, s-ar părea că termenul tehnic îl „protejează”, cumva, pe bolnav și, de fapt, în necunoștința de cauză, induce publicului măcar o aparentă liniștire asupra gravității sociale a situației. Din conformism factice, jurnaliștii preiau adjectivul, frecvent fără a-l glossa: „A crescut numărul infecțiilor intraspitalicești în Timiș” (/tion.ro/); „Fenomenul infecțiilor intraspitalicești nu îi este necunoscut Ministerului Sănătății...” (/secundatv.ro/). Dar problema a intrat în atenția publică mai ales după tragedia de la „Colectiv”.

1.5.3. În cazul când vorbește un oficial din sistemul sanitar, acesta se simte responsabil cumva profesional și în ceea ce privește impactul terminologiei și recurge la un lexem savant, de formație grecească: „Ministrul Sănătății, V. V., a declarat joi... că personalul medical din România cunoștea situația infecțiilor *nosocomiale* din spitale” (dar de unde?). Personajul respectiv se crede acoperit chiar în ceea ce privește nivelul comunicării: „Cred că termenul de infecție nosocomială înseamnă ceva pentru fiecare” (/puterea.ro/). Iată, însă, în mass-media, și oameni cu simțul datoriei: „Cert este că... numărul infecțiilor nosocomiale (cele care se iau în spital) a crescut de la un an la altul” (/realitatea.net/). Astfel, din perspectiva discursului public, se produce decriptarea, în pofida eufemizării, întrucât, după Dumarsais, autorul articolului „eufemism” din *Enciclopedia Diderot-D’Alembert*, „se pot raporta la eufemism acele perifraze sau circumlocuțiuni cu ajutorul cărora un orator delicat îmbracă cu abilitate o idee pe care ar fi periculos sau imprudent s-o prezinte pe față”, definiție pe care o putem evalua ca numind o subversiune langajieră a discursului politic, preluată în discursul public și, apoi, adesea, mai că iresponsabil, în limbajul publicistic.

1.5.4. Termen de retorică și, apoi, de stilistică, *eufemismul* se referă, în general, la „îndulcirea” exprimării: eufemismul „magic” este unul de autoprotecție (ocolim numele duhurilor necurate pentru a nu le chema la

noi!), iar cel „al politeții” urmărește menajarea interlocutorului (evitând cuvintele obscene sau violențele de limbaj). Când oficialitatea ocolește anumii termeni, „acoperind” (măcar parțial) numele unui rău social, problema devine una de stringentă politică lingvistică; pentru noi, eufemismele din clasa „malhonnêtes” (o distincție a lui Dumarsais) pot primi numele de „eufemisme subversive”, prin care o autoritate încearcă să-și legitimizeze statutul.

2. Metaforizarea reprezintă mentalul aflat la baza utilizării, cu accepții diferite, a unor termeni specializați dintr-un limbaj funcțional, în DP, respectiv în alte limbaje funcționale. Vom încerca o schiță a funcționării contemporane a acestei viziuni, referindu-ne la termeni din variate zone profesionale.

2.1. Direcția primară a metaforizării.

2.1.1. Pentru observațiile de față, privind o adevărată înnoire a viziunii, în atribuirea unor sensuri figurate cuvintelor tehnice moderne, cu aplicație la om, din problematica complexă a procesului metaforizării și a metaforei, ne oprim doar la câteva aspecte particulare.

Nu putem trece cu vederea, mai întâi, peste faptul că *metafora*, etimologic, este un... transport (pe camioanele pentru mobilă, în Grecia, se poate citi ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ), iar, în al doilea rând, peste acela că, în reprezentarea cultură generală, metafora este o figură de stil, un *trop*, dar sensul de bază al etimonului acestui termen internațional (gr. *trópos*) este acela de „întorsătură de vorbă”, în cazul de față o... răsuceală în folosirea cuvântului.

În analiza transportului de sens al cuvântului ca procedeu denominativ, s-a observat ceea ce specialiștii numesc o *viziune antropologică*, omul și mediul pe care acesta îl controlează fiind măsurile, pe bază de comparație, pentru numirea, prin extensie, a oricui. La această viziune face referire Lucian Blaga când îl definește pe om drept „animalul metaforizant”, metafora ținând de „ordinea structurală a spiritului uman”, motiv pentru care, din multitudinea criteriilor de clasificare a denumirii metaforice, reținem, *ad-hoc*, trecerea de la *animat* la *inanimat*. O trăsătură pe care o putem ilustra, de exemplu, prin sensuri ale unor cuvinte cum sunt *gură* (de la „cavitatea din partea anterioară a capului prin care alimentele sunt introduse în organism”, până la tot felul de deschizături: gura unui vas, a unei cămăși, dar și a râului) sau *ochi* (de la „organ al vederii”, la tot felul de orificii ori spații: ochiul ferestrei, ochiurile de la plită, ochi de apă, particulă de grăsime ce plutește pe apă, nume a diferite plante, pornind de la forma inflorescenței etc.). În aceeași ordine de idei ne putem referi la multitudinea de sensuri ale unor cuvinte cum sunt *cap*, *mână*, *picior*

(pornind de la om), sau *aripă*, *cioc*, *pană* (de la păsări), *coadă* sau *corn* (de la diferite animale) etc.

Rezultatul acestui tip de transfer îl reprezintă *metafora tocită*: sensul (contextual) al unor denumiri cum ar fi *gura beciului* sau *coada pianului* (acesta un calc, dar fenomenul ține de universalitățile lingvistice) nu se mai revendică din perspectiva expresivității, spre deosebire de transferurile spontane din vorbire, mai ales când ne confruntăm cu răsucirea, dinspre *inanimat* spre *animat*, a cuvintelor denumiri tehnice cărora li se atribuie calitatea de a numi trăsături, acțiuni sau viziuni ale omului.

2.1.2. Câteva elemente tehnice

Dacă pentru esteticienii literari problema metaforei este problema principală a stilului, pentru filozofi aceeași problemă este legată de esența limbii și a umanității. Ne-am referit deja la Blaga, pentru care „omul este animalul metaforizant” întrucât metafora ține de „ordinea structurală a spiritului uman”. Desigur, este mai greu de urmărit ideea că însăși exprimarea în propoziții este bazată pe o reprezentare a raporturilor dintre subiect și obiect ce ține de esența metaforei (Vendryes, Vianu), această optică este transparentă în funcționarea vocabularului. După mulți etnologi și psihologi, cea mai mare parte a vocabularului este formată din metafore tocite, dar asta nu înseamnă că ea reprezintă forma cea mai simplă a exprimării, chiar prin însuși faptul că metafora este o urmare a nevoii de concizie (Vianu, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*), că această „figură de stil” recurge ea însăși la cuvinte și le suplinește insuficiențele: „Adevărul e că cuvintele sunt așa de anemice, încât ar fi nevoie de un alai infinit de vocabule, esențiale și de specificare, pentru a reconstitui cu mijloace de limbaj faptul concret. Metafora plasticizantă are darul de-a face de prisos acest infinit alai de cuvinte” (Lucian Blaga, *Geneza metaforei*).

Iar cea mai elocventă dovadă a esenței intelectuale a metaforei este permanența funcționării ei ca procedeu al denominației în fazele cele mai avansate ale limbilor celor mai cultivate. La nivelul unei discuții cu caracter introductiv privind analiza potențelor expresive ale limbii vorbite, metafore tocite cum sunt cele semnalate încă de Lazăr Șăineanu sunt pe deplin ilustrative:

„...ușa are o *broască*, trăsura o *capră*, pușca un *cocoș*, usturoiul un *cățel*, stativele două *iepe*... toate împrumutate regnului animal și aplicate la obiecte neînsuflețite. Iată încă câteva metafore poetice [la origine, n.n.] luate de la părțile corpului omenesc: românește plaiul are un *picioar*, moneda o *buză*, carul o *inimă*,...clopotul are o *limbă* și cosciugul o *pleoapă* (= capac)... *babă* («vieille femme») e «grindă, tâlpoaie», *pop* («prêtre») e «stâlp, proptea» etc.”. (Încercare asupra semasiologiei limbei române, 1887).

Deși Lazăr Șăineanu numește astfel de sensuri „metafore poetice”, aprecierea situației lor în vorbire este clară: „prin zilnică tocire cele mai frumoase, cele mai strălucite din aceste imagini au ajuns pentru noi simple sunete” (*ibidem*).

2.1.3. Trebuie însă precizat faptul că această constatare este valabilă pentru un anumit nivel al limbii și poate chiar pentru o anumită epocă: vorbirea populară și a intelectualilor de proveniență rurală de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea; pentru un tânăr din mediul orășenesc din zilele noastre înțelegerea unora dintre aceste denumiri (*inima căruței, capra trăsुरii, pop ‘stâlp’*) presupune o decodare și „reconstituirea” imaginii. Există însă numeroase cazuri în care astfel de metafore au devenit simple fapte de comunicare pentru oricare vorbitor, ca cele de tipul *piciorul mesei, gâtul sticlei, ochiul ferestrei* etc., fenomen numit *lexicalizarea tropilor* (Coteanu-Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, II, 1975).

Dacă variații de interpretare intervin chiar pentru a stabili „tocirea” imaginii, numeroși factori subiectivi intervin și atunci (sau poate mai ales atunci) când, în analiza stilistică, atribuim valoare expresivă unei metafore din vorbire. Am considerat sensibile sau expresive sensuri figurate ca ‘om ursuz’ al cuvântului *urs* sau ‘snop din vârful clăii’ al cuvintelor *măgar, căciulă* sau *clop* [= pălărie] datorită faptului că, în ambele situații, imaginea care a stat la baza transferului denumirii este ușor sesizabilă, întrucât *urs, măgar, căciulă, pălărie* sunt departe de a avea mulțimea de sensuri derivate ale cuvintelor *picior, ochi, gât* (și, de fapt, capacitatea lor de a fi utilizate momentan cu nenumărate sensuri speciale).

Astfel, elementul de referință al metaforei [animal], respectiv [obiect de acoperit capul], este prea bine fixat în sfera reprezentărilor noastre pentru a putea face abstracție de el când utilizăm cuvintele respective pentru a denumi alte obiecte sau alte realități. Și, desigur, în afara situației din cadrul vocabularului a suportului lexical al metaforei, intervine și aici criteriul receptorului, adică al celui ce aude cuvinte ca *măgar, căciulă* cu sensul ‘snop’ (pentru *urs* ‘om ursuz’ perceperea intenției stilistice reprezintă o dificultate numai în cazuri patologice). Probabil că pentru agricultori din zone în care s-au înregistrat curent cuvintele citate, în contextul situațional la care ne-am referit, expresivitatea acestor sensuri este un element secundar. Pentru majoritatea vorbitorilor însă, *măgar* ‘snop din vârful clăii’ provoacă impresia de neliniște care, după Tudor Vianu, reprezintă *funcția psihologică a metaforei*, stare de spirit urmată de „plăcerea unei destinderi” (*Problemele metaforei*), după decodarea mesajului, adică după descifrarea raporturilor de asemănare cuprinse în sensul figurat.

2.2. Direcția nouă în metaforizare

2.2.1. Ceea ce caracterizează orientarea metaforizantă a vorbirii contemporane este un soi de recunoaștere a superiorității mașinii, a cărei componentă și funcționare par a fi, în primul rând, destul de bine cunoscute și, în al doilea rând, demne de luat drept model pentru a descrie umanul. Spiritul ludic, din argouri și din vorbirea familiară, se află la baza denominației mașiniste.

Elementul inductor se vădește a fi senzaționalul, referirea la performanță impunându-se ca un reper, după cum ne dovedesc exemplele, numai câteva, pe care le prezentăm în continuare. A impresionat avionul care se apropie de sol, astfel că venirea, inoportună ori precipitată, a cuiva este numită prin verbul (a) *ateriza*, prezent în numele unei comedii cinematografice din 1981, „Alo, aterizează străbunica!”, dar și în diferite postări pe internet: „Cum a aterizat Neluța în viața mea” ([/mala-hierba.com/](http://mala-hierba.com/)). Nu este vorba doar de persoane (sau de acțiuni ale acestora: „Atunci, la nervi, mi-a aterizat un pumn”; [/books.google.ro/](http://books.google.ro/)); verbul respectiv sugerează uimirea, amploarea: „Gadgeturile viitorului au aterizat la București” ([/antena3.ro/](http://antena3.ro/)).

Probabil la același ansamblu mecanic se face trimitere și când se evocă turarea motoarelor, eventual ca diminuare: „Germania se pare că a mai redus din turajul motoarelor” (transmisie de la meciul de fotbal feminin U17 Germania – Canada (Eurosport 2, 7 oct. 2016). Inspirația pentru numirea ochilor prin *periscoape* poate veni din diferite direcții, după vârsta și racordarea la noutăți ale vorbitorului; ne putem gândi și la reprezentarea submarinului, dar și la conectarea pe *twitter*: „Ce culoare sunt ochii mei? Mama îmi zice că ar fi verzi...; eu mă bucur de combinația verde/căprui în periscopele mele, dar aș prefera heterocromia, ochi cu 3 nuanțe, ăia sunt frumoși” ([/tpu.ro/](http://tpu.ro/)). În ceea ce privește dimensiunea globilor oculari, exagerarea ar putea să considere proeminența accentuată de natură exoftalmică: „Intrăm noi înăuntru ca melcii, cu periscopele ieșite din orbite” ([/buimacii.wordpress.com/](http://buimacii.wordpress.com/)). Pentru temperamente poetice, folosirea termenului mai ține seama de formele primare: „periscopele savanei” sunt girafele (*Enciclopedia lumii vii*; cf. [/ro.scribd.com/](http://ro.scribd.com/)).

2.2.2. Cele mai obișnuite metafore mașiniste se resimt încă de cunoașterea și utilizarea automobilului, atras către parteneriat, căci verbele din sintagmele pe care le cităm se referă, cordial, la părți ale acestuia: „Andreea R. și-a încărcat bateriile în Asia” (în vacanță); „După un lung concediu petrecut în Grecia împreună cu soțul și fetița sa, Dana N. și-a încărcat bateriile” ([/cancan.ro/](http://cancan.ro/)). Sau la... alimentare: „Mi-am făcut plinul de cafea” (books.google.ro/); „M-am dus întins la raionul de pescărie...;

Vorba aceea, mi-am făcut plinul pe cel puțin un veac de acum înainte” (/kmkz.ro/). Nici... ochii nu sunt neglijați: „Fac apelul. Nu răspunde nimeni. Deschid farurile. Andi și Ovi zăceau cumiști în paturile lor” (/buimacii.wordpress.com/; urma să-i bage... în viteză!).

Dar omul modern are și alte aspirații, perfecționiste: nivelul anterior fiind considerabil depășit atunci referențialul este informatizarea sau inventica: la verbe cum sunt a (se) *reseta*, a (se) *reinventa* ș.a.

2.3. După ce secolul al XIX-lea, sub semnul metaforei animiste, a impus comparației uzuale figurate raportarea la trăsături ale viețuitoarelor, în special ale omului, pentru a caracteriza non-animalele (vezi, numai din zona lingvisticii, *familie de limbi și limbi surori, viața cuvintelor, patologie și terapeutică verbală* etc.), secolului următor pare să-i aparțină postura de extaz față de ineditul și mirajul mașinii, translând, așa cum am văzut, asupra animatelor virtuți ale inanimatelor: venirea neașteptată a cuiva este o *aterizare*, când se hrănește, cineva *își face plinul*, iar când este obosit psihic, caută *să-și încarce bateriile* etc. Dar acest tip de mașinism a marcat și domeniul artelor; pentru idei originale și subtile interpretări, vezi, de exemplu, la Umberto Eco, *Istoria frumuseții*, paragraful referitor la secolul al XX-lea din capitolul *Frumusețea mașinărilor*; câteva chintesențieri: „Frumusețea vitezei”; „Sfințenia roților” (trad. rom., Enciclopedia.rao, 2006). Iar omul epocii moderne continuă să-și extragă din sfera neliniștii și din miracolul mașinist și al automatelor lexicul aspirațiilor perfecționiste. Selectăm câțiva termeni de gen din vorbirea curentă.

După identificarea omului cu motorul, a venit rândul fetișizării calculatorului, din practicile utilizării căruia a fost preluat și verbul (a) *reseta*. La nivelul modelului, acesta numește, în mare, nu-i așa, acțiunea de a reporni calculatorul (fără a opri alimentarea cu energie), aducerea lui în starea inițială, instalarea unor programe etc.; iată o generoasă ofertă de pe internet: „Cum se reîmprospătează, resetează sau restaurează PC-ul”. Deci, nimic mai ademenitor ca imagine pentru un enciclopedist tehnic de astăzi, care își propune revigorarea, folosind reflexivul: „Ieri m-am resetat total, după aproape 11 ore la job nu-mi mai stătea mintea la nimic, așa că mi-am zis... că trebuie să ies la o alergare să mă eliberez un pic” (/romanticu.org/). Textul de mai sus este pus sub titlul, iarăși tehnic, „Total *reset*”, substantivul-comandă fiind cu îndemănare preluat pentru a numi o viziune de ansamblu („Povestea incredibilă a tinerilor care și-au dat «reset» la vieți” (cei care au dat orașul pe sat!; /andreeastroe.ro/), dar și o victorie a dieteticianului: „Mi-am resetat modul de a privi alimentele” (/dietadukan.ro/). Și se vorbește curent de resetarea politicianilor.

Tentații greu de neglijat se găsesc și în zona inventărilor. Dacă (a) *reinventa* („a crea din nou ceea ce a fost deja inventat”) pare a ține cel puțin de zona paradoxalului (vezi „a reinventa roata”), nu la fel stau lucrurile cu înnoirea obsesivă, mai ales că logica propriu-zisă nu este o slăbiciune a publicității. După situarea în vreun con de umbră (nu putem ocoli metafora!), mai ales cântăreții țin să atragă (din nou) atenția. Prin agenții lor publicitari, aflăm de exemplu, tot cu utilizarea reflexivului, că „M. P. s-a reinventat! Cum sună melodia lui pe ritmuri de...” (/antenastars.ro/), că „M. T. a ajuns în punctul în care simte că este necesar să se reinventeze ca artist. Atât ca imagine, cât și muzical” (/agentiadepresamondena.com/), sau despre „Reinventarea lui T. The Funk Society” (/topromanesc.ro/). Nu mai puțin sugestiv este și cvasisinonimul (a se) *reformata*: „publika tv s-a reformatat o data cu reformatarea lui vlad plahotniuc” (/facebook.com/).

Departate de noi gândul de a disprețui un efort, mai ales când o... reformatare intervine după un moment greu din viața unui artist: „D. I. este practic un alt om. S-a reinventat, a slăbit mult și are poftă de viață” (/spynews.ro/). Dar, adesea, un nou „look” îi poate dezamăgi pe vechii admiratori: cei de o anumită vârstă ascultă cu oarecare strângere de inimă unele ediții noi ale reinvențelor Tudor Gheorghe sau Julio Iglesias, ca să nu mai vorbim de tentative de a mai plăcea ale lui Toto Cutugno, sau chiar ale unor minunate, pe vremuri, cântărețe.

Însă mai vechea răsucire a metaforei spre inanimat stăruie încă în aservirea față de motor, asumată sus și tare în zona mișcării performante a omului: echipe de fotbal celebrează, prin nume, *locomotiva*, *rapidul*, dar și subsansambluri diverse cum sunt *dinamul* sau *torpedo-ul*. Ca și alte valori: *energia*, *petrolul*, *gazul metan*, *oțelul*, *farul*. Este drept, nu lipsește nici *știința!*

În sfârșit, tot sub zodia mirajului lexical al tehnicii, în ultimul timp, în discursul public s-a produs alunecarea semantică a verbului (a) *calibra*. L-am auzit recent în textul unui prezentator (C. R.) al aparițiilor editoriale demne de citit, de la un post tv, vorbind despre „calibrarea demersului narativ” (sau cam așa ceva) al unui scriitor. Dicționarele neglijează încă inovația, rezervându-i termenului referirea la prelucrarea mecanică a obiectelor, cu interes pentru precizie. Dar proaspăta efemeridă circulă deja, vizând reușite sau nereușite: „C. și-a calibrat puțin discursul de opozant” (/cristoiublog/); „președintele B. nu și-a calibrat discursul, pentru a-l aduce în concordanță cu...” (/ziare.com/).

Pe același plan general tehnologic, dar plusând în ceea ce privește minuția operațiilor de punere în relație cu mediul pare a fi verbul (a) *recicla*; multe, în discursul public, pot fi reciclate, dar, firește, mai ales în publicistică este urmărit senzaționalul asocierilor contextuale. Verbul

înseamnă, și la noi, după cum se știe, „a prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor”. De aceea, putem evalua, în acest caz, agresivitatea unor enunțuri ale lui Cristian Tudor Popescu, cum sunt „Dumnezeu reciclat” (titlu), pentru a anunța afirmația că, dacă turcii transformau bisericile creștinilor în moschei, bulgarilor „nu le-a trecut vreodată prin gând să recicleze creștinește vreo moschee” (și astăzi o mare moschee se afla în centrul Sofiei; *Copiii fiarei*).

Iată... *forjări* pur mecanice, după ce însuși adverbul *mașinal* conta, cândva, ca depreciere, excluzând din comportament gândirea, judecata!

3. Concluzii

3.1. Dacă e să ne referim la termeni tehnici din domeniul propriu-zis ale științelor, putem observa că, în ceea ce privește păstrarea și utilizarea, în DP, a unor termeni și turnuri aparținând diferitelor materii predate (și parțial însușite) în cursul școlarizării, mărturii, la diferite niveluri, ne aduc turnuri mai mult sau mai puțin generalizate de tipul „cu *subiect și predicat*”, „a scăpa prin *tangentă*”, „a aduce la un *numitor comun*”, „a fi în *ecuație*” etc. Să detaliem puțin, pe... cicluri de învățământ, cu observația că avem în vedere, frecvent, registrele public informal și familiar ale discursului.

Primare. Se pare că o deloc neglijabilă impresie a lăsat prima carte de învățatură: „alături de părinți și bunici a descifrat *abecedarul meseriei*” (/informatiahr.ro/); dacă în acest caz este vorba de agricultură, se consideră că și alte îndeletniciri au puncte de pornire identificabile: „cronici, planuri editoriale, dicționare etc., instrumentele de bază, abecedarul meseriei de istoric literar” (/books.google.ro/). În atenție poate intra chiar și politica: „declarațiile celui care... ambiționa să ajungă Președinte, la o vârstă când, de obicei, ca om politic mai ai de învățat abecedarul meseriei” (/evz.ro/). La bază, pentru scris-citit, se află cunoașterea șirului de litere, dirijat și acesta în fel și chip, chiar de la grădiniță: „*Alfabetul meseriilor*” (printre oferte: *aviator, brutar, croitor, depanator...*); urmările tentației sunt inepuizabile, de la site-uri, „Ziare de la a la z. Ro”, „nuntadelaalaz.ro”, la ținte mai precise: „România de la a la z”, „CENTRUM de la A la Z *Zinc*”! Tot acum discursul public a reținut o formulă a „dictării” (vezi „*Punct și de la capăt. Povești de adormit adulții*”), iar de la aritmetică una a „adunării”: „*Tragem linie și adunăm*. Ce-au făcut oamenii lui T. pentru Deltă?”.

Avansați. Dacă dinspre alte „materii” pare că am fi moștenit mai puține dependențe stilistice (dar de la fizică-chimie avem una redevabilă: cf. „*reacția în lanț a păcatului și a morții?*”; /isushristos.org/), din diferite sectoare ale deprinderii unei convenite folosiri a regulilor limbii materne ne-

au rămas urme notabile: „Justiția să stabilească responsabilii, cu nume și prenume”; „(T.B.) a declarat cu subiect și predicat faptul că nu crede în șansele acesteia la președinție” (o documentată și subtilă tratare a temei S + P i-o datorăm Rodicăi Zafiu). De ocazie, sunt „predate” și diverse reguli privind scrierea: „Bă, pocăiților, nu se pune virgulă între subiect și predicat!”; „Măta are cratimă, tata n-are virgulă” (!). Nici zonele, cuprinzătoare, ale combinării cifrelor nu sunt mai prejos: „Să mă aducă la același numitor cu ei” (/dcnews.ro/); „(echipa x) nu își permite să primească gol, pentru că un gol primit ar putea cântări decisiv în ecuația calificării” (pronosticuri.pariuri-x.ro/) etc.

Tangenta. Explicația unei expresii cu originea în geometrie o găsim încă la Caragiale. Să urmărim discuția din *Diplomație subțire*: „... ce a făcut China când a primit de la Rusia un ultimatum ?... A căutat să scape prin tangentă. Și acesta e un termen întrebuițat în diplomație, care trebuie deslușit. Ce va să zică «a scăpa prin tangentă»? Asta va să zică... să o scalzi, ori să răspunzi, în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare precisă despre altceva...”, adică, așa cum zicem noi, românii, „despre șiretul care face pe prostul”.

Un x. Din zona științelor s-a impus litera x ca simbol atotcuprinzător al necunoscutului. Literații își amintesc apariția formulei în discuție într-o nefericită epigramă a lui Macedonski (cu grave urmări asupra prestigiului acestuia), la internarea lui Eminescu în sanatoriul Șușu: „Un X... pretins poet-acum / S-a dus pe cel mai jalnic drum...”. Oricum, contagiunea poate fi rizibilă; am înregistrat cândva o expresie a unui nevinovat semidocht, care îi interpreta, în felul său, pe x și y: „Se dă mare, se crede un ics și-un grec”.

Maeștrii. Dar o asociere de virtuozitate a unor simboluri algebrice găsim în versuri improvizate de G. Călinescu. Parodiind poezia proletcultistă, Al. Rosetti îi cerea acestuia un sfat, printr-o misivă strecurată în cursul unei ședințe, din 1951, a secției de profil a Academiei: „Călinescu, vreau să fiu / Proletarul cel dintâi! / Să pun în picior opincă / Și să strig câte-o lozincă! / Spune-mi ce ar fi mai bine / Ca s-anunț vremea ce vine?!” [semnat Gaettany]. Iată răspunsul colegului său de Academie: „Orice-ai pune în picioare / Ești o floare, ești o floare, / Nu poți fi un Ics sau Zet, / Fiind de veacuri un Rozet” [semnat Bietul Ioanide] (*Corespondența lui G. Călinescu cu Al. Rosetti*, Editura Eminescu, 1977).

3.2. Procesul urmărit, sumar, constituie, de altfel, o modalitate normală de îmbogățire semantică a posibilităților de exprimare a lexicului unei limbi, așa cum au dovedit-o, de exemplu, lucrări esențiale din gândirea lingvistică, cum sunt, printre altele, dintre cele care ne-au impresionat în mod deosebit, cele semnate de Arsène Darmesteter, *La vie*

des mots étudiée dans leurs significations (1887), Joseph Vendryes, *Le Langage. Introduction linguistique à l'histoire* (1921) sau, cu aplicație directă la rezultate din împrejurări concrete ale comunicării, Jules Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales* (1921) și *Les étymologies des étymologistes et celles du peuple* (1922).

Avataruri ale termenilor specializați în discursul public

Rezumat: *Subsumate temei propuse, eseul de față abordează două mari aspecte ale receptării, în discursul public, a unor terminologii științifice: a) pătrunderea, în vorbirea curentă și în așa-zisele „texte de contact”, a terminologiei medico-farmaceutice, una de interes deosebit pentru publicul larg, și b) în ceea ce privește diverse alte terminologii, procesul de metaforizare, unul care îmbogățește semantic lexicul tehnic, situație în care domină intenția exprimării „figurate”.*

Cuvinte cheie: *discurs public, paliere terminologice, texte „de contact”, esența antropologică originară a metaforei, metafora „mașinistă”.*

DINAMICA INTERNĂ A SFERELOR TERMINOLOGICE ȘI PROIECȚIA LOR ÎN TEXTUL SPECIALIZAT²

Schimbările scalare ale terminologiilor, condiționate de restructurarea simultană a paradigmei noționale din domeniul referențial sunt motivate de fiecare dată, după cum am putut să remarcăm prin studierea terminologiei franceze a telecomunicațiilor și telefoniei, de factorul extralingvistic al apariției unui mijloc tehnic nou. Un alt factor extralingvistic, ce stimulează saltul diacronic (*Piotrowski, Bektaev, Piotrowskaja 1985, p. 36 -45*), în primul rând în câmpul terminologic, iar apoi în sistemul terminologic, îl constituie descoperirea unor fenomene noi în natură sau manifestarea concepțiilor științifice principial novatoare (*Besse 1982; Gesche 1994; Gaudin 2000*). Drept exemplu poate servi reconstruirea la finele secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX a terminologiei fizicii atât în limba franceză, cât și în alte limbi ale lumii.

Totuși, astfel de salturi dinamice sunt observabile nu în toate terminologiile. Dinamica terminologiilor științelor umanistice, care nu depind în mod direct de factorii extralingvistici, nu prezintă reconstruiri scalare simultane. Dezvoltarea acestor terminologii are loc într-un mod non-linear, non-omogen, contradictoriu și are loc într-un tempo mai lent în comparație cu terminologiile tehnico-științifice. În sferile terminologice schimbările semnificațiilor și formelor Unităților Lexico-Terminologice (ULT) la exterior par să semene cu mișcarea browniană a particulelor în mediul gazos sau lichid.

În același timp, trebuie să verificăm dacă salturile diacronice observate în terminologiile ierarhic organizate, precum cea a telecomunicațiilor și telefoniei, duc la cristalizarea imediată și stabilizarea sistemică. Reieșind din cele spuse mai sus, ne vom referi la descrierea proceselor microdinamice, care pot fi observate în baza terminologiilor tehnico-științifice și umanistice franceze.

---

² Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun – Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

Fondatorii științei terminologice (*Felber 1979: 20 - 32; Wüster 1974, 1979; Lotte 1993a: 159 - 289 b 1993b: 190 - 205*) afirmă că în varianta ideală fiecare termen trebuie să se caracterizeze prin trăsături bazice precum *monosemantismul, independența contextuală, lipsa sinonimelor și marcajul stilistic zero, caracterul non-contradictoriu al reflectării de către termen a conceptelor noțiunii, cât și definiția și precizia semnificației*. Aceste postulate au fost acceptate irevocabil de toate comisiile terminologice, care se ocupau de reglementarea și standardizarea atât a terminologiilor nou formate, cât și a celor deja existente. Materializarea completă a criteriilor enumerate în diversele sfere terminologice ar fi trebuit, după părerea terminologilor teoreticieni, pe de o parte, să lichideze asimetria formei și conținutului în metalimbajele tehnico-științifice, iar pe de altă parte, să blocheze fluctuațiile deliberate și non-controlabile, dar și modificările serioase în câmpurile terminologice și sistemele terminologice ale unor sfere terminologice. Să examinăm în continuare cum se realizează criteriile susmenționate ale teoriei terminologice în unele sfere terminologice franceze.

Sinonimia. Fenomenele complexe de manifestare a sistemului limbii nu pot să se reducă la înțelegerea simplistă a sinonimiei ca echivalare a semnificațiilor unor lexeme diferite ca formă (*Marouzeau 1951; The Encyclopedia... 1993*). Lucrul cu textele tehnico-științifice și dicționarele terminologice, ce acoperă diverse domenii referențiale, ne demonstrează că în pofida eforturilor normalizatorilor terminologi, cerința de a exclude sinonimia este mereu încălcată în practica funcționării termenilor în limba franceză. În acest sens vom evidenția faptul că anume noțiunile generice, de bază și obiectele acestor domenii referențiale capătă semnificații diverse. Astfel, în DR „Programare” și „Tehnică de calcul” noțiunea *referat* este parafrazată prin sinonimele *abrégé* și *résumé*. Terminologia militară este și ea caracterizată de fenomenul sinonimiei, de exemplu, noțiunea fundamentală *tanc* este redată de lexemele *char, char d'assaut, char de combat, tank*. Sinonimia este pe larg răspândită și în terminologia automobilului, să comparăm seriile terminologice *carburateur - carburo* (carburator); *pont moteur avant, pont avant, pont AV, train moteur avant* (podul anterior al motorului); *TCD - tampon cylindrique double* (tampon cilindric dublu) ș.a.

Sinonimia terminologică este mai cu seamă reprezentată în domeniile referențiale ale științelor umanistice, asupra cărora eforturile comitetelor și organismelor de standardizare a terminologiilor nu se extind. Drept exemplu pot servi discrepanțele sinonimice în terminologia lingvistică franceză. De exemplu, *linguistique* alături de *science de la langue* - lingvistică, *linguistique appliquée - industrie de la langue* - lingvistica

aplicată, sau *sémiotique* – *sémiologie* – semiotica, cât și *unité de discours* – *unité de parole* – unitatea discursivă, *unité de vocabulaire* – *vocabule* – vocabulă. Pentru desemnarea construcțiilor de tipul *c'est...qui*, *c'est...que* în literatura gramaticii franceze sunt utilizate 8 sinonime: *la mise en propos*, *la mise en relief*, *la mise en valeur*, *le clivage*, *les phrases clivées*, *le détachement*, *le présentatif*, *le tour de présentation* (Dąbska-Prokop 1995, p. 39 - 40).

Pentru analiza mecanismelor, ce funcționează în interiorul sistemului terminologic, noțiunea generalizată de sinonimie, pe care am utilizat-o, nu este suficient de plauzibilă. Problema e că noțiunea de sinonimie este destul de largă și cuprinde multe tipuri de similitudine semantică între unitățile lexicale. Luarea în considerare a acestei sinonimii multiaspectuale ne ajută să descoperim esența proceselor semiotice dinamice, ce au loc în interiorul unui sau altui sistem terminologic.

Sinonima în domeniul noțional-referențial „Telefonia”

În pofida faptului că sfera terminologică a domeniului noțional-referențial „Telefonia” este în vizorul permanent al comisiilor terminologice, în sistemul ei terminologic observăm cele mai multe tipuri de termeni echivalenți din punct de vedere semantic. Să începem cu sinonimele absolute, ce includ varinatele și dubletele.

Variantele termenilor apar în rezultatul schimbării doar a formei termenului cu păstrarea intensionalului și extensionalului unității terminologice inițiale. Drept exemplu pot servi abrevierile de tipul *télé* de la *télévision* – televiziune; *T.S.F.* de la *télégraphie sans fil* – radiotelegrafie, radio; *FM* de la *modulation de fréquence* – modulație de frecvență. Tot aici se raportează și construcțiile eliptice, care apar în rezultatul compresiunii lexemelor inițiale, să comparăm: *macro* de la *macro-insruction* sau *bureau automatique* de la *bureau central automatique* ce vine la rândul său de la *bureau central téléphonique à services automatiques* – stație telefonică automată.

E cazul să deosebim variantele de dublete, care sunt totodată și sinonime absolute. Dubletele nu au doar o formă completamente distinctă de forma inițială a unității terminologice, ci pot să conțină și un set de caracteristici intensionale care nu se cuprind în termenul inițial, să comparăm: *téléphone sans fil* – *téléphone portable* – *téléphone portatif* – *téléphone de poche* – *téléphone mobile* – telefon mobil; *téléphoniste* – *standardiste* – *opératrice* – telefonsită. Câte odată sinonimele – dublete apar drept rezultat al decodării termenilor eponimici, creați în baza numelor proprii și care au o intensionalitate săracă, să comparăm: *appareil Baudot* > *appareil rythmique à cinq moments de Baudot* – aparatul de dactilografiat a lui Baudot; *bélinographe* > *phototélégraphe* – fototelegraf.

Apariția termenilor—dublete poate fi legată și de schimbarea sau lărgirea volumului informațional al noțiunii generice. Iată de ce termenul vechi este înlocuit cu termenul nou, cel care reflectă mai plauzibil și mai exhaustiv intensionalitatea noțiunii: termenul *taxiphone* (1933) - telefon automat - a fost substituit de termenul *publiphone* (1983). Fenomenul dubletelor sinonimice survine în rezultatul împrumuturilor de termeni anglo-saxoni - să comparăm dubletele: *PC, code Pin, Web* și *Net* alături de termenii francezi inițiali *ordinateur de bureau, code secret* și *toile*. În sfârșit, în calitate de dublete sunt utilizate și simbolurile non-verbale @= *adresse de courrier électronique* sau *www. = adresse Internet*.

Cât privește sinonimele convenționale, în Domeniul Referențial (DR) „Telefonia” ele nu sunt frecvent folosite. În calitate de exemplu vom cita binomul *téléphone mobile* /telefon mobil și *mobile/un mobile*, care păstrează alături de semnificația nouă *telefon mobil* și semnificația tradițională *stimul*, și binomul *micro-ordinateur* și *micro - micro-calculator* și totodată *microfon* (TLF). În schimb, în terminologia științelor umanistice sinonimia convențională este foarte larg răspândită. De exemplu, în terminologia saussuriană *langage* este tratat drept suma noțiunilor *langue* - sistemul limbii și *parole* - limbaj (Saussure 1995, P. II, chapitre V) în lucrările discipolilor lui și a susținătorilor teoriei sale ULT *langage populaire* și *langue populaire* apar drept sinonime convenționale.

Așadar, în pofida eforturilor teoreticienilor în domeniul terminologiei și activității de standardizare regulamentare a termenilor, sinonimia acestora e atestată în toate sferile terminologice. Observările efectuate asupra funcționării termenilor atât tehnico-științifici, cât și ai DR al științelor umanistice ne permite să afirmăm că apariția echivalențelor, dubletelor sau sinonimelor se datorează, în principiu, următorilor factori:

1. Sinonimia termenilor servește drept mijloc de augmentare a calității stilului expunerii materialului de popularizare științifică, asigurând varietatea arsenalului de exprimare. Această tendință poate fi ilustrată prin contextul următor (cu referire la DR „Tehnica de calcul”):

La nouvelle generation de Pentium III débarque dans les ordinateurs portatifs de Toshiba. Toshiba adopte le dernier raffinement technologique d'Intel: le nouvel processeur Pentium III avec la technologie Speed-step, capable de préserver l'autonomie de la batterie des notebooks. Lorsqu'ils sont branchés sur le secteur, les portables dotés de cette récente puce fonctionnent à pleine vitesse (L'ordinateur individuel N115, mars 2000: 56).

2. Economia lingvică dictează înlocuirea ULT exagerat de complexe prin variantele lor siglitate. Această tendință este pe larg prezentată în

metalimbajul „Telefoniei”, care se caracterizează prin abundența formanților polisintactici și abrevieri atât în comunicarea profesională, cât și în documentele oficiale. De exemplu, termenul *réseau (m) numérique à intégration de services* - rețea telefonică digitală multifuncțională are două variante *Numéris* și *RNIS*, obținute prin abreviere.

3. Dezvoltarea non-uniformă a terminologiilor din diverse DR în diferite limbi condiționează la prima etapă apariția termenilor împrumutați, iar mai apoi a termenilor în limba maternă pentru desemnarea uneia și aceleiași noțiuni. De exemplu, noțiunea „mijloace de programare” a fost desemnată la început de anglicismul *soft*, care treptat este eliminat de galicismul *logiciel* și franco-anglicismul *c/c équipement soft*.

4. Unii termeni sinonimici la prima etapă sunt menținuți în limbă grație faptului că fiecare din ei atestă noi nuanțe semantice adiționale. De exemplu, în trecut dubletele semantice *c/c réseau interrégional* și *réseau à grandes distances* - rețea telefonică de lungă comunicație - se mențin grație diferențierii în practica profesională, în primul caz, făcându-se referință la comunicațiile inter-regionale și în cel de-al doilea - la mărimea distanței.

Mitul monosemantismului terminologic. Afirmarea tranșantă a unor reprezentanți ai științelor exacte, care nu se ocupă în mod profesional de problemele terminologiei și ale traducerii informatizate, referitor la faptul că termenii în marea lor majoritatea sunt monosemantici, poate fi contestată la prima consultare a dicționarelor tehnico-științifice. Recurgând la dicționare vom constata că unul și același termen în diverse metalimbaje are semnificații diferite. Astfel, termenul francez *souris* (eng. mouse, germ.Maus), care are semnificația „*mus musculus*”, în metalimbajul tehnicii de calcul are o altă semnificație - *dispozitiv pentru introducerea datelor*. Totodată, alături de polisemia și omonimia între domenii, chiar în interiorul unuia și aceluiași metalimbaj bine normalizat se atestă mereu cazuri de polisemie și dublete ale ULT. Așa de exemplu, în metalimbajul DR „Telefonie și Telecomunicații” la fiecare pas se întâlnesc termeni polisemantici. În majoritatea cazurilor sursa centrală a acestui fenomen este *semioza secundară*. Să comparăm: *télécommande* 1) transmiterea la distanță a unei comenzi prin mijloace de telecomunicație; 2) totalitatea de mijloace tehnice prin care se realizează o astfel de transmitere. Ultima semnificație se extinde pentru a fi completată de încă două seme:

1) mijloc de orientare a informației

2) unirea provizorie a canalelor de telecomunicație în scopul transmiterii informației.

Drept sursă a polisemiei textuale poate servi ambisemia - facultatea termenului de a funcționa în texte, actualizându-și diversele semnificații.

Apariția ambisemiei depinde de factori extralingvistici de natură diferită. Așa, de exemplu, apariția ambisemiei în DR examinat este legat de dezvoltarea ei „în salt”, în rezultatul căreia termenii „bătrâni” capătă semnificații „tinere”. Astfel, *phototélégraphie*, care desemna în anul 1904 noțiunea *phototelegrafie*, în 1967 capătă semnificația de *legătură prin faximil*; *micro-ordinateur* în 1971 avea semnificația *calculator personal de dimensiuni mici*, în 1995 capătă și semnificația de *calculator portabil*. În legătură cu lărgirea și restructurarea DR unii termeni „bătrâni” pot corela cu noțiunile noi. Să comparăm: *tachygraphe* (1790) *tașigraf*, *telegraf optic* - *tachygraphe* (1967) *taxometru de autoscriere*; *téléphonage* (1922) *telefonare* - *téléphonage* (1976) *transmiterea telegramelor prin telefon*.

În științele umanistice, unde terminologiile nu se pretează reglementărilor artificiale, polisemia termenului și a ULT este pe larg răspândită. Drept exemplu poate servi interpretarea termenilor fundamentali ai lingvisticii, semioticii și teoriei literare: *semn* (eng. *sign*, fr. *signe*, germ. *Zeichen*). Constatăm că acest termen (*Piotrovskii* 1999, p. 44 - 45; *Chingareva-Slavine* 2003, p.26 - 30), este utilizat în scrierile filologilor, semioticienilor și logicienilor europeni, cel puțin, cu 4 semnificații:

1) „obiect, formă, fenomen, semnal prin care este desemnat, exprimat un alt obiect” (*Mounin*, 2004, p.299) sau „lucruri materiale ca semne ale alt ceva” (*Nauta* 1972, p.. 293; *Peirce* I, 1931);

2) mijloc de distingere a semnificațiilor în timpul comunicării (*Buyssens* 1943, p. 38; *Eco* 1988, p. 36 - 29);

3) esență ideală diadică, „fapt fizic... și fapt fizico-mental” psihic în ambele componente, adică în semnificat și semnificant (*Saussure*, 2004, p.24; *Martinet* 1967, pp. 8 - 25);

4) entitate materială-ideală (element diadic al limbii), ce reprezintă un obiect, o caracteristică, un raport al realității, care înglobează unitatea conținutului ideatic (semnificat) și a sunetelor articulate fonematic (semnificant) (*Chingareva-Slavine* 2003, p. 29).

Spre deosebire de științele exacte, care relativ repede găsesc o definiție non-contradictorie și non-ambiguă pentru termenii noi (câte odată prin decret „forțat”), elaborarea definițiilor termenilor științelor umanistice, cât și căutarea semnalului acustic-grafic adecvat reprezintă un proces îndelungat, ba chiar și antagonist.

Drept exemplu elocvent pot servi „lecturile” sau interpretările notițelor lingvistice ale lui Ferdinand de Saussure, referitoare la perioada 1891-1908 și familiarizarea cu notițele cursului său de lingvistică generală, pe care l-a predat în Universitatea din Geneva în anii 1907, 1908-1909 și 1910-1911 (*Saussure*, 2002). Pentru a completa informația despre

transformările în volumul semantic al termenului *signe*, vom menționa, că în notițele anilor 90 ai secolului XIX și primii ani ai secolului XX cuvântul *signe* este des utilizat cu prima sa semnificație, cea peirciană – obiect, însemn, fenomen (semnal) prin care este exprimat-desemnat un alt obiect în procesul comunicării, să comparăm:

... quand un pavillon flotte au milieu de plusieurs autres au mât... il a deux existences: la première est d'être une pièce d'étoffe rouge ou bleue, la seconde est d'être un signe ou un objet, compris comme doué d'un sens par ceux qui l'aperçoivent (Saussure, 2002, p. 54).

Mai apoi, autorul elvețian începe să accentueze în termenul respectiv semul deosebiri, diferențierii:

... il n'y a dans la langue ni signes, ni significations, mais des différences de signes et des différences de signification... (Saussure 2002, p. 70).

Toate aceste „lecturi” polivalente nu trebuie tratate drept niște divagări brouniene. Ele au contribuit la precizarea și constituirea noțiunii fundamentale a semiologiei, *semnul - signe*, care stă la baza lingvisticii secolelor XX-XXI.

Termenul și conotația lui. Semioza terminologică (denumirea) unei noțiuni apărute recent în oricare domeniu referențial prevede, de obicei, alegerea unei unități lexicale, în forma interioară a căreia s-ar reflecta nu doar conceptul semic de bază al noțiunii desemnate, ci și semele lui adiționale (inclusiv conotative). Dacă este vorba despre terminologiile științelor exacte și despre DR tehnice, în cazul lor, de obicei, procesul de nominalizare se orientează spre semul conceptual de bază al semnificatului viitoare unități terminologice. Astfel, de exemplu, în DR „Tehnica de calcul” există puțini termeni expresiv-metaforici. Vom menționa câțiva de aceștia: *code-souplisseau* (eng. *spaghetti-code* – programă nestructurată), *navigateur* – programă de vizualizare (de la *navigateur* - navigator), sau *puce* 1) cristal, 2) microschemă integrată (de la *puce* - purice), *souris* – dispozitiv de introducere a datelor. În aceste cazuri, expresivitatea funcțional-cotidiană a acestor ULT, fiind dictată de forma lor interioară, a existat doar la etapa incipientă a formării lor metaforice. Pe măsură ce aceste ULT sunt utilizate în limbajul specializat, culoarea lor conotativă se pierde ca atare sub presiunea semnificațiilor normativ-terminologice. Specialistul în tehnică de calcul nu se gândește astăzi la originea metaforică a termenilor *souris*, *puce* ș.a.

Totodată, există astfel de DR pentru care este important impactul emoțional al termenului asupra receptorului sau a emițătorului informației lingvice. Pentru soluționarea acestei probleme în procesul de nominalizare

a noțiunilor noi sunt utilizate seme conotative prin semioza secundară și metaforizare. Într-adevăr, în terminologiile cele mai diverse există termeni ce poartă amprenta încărcăturii emotiv-expressive. O astfel de semioză este utilizată în cazul terminologiilor militare, care folosesc voluntar termeni tehnici „înspăimântători”, de exemplu: SA-321 *Super frelon* – elicopter militar de transport (*frelon* în traducere înseamnă „gărgăun”). Din același grup de termeni „înspăimântători” fac parte și mărcile de tancuri germane și automobile blindate ale celui de-al Doilea Război Mondial și a Bundesverului – *Tiger, Panter, Leopard* sau în engleză *cobra, aircobra, flying fortress, mosquito, mustang* (mărci ale bombardierelor americane din perioada celui de-al Doilea Război Mondial). Aceste fenomene sunt descrise în detalii în cartea *Piotrowski, Popescu et al. 1985, p. 84, 86 - 87*.

Un rol important îl joacă marcajul emotiv publicitar în terminologia modei. Drept exemplu vom cita termenul *bikini* (de la denumirea geografică Bikini – insule în Oceanul Pacific, unde a fost experimentată pentru prima dată explozia bombei cu hidrogen); *Kangourou* – pulover cu buzunar la burtă; *jodhpur thuide* – pantaloni mulați pentru hipism. Aceste nuanțe stilistice sunt susținute de sufixele diminutive afective – *jupette* – fustă foarte scurtă, care acoperă partea superioară a coapsei sau *robette* – rochiță scurtă.

Metafafora este pe larg utilizată la formarea unităților terminologice din DR „Produse de patiserie” (*Cuisine et vins 1987; Larousse de la cuisine 2002*). În corpusul termenilor întâlnim:

1) asociații după formă, de exemplu, *gâteau allumette* – prăjitură în foi lunguiață, asemănătoare cu chibritul; *barquette* – prăjitură ovală în formă de bărcuță; *millefeuille* – tortă în foi; *pain chapeau* – prăjitură în formă de pălărie; *pain coiffé, pain collier, pain cordon, pain en couronne, pain scie, palmier* – prăjitură în formă de frunză de palmier, etc.

2) asociații după efecte gustative la om: *croquet* – biscuite subțire, uscat (de la *croquer* – a ronța); *puits d'amour* – prăjitură din aluat în foi cu cremă (ad literam – fântâna dragostei); *vol-au-vent* – prăjitură ușoară ce se topește în gură ca vântul.

3) asociații local-temporale, de exemplu: *amusette, amuse-gueule* (de la *amuser* – a se amuza) – prăjituri mici, săndvișuri pentru aperitiv, care sunt servite în timpul meselor de sărbătoare pentru a suscita pofta de mâncare; *bouchée* – (de la *bouche* – gură) – prăjitură sau orice bucățică de alt produs care poate fi luată în gură; *gâteau week-end* – prăjitură care poate fi luată la pik-nik în afara orașului în zilele de odihnă (a se vedea anexa).

4) antonomazia, de exemplu, *dartois* - tortă din aluat în foi cu dulceață, după numele familiei cunoscute de nobili francezi d'Artois ; *gros Guillaume* - pâine din cereale cu țărâță (de la gros Guillaume - țăran necioplit); *richelieu* - soi de prăjitură în cinstea cardinalului de Richelieu; *sandwich* - sendvici, după numele grafului Sanwish, al cărui bucătar a inventat special pentru stăpânul său un fel de mâncare, pentru ca acesta să poată să se înfrupte fără a se sustrage de la jocul în cărți.

5) asociații toponimice, de exemplu, *génoise* - prăjitură ușoară cu cremă albă - de la denumirea Genova; Mont-Blanc - tortă, ornamentată cu cremă albă (după denumirea muntelui Mont Blanc).

Deci, am putut să ne convingem de faptul că *metaforizarea*, ca una din formele semiozei secundare, este destul de răspândită în calitate de nominalizare în metalimbajele diverselor domenii referențiale franceze: cultura, tehnica și știința, care, pe măsura dezvoltării lor, furnizează materie conceptuală nouă, care necesită să fie denumită. Metaforizarea permite nu doar descrierea noilor obiecte și fenomene ale realității, ci și evidențierea caracteristicilor lor imanente, non-observabile la prima vedere.

Procesul metaforizării terminologice se realizează, după cum am urmărit, în câteva etape semiotice.

La *prima etapă* are loc reperarea referentului ca atare (obiect al lumii exterioare, în cazul nostru, noțiune tehnico-științifică).

La *etapa a doua* are loc corelarea acestui obiect cu altul, bine descris și bine determinat.

La *etapa a treia* se realizează depistarea și reliefaarea semnelor complementare, importante pentru descrierea esenței referentului.

La cea *de a patra și ultima etapă* referentul capătă denumire, care permite ca esența obiectului cercetat să fie transmisă cu exactitate prin mijloacele limbii naturale. Acest proces este bine exemplificat prin căutarea de către Ferdinand de Saussure a definiției pentru termenul „*semnul lingvistic*” (*le signe*), comparându-l pe acesta cu drapelul (*le pavillon*). Cu alte cuvinte, pe lângă funcția denominativă, metafora are în textul tehnico-științific și funcția conceptuală, scopul căreia este formarea conceptelor noi în semnificatul semnelor terminologice. Așa dar, metaforizarea în nominalizarea terminologică este nu doar un produs, ci și un mijloc de cercetare științifică.

Vorbind despre aspectele conotative ale terminologiei, trebuie să luăm aminte, că ele constituie una din sursele de îmbogățire a limbii literare contemporane. O atare expansiune terminologică ne demonstrează că frontiera între vocabularul terminologic și limbajul uzual este foarte

incertă. Nu face excepție nici terminologia franceză a Telecomunicațiilor și limba franceză literară.

După cum am mai menționat, nominalizarea terminologică, ce ia naștere în baza semiozei secundare, conține elementul expresiv, care participă la crearea termenului. Ulterior marcajul stilistic treptat este strâmtorat de semnificațiile normative-terminologice. Însă, încărcătura emotivă a termenului poate să persiste mai mult atunci când el provine din cuvintele cu marcaj emotiv, care sunt utilizate în limbajul activ: *être à l'écoute* - a asculta (convorbiri telefonice); *dextérité*- dexteritate; *secret téléphonique* - secret telefonic; sau de la cele ce țin de stilul vorbit: *frimousse* - nutrișoară>*frimousse* - nutrișoară zâmbitoare, simbol în comunicarea virtuală.

La rândul lor unitățile terminologice pot să capete o componentă conotativă la nivel de vorbire, unde procesul trecerii termenului din uzul special în cel comun, cum am mai menționat, se realizează în baza triadei: **sistemul limbii - sistemul vorbirii - textul (vorbirea)**. Să comparăm expresiile: *faire le télégraphe* (anul 1872) - a gesticula, a da puternic din mâni în timpul vorbirii (în baza asemănării cu telegraful optic); *style télégraphique* (anul 1923) - succint, laconic (în baza asemănării cu textul telegramei); *téléphone arabe* (anul 1964) - transmiterea rapidă a noutăților din gură în gură; *téléphone "rouge"* (anul 1964) - telefon roșu, telefon pentru comunicare specială.

Termenul poate căpăta nuanțe expresive și în contexte nespeciale, de exemplu, în textele spoturilor publicitare, unde obiectele publicității deseori în ultimii ani au devenit noile mijloace de comunicare:

Une petite merveille qui ne demande qu'a sortir avec vous. Les 3 nouveaux hp Pavilion portables irrésistiblement beaux et légers sont prêts à vous suivre partout à la maison et au bureau. (L'ordinateur individuel N137, mars 2002: 31).

În mesajul dat semantica termenului *hp Pavilion portable* - lap-top - include semnificația emotivă complementară (*irrésistiblement beaux et légers*), semul însuflețirii, (*sont prêts à vous suivre*), iar termenul se alege cu un sinonim contextual expresiv - *une petite merveille*.

Împrumuturile în terminologia franceză a telecomunicațiilor.

Printre cauzele împrumuturilor din limbile străine în terminologii se evidențiază cele de origine lingvistică și extralingvistică.

Cauzele lingvistice ale împrumuturilor sunt:

- încărcătura semantică pronunțată a cuvintelor limbii originale;
- perceperea facilă a împrumuturilor în virtutea elementelor lingvistice internaționale;

- caracterul succint al termenilor împrumutați;
- capacitatea derivațională prolifică în limba originală și posibilitățile morfematice combinatorii organic compatibile;
- simbolismul împrumuturilor (elementele articulate ale cuvântului sunt percepute ca ceva mult mai integrat decât în limba originală, având o predilecție pentru formațiuni derivate).

Cauza extralingvistică a împrumuturilor este grefarea în limba originală nu doar a cuvântului împrumutat, ci și a noțiunii pe care o exprimă, aceasta luând naștere anume în limba împrumutului. Pe de altă parte, împrumutul are și alte priorități: cuvântul împrumutat este monosemantic, el are un singur referent, fapt destul de important pentru volumul semantic al termenului.

Anglicismele în terminologia franceză a telecomunicațiilor.

Analiza sistemică-diacronică a terminologiei franceze a telecomunicațiilor denotă prezența la diferite etape ale dezvoltării sale a unui număr important de împrumuturi, la început de origine greco-latină, iar în prezent - de origine engleză. (Lerat 1994; Hong 1997; Lexikologie 2002,2003). Evoluția anglicismelor prezintă un interes deosebit pentru studierea proceselor lingvistice și extralingvistice în terminologia franceză contemporană.

Sfârșitul secolului al XX-lea a schimbat radical rolul limbii engleze în dezvoltarea sferei terminologice a telecomunicațiilor nu doar în interiorul limbii engleze însăși, ci și în raport cu alte limbi. Limba engleză a căpătat statut de *lingua franca*, fapt despre care ne mărturisește cantitatea importantă a termenilor englezești în terminologia telecomunicațiilor și în alte terminologii tehnico-științifice în limbile lumii. Expansiunea limbii engleze în lume transformă astăzi *anglicismele*, mai exact fie spus, *americanismele*, în *internaționalisme*.

Tabelul: Dinamica împrumuturilor internaționalismelor în terminologia telecomunicațiilor (100% se raportează la numărul general al termenilor în fiecare perioadă studiată).

	Anii 1790- 1830	Anii 1831- 1881	Anii 1881- 1949	Anii 1949- 1969	Anii 1969- 1988	Anii 1989- 2006
Anglicisme	-	-	1 %	0,5 %	0,7 %	4,6 %

Procesul de internaționalizare a sferei terminologice a telecomunicațiilor este condiționat, în primul rând, de următorii factori extralingvistici:

- factorul economic, esența căruia constă în aceea că SUA și sateliții săi deține poziția de lider pe piața noilor tehnologii și comunicațiilor Internet;
- factorul cultural, și anume cunoașterea de către vorbitorii limbii materne (în cazul nostru a limbii franceze) a limbii-surse a împrumuturilor;
- factorul socio-psihologic – tendința vorbitorilor limbii receptoare de a utiliza vocabular prestigios, deoarece un număr mare de internaționalisme se atestă în domeniile referențiale ale științei și tehnicii, care au un rating înalt.

Împrumuturile în limba franceză din engleză sunt facilitate și de similitudinile genetice ale ambelor limbi (*Language Typology and Language Universals 2001; Rey, Delesalle 1979*).

Termenii-anglisme apăreau permanent în terminologia franceză a telecomunicațiilor, să exemplificăm: împrumuturile de la mijlocul secolului trecut *broadcasting* – emisie radio, *speaker* – dictator ș.a. Dar anume răspândirea panmondială a tehnologiilor telefoniei mobile și a comunicațiilor prin Internet, ale căror vehicul este limba engleză, a dus la invazia termenilor englezești-neologisme.

Internaționalismele își păstrează preponderent apanajul grafic și sonor în limba-receptoare, în cazul dat în limba franceză. *PocketPC* – computer personal de buzunar; *Smartphone* – telefon deștept (telefon mobil cu funcții adiacente); *mailbomb* – copierea secretă a cărții de adrese și transmiterea mesajelor din numele proprietarului calculatorului; *chat* – corespondență prin internet în regimul timpului real; *spam* – trimiterea mesajelor electronice și a celor publicitare posesorilor de adrese electronice fără permisiunea acestora; *notebook* – computer portativ; *roaming* – roaming, telecomunicare prin telefonie mobilă în afara frontierelor țării în baza contractelor companiei ce activează la nivel național cu alți agenți economici din străinătate; *hacker* – hacker, spărgător de coduri electronice; *TabletPC* – computer mobil –planșetă.

Totodată, împrumuturile din limba engleză pot fi asimilate și pot suferi schimbări fonetice și morfologice prin adaptare: de exemplu, englezescul *organizer* a dat în franceză *organiseur* – computer de buzunar; englezescul *scanner* a dat în franceză *scanneur*, iar termenul *processor* a devenit în franceză *processeur*.

Este necesar de accentuat faptul că în limbile engleză și franceză se întâlnesc cuvinte echivalente din punct de vedere etimologic, construite în baza morfemelor grecești și latinești. Aceste cuvinte sunt identice ca formă (cu excepția accentelor) și conținut semantic în terminologia telecomunicațiilor: *domaine, mobile, portable, paquet, site, icône, message électronique, numérique; protocoles* ș.a.

Unele cuvinte englezești au devenit sursă de îmbogățire a arsenalului morfematic al limbii franceze. Devin productive elementele englezești e- (< eng. electronic), i- (< eng. internet), Web (< eng. World Wide Web), care deja au căpătat materializare grafică-fonetice /lexico-gramaticală constantă în limba franceză, de exemplu: *e-mail* – poșta electronică; *e-commerce* – comerț electronic, activitate comercială prin Internet; *e-camescope* – cameră digitală cu posibilitatea redactării la computerul personal; *i-mode* – funcția acces Internet de la telefonul mobil; *i-shot* – transmisia datelor din Internet la telefonul mobil; *Webmail* – poștă electronică; *Webcam* – cameră video Internet; *Webphone* – telefon video cu acces la Internet.

Anglicismele își manifestă activ posibilitățile derivaționale în baza limbii franceze. De exemplu, *palmeur* (derivat de la Palm – numele firmei producătoare de calculatoare de buzunar); *cliquer, clic* – de la englezescul to clic; *surfer* – (sur Internet) – a naviga pe Internet, *surfeur* – cel care navighează pe Internet, *surf* – navigare pe Internet (de la englezescul to surf); *emailer* (de exemplu, *emaillez-moi votre réponse*) – trimite răspuns prin e-mail (de la englezescul e-mail); *chatter* – a vorbi prin chat (de la englezescul chat); derivatele de la englezescul spam (trimiterea mesajelor electronice și a celor publicitare posesorilor de adrese electronice fără permisiunea acestora) – *spammer, spammé, spammeur, spamming* sau sintagma terminologică *logiciel antispam* – programă antispam.

Extrem de active sunt abrevierile englezești provenite de la literele inițiale ale termenilor: *CD* (Compact Disk) – disc compact; *FM* (*frequency modulation/frequence modulation*) – frecvență radio; *PAL* (*Phase Alternating Line*), *SECAM* (*Sequential Colour A Memory*) – sisteme ale televiziunii în culori; *VHF* (*Very High Frequency*) – frecvență foarte înaltă; *IP* (*Internet Protocol*) – Internet Protocol; *WAP* (*Wireless Application Protocol*) – tehnologia accesului Internet prin telefonul mobil; *DVD* (*Digital Video Disk*) – disc video, disc DVD; *WWW* (*World Wide Web*) – Internet; *SMS* (*Short Messaging Service*) – mesaje textuale scurte (telefonie mobilă); *MMS* (*Multimedia Messaging Service*) – mesaje multimedia (telefonie mobilă), *GSM* (*Global System for Mobile communication*) – sistem global de telefonie mobilă; *GPS* (*Global Positioning System*) – sistem global de căutare prin poziționare și abrevierile: *videotex* (*Videocommunication Teleprinter*

Exchange) - videotex, videografie dialogată; *teletex* (*Telecommunication Teleprinter Exchange*) - teletex, videografie emițătoare.

Sunt utilizați și termenii-simboluri, care reprezintă construcții terminologice complexe, constituite din sigle și cifre: *MP3*, *MP4* - (format numeric de comprimare a sunetului), *POP3* (protocol de pompare a poștei), *IMAP4* (lucrul cu poșta electronică la server în regimul timpului real), @ (arobase) - simbolul adresei pentru poșta electronică.

Abrevierile englezești sunt utilizate frecvent în componența construcțiilor terminologice: *adresse IP*, *adresse Web* - adresă Internet; *message SMS* - mesaj SMS; *document Web* - document Web; *serveur Web* - server Web; *recepteur GPS* - receptor GPS; *PC de poche* - computer personal de buzunar; *lecteur de MP3* - dispozitiv de citire a fișierelor MP3; *radio FM* - radio FM; *carte SIM* - cartelă SIM.

În calitate de contra-balanță a fenomenului de împrumut terminologic din engleză în franceza telecomunicațiilor, în Franța se intensifică procesul de creare a propriilor echivalente. Acest proces este rezultatul politicii promovate de guvernul francez în direcția activizării dezvoltării limbii franceze în condițiile pluralismului cultural: eng.fax - fr.*télécopie* - fax; eng : computer - fr.*ordinateur*, calculator; eng.walkman - fr.*baladeur*, magnetofon portativ cu auriculare; eng.hacker - fr. *Pirate*, hacker; eng.DVD - fr. *vidéodisque*, DVD; eng.organizer - fr.*micro-ordinateur*, micro-computer; eng.emoticon, smiley - fr.*frimousse*, mutrișoară zâmbitoare; eng.newsgroup - fr.*forum*, forum, grup de discuții; eng.Web - fr. *Toile*, Web, pânză; eng.chat - fr.*messagerie instantanée* - corespondența prin Internet în regimul timpului real, chat.

Totuși, creativitatea terminologică franceză duce la fenomenul non-popularității unor termeni: de exemplu, franțuzescul *courriel* (abreviere de la *courrier électronique*) - poșta electronică, *mél* (abreviere de la *m/essagerie él/ectronique*, prin analogie cu *tél.*), care indică pe cărțile de vizită adresa electronică, cedează englezescului *e-mail* sau simbolului arobase @; englezescul *spam* pentru care francezii au propus *pourriel* (*pou/belle/ + /cou/rriel*) este și el mai des utilizat; același algoritm de funcționare îl au și termenii *World Wide Web* în locul franțuzescului *toile d'araignée mondiale T.A.M.* (pânză mondială); PC (computer personal) în locul franțuzescului *OP* (*Ordinateur Personnel*), abrevierea *PC* formând la rândul său construcții terminologice noi: *PC de poche* - computer de buzunar; *PC de bureau* - computer de birou.

Interanglicismele - calchieri. O altă formă de influență interenglezească asupra terminologiei franceze a telecomunicațiilor este calchieria. Cel mai mare număr de calchieri în terminologia franceză a

telecomunicațiilor se atestă la etapa modernă de dezvoltare a ei. Termenii englezi sunt utilizați ca model de formare a termenilor francezi, legați de Internet și telefonია mobilă. De exemplu, *eng. very high frequency / fr. très haute fréquence* – frecvență foarte înaltă; *eng. buzzer / fr. ronfleur* – zumer, întrerupător automat; *eng. Network/fr.réseau* – rețea; *eng.data/fr.données* – date; *eng.display/fr.affichage* – afișare pe ecran; *eng.window/fr.fenêtre* – fereastră de dialogare; *eng.password/fr.mot de passe* – parolă; *eng.mailbox/fr.boite à lettres* – cutie poștală electronică; *eng.handsfree/fr.mains-libres* – utilizarea telefonului mobil fără a ocupa mâinile – mâini libere; *eng.newsgroup/fr.groupe de discussion* – grup de discuții; *eng.on line/fr.en ligne, on-line*; *eng.viewer/fr.visionneur* – program pentru vizionare; *eng. frequently asked questions, FAQ / fr.foire aux questions* – FAQ, întrebări frecvente.

Astfel, sunt calchiați nu doar termenii, ci și construcțiile terminologice, care în limba franceză își schimbă structura – ordinea rematică (R-T) englezească în structura tema-rematică (T-R) franțuzească: *eng. electronic money (P-T) > fr. monnaie électronique (T-P)*. În mod analogic sunt compuse și alte unități terminologice complexe: *eng. home page > fr. page d'accueil* – pagina acasă; *eng. electronic mail > fr. courrier électronique* – poșta electronică; *eng. information highway > fr. autoroute de l'information* – rută informațională; *eng. hard disk > fr. disque dur* – disc tare; *eng. access provider > fr. fournisseur d'accès* – provaider.

La nivelul funcționării termenii împrumutați și termenii calchiați pot avea diferențe de valențe. De exemplu, *envoyer l'e-mail* (se utilizează interanglicismul e-mail) – a trimite un mesaj electronic; dar *regarder le courrier électronique* – a consulta poșta electronică (se utilizează termenul francez calchiat din engleză).

Astfel, terminologia franceză a telecomunicațiilor se adeverește a fi, aidoma altor terminologii tehnico-științifice, destul de transparentă pentru pătrunderea anglicismelor și mai ales, pentru calchieră termenilor anglo-americiani simpli și complecși.

Concluzii. În conformitate cu postulatele teoretice ale doctrinelor terminologice tradiționale, la formarea terminologiilor trebuie evitate fenomenele lingvistice, care „strică” simetria semnului terminologic și logica ierarhiilor terminologice. În același timp, realitatea conceperii și funcționării corpusului terminologic științific nu coincide, de cele mai deseori, cu recomandările teoretice pretențioase. Starea reală a normei lexicografice terminologice și mai ales observările asupra funcționării termenilor în textele științifice, pun la îndoială postulatele teoretice. Cauzele apariției asimetriei dintre planul conținutului și planul expresiei în semnul terminologic trebuie căutate, pe de o parte, în factorii

extralingvistici de dezvoltare a domeniului referențial respectiv, iar pe de altă parte, în condițiile intralingvistice de structurare diacronică și sincronică a fenomenelor limbii.

Studierea funcționării unităților terminologice în textele științifice demonstrează că, în pofida eforturilor comisiilor și comitetelor, care se străduie să reglementeze actualizarea termenilor francezi în texte-vorbire, utilizarea termenilor și sintagmelor terminologice este subordonată aceluiași legi dinamice-energetice ale limbii naturale, legi care reglementează viața vocabularului literar și a celui comun. Interdicțiile guvernamentale nu pot stăvili pătrunderea în textele științifice contemporane a anglicismelor, fenomen propriu mai ales acelor domenii ale cunoașterii, în care tehnica americană ocupă un loc de frunte. Anume acești factori extralingvistici explică „invazia” împrumuturilor din limba engleză în DR „Telecomunicațiile”. Fiecare terminologie tehnico-științifică are nevoie de normalizare și reglementare. Totuși, trebuie să luăm aminte că abordarea matematică în soluționarea sarcinilor lingvistice – abordare ce constă în construirea sistemelor lexico-gramaticale, logic reglementate și imobilizate în timp, constituie doar un mijloc tehnologic de modelare plauzibil pentru soluționarea unor probleme ingineresti, aplicative.

SURSE BIBLIOGRAFICE:

- Bessé B., (1999). *De termes techniques nouveaux. Termes officiellement recommandés par le Gouvernement français*. Paris, Louis Musin
- Buysens E. (1943). *Le langage et le discours; essai de linguistique fonctionnelle dans le cadre de la sémiologie*. Bruxelles: Office de publicité.
- Chingareva-Slavine E. (2003). *Sémiologie, linguistique et modélisation*. P. Hermès Science Publication.
- *** (1987). *Cuisine et vins de France*. Paris, Larousse.
- Dąbska-Prokop (1995). U. *C'est...qui, c'est...que// Munus Amicitiae. Studia linguistica in honorem Witoldi Mańczak septuagenarii*, Cracoviae: Universitas Jagellonica.
- Eco U. (2003). *O teorie a semioticii*. București, Merdiane, 2003.
- Felber H. (1979). *Theory of Terminology, Terminology Work and Terminology Documentation. Interaction and world-wide development*. // *Fachsprachen I*: ½, p. 20-32.
- Gaudin F. Guespin L., (2000). *Initiation à la lexicologie française: De la néologie aux dictionnaires*, Bruxelles: Editions Duculot.
- Gesché V., Schaetzen C. (1994). *Néologismes de firme: les doublets dans les interfaces graphiques d'Apple et de Microsoft // La banque des mots*, XXXXVII. p. 95-104.
- Hong Cheol-Hoon. (1997). *Tendances de la néologie par dérivation et par formation au moyen d'éléments gréco-latins // La linguistique*, Vol. 33. Fascicule 2, p. 107-116.

L'Ordinateur individuel, Mensuel. 2000 - 2003. Paris.

- ***, (2001). *Language Typology and Language Universals / Sprachtypologie and sprachliche Universalien. An International Handbook*. 2 Volumes. Editors: Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher and Wolfgang Raible. Vol. 1: 2001, 854 p. Vol. 2: 2001, 941 p. Berlin - New York: Walter de Gruyter.
- Lerat P. (1994). *Dérivation lexicale et dérive terminologique // META*, vol. 39 № 4, p. 581-588.
- ***, (2005). *Lexikologie/Lexicology. An International Handbook on the Nature and Structure of Words and Vocabularies*. Vol. 1 - 2. Berlin - New York: Mouton - de Gruyter.
- Lotte D.S. (1993b). *Aufgaben und Methoden zur Regelung von technischer Terminologie // Ausgewählte Texte zur Terminologie*. Hrsg.: Ch. Laurén, H.Picht. Wien, p. 190-205.
- Marouzeau J.(1969). *Lexique de la Terminologie Linguistique. Français-Allemand-Anglais-Italien*, Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 3e Édition augmentée et mise, 3e tirage.
- Martinet A. (2003). *Eléments de linguistique générale*, P.: Armand Colin.
- Mounin G. (1999). *Dictionnaire de linguistique*, Paris, PUF.
- Nauta D. (1972). *The Meaning of Information*, Mouton , The Hague.
- Peirce Ch. S. (1931-1958). *Collected Papers*. I - VIII/ C. Hartshorne, P. Weiss, and A. Burks eds. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Piotrowski R. (1997). *Linguistic Synergetics // Automatic Documentation and Mathematical Linguistics*. Vol. 30, no. 6, p.29-43.
- Piotrowski R., Bektaev K., Piotrowskaja A. (1985). *Mathematische Linguistik*. Bochum: Brockmeyer.
- Piotrowski R., Popescu A., Chažinskaja M., Rachubo N. (1985). *Automatische Wortanalyse*. Bochum: Brockmeyer.
- Rey A., Delesalle S. (1979). *Problèmes et conflits lexicographiques* in „Langue française“, № 43 ("Dictionnaire, sémantique et culture"), Paris, p. 4-26.
- Saussure F. de (2004). *Ecrits de linguistique générale*, établis et édités par Simon Bouquet et Rudolf Engler avec la collaboration d'Antoinette Weil. P.: Gallimard.
- ***, (1993). *The Encyclopedia of Language and Linguistics / Ed. by R.E.Asher and J.M.Y.Simpson*. Oxford - N.Y. - Seoul - Tokyo, Pergamon Press.
- Wüster E. (1979). *Terminologie als angewandte Sprachwissenschaft. Gedenkschrift für Univ. Prof. Dr. Eugen Wüster*, München - New York - London - Paris: K.G.Saur.

LA DYNAMIQUE INTERIEURE DES SPHERES TERMINOLOGIQUES ET LEUR PROJECTION DANS LE TEXTE SPECIALISE

Résumé. *L'article porte sur la dynamique de l'évolution et de la constitution des termes technico-scientifiques français en corrélation avec les réalités extralinguistiques. L'auteur combat certains critères de la terminologisation tels que le monosémantisme et le manque de la synonymie, en prouvant à force des exemples que les termes technico-scientifiques sont polysémiques et attestent des synonymes. La dynamique des sphères des terminologies scientifiques est aussi due, selon l'auteur, à la sémiologie secondaire dans laquelle la métaphore joue un rôle déterminant. A part cela, le progrès technico-scientifique qui souvent est assuré par les chercheurs publiant leurs ouvrages en anglais, détermine l'influence de l'anglais sur la terminologie scientifique des autres langues naturelles, voilà pourquoi les anglicismes sont très prolifiques*

Cuvinte-cheie: *terminologie tehnico-științifică, semioză secundară, domeniu referențial, unitate lexico-terminologică, sinonimie, metaforizare, asimetrie semantică.*

Adrian CHIRCU

Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca

**CRAMPEIE DIN VECHEA TERMINOLOGIE MARITIMĂ
ROMÂNEASCĂ. OBSERVAȚII ASUPRA DICȚIONARULUI
LUI TEODOR CORBEA
(*DICTIONES LATINAE CUM VALACHICA INTERPRETATIONE*)**

*„...diacronia este o modalitate relevantă pentru stabilirea specificului
terminologiilor dintr-o anumită limbă.” (Bidu-Vrânceanu 2012: 63)*

0. În ultimul timp, se încearcă o recuperare și o valorizare a vechiului lexic românesc, urmărindu-se, în special, modul în care erau înțeleși ori tălmăciți anumiți termeni din limbile de cultură europene, dintre care se detașează, fără de îndoială, limba latină, care era principalul idiom care facilita transmiterea diverselor cunoștințe, fie acestea teologice ori laice, mai ales dinspre Occident înspre Orient.

0.1. Necesitatea interpretării unor aspecte privitoare la vocabularul de odinioară se explică prin faptul că, în anii din urmă, acestuia i s-a acordat o atenție relativ redusă, specialiștii vizând mai ales dinamica actuală a limbii, direcție de cercetare care a dăunat urmării începuturilor limbajului specializat și, prin urmare, unei analize obiective a evoluției acestuia. Considerăm că „descrierea lingvistică a terminologiilor în diacronie poate aduce însă date de interes complex” (Bidu-Vrânceanu 2012: 50), dintre care se detașează, în special, eforturile de echivalare ori de traducere a unor cuvinte, care nu erau prezente în vocabularul limbii române.

0.2. În aceeași linie a revalorizării tezaurului lexical din perioada veche a scrisului românesc (Dimitrescu 2014), se înscrie și studiul nostru, prin care ne propunem să analizăm modul în care Teodor Corbea, umanist român de frunte, reușește să tâlcuiască, în limba română, în filele dicționarului său, cuvinte latinești privitoare la terminologia maritimă.

1. Înainte de a purcede însă la interpretarea termenilor cuprinși în *vorbarul* corbean, considerăm că trebuie să discutăm pe marginea contextului sociocultural care a mijlocit apariția tomului și care a avut o înrâurire de netăgăduit în decizia autorului de a-l elabora.

1.1. În veacul al XVII-lea, în principatele române, asistăm la o întoarcere cu fața spre Occident și, implicit, la o asimilare și la o difuzare crescută a cunoștințelor vehiculate în centrele culturale importante ale epocii, aspect constatat și de către Ioan Aurel Pop, care observa că

„influența Occidentului latin devine tot mai puternică (cu precădere în Transilvania) și, odată cu aceasta, se restrânge aria slavonismului cultural la români.” (2016a: 78)

1.2. Pe lângă alte înnori sociale și culturale, această schimbare de direcție a favorizat și elaborarea unor lucrări lexicografice menite să ajute, prin intermediul limbii latine (*ianua linguarum*), la înțelegerea ideilor transmise, care erau din ce în ce mai mult îmbrățișate de către cei implicați în activitatea cărturărească europeană. Astfel, asistăm la realizarea unor dicționare bilingve și multilingve care au contribuit la lărgirea orizontului de cunoștințe, înspre și dinspre Țările Române, configurându-se un real „dialog intercultural european.” (Pop et alii II 2016: 326)

2. În aceeași linie, se înscrie și *lixiconul* enciclopedic *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, la a cărui tălmăcire „ostenitu-s-au din plata părintelui Mitrofan, episcopul de Buzău, Todor Corbea sîn ieromonah Ioasaf din Brașov.” (Corbea 2001: 557), învățat care a redactat cel mai cuprinzător dicționar din Evul Mediu românesc, în ale cărui coloane e prezent un număr însemnat de cuvinte latinești, tâlcuite în vorbe românești, constituind, ulterior, un model pentru alți învățați români (Grigore Maior sau Ștefan Crișan). De altfel, aceeași lucrare trebuie să-i fi fost de trebuință și lui Samuil Micu „în alcătuirea propriei sale lucrări analoage, precum și autorilor iluminiști ai dicționarului numit îndeobște al lui Ioan Bob.” (Pop et alii III 2016: 117-118).

2.1. Dacă pentru contemporanii lui Corbea, prevala buna traducere a termenilor latinești, pentru lingviștii de astăzi sunt importante vechile cuvinte românești aflate în uz sau create de învățatul brașovean, ținând cont de posibilitățile sistemului. În fapt, dicționarul nu e inedit în epocă, deoarece, în Europa, circulau o serie întreagă de lexicoane bilingve, însă dintre acestea se detașează lucrarea lui Albert Szenci Molnár, preceptor, pedagog și, ulterior, episcop reformat transilvănean, de a cărui dicționar se detașează, selectând „deopotrivă articole și valori semantice, adăugând explicații și semnificații, făcând comentarii, dar, mai ales, creând, într-o limbă ce s-a dorit a fi bogată și nuanțată, un echivalent cât mai bun al părții latinești, nu o copie literală a componentei maghiare din *Dictionarium Latino-Ungaricum*”. (Chivu 2017: 104)

2.2. După cum se știe, Albert Szenci Molnár publică, la Nürnberg, la începutul veacului al XVII-lea (1604), o amplă lucrare lexicografică, menită să faciliteze înțelegerea limbii latine de către maghiari, anume *Dictionarom latinovngaricom opus novum et hactenus nosquam editoum; Item vice versa: dictionarom vngaricolatinom, in quo praeter dictionem vngaricom interpretationem latinam* (DLU), care a fost ani de-a rândul folosită în școlile

din Transilvania și al cărei autor a rămas „un etalon pentru tot ce i-a urmat în cultură” (Benkő 1984: 6).

2.3. Sursa principală a lexiconului corbean o reprezintă fără îndoială lucrarea lui Szenci, căci eruditul ardelean lasă în dicționar, voit sau nu, o relatare a renașterii maghiar, care ține să precizeze că a sălășuit în Strasbourg, în vremea copilăriei, explicând astfel termenul „**Argentina** [1] et **Argentoratum**: tare oraș al Țării Nemțești lângă apa Rhenus, în ținutul Alsației. Acolo ca acela înalt turn iaste și bisearică înfrîmșețată, cît în Europa altă bisearică sau turn aseamine acestora nu iaste. Iaste iarăș acolo o academie vestită, în care de demult mulți înțelepți s-au învățat, unde și eu, care această carte am scris (adecă *Albertus Molnaru*), trei ani și jumătate am lăcut în vremea copilăriei.” (DVL 2001: 53)

2.4. Rămas o bună perioadă de timp în manuscris, dicționarul a atras atenția specialiștilor începând cu veacul al XIX-lea, ca, apoi, să intre efectiv în circuitul cultural, în urma apariției ediției critice (DLVI 2001), prin străduința lui Mihai Alin Gherman. Asupra valorii acestui dicționar pentru cultura română s-au pronunțat nu numai istoricii (Pop et alii III 2016: 117), ci și filologii, printre aceștia din urmă numărându-se Grigore Crețu (1905), Mircea Seche (1966), Mihai Alin Gherman (2000-2001, 2004a, 2004b, 2010), Gheorghe Chivu (2017), ultimul remarcând că dicționarul are „cel mai bogat inventar de cuvinte cunoscut din epoca veche a limbii noastre literare, expresia unei marcate nevoi culturale resimțite în spațiul românesc la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea.” (2017: 87)

2.5. Recuperarea manuscrisului corbean prin intermediul editării i-a determinat pe lingviștii diacroniști să studieze pe îndelete anumite fapte de limbă, care pot ilustra diverse tendințe din epocă, fie acestea lexicale ori gramaticale.

2.5.1. Alegerea subiectului propus investigației nu este întâmplătoare, deoarece, până în prezent, studiarea vechii terminologii maritime românești nu a fost semnificativă, probabil și din cauza faptului că navigația nu a fost una dintre ocupațiile fundamentale ale poporului român, neam romanic care, precum franco-provensalii și populațiile retice surori, nu s-a îndeletnicit decât rareori cu navigația, fiind, adesea, nevoit să creeze proprii termeni ori să împrumute, în timp, o serie de „cuvinte marinărești” de la cei care aveau, „în sânge, marea”, greci, turci, italieni sau chiar slavi.

2.5.2. În acest sens, ocupându-se de felul de viață și îndeletnicirile românilor, Sextil Pușcariu observă că, „dacă n-avem cuvinte de origine latină relative la mare (precum *insula, portus, navis* ș.a.) – în afară de termenul general de *mare* – aceasta înseamnă că strămoșii noștri – ca

păstori și agricultori ce erau – nu aveau contact cu marea. Latinescului *undae maris* nu-i corespunde în românește *undele mării*, ci *valurile* sau *talazurile mării*. *Undele* sunt pentru românul trăit departe de mare numai încrețiturile apei unui lac sau, într-un vas, ridicăturile apei în clocot; *val* ne-a venit de la slavi, iar *talaz* de la turci.” (1976: 359-360)

2.5.3. Aceeași depărtare de civilizația mării o observă și Ioan Aurel Pop, care precizează că „noi, românii, nu am fost niciodată un popor al mării, deși ne-am aflat mereu aproape de apele cele mici și mari [...], dar am respectat apa, leagănul vieții.” (2016b: 198, 202)

3. Parcurgerea dicționarului corbean va prilejui, în bună măsură, urmărirea modului în care erau transpuse unitățile lexicale latinești privitoare la mare, putându-se reconstitui vechea terminologie maritimă românească sau, cel puțin, se pot vedea ce soluții a găsit Teodor Corbea, pentru a echivala cât mai bine termenii maritimi latinești cu cei românești.

În bună măsură, cuvintele inventariate desemnează:

a) anumite tipuri de ambarcațiuni [2]: **actuariolum**, g.n. cancel, corăbiiță iute (p. 11); **alunus alun: item: luntre** (p. 32); **alveolatus,-a,-um** scobit ca o mică postavă sau cin, corăbiță scobită (p. 33); **ancynomachus**, g.m. neamul corăbiilor în care mîța de hier și alalte unealte de corabii poarta [sic!] sau duc (p. 41); **classicula**, g.f. corăbiiță (p. 106); **cymbula**, g.f. cinișor, cinuleț (p. 142); **horia**, g.f.; **vide: oria** cin, corabie de păscărit (p. 235); **horiola**, g.f. corăbiiță de păscărit (p. 235); **ichtyotrophium**, g.n. barcă de ținut peștii (p. 241); **linter,-tris** cin; iarăș: șaică, luntre (p. 288); **moneris**, g.f. o luntre vînslitoare (p. 315); **myoaro,-onis**, g.m. șaică, galion (p. 321); **navarchis**, g.f. corabiia unui căpitan (p. 323); **navicella**, g.f. luntricică (p. 323); **navicula**, g.f. corăbiiță, corăbioară (p. 323); **navis**, g.f. corabie (p. 324); **oria**, g.f. **navis piscatoria** [3] corabie păscătorească (p. 348); **rates,-tis**, g.f. plută (p. 427); **scapha**, g.f. luntre, luntre corăbiiță (p. 455); **pentiremis**, g.f. corabie vînslitoare de noao rînduri (p. 367); **phaselus,-i**, g.f. corabie de miljoc; **item** poamă corăbiiască (p. 380);

b) părți componente ale corabiei: **carchesia**, g.n.pl. părțile ceale de sus a lemnului celui înalt din corabie, în care spînzură veatrila (p. 87); **carina**, g.f. corabie, fund de corabie (p. 88); **chemiscus**, g.m. gînsuliță; iarăș: pisc al corăbiei (p. 99); **epibatras**, g.f. scară de corabie (p. 183); **gubernaculum**, g.n. cîrma corabiei (p. 224); **malus**, g.f. lemn de veatrila, catarg (p. 299); **prora**, g.f. nasul corăbiei (p. 410); **pterna**, g.f. trunchiul catargului celui de corabie (p. 414); **pupis,-is**, g.f. curul corăbiei (p. 417); **rostra avium** [4], g.n. boturile corăbiilor (p. 442); **sentina**, g.f. fundul de jos al corăbiei unde toate lăturile împuțite și gunoiul cade jos și curge (p. 463); **stega**, g.f. partea cu

coperemînt a corabiei, loc acoperit, vizunie, surlă (p. 482); **tropis, g.f.** fund de corabie (p. 528);

c) membri ai echipajului sau ocupații legate de mare, alți *nomina agentis*: **Acessæus, g.m.** un lenevos cîrmaci, care pururea spre lună au ponosluit cînd n-au avut noroc în corăbiiere (p. 10); **Agappenor, g.m.** hătnoi al corăbiilor argamaneneanilor (p. 23); **archipirata, g.m.** tîlhari mare, care pradă corăbiile pă mare (p. 51); **classarius, g.m.** viteaz, războinicitori în corabie sau pă mare (p. 106); **eppibates, g.m.** hărțuitori în corabie, care să războiaște din corabie (p. 183); **gubernator, g.m.** cîrmari, mînători de cîrmă, îndereptători, povățuitori, ispravnic, purtători de grijă (p. 224); **gubernatrix, g.f.** înderăptătoare, cîrmitoare (p. 224); **helciarius, g.m.** trăgători de corabie, trăgători de povăruri pă funie în corabie (p. 229); **insularius,-a,-um** lăcuitori în ostrov,-re, de la mai multele case șie depărtat, în casă lăcuitori,-re (p. 264); **lintrarius, g.m.** luntrari, cinari (p. 288); **moderator, g.m.** îndereptători [5], cîrmitori (p. 313); **nauclerus, g.m.** meșter de corabie, corăbiiari (p. 323); **naufragus, g.m.** om căzut și pățit pagubă întru frîngerea corăbiei (p. 323); **naumacharius, g.m.** oștitori pă apă (p. 324); **naumachus, g.m.** oștitori, hărțuitori în corabie, galionari (p. 324); **nauta, g.m.** corăbiiari, vînslari (p. 324); **nauticus, g.m.** corăbiiari, vînslari (p. 324); **navarchus, g.m.** căpitanul șireagului corăbiei (p. 323); **navicularius, g.m.** corăbiiari, meșterul corabiei (p. 323); **navicator, g.m. idem** (p. 323); **navifragus, g.m.** pentru frîngerea corăbiei în perire și-n pagubă căzut (p. 323); **navita, g.m.** corăbiiari, vînslari (p. 324); **pirata, g.m.** tîlhari de mare (p. 385); **pirates, g.m.** corăbiiari de tîlhari pă mare (p. 385); **piscarius, g.m.** vînzători de peaște (p. 385); **piscator, g.m.** păscari (p. 385); **piscatrix, g.f.** păscăriță, păscăreasă (p. 385); **portisculus, g.m.** păleari de corăbiiari, care îndeamnă pre păleari (p. 393); **proreta, g.m.** cîrmaci, corăbiiari, stătători în nasul corabiei (p. 410); **proreus, g.m. idem** (p. 410); **ratiarius, g.m.** plutaș, plutariu (p. 427); **scapharius, g.m.** luntrari (p. 455); **Tiphis, g.m.** un aruncători de cîrmă vestit, un cîrmaci (p. 517); **trierarchus, g.m.** căpeteniia corabiei, **triremis** (p. 525); **Zemicetus, g.m.** numele unui lotru vestit, tîlhăritori în corabie (p. 555).

d) meșteșugari care se îndeletnicesc cu confecționarea de accesorii ale corăbiilor: **anchorarius, g.m.** mîțari de hier, care face cîrligele ceale de hier de corabie (p. 40); **nauegus, g.m.** făcători de corabie (p. 324);

e) obiecte sau accesorii utilizate în navigație (scule ori unelte): **anquina, g.f.** funie de corabie (p. 43); **carastroma, g.n.** scîndură care iaste în corabie, de pre care trag cu opacinile cînd marea iaste lină de vînturi (p. 91), **carbasus, g.m.; carbasa,-orum, pl.** pînză suptîre, veatrilă (p. 87); **anchora,**

g.f. mîță de hier sau cîrlig de hier, care îl aruncă în mare și ține corabiia (p. 40); **casteria, g.f.** sculă de corabie, țiitoare de loc (p. 90); **fimbria, g.f.** ceprăzi de haine, *frînghie* (p. 205); **fuis,-is, g.m.** funie (p. 213); **juga, g.n.pl.** scaun de scînduri de corabie pre care șed corăbiitori (p. 273); **prymesium, g.n.** funie de corabie (p. 414); **prymesius idem** (p. 414); **ruens,-tis, g.f.** funie de corabie, *frînghie* (p. 443); **schœnus, g.m.** funie, ștreang, *frînghie*; **item:** o măsură eghiptenească (p. 456); **tonsilla, g.f.** vîrghie acățătoare corabiia la țarmure (p. 519); **transtra, g.n.pl.** scîndură pre care șad vînsării în corabie; **item:** grindă de cocoș, grindă (p. 523);

f) taxe și modalități de plată marinărești: **amphotrophion, g.n.** camătă de corabie (p. 37); **naulum, g.n.** simbrie de corabie, plată de vînslit (p. 324); **portorium, g.n.** plată de pod, de vînslit, plată de corabie (p. 393); **vectura, g.f.** ducere, simbrie de corabie sau de car, chirie (p. 535);

g) acțiuni sau nume de acțiuni specifice: **adnavigatio, g.f.** corăbierire (p. 15); **adnavigo,-as** corăbiiescu (p. 15); **gubernatio, g.f.** cîrmire, mînare de cîrmă, povățuire (p. 224); **moderor,-aris** îndereptezu, cîrmuiescu (p. 313); **nafragor,-aris** pentru frîngerea corăbiei mă cazu în perire și pațu pagubă (p. 323); **naclerius,-a,-um idem** (p. 323); **nafragium, g.n.** frîngere de corabie, perire de apă, covîrșire (p. 323); **naumachia, g.f.** război cu corabiia pă apă (p. 324); **navicularia, g.f.** meștersug de corabie (p. 323); **navigatio, g.f.** corăbierie, vînslire, umblare în corabie (p. 324); **navigo,-as** corăbiiescu, vînslescu (p. 324); **pernavigo,-as** corăbiiescu, umblu cu corabiia (p. 373); **piratica, g.f.** tilhărie de mare (p. 385); **piscatio, g.f.** păscuire, păscărie (p. 385); **piscatus,-us, g.m.** păscuire, păscuitul (p. 385); **piscor,-aris** păscuiescu (p. 385); **prænavigatio, g.f.** înainte vînslire, corăbierire (p. 399); **prænavigo,-as** înainte vînslescu, corăbiierescu (p. 399); **præternavigatio, g.f.** vînslire lîngă dîns, corăbierire (p. 402); **præternavigo,-as** mai-naainte vînslescu, corăbiiescu (p. 402); **promolco,-as,-are** ușor vînslescu, corăbierescu (p. 409); **remigatio, g.f.** vînslire, corăbiire (p. 434); **remigo,-as** vînslescu, corăbiierescu (p. 434); **subremigo,-as** vînslescu, corăbiiescu (p. 490); **veho,-is,-xi,-ere** ducu, aducu, în car sau în corabie portu, cu corabiia sau cu carul portu (p. 536); **velificatio, g.f.** vînslire, corăbiire, povățare de veatrilă (p. 536); **velifico,-as** corăbiiescu, vînslescu, vetrilescu (p. 536); **velificor,-oris idem** (p. 536);

h) locuri și forme de relief legate de viața marinărească: **insula, g.f.** ostrov, ținut împrejurat cu apă mai cu asupră la mare (p. 263); **mare,-is, g.n.** marea, adunarea întruna a multor ape; iarăș: lucru nespus de mare (p. 301); **Monœchus, g.m.** loc de stătutul corăbiilor în Liguriia (p. 315); **navale, g.n.** țiitoare de corăbii sau loc de facerea corăbiilor (p. 323); **ostia, g.n.pl.**

gitlejurile gîrlei curgătoare în mare, rumpturi de mare umblăcioase cu corabiia cea de mare (p. 350); **peninsula, g.f.** pînă de jumătate ostrov, jumătate de ostrov (p. 366); **Pharos, g.m.** ostrov în Alixandria Eghiptenească; iarăș: un turn iarăș acolo, în care noaptea au pus lumină, spre care corăbiiarii au sămăluit; de aici toată zidirea luminătoare faraus [sic!] să zîce (p. 380); **piraterium, g.n.** peșterea tîlharilor de mare (p. 385); **piscaria, g.f.** tîrg de peaște, loc de vîndut peaștele (p. 385); **piscina, g.f.** aleșteu de peaște; iarăș: cadă de băiat (p. 385); **portus, g.m.** vad, țarmure de vînslit; iarăș: liman, loc îndărneț [sic!] (p. 394); **semimarinus,-a,-um** jumătate de mare (p. 462); **statio, g.f.** stare, vad de starea corăbiilor, stare de strajă, stare de șireag de oaste (p. 482);

i) adjective sau sintagme nominale referitoare la mare, la marinari și la marinărit: **anchorarius,-a,-um** de cîrlig de hier, de mîță de hier (p. 40); **funalis,-e** de funie, de ștreang (p. 213); **insularis,-e** ostrovăsc,-ă (p. 263); **marinus,-a,-um** de mare (p. 301); **naucleerriacus,-a,-um** de meșter de corăbii, corăbieresc, de corăbiiari (p. 323); **naufragus,-a,-um** frîngători de corăbii,-re (p. 323); **naumacharius,-a,-um** de război de pă apă, de oștitul cel de pă apă (p. 324); **nauticus,-a,-um** de corăbiiari, de vînslari (p. 324); **navalis,-e** corăbiiesc,-ă, de corabie (p. 323); **navicularis,-e** corăbiesc,-ă, corăbieresc,-ă, de corabie (p. 323); **navigabilis,-e** corăbiicios,-ă, vînslăcios,-ă, cu corabiia umblăcios,-ă (p. 324); **naviger,-ra,-um** purtăcios de corabie,-ă, umblăcios cu corabiia (p. 324); **piraticus,-a,-um** de tîlhari de mare, tîlhărie de mare (p. 385); **piscarius,-a,-um** pascăresc,-ă (p. 385); **piscatorius,-a,-um** pascări,-ță, pascăresc, de pascărit (p. 385); **piscinalis,-e** de aleșteu de peaște (p. 385); **piscinarius,-a,-um** de aleșteu de mulți pești (p. 385); **piscosus,-a,-um** de mulți pești, păscos,-ă (p. 385); **isculentus,-a,-um idem** (p. 385); **velaris,-e** învălituri,-re, acoperitori,-re, de veatrilă (p. 536);

velifer,-a,-um purtători de veatrilă,-re (p. 536); **velificus,-a,-um** vetrilos,-ă, vetrilit,-ă (p. 536); **velilicatus,-a,-um** cu veatrilă, vetrilat,-ă (p. 536).

4. Prezența unui număr semnificativ de termeni maritimi în paginile dicționarului este oarecum justificată și se explică prin faptul că, în principal, lumea romană se întindea de-a lungul coastelor Mării Mediterane, presărate cu orașe-porturi (*vaduri*) înfloritoare, prospere, primitoare, pline de viață și prielnice pentru tot felul de negoțuri (Paine 2015: 270-271) (de pildă, **Saliocanus, g.m.** un *vad* de corabie în Franția; iarăș: numele unui oraș, p. 448, situat în Bretagne, lângă Morlaix, și cunoscut și sub denumirea de Staliocane). Aceeași dezvoltare poate fi remarcată în Antichitatea romană și pe țarmurile Mării Negre sau pe

malurile Dunării, unde se întâlnesc „mari flote comerciale și militare și [...] transporturi intense.” (Bârdeanu, Nicolaescu 1979: 25)

4.1. La o analiză amănunțită a termenilor inventariați, se poate observa că Teodor Corbea, în tălmăcirea cuvintelor, a dorit să se apropie și formal, nu numai semantic, de cuvintele latinești savante, așa se explică, uneori, cuvinte mai rare, prezente în dicționar, împrumutate, probabil, în momentul echivalării, reprezentând prime atestări în limba română (**ichtyotrophium**, **g.n.** *barcă* de ținut peștii (p. 241); **navarchis**, **g.f.** corabiia unui *căpitan* (p. 323); **Pharos**, **g.m.** ostrov în Alixandriia Eghiptenească; iarăș: un turn iarăș acolo, în care noaptea au pus lumină, spre care corăbiiarii au sămăluit; de aici toată zidirea luminătoare *farau* [sic!] să zice (p. 380); **trierarchus**, **g.m.** căpeteniia corabiei, *triremis* (p. 525).

4.2. Au existat destul de multe cazuri în care cărturarul transilvan face apel la serii sinonimice, care să ilustreze atât echivalarea adecvată, cât și bogăția sinonimică a limbii române (Dimitrescu 1995: 44-45): **navicula**, **g.f.** corăbiiță, corăbioară (p. 323); **navigabilis**, **-e** corăbiicios, -ă, vînslăcios, -ă, cu corabiia umblăcios, -ă (p. 324); **velifico**, **-as** corăbiiescu, vînslescu, vetrilesco (p. 536), la perifrize: **prænavigo**, **-as** înainte vînslescu, corăbiierescu (p. 399); **promolco**, **-as**, **-are** ușor vînslescu, corăbierescu (p. 409) sau la subordonate atributive de tip explicativ, care au menirea de a face mai bine înțeleasă o anumită unitate lexicală: **archipirata**, **g.m.** tîlhari mare, care pradă corăbiile pã mare (p. 51); **anchorarius**, **g.m.** mîțari de hier, care face cîrligele ceale de hier de corabie (p. 40).

4.3. La acestea, se adaugă sintagme nominale, alcătuite din substantive + grup prepozițional: **naufragium**, **g.n.** frîngere de corabie, perire de apă, covîrșire (p. 323); **statio**, **g.f.** stare, vad de starea corăbiilor, stare de strajă, stare de șireag de oaste (p. 482).

4.4. Inedite sunt și soluțiile metaforice alese de către Corbea, constituite prin raportare la părți ale corpului omenesc: **pupis**, **-is**, **g.f.** curul corăbiei (p. 417); **rostra avium**, **g.n.** boturile corăbiilor (p. 442); **prora**, **g.f.** nasul corăbiei (p. 410) sau prin raportare la universul animalier **anchora**, **g.f.** mîță de hier sau cîrlig de hier, care îl aruncă în mare și ține corabiia (p. 40).

4.5. În perspectivă lexicală, se poate observa că avem un număr important de termeni creați pe tărâm românesc prin sufixare, având drept baze derivate cuvinte moștenite ori împrumutate.

4.5.1. Derivarea cu sufixe reprezintă, de altfel, în limba veche, principalul mijloc intern de îmbogățire a vocabularului (Popescu-Marin 2007: 59), detașându-se selectarea afixelor de agent, a celor abstracte ori adjectivale: **navita**, **g.m.** corăbiiari, vînslari (p. 324); **piscatrix**, **g.f.** pascăriță,

păscăreasă (p. 385); **gubernatio**, g.f. cîrmire, mînare de cîrmă, povătuire (p. 224); **naviger,-ra,-um** purtăcios de corabie,-ă, umblăcios cu corabiia (p. 324). O formă derivată inedită pentru epoca veche este și *galionari*, preferată lui *galiongiu*: **naumachus**, g.m. oștitori, hărțuitori în corabie, *galionari* (p. 324) și necuprinsă în DLR și în MDA.

4.5.2. Se remarcă, de asemenea, și numărul mare de formații diminutive, explicabile prin fidelitatea față de termenii latinești conținuți în coloanele dicționarului: **classicula**, g.f. corăbiiță (p. 106); **cymbula**, g.f. cinișor, cinuleț (p. 142); **navicella**, g.f. luntricică (p. 323); **navicula**, g.f. corăbiiță, corăbioară (p. 323).

4.6. Printre bazele derivative cu cei mai mulți membri în filele dicționarului, se numără substantivul *pește*, Corbea încercând să ilustreze cât mai bine termenii latinești derivați din lat. **piscis,-is**: **piscarius,-a,-um** păscăresc,-ă (p. 385); **piscatio**, g.f. păscuire, păscărie (p. 385); **piscator**, g.m. păscari (p. 385); **piscatorius,-a,-um** păscari,-ță, păscăresc, de păscărit (p. 385); **piscatrix**, g.f. păscăriță, păscăreasă (p. 385); **piscatus,-us**, g.m. păscuire, păscuitul (p. 385); **pisciculus**, g.m. peștișor, păsculeț (p. 385); **piscor,-aris** păscuiescu (p. 385); **piscosus,-a,-um** de mulți pești, păscos,-ă (p. 385); **pisculentus,-a,-um idem** (p. 385).

În cazurile în care învățatul ardelean nu a reușit să echivaleze termenul latinesc printr-un derivat, acesta a făcut apel la sintagme nominale (rareori verbale), păstrând totuși substantivul *pește* în grupul prepozițional: **piscaria**, g.f. tîrg de peaște, loc de vîndut peaștele (p. 385); **piscarius**, g.m. vînzători de peaște (p. 385); **piscina**, g.f. aleșteu de peaște; iarăș: cadă de băiat (p. 385); **piscinalis,-e** de aleșteu de peaște (p. 385); **piscinarius,-a,-um** de aleșteu de mulți pești (p. 385), cu o valoare de modificador sau, mai rar, de complement. (GBLR 2016: 327)

4.7. Pe lângă elementele lexicale primare moștenite din latină (*luntre*, *funie*, *frînghie*, *pînză*, *pește*, *vad*, *verghie* ș.a.), sunt unele cuvinte împrumutate din limba slavă și/sau din slavonă (*cin*, *corabie*, *cîrmă*, *ostrov*, *plută*, *val*, *veatrilă*), după cum ne dovedesc textele românești cu caracter religios din veacurile al XVI-lea („...temându-se cum să nu cază în Sirrtu, spîndzurară *veatrila*.”, CV, 44r, p. 315) și al XVII-lea („Și deaca înțrără ei în *corabie* stătu vântul, iară ceia ce era în *corabie* veniră de să închinară lui, de grăiia.”, Caz. V, 255v, pp. 196-197), ale căror tălmăcitori au fost nevoiți să împrumute o serie de termeni sau/și să-i adapteze la limba română, putându-se remarca o apropiere formală de elementele slavone. Nu trebuie ignorată nici contribuția adstratului la lărgirea inventarului lexical: *aleșteu* (magh.), *cancel* (it.), *liman* (tc.), *șaică* (tc., bg., scr., magh.; cf. DLR XV 2010: 106), *galion* (ngr., it., pol., tc.; cf. Gheție 1997: 400).

4.8. Această diversitate a modalităților de echivalare a termenilor latinești arată că, la începutul constituirii stilului tehnico-științific, încă se oscila în selectarea termenilor (Chivu 2000: 142), observându-se frecvente treceri dinspre lexicul comun înspre lexicul specializat. (Bidu-Vrănceanu 2000: 9-10). De altfel, privitor la termenii marinărești, se poate constata că unii dintre aceștia au fost preluați din limba populară, „în cazul cărora specializarea terminologică s-a produs în mod spontan, natural și nesistematic” (Vintilă-Rădulescu 1999: 7), chiar dacă pot fi reperate unele afinități semantice și structurale.

4.9. În timp, se poate constata că vocabularul comun folosit în tălmăcirea termenilor maritimi de către Corbea a fost în mare măsură abandonat, întrucât s-au fixat, în limbă, tot mai mulți termeni specializați preluați (mai rar calchiați) din limba latină savantă și/sau din limbile italiană sau franceză (de pildă, *navă* < fr. *nave*, lat. *navis*, it. *nave*; *naufragiu* < lat. *naufragium*, it. *naufragio*, fr. *naufnage*; cf. DLR X 2010), majoritatea împrumutați în secolul al XIX-lea, în urma procesului de relatinizare a limbii române (Bogdan-Oprea 2011), dar, și ulterior, tinzându-se, în secolul ce vor urma (al XX-lea), înspre o internaționalizare a acestei terminologii (mai ales prin termenii de proveniență engleză), din ce în ce mai cuprinzătoare și mai diversificată pe subdomenii.

5. Parcursul lexico-semantic diacronic întreprins a permis identificarea unor particularități, care nu au mai fost relevate în perspectivă terminologică diacronică. Această abordare a scos la iveală faptul că limba română nu este atât de săracă în termeni maritimi, iar soluțiile de echivalare ale lui Teodor Corbea sunt dintre cele mai fericite, în ciuda faptului că umanistul ardelean, în situații punctuale, este un născocitor de cuvinte (Gherman 2010: 75), care n-au nimic străin din firea limbii române. Am avut astfel ocazia să relevăm, pe lângă începuturile terminologiei maritime românești, și unele dintre particularitățile acestei lucrări lexicografice, plină de învățăminte de tot felul: lingvistice, istorice, sociale, culturale ori geografice.

NOTE:

[1]. Cel mai amplu articol de dicționar. Toponimul este descris întocmai și la Albert Szenci Molnar.

[2]. Pentru analiza semică a termenilor ce se referă la mijloace de transport pe apă, în limba română actuală, a se vedea Bidu-Vrănceanu (2005: 74-80).

[3]. Termen ce face parte, alături de alte derivate prezente *infra*, din familia lexicală a termenului **piscis,-is, g.m.** pește (p. 385).

[4]. Recte: *navium*.

[5]. Șters: opritori.

BIBLIOGRAFIE

a) studii și articole :

- Bârdeanu, Nicolae, Nicolaescu, Dan, (1979). *Contribuții la istoria marinei române*, vol. I (*Din cele mai vechi timpuri până în 1918*), București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Benkö, Samu, (1984). *Permanență și devenire. Studii de istoria culturii*, în românește de T. Z. Paskuy, București, Editura Kriterion.
- Bidu-Vrănceanu, (2005). *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), (2012). *Terminologie și terminologii*, vol. II, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), (2000). *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București.
- Bogdan-Oprea, Helga, (2011). *Relatinizarea limbii române*, București, Editura Universității din București.
- Chivu Gh., (2017). *Terminologie lingvistică într-un lexicon de la sfârșitul veacului al VII-lea*, în Adina Dragomirescu et alii, *Sintaxa ca mod de a fi. Omagiu Gabrielei Pană Dindelegan, la aniversare*, București, Editura Universității din București, 2017, p. 103-107.
- Chivu, Gh., (2000). *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Crețu, Gr., (1905). *Cel mai vechiu dicționar latino-românesc de Teodor Corbea (Manuscript de pe la 1700)*, extras, București, Tipografia „Voința Națională”.
- Dimitrescu, Florica, (2014). *Din lexiconul limbii române vechi, și nu numai*, București, Editura Universității din București.
- Dimitrescu, Florica, (1995). *Dinamica lexicului românesc. Ieri și azi*, București - Cluj-Napoca, Editurile Clusium & Logos.
- Gherman, A. M., (2010). *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Alin Mihai, (2004a). *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică.
- Gherman, Alin-Mihai, (2004b). *Literatură română din Transilvania între preluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Mihai, (2000-2001). *Lexicografie și gramatică în dicționarul lui Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, V-VI, p.161-164.
- Gheție, Ion (coord.), (1997). *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, autori: Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române.
- Paine, Lincoln, (2015). *Marea și civilizația. O istorie maritimă a lumii*, traducere de Dana Bădulescu și Radu Andrescu, Iași, Editura Polirom.
- Pană Didelegan, Gabriela, (2016). *Gramatica de bază a limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold. (GBLR)

- Pop, Ioan-Aurel, (2016a). *Transilvania, starea noastră de veghe*, cuvânt înainte de Mircea Muthu, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană.
- Pop, Ioan-Aurel, (2016b). *Identitatea românească. Felul de a fi român de-a lungul timpului*, București, Editura Contemporanul.
- Pop, Ioan-Aurel et alii, (2016). *Istoria Transilvaniei*, vol. I-III, Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane.
- Popescu-Marin, Magdalena (coord.), (2007). *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române.
- Pușcariu, Sextil, (1976). *Limba română*, vol. I (*Privire generală*), prefață de G. Istrate, note, bibliografie de Ilie Dan, București, Editura Minerva.
- Seche, Mircea, (1966). *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I (*de la origini pînă la 1880*), București, Editura Științifică.
- Vintilă-Rădulescu, Ioana, (1999). *Terminologia și problemele ei actuale*, București, Editura Academiei Române.

b) dicționare:

- Bejan, Anton (coord.), (2010). *Dicționar enciclopedic de marină*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Semne.
- Corbea, Teodor, (2001). *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ediție de Alin-Mihai Gherman, vol. I (Studiu introductiv, note și text), Cluj-Napoca, Editura Clusium. (DLVI)
- ***, (2010). *Dicționarul limbii române*, tomurile I-XIX, ediție anastatică, Editura Academiei Române, București. (DLR)
- Gaffiot, Félix, (1967). *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette. (DILR)
- Guțu, G., (1983). *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică. (DL-R)
- Manole, Ilie, Ionescu, Gheorghe, (1982). *Dicționar marinăresc*, București, Editura Albatros.
- ***, (2001-2003). *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic. (MDA)
- Szenci Molnar, Albert, (1604). *Dictionarom latinovngaricòm opus novum et hactenus nosquam editoum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinom, in quo præter dictionom vngaricòm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hytterro Germano (ediție anastatică ulterioară, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990), <https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbn=bks> (DLU)

c) izvoare:

- CV = ***, 1981, *Codicele voronețean*, ediție îngrijită, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva.
- Caz. V = Varlaam, (1943). *Carte românească de învățătură (1643)*, ediție de J. Byck, București, Editura Fundațiilor Regale.

Samples of the Old Romanian Maritime Terminology.
Observations on Teodor Corbea's Dictionary
(*Dictiones Latinae Cum Valachica Interpretatione*)

Abstract: *Our presentation focuses on the maritime terminology operating in the Romanian medieval society. For a better configuration of the subject under investigation, we have selected samples of language phenomena from the lexicographic work of Teodor Corbea, dating back to the end of the 17th century and entitled Dictiones latinae cum valachica interpretatione – the most comprehensive lexicon of the old Romanian culture. Our research option is justified by the fact that, until the present moment, a systematic study of the beginnings of Romanian maritime terminology has not attracted the attention of either field specialists (linguists) or historians of Romanian navigation as such.*

Key-words: *old Romanian, terminology, dictionary, maritime lexis, lexical richness, borrowings.*

Felicia DUMAS

Université „Alexandru Ioan Cuza” de Iasi, Roumanie

LE ROLE DES TEXTES NUMERIQUES DANS LA POPULARISATION DE LA TERMINOLOGIE RELIGIEUSE ORTHODOXE FRANÇAISE

1. Argument

En tant que personne intéressée par les informations orthodoxes en langue française, et donc, lectrice du meilleur site internet qui se charge de leur présentation (« orthodoxie.com »), ainsi que du meilleur blog francophone de spiritualité orthodoxe intitulé « orthodoxologie.blogspot.com », nous avons été très étonnée d’y trouver il y a quelque temps des mots assez innovants du point de vue lexical, désignant des réalités chrétiennes-orthodoxes. Nous avons présenté deux d’entre eux lors du colloque annuel francophone organisé par notre Département de français de l’Université de Iasi ; il s’agit des termes *stavropégiaque* (adjectif invariable) et *gérondisme* (nom masculin : Dumas, 2017). C’est leur emploi dans des contextes appartenant à des textes numériques rédigés en français qui nous a semblé surprenant, à cause de l’ouverture maximale d’accès à la lecture qui caractérise ce type de textes, ce qui suggérait leur proposition aux lecteurs comme des mots à signification facilement compréhensible et assimilable par des usagers francophones à culture chrétienne-orthodoxe. Nous précisons le fait que par textes numériques, nous comprenons les textes qui apparaissent sur des supports non imprimés de façon traditionnelle, virtuels, sur des sites et des blogs hébergés par internet, autrement dit des textes dont l’existence discursive et informationnelle dépend du milieu numérique (Dumas, 2017 : 280).

Nous nous proposons d’étudier dans ce travail le rôle de ces textes numériques dans la circulation et la popularisation de ce que nous avons appelé ailleurs la terminologie religieuse orthodoxe individualisée en langue française (Dumas, 2009), qui nous semble être assez important.

Notre démarche est donc de nature analytique et réflexive, et elle sera sous-tendue par l’analyse lexicologique d’un corpus constitué de textes trouvés sur le site internet et le blog déjà mentionnés, d’expression française et à contenu religieux, de confession chrétienne-orthodoxe : « orthodoxie.com » et « orthodoxologie.blogspot.com », porteurs de termes parfois très spécialisés, de théologie ou de spiritualité orthodoxe.

Ces derniers temps, les textes et les documents numériques ont commencé à préoccuper de plus en plus les chercheurs en linguistique, qui se rencontrent lors de colloques pour débattre de divers aspects concernant leur portée discursive et leurs enjeux en matière de communication et de recherche scientifique. Mentionnons ici seulement deux de ces rencontres scientifiques, l'une organisée par l'École normale supérieure de Lyon l'année dernière [1] et une autre, projetée pour novembre 2017 par l'Enssib - l'École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques -, en collaboration avec plusieurs équipes de recherche [2].

2. L'Orthodoxie d'expression française et les textes numériques

La rencontre de l'Église Orthodoxe avec le milieu virtuel s'est faite de façon progressive les dernières années, et dans les communautés de la diaspora de manière plus accélérée que dans la plupart des pays traditionnellement orthodoxes (dans le cas qui nous intéresse ici, en France par rapport à la Roumanie). Nous avons étudié ailleurs les causes de ce retard pris par l'Orthodoxie quant à son ouverture pastorale et missionnaire vers le cyberspace, et les réglementations canoniques à l'égard de celle-ci (Dumas, 2016). Précisons très brièvement que la position officielle de l'Église orthodoxe roumaine à l'égard de l'utilisation d'internet n'a été exprimée explicitement qu'en 2014, dans un communiqué de presse du patriarcat, qui recommandait aux fidèles de s'en servir avec discernement et modération [3]. En France, en 2004 déjà était rédigée par la commission « médias et information » de l'Assemblée des évêques orthodoxes une « Note d'information sur l'Internet orthodoxe en France », dans laquelle étaient recensés les différents types de sites de l'Orthodoxie d'expression française (paroissiaux, documentaires, d'information, forums), et l'on remarquait leur multiplication et l'augmentation de leur fréquentation (Levalois, 2012 : 81).

Pratiquement toutes les communautés orthodoxes de France, les paroisses comme les monastères, ont leur propre site internet, qui propose aux visiteurs internautes des informations d'une grande diversité et utilité, de la mention des horaires des offices, des cartes d'accès et des possibilités d'hébergement (pour ce qui est des monastères surtout), à des homélies et des conseils spirituels, ainsi qu'une vente de produits monastiques et/ou des livres religieux. La plupart de ces sites sont inventoriés dans *l'Annuaire de l'Église Orthodoxe de France* [4], et, respectivement, dans le *Petit Guide des monastères orthodoxes de France*, réalisés par le hiéromoine Samuel du monastère de Cantauque (francophone, de juridiction roumaine). En plus de ce type individuel de sites internet, il y a également en langue française

un site général d'information orthodoxe, « orthodoxie.com », qui présente des nouvelles du monde chrétien et orthodoxe, de l'Orthodoxie d'expression française en particulier, des recensions de livres orthodoxes, des annonces d'événements culturels à dominante orthodoxe, d'offices particuliers, de pèlerinages, etc. S'y ajoutent plusieurs petits blogs francophones de spiritualité, comme le blog de Maxime, « moinillon au quotidien »[5], le blog du père Iulian Nistea de l'église-cathédrale roumaine de Paris[6] et le plus complet et le plus important de tous (à notre avis, bien sûr), « orthodoxologie.blogspot.com »[7], géré par le père hypodiacre suisse Claude Lopez-Ginisty. Tous ces sites et blogs, rédigés en langue française (et rarement, en version bilingue aussi avec les langues d'origine des communautés en question, des Églises-mères dont elles dépendent canoniquement) contiennent de nombreux termes à spécificité chrétienne-orthodoxe. Ils sont visités quotidiennement par des centaines ou des milliers d'internautes, en quête d'information ou de spiritualité, qui rentrent ainsi en contact avec une terminologie spécialisée, qui leur est présentée ces derniers temps sans explicitations initiatrices, dans des textes qui l'emploient de façon naturelle (la supposant connue, même si spécialisée), sur un type de support qui la fait circuler « à grande vitesse » et ampleur, à travers l'espace conventionnel et physique, et qui participe de ce fait à sa popularisation.

Voyons maintenant quelques exemples de termes spécialisés, à particularité référentielle chrétienne-orthodoxe, que les visiteurs internautes peuvent rencontrer dans les textes numériques de notre corpus. Il s'agit notamment de termes liturgiques, administratifs-ecclésiastiques ou spirituels.

3. Techniques discursives de popularisation des termes spécialisés orthodoxes

Au niveau de l'introduction discursive des termes religieux, chrétiens-orthodoxes, dans ces textes numériques, on peut remarquer plusieurs moyens d'insertion que l'on pourrait appeler des techniques discursives de popularisation, c'est-à-dire des procédés contextuels et narratifs de leur utilisation à côtés d'autres mots, religieux ou non, plus ou moins marqués du point de vue confessionnel. Ainsi, ces termes peuvent-ils être introduits de manière textuelle, à l'intérieur même de brefs textes, d'où leur signification ressort bien au niveau du contenu d'ensemble, ou bien de manière paratextuelle (Genette, 1982 : 12), dans les titres des articles publiés sur le site ou le blog mentionnés, leur signification y étant en

général actualisée à l'intérieur de mini-contextes d'explicitation de grande proximité ou immédiats.

Par l'intermédiaire de ces «techniques» de popularisation, l'explicitation «traditionnelle», narrative, d'initiation confessionnelle, de ces termes chrétiens-orthodoxes, qui se fait d'habitude par paraphrase ou définition sémantique (dans le texte même de spiritualité ou des notes de bas de pages) est remplacée par l'implication textuelle, construite discursivement par des explicitations contextuelles juxtaposées (dans des mini-contextes immédiats, ou des contextes plus larges). Le public destinataire des textes numériques hébergés par le site et le blog de notre corpus assurent du fait même de leur lecture-visite, en même temps que les auteurs, cette popularisation de la terminologie religieuse orthodoxe individualisée en langue française ; il s'agit d'un public internaute plutôt hétérogène et composite, fait d'hommes et de femmes d'âges variés, de professions différentes, et en grande partie, de confession chrétienne-orthodoxe ou concernés par l'Orthodoxie, sa vie liturgique et sa spiritualité, un public français ou francophone, résidant ou non en France.

Voyons maintenant quelques exemples de termes spécialisés, utilisés dans les titres mêmes des textes numériques, considérés donc connus par ce type de public internaute, et dont la signification est implicite (pour les moins initiés) par les mini-contextes immédiats de leur emploi. Commençons par deux termes relevant de la vie monastique, employés tous les deux dans le même titre, les noms *staretz* et *grand-schème* : «Lettre du staretz de Valaam et higoumène du grand-schème Jean (Alexeev)»[8]. Ils ne sont plus repris dans le contenu proprement dit de la lettre, publiée sur le blog de Claude Lopez-Ginisty, qui la traduit du russe. Néanmoins, tout internaute qui fréquente les sites et/ou les blogs de spiritualité orthodoxe connaît leur signification : « moine qui a passé sa vie dans l'ascèse et qui donne des conseils en tant que père spirituel » (Dumas, 2010 : 203), pour ce qui est du premier, et « grand scapulaire brodé des instruments de la Passion (avec une couleur rouge), porté par les moines du grand habit, appelé aussi le grand schème angélique ou mégaloschème » (Dumas, 2010 : 194), pour ce qui est du deuxième. Pour ceux qui ne connaissent pas très bien ces termes, et auprès desquels les textes numériques exercent leur fonction de popularisation de la terminologie orthodoxe, les mini-contextes immédiats de leur emploi, dans le titre, servent d'indices d'éclaircissement du sens : il s'agit du nom propre « Valaam », qui désigne l'un des plus grands monastères orthodoxes de Russie, très réputé pour la vie spirituelle qui y est menée par l'importante communauté monastique, qui aide à « deviner » la signification du nom

staretz (orthographié également *starets* dans les textes traditionnels, imprimés, de spiritualité monastique), et du nom commun « higoumène », qui aide le lecteur à comprendre que le syntagme à valeur de déterminant *du grand-schème* signifie un degré dans la hiérarchie monastique. Les deux mots figurent, en tant que « mots » propres au christianisme orthodoxe dans le dictionnaire de Dominique le Tourneau, le premier étant orthographié sous la forme *starets* (Le Tourneau, 2005 : 594) et le deuxième, sous la forme synonymique *mégaloschème* (Le Tourneau, 2005 : 393), mentionnée également par nous dans le dictionnaire de termes religieux orthodoxes. Il est certain que dans le cas de ce dernier, le syntagme *du grand-schème* (qui représente un calque lexical) est plus transparent sémantiquement que son synonyme français, qui est lexicalement un emprunt du grec : *mégaloschème*.

Un terme liturgique, *pannychide*, est employé également dans le titre d'un texte publié sur le site «orthodoxie.com» : «Service de pannychide à la mémoire de Vladimir Dimitrijevic : le samedi 6 août 2011»[9]. Il est repris à l'intérieur du texte numérique, sans explicitation supplémentaire ; au niveau du titre, c'est le mini-contexte immédiat de son emploi qui sert à l'actualisation de la signification de ce terme spécialisé, qui désigne « un office de l'Église en commémoration des défunts, célébré d'habitude entre le décès et les funérailles, ainsi que le troisième, le septième et le quarantième jour après le décès et aux anniversaires, aux jours fixés par l'église (surtout certains samedis) » (Dumas, 2010 : 152). Ce mini-contexte est constitué du nom « service » et du syntagme « à la mémoire », qui font référence à la commémoration des défunts, qui se fait dans l'Orthodoxie dans le cadre d'un office appelé pannychide. À l'intérieur du texte, c'est le contexte d'ensemble d'insertion du mot qui sert à la manifestation de sa signification :

„Les éditions L'Âge d'Homme annoncent qu'un office de la pannychide à la mémoire de leur fondateur et directeur [Vladimir Dimitrijevic](#) sera célébré le 40ème jour suivant son décès survenu le [28 juin 2011](#) en la [paroisse Saint-Sava](#) de l'Église orthodoxe serbe à Paris le samedi 6 août à partir de 17h30. La cérémonie sera suivie de la projection du film *Personne déplacée – Portrait de Vladimir Dimitrijevic* produit par le père Nicolas Ozoline et réalisé par Jean-Pierre Bonneau pour l'émission „Orthodoxie” sur France 2.”[10].

Du point de vue lexical, le terme représente un emprunt grec, plutôt bien adapté phonétiquement et morphologiquement en langue française (étant employé au pluriel sous la forme *pannychides*). Il apparaît assez souvent dans les textes numériques hébergés par les sites orthodoxes, ainsi que par le blog francophone de notre corpus,

« orthodoxologie.blogspot.com ». Voyons deux autres exemples qui illustrent la technique (con)textuelle de popularisation de ce terme liturgique, spécialisé, à travers la signification d'ensemble du texte numérique où il est employé :

„La Divine Liturgie n'est comprise dans aucun cycle, elle offre une image d'éternité et représente le socle des Sacrements. Elle prend également dans son sillage les offices relevant de la personne, tels que les panychides, les funérailles, qui ne sont pas générés par le temps.”[11].

„La triste nouvelle de la mort du starets s'est vite répandue à Tomsk et ses environs. Plusieurs personnes se sont précipitées vers la maison des Khromov où reposait en paix le corps du juste starets, Théodore Kouzmitch. La pannychide a été célébrée par l'higoumène archimandrite Victor avec d'autres ecclésiastiques au couvent Bogorditsé-Alexiyevskiy.”[12].

Deux autres termes liturgiques, *tropaire* et *kondakion* (pluriel *kondakia*) sont employés dans plusieurs textes numériques de la même manière, qui suppose une popularisation textuelle implicite, pour désigner des hymnes propres à la liturgie orthodoxe : « tropaire : chant liturgique bref, qui raconte en résumé, de façon poétique, la vie et l'enseignement d'un saint ou d'une fête » (Dumas, 2010 : 213) et « kondakion : à l'origine, une longue composition poétique consacrée à une fête de l'Eglise ; à présent, le kondakion est une strophe poétique, qu'on retrouve dans des acathistes ou dans d'autres offices, comme la liturgie eucharistique » (Dumas, 2010 : 122)

„1er Juin : Tropaires et Kondakia du jour (titre)

Kondakion de saint Justin, ton 2

Le héraut véritable de la piété, l'orateur illustre des mystères divins, Justin le philosophe, acclamons-le avec des éloges, car il a, par la force de la sagesse et de la grâce, rendu plus clair l'exposé de notre foi; et pour tous il implore la divine rémission.

Kondakion de l'Ascension, ton 6

Ayant accompli Ton dessein de Salut pour nous, et uni ce qui est sur terre à ce qui est aux cieux, Tu T'es élevé dans la gloire, ô Christ notre Dieu, sans nullement T'éloigner, mais en demeurant inséparable et clamant à ceux qui T'aiment : Je suis avec vous et personne ne prévaudra contre vous.”[13].

Les deux termes sont utilisés dans un texte à contenu d'information liturgique, qui sert à les proposer tout naturellement comme des mots censés être connus par les lecteurs internautes, sa spécialisation sémantique étant ouverte ainsi discursivement vers l'accès d'un public large, par l'intermédiaire d'une popularisation. Tout de suite après la présentation des tropaires et des kondakia du jour, dans le texte numérique cité ci-dessus suit l'Évangile du jour en question. L'appartenance de ces mots à la

terminologie spécialisée, chrétienne-orthodoxe, individualisée en langue française est précisée aussi par Dominique Le Tourneau dans son *Dictionnaire des mots du christianisme*, qui leur accorde le statut d'entrées lexicographiques (Le Tourneau 2005 : 632, pour le tropaire, et Le Tourneau, 2005 : 352, pour le kondakion).

Sur le même site d'informations orthodoxes cité jusqu'ici, on trouve un autre terme spécialisé, qui désigne un livre liturgique propre à l'Orthodoxie, « qui regroupe les textes variables (les canons et les hymnes) sur une période de huit semaines selon les huit tons byzantins » (Dumas, 2010 : 146): le mot *Octoèque*. Il est inséré dans un texte où sont présentés les cycles des offices orthodoxes et les livres qui les contiennent (en relation avec la musique):

„ La ressource des partitions musicales est agencée d'après le Calendrier liturgique :

1. Le cycle journalier comprend les offices des Vêpres, Complies et Matines, éventuellement les petites Heures, dont les textes sont regroupés dans le Livre des Heures.
2. Le cycle hebdomadaire comprend les jours de la semaine couronnés par dimanche, le Jour du Seigneur, et s'étale sur huit semaines qui englobent les textes des Huit tons traditionnels ; ces textes se trouvent dans le livre de l'Octoèque, souvent édité en deux volumes.
3. Le cycle pascal est annuel, il est contenu dans les deux livres jumeaux du Pentecostaire et du Triode; les textes sont groupés également en semaines.
4. Le cycle annuel mensuel est contenu dans les douze volumes des Ménées, plus les ajouts en mémoire des saints canonisés récemment, dont les textes se regroupent d'après l'ordre des jours dans chaque mois.”[14].

Nous avons reproduit un contexte assez large d'utilisation de notre terme, justement pour mettre en évidence la technique textuelle de sa popularisation sur ce type de support numérique, dont le contenu d'ensemble assure la compréhension de son sens et de son usage référentiel. De plus, dans ce grand contexte, le mot *Octoèque* est accompagné par d'autres termes spécialisés qui désignent des livres liturgiques orthodoxes aussi: les noms propres Pentecostaire, Triode et Ménées. Mentionné par Dominique Le Tourneau dans son dictionnaire (Le Tourneau, 2005 : 436), ce terme est un emprunt grec parfaitement bien adapté en français, qui connaît un doublet resté plus conservateur, c'est-à-dire plus fidèle par rapport à la forme du signifiant d'origine, qui suggère son apparition lexicale en tant qu'emprunt: le mot *Octoèchos*.

La même technique discursive de popularisation est utilisée ailleurs (sur le même site), pour l'emploi du terme *agrypnie*, qui désigne un «office

monastique nocturne qui précède une grande fête de l'église, qui comprend la célébration successive depuis les vêpres jusqu'aux Matines, et la Divine Liturgie (et qui dure toute la nuit)» (Dumas, 2010 : 38). La technique discursive de son emploi est la même : le terme est utilisé à l'intérieur d'un texte qui annonce une veillée de prière, dont le macro-contexte ou le contexte d'ensemble de son utilisation sert à aider le lecteur-internaute à comprendre sa signification :

„Paris : une veillée de prière pour la protection de la Création (titre)
À l'occasion de la Conférence des Nations Unies sur le réchauffement climatique ([COP 21](#)), [l'Assemblée](#) des évêques orthodoxes de France organise une veillée de prière pour la protection de la Création à la cathédrale Saint-Alexandre de la Néva (12, rue Daru - Paris VIIIe - métro : Courcelles ou Ternes), le mercredi 2 décembre à 20h00: agrypnie et Divine Liturgie.”[15].

Ce terme est employé aussi sur le blog qui fait partie du corpus de notre analyse, de la même manière, naturelle, l'auteur du texte numérique comptant sur l'initiation terminologique de son lecteur et, assurant ainsi, implicitement, sa popularisation à travers la même technique discursive, de type textuel:

„Le samedi soir, le clergé servit l'agrypnie en présence de l'icône myrrhoblyte, et le dimanche matin il célébra la Divine Liturgie. Conformément à la tradition, ceux qui visitaient le monastère communieraient aux Saints Mystères du Christ. Une fois le service terminé, le père Serge Loukianov s'adressa aux fidèles dans un sermon.”[16].

Dans le contexte numérique cité, on remarque l'emploi d'un autre terme spécialisé, l'adjectif *myrrhoblyte*, selon la même technique de popularisation, dont la signification peut être devinée (par les moins initiés) du mini-contexte immédiat de son emploi, constitué par son utilisation déterminative auprès du nom « icône ». Une icône myrrhoblyte est une icône qui fait couler du myrrhon ; l'adjectif représente un emprunt grec, caractérisé par un haut degré de spécialisation, fait prouvé par son absence du dictionnaire déjà cité de Dominique Le Tourneau, le plus complet en matière de terminologie chrétienne en général et chrétienne-orthodoxe en particulier [17]. Il est employé en tant que déterminant dans ce type précis de mini-contexte.

Le terme liturgique *Théotokion* désigne un tropaire consacré à la Mère de Dieu, proclamée Théotokos par le troisième Concile œcuménique réuni à Éphèse en 431 ; c'est un emprunt grec encore, qui garde en français son pluriel d'origine, *théotokia*. On le trouve dans un texte numérique de

catéchèse, posté sur le blog de notre corpus et intitulé «Quand peut-on acheter des cierges, les allumer ou les éteindre dans l'église ?»[18] :

„Il ne faut pas se promener dans l'église, acheter, allumer et placer des cierges, ou vénérer les icônes pendant les moments suivants des offices divins : [...] Au cours du Canon eucharistique [...] et pendant le Canon, jusqu'à la conclusion du Théotokion „Il est digne en vérité...»”.

Malgré son haut degré de spécialisation, il est introduit discursivement dans le texte numérique sans aucune explicitation sémantique, sa signification pouvant être déduite du mini-contexte (ou du contexte immédiat) de son emploi, qui précise les premiers mots de l'hymne appelée de cette façon.

Finissons notre analyse avec deux termes relevant du domaine de l'organisation de la vie monastique : les noms masculins *métochion* et *skite*. Du point de vue lexical, tous les deux représentent des emprunts grecs, le premier gardant en français sa forme de pluriel d'origine : *métochia*. Le nom *métochion* désigne une dépendance, étant employé en principe dans le milieu monastique et en relation avec le monachisme athonite. Nous l'avons trouvé plusieurs fois dans notre corpus numérique, au niveau textuel, discursif proprement dit, ainsi qu'au niveau paratextuel, dans les titres des textes postés sur internet. Voici un exemple d'emploi « mixte » de ce terme, extrait du site « orthodoxie.com » :

„Au métochion de l'Église orthodoxe russe à Damas, des prières ont été élevées pour les chrétiens de Syrie (titre)

Au métochion (dépendance) de l'Église orthodoxe russe à Damas, qui est dédié au saint hiéromartyr Ignace le Théophore, la liturgie a été célébrée le 11 janvier 2012, jour de la mémoire du saint selon l'ancien calendrier. Le jour de cette fête patronale, les paroissiens ont prié particulièrement pour les chrétiens de Syrie, dont le premier évêque fut saint Ignace le Théophore.” [19].

Employé dans le titre du texte numérique d'information, il est repris et explicité par la suite (par l'indication entre parenthèses d'un synonyme non spécialisé du point de vue religieux, chrétien-orthodoxe) dans la première partie du texte proprement dit. Dans son cas aussi (comme pour le terme *Octoèque*), dans certains textes de spiritualité orthodoxe a été proposé un doublet plus adapté en français, sous la forme de *métoque* (Le Tourneau, 2005 : 401). Contrairement au nom propre *Octoèque*, plus employé en français spécialisé, orthodoxe, que sa forme *Octoèchos*, le terme *métoque* n'a pas réussi à surpasser en matière d'usage son doublet *métochion*, qui reste le plus employé dans l'ensemble des textes, imprimés et

numériques, de spiritualité orthodoxe, rédigés ou traduits en langue française.

Le terme *skite* désigne quant à lui „une habitation monastique plus restreinte que celle d’un monastère cénobitique, habitée par un ou quelques moines” (Dumas, 2010 : 199). On le retrouve dans des textes numériques postés tant sur le site que sur le blog orthodoxes de notre corpus d’analyse.

Sur le site « orthodoxie.com », il apparaît à la fois dans le titre et à l’intérieur d’un très bref texte numérique se rapportant à une toute petite communauté monastique française de ce type, située dans les Cévennes, dont le supérieur (higoumène) est un ancien artiste photographe :

„Un reportage sur le [skite Sainte-Foy](#) diffusé hier au journal télévisé de TF1 (titre)

Un reportage sur le [skite Sainte-Foy](#) a été diffusé hier au journal télévisé de 13 heures sur TF1. Il possible de voir ou de revoir ce reportage [sur cette page](#) et sur [cette autre](#).” [20].

Le mini-contexte d’emploi de ce terme, qui constitue en fait le nom du skite, consacré à la sainte Foy, sert d’indice pour la compréhension de sa signification. Il est considéré connu par les internautes qui fréquentent le site qui publie cette information et c’est pour cela qu’il n’est point explicité. On le retrouve employé de la même façon dans d’autres textes numériques postés sur le blog « [orthodoxologie](#) », dont voici un exemple d’emploi extrait d’un texte intitulé « Jean-Claude Larchet : Le monde prophétique du Mont Athos dans le monde contemporain » :

«Le monachisme n’est au fond qu’une façon de mener la vie chrétienne avec un engagement total dans le renoncement à ce monde et à la consécration de soi à Dieu. Pour cela, le monachisme est partout le même, et chaque monastère, chaque skite ou chaque ermitage constitue un lieu privilégié, un centre de référence pour la vie monastique et pour la vie chrétienne»[21].

La technique de popularisation de ce terme est de nature discursive-textuelle, sa signification étant mise en évidence par son contexte immédiat d’emploi, à l’intérieur de l’énumération des quelques formes organisées connues de la vie monastique orthodoxe: monastères et ermitages. Pour les lecteurs qui le connaissent, sa spécialisation terminologique est normale à travers même son emploi (dans ce type de texte numérique à contenu de spiritualité orthodoxe), pour les autres, moins initiés lexicalement, elle est ressentie comme assez forte, mais dissipée par la technique discursive de sa popularisation.

Pour conclure

Nous n'avons étudié ici que quelques cas de termes religieux orthodoxes français utilisés dans des textes numériques, postés sur le site et le blog de notre corpus. Leur nombre et leur diversité sont impressionnants. Comme nous l'avons déjà vu, il s'agit de termes qui relèvent de plusieurs champs sémantiques, lexicalisés en français de façon différente selon les champs notionnels qui les caractérisent : des termes liturgiques (désignant des offices, des livres de prières ou des hymnes), ou de spiritualité et d'organisation de la vie monastique. La catégorie la moins représentée est, certes, celle des termes théologiques. Ils ont un statut à part, à cause de leur participation à l'individualisation du noyau dur du contenu confessionnel de l'Orthodoxie, qui expliquerait leur fréquence beaucoup plus réduite. Néanmoins, ils ne sont pas complètement absents du milieu virtuel. Nous envisageons de leur consacrer une analyse à part, dans un prochain article.

En rédigeant il y a sept ans les deux dictionnaires bilingues de termes religieux orthodoxes, roumain-français et français-roumain, nous avons déjà été intéressée par la présence de cette terminologie en milieu virtuel, en introduisant dans le corpus des sources religieuses exploitées, des sites et des blogs internet. À l'époque, le processus de popularisation de cette terminologie dans des textes du cyberspace se trouvait à ses débuts. Depuis, il a connu une grande ampleur, dont témoignent justement les deux techniques discursives que nous avons analysées ci-dessus et le nombre toujours croissant de visiteurs-internautes du site et du blog analysés. Cette ampleur est en relation avec le développement de plus en plus évident de l'Orthodoxie en Occident en général et en France en particulier, appelé par les théologiens « le rayonnement de l'Orthodoxie » : «L'Orthodoxie universelle représente à l'heure actuelle en Occident en général et en France en particulier une réalité bien vivante, qui ranime et développe l'ancien souffle chrétien de l'Hexagone, tant au niveau de la pratique liturgique (reflétée par le nombre croissant de fidèles et de paroisses, ainsi que de communautés monastiques), qu'à celui des publications qui lui sont consacrées. Les deux aspects prouvent le rayonnement certain dont jouit l'Orthodoxie dans l'Hexagone » (Mgr Nica, 2017 : 277).

La présence massive des termes spécialisés, religieux orthodoxes, en milieu virtuel, dans des textes numériques, assure non seulement une popularisation évidente de ces termes (qui s'est faite et se fait progressivement, dans la diachronie), mais aussi ce rayonnement à travers l'espace de l'Orthodoxie d'expression française.

NOTES:

[1].http://ihrim.ens-lyon.fr/IMG/pdf/textesnumeriques_program.pdf.

[2].<http://www.enssib.fr/CIDE-20>.

[3].<http://basilica.ro/biserica-recomanda-discernamant-si-intelepciune-in-utilizarea-internetului/>, consulté le 14 septembre 2013. Sur le site de l'Église catholique de France, nous avons trouvé la même recommandation, d'utiliser avec prudence ce type « d'instrument » de communication médiatique : « La modération est nécessaire - une approche auto-disciplinée de ce remarquable instrument qu'est Internet; afin de l'utiliser sagement et uniquement pour le bien » : <http://www.eglise.catholique.fr/eglise-et-societe/medias/leglise-et-internet.html>, consulté le 14 septembre 2013, extrait d'un communiqué fait le 22 février 2002 au Vatican. En même temps, sur le même site, on peut lire également l'appel d'encouragement à employer Internet pour des besoins pastoraux, lancé par Mgr Podvin, porte-parole de la Conférence des évêques de France, lors d'une méditation pour la Journée de la Communication, le 16 mai 2010, qui est une véritable exhortation : « Concevoir l'espace et le temps du virtuel comme un domaine essentiel d'humanisation et d'évangélisation doit mobiliser nos énergies. Il est urgent d'habiter Internet autrement ! Un cyber prophétisme s'impose. Les routes numériques de la communication sont autant de chemins de Galilée » : <http://www.eglise.catholique.fr/eglise-et-societe/medias/habiter-internet-autrement-par-mgr-podvin.html>, consulté le 14 septembre 2014. D'ailleurs, les nombreux messages pontificaux de Jean-Paul II et de Benoît XVI au sujet des communications et des technologies modernes prouvent le grand intérêt porté par l'Église catholique à cette question. Depuis 2016, nous avons remarqué la même position chez le patriarche Daniel, en tant que responsable ecclésiastique suprême de l'Église Orthodoxe Roumaine : <http://basilica.ro/patriarhul-romaniei-retelele-de-socializare-pot-contribui-la-o-mai-buna-cunoastere-reciproca-a-diferitelor-traditii-si-la-consolidarea-comunitatilor-de-credinta/>, consulté le 01 juillet 2016.

[4]. Dont une nouvelle édition est parue en 2014 aux éditions du monastère de Cantauque.

[5]. <http://www.moinillon.net/>

[6]. <http://blog.echo-orthodoxe.net/>

[7]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/>

[8]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/2017/06/lettre-du-staretz-de-valaamet-higoumene.html>, consulté le 20 mai 2017.

[9]. <http://orthodoxie.com/service-de-pannychide-a-la-memoire-de-vladimir-dimitrijevic-le-samedi-6-aout-2011/>, consulté le 20 avril 2017.

[10]. *Ibidem*.

- [11]. <http://orthodoxie.com/site-dedie-a-la-musique-liturgique-du-pere-michel-fortounatto/>, consulté le 20 mai 2017.
- [12]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/2015/02/jean-claude-larchet-recension-le-secret.html>, consulté le 15 mai 2017.
- [13]. http://orthodoxie.com/category/vivre_avec/, consulté le 10 mai 2017
- [14]. <http://orthodoxie.com/site-dedie-a-la-musique-liturgique-du-pere-michel-fortounatto/>, consulté le 20 mai 2017.
- [15]. <http://orthodoxie.com/paris-une-veillee-de-priere-pour-la-protection-de-la-creation/>, consulté le 6 mai 2017.
- [16]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/2016/11/pelerinage-jordanville-sur-la-tombe-de.html>, consulté le 10 mai 2017.
- [17]. Qui comprend, en revanche, une entrée lexicographique consacrée au terme *agrypnie* (Le Tourneau, 2005 : 35).
- [18]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/2017/05/quand-peut-on-acheter-des-cierges-les.html>, consulté le 10 mai 2017.
- [19]. <http://orthodoxie.com/au-metochion-de-leglise-orthodoxe-russe-a-damas-des-prieres-ont-ete-elevees-pour-les-chretiens-de-sy/>, consulté le 7 mai 2017.
- [20]. <http://orthodoxie.com/un-reportage-sur-le-skite-sainte-foy-diffuse-hier-au-journal-televisé-de-tf1/>, consulté le 12 mai 2017.
- [21]. <http://orthodoxologie.blogspot.ro/2017/01/jean-claude-larchet-le-role-prophetique.html>, consulté le 13 mai 2017.

REFERENCES BIBLIOGRAPHIQUES :

- Dumas, Felicia, (2009). *L'Orthodoxie en langue française – perspectives linguistiques et spirituelles*, avec une Introduction de Mgr Marc, évêque vicaire de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, Iași, Casa editorială Demiurg.
- Dumas, Felicia, (2010). *Dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes : français-roumain, Iasi, Métropole de Moldavie et de Bucovine, éditions Doxologia.*
- Dumas, Felicia, (2016). « Retransmissions numériques de la Divine Liturgie et le confort du croire », in *Religiologiques*, no 33 (printemps 2016), Université du Québec à Montréal, Montréal, p. 181-208.
- Dumas, Felicia, (2017). « Deux „curiosités” lexicales à spécificité chrétienne-orthodoxe en langue française », in *Francophonie et curiosité(s)*, Actes du colloque international Journées de la Francophonie XXIe édition, Iasi, 25-26 mars 2016, textes réunis par Felicia Dumas, Iași, Éditions Junimea, p. 280-293.
- Genette, G., (1982). *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Paris, Seuil.
- Le Tourneau, D., (2005). *Les mots du christianisme: catholicisme, protestantisme, orthodoxie*, Paris, Fayard.
- Levalois, C., (2012). *Prendre soin de l'autre. Une vision chrétienne de la communication*, Paris, Cerf.

Mgr Nica, Emilian,(2017). « La curiosité pour l'Orthodoxie en France : histoire, traditions et rayonnement doctrinal », in *Francophonie et curiosité(s)*, Actes du colloque international Journées de la Francophonie XXIe édition, Iasi, 25-26 mars 2016, textes réunis par Felicia Dumas, Iași, Éditions Junimea, p. 269-280.

The Role of Digital Texts in the Popularization of the Religious Orthodox Terminology in French

Abstract: *In this paper we aim to study the role of the texts posted on the Internet in the popularization of French religious terms typical of the Christian orthodox denomination. We aim to conduct this study through an analytical and reflexive approach based on the lexicological analysis of a corpus comprising texts that have been posted on the most important Christian orthodox francophone sites and blogs which contain specialized theological or spiritual terms.*

Key words: *French religious orthodox terminology, popularization, digital texts, discursive popularization techniques, cyberspace.*

BREXIT, TRUMP, ERDOGAN, ORBAN, LE PEN ETC. CONCLUZII CU PRIVIRE LA MERSUL ISTORIEI³

„... neamurile se mâniaseră...”
(*Apocalipsa*, 11:8).

La începutul anilor '90, prăbușirea regimurilor comuniste din țările est-europene a generat un optimism istoric fără precedent în era postbelică, optimism care își găsea expresia în articolul lui Fukuyama, considerat în epocă un fel de profet al capitalismului liberal. El vedea în evenimentele deceniului 9 semnele „universalizării democrației liberale occidentale ca formă finală de guvernare umană”, odată cu încheierea „evoluției ideologice a umanității”, adică odată cu ieșirea din scena istoriei universale a marxism-leninismului ca ideologie de stat cu pretenția de a influența această istorie (Fukuyama, 1989).

Din cauza unei obsesiei teoretice, tradusă în metafora „sfârșitul istoriei” (o sintagmă preluată de la Hegel, împreună cu concepția acestuia despre istorie ca obiectivare a Spiritului Absolut), Fukuyama a ratat soluționarea problemei pe care a pus-o. El a profetizat dezideologizarea relațiilor internaționale, considerând că în secolul XXI, ideologiile nu vor mai avea o incidență reală asupra politicii internaționale: pentru partea lumii în care a ajuns la „sfârșitul istoriei”, spunea el, „viața internațională va fi mai mult o problemă de economie decât de politică sau de strategie” (Fukuyama, 1989). Astăzi este suficient să analizăm raportul de putere dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă sau dintre SUA și China, relațiile bilaterale Rusia–Germania sau Rusia–Franța, pentru a înțelege că Fukuyama nu s-a înșelat în legătură cu dezideologizarea, *id est* înlocuirea ideologiei cu economia.

Dar profeția cu privire la universalizarea democrației liberale a fost infirmată de la un an la altul, din ce în ce mai evident, iar evenimentele legate de Statul Islamic au accelerat acest proces; cel care înțelege evoluțiile din ultimii ani nu are cum să nu vadă, cu ochiul liber, iluzia cuprinsă în sintagma „sfârșitul istoriei”. Însuși Fukuyama sesiza că singura variantă

---

³ Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun – Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

care se contura, acum 28 de ani, drept contracandidată pentru înlocuirea ideologiilor universaliste era Islamul, care se vroia o contra-propunere la alternativa comunism-liberalism; dar, spunea tot el, „slaba sa atractivitate pentru nemusulmani nu-i oferă prea multe șanse de universalizare”. Acest optimism utopic a fost alimentat, în anii care au urmat, de intervențiile americane – directe sau sub umbrela NATO – în Golful Persic, în fosta Iugoslavie, în Afganistan sau în Irak. Rând pe rând, regimurile nedemocratice cădeau ca piesele de domino, făcând loc unor regimuri pro-occidentale, considerate „democratice”. Cei mai mulți observatori, analiști și teoreticieni s-au aliniat în spatele ideii triumfaliste a unui progres implacabil în planul istoriei universale. Ei întorceau de la groapă *ideologia progresului*, pe care știința politică o îngropase cu câteva decenii în urmă.

Ori, această ideologie se întemeia pe o utopie filosofică: *istoricismul*. Încă din 1957, în *The Poverty of Historicism*, Karl Popper critica historicismul atât ca filosofie socială (a istoriei), cât și ca filosofie politică și, mai ales, ca filosofie morală (despre care afirmă că este mai degrabă „imorală”). Pentru el, istoria nu are un sens al ei, inerent (Popper, 1996, 283-304). În *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Karl Popper arăta că teoria marxiană a istoriei este minată din interior de trei presupuziții care fac imposibilă asumarea ei ca teorie științifică și care au favorizat, de altfel, transformarea ei în ideologie (adică în marxism-leninism): *presupuziția istoricistă* (există legi ale istoriei și un anumit sens al acesteia, care se realizează în faze succesive); *superstiția „progresului”* (există un progres implacabil, legic; fiecare fază este superioară celei anterioare); *optimismul istoric naiv* (credița că societatea va fi în mod fatal mai bună, indiferent de acțiunile oamenilor, de opțiunile și deciziile lor). Altfel spus, marxismul a fost un historicism (Popper, 1993, 210-216).

Critica pe care Popper a făcut-o historicismului se originează în concepția lui despre natura teoriilor științifice și mecanismul progresului științific. În această concepție, teoriile istorice nu pot fi teorii științifice deoarece sunt circulare și netestabile (nu sunt failibile); ele sunt „semiteorii” sau, mai degrabă, *interpretări istorice*. Fiecare generație are *dreptul și obligația* să-și aleagă sau să-și construiască propria sa interpretare, pentru a-și înțelege mai bine prezentul. Dar tocmai în această libertate de opțiune apare riscul iraționalității și al lipsei de onestitate; ele se concretizează în *istoricism*, care înlocuiește formularea clară a problemelor și urgențelor prezentului cu întrebări de-a dreptul mistice („*Încotro ne îndreptăm?*”; „*Ce rol ne-a rezervat istoria?*”).

În primul rând, historicismul este irațional, fiindcă se întemeiază pe trei supoziții nedemonstrabile și fiindcă formulează false probleme (cum

sunt cele menționate mai sus); în al doilea rând, este profund necinstit, căci escamotează obligația oamenilor de a selecta problemele și a ierarhiza urgențele sub faldurile unor idei cum sunt cele de „legitate”, „tendință istorică” sau „sens al istoriei”. Pentru Popper, ideea unei „istorii a omenirii” este aberantă; o astfel de știință nu există și nu poate exista. Ceea ce oamenii iau drept “istorie universală” este doar *istoria puterii politice*.

Istoria nu are un sens al ei, inerent. Dar fiecare generație în parte îi poate conferi un sens, prin formularea propriilor sale scopuri. Alegerea scopurilor nu poate fi dictată nici de natura, nici de “sensul istoriei”; ea poate fi determinată de noi înșine, ca ființe responsabile. Iată care ar fi, după el, sarcinile ce revin fiecărei generații: *lupta pentru drepturi egale* (deși oamenii nu sunt egali de la natură); *lupta pentru raționalizarea instituțiilor* (căci ele nu se raționalizează de la sine); *efortul de a ne folosi limbajul ca instrument de comunicare rațională* (nu doar ca mijloc de “autoexprimare”); *lupta pentru o societate deschisă și împotriva dușmanilor ei*.

În încheierea criticii istoricismului, Popper conchide că astăzi putem interpreta istoria din punctul de vedere al luptei pentru o societate deschisă. Prin formularea acestui criteriu, Popper lasă impresia că introduce „pe ușa din dos” o valorizare ce decurge din presupuziția că istoria are, totuși, un sens: *trecerea omenirii de la societatea închisă la societatea deschisă* (similar cu “sensul epocii contemporane” pe care îl putem găsi în orice manual de socialism științific editat până în 1989: *trecerea omenirii de la capitalism la socialism*).

Pentru a vedea dacă lucrurile stau așa cum par, vom reproduce un pasaj semnificativ din capitolul 10 al lucrării citate: „Nu ne mai putem întoarce niciodată la pretinsa inocență și frumusețe a societății închise. Visatul paradis nu poate fi realizat pe pământ. O dată ce am început să ne bizuim pe rațiune și să facem uz de facultățile noastre critice, o dată ce am simțit chemarea responsabilităților personale și, împreună cu ea, responsabilitatea de a contribui la progresul cunoașterii, nu ne mai putem întoarce la o stare de implicită supunere față de magia tribală. Pentru cei ce au gustat din pomul cunoașterii, paradisul e pierdut. Cu cât încercăm mai mult să ne întoarcem la vremurile eroice ale tribalismului, cu atât mai sigur ajungem la Inchiziție, la Poliția Secretă și la un banditism romanticizat. Începând cu înăbușirea rațiunii și a adevărului, nu putem sfârși decât cu cea mai brutală și mai violentă distrugere a tot ce-i omenesc. *Nu există întoarcere la o armonioasă stare de natură. Dacă ne întoarcem, vom fi siliți să străbatem până la capăt drumul înapoi – să revenim la animalitate*” (Popper, 1993, 227).

Se poate vedea că la Popper nu este vorba de credința secretă într-un *sens al istoriei*. Totuși, opțiunea lui pentru societatea deschisă își are rădăcinile într-o anumită viziune despre om, care implică mai multe presupoziii: 1) o drastică polarizare *umanitate-animalitate*; 2) convingerea că există un sens univoc și ireversibil al *istoriei intelectuale* a omenirii, care ar merge de la irațional la rațional și de la necritic la critic (sens exprimat în sintagma “progreul cunoașterii”); 3) convingerea că există un sens ireversibil al *istoriei morale* a omenirii, de la magia tribală la responsabilitatea personală; 4) în sfârșit, convingerea că suficient de mulți oameni au parcurs experiența spirituală a cunoașterii de sine și a responsabilizării individuale pentru ca o revenire la tribalism să nu se mai poată face pe cale democratică, să implice, în mod necesar, instalarea unui regim politic nedemocratic.

Prin acest demers, Popper exclude fără nici un temei posibilitatea revenirii de la individualism la tribalism pe căi democratice. Vom vedea în lucrarea de față că această posibilitate nu este exclusă (vezi cazul „democrațiilor iliberale”), iar probabilitatea realizării ei este cu atât mai mare cu cât se afirmă mai mult noile mijloace de comunicare în masă.

Se poate constata ușor că Popper contrapune “eroismului tribalist” un alt fel de eroism, pe care l-am putea numi “eroismul individualist”. Iată cum vede el problema alegerii între tribalism și individualism:

„Este o problemă pe care trebuie s-o privim în față, oricât ne-ar fi de greu. Dacă visăm să ne întoarcem în copilărie, dacă sperăm să dobândim fericirea bizuindu-ne pe alții, dacă dăm înapoi în fața sarcinii de a ne purta crucea – crucea condiției de om, a rațiunii, a responsabilității -, dacă ne pierdem curajul și dăm înapoi în fața poverii, atunci trebuie să ne fortificăm cu o clară înțelegere a deciziei care ne așteaptă. Putem să ne întoarcem printre animale. Dacă dorim să rămânem oameni, atunci nu putem urma decât o singură cale, calea spre societatea deschisă. Trebuie să mergem înainte spre necunoscut, spre incert și nesigur, folosindu-ne rațiunea, atâta câtă avem, pentru a planifica realizarea atât a securității cât și a libertății” (Popper, 1993, 227).

Totuși, evenimentele din ultimii ani, în special anii 2015-2017, au pus în lumină tocmai fragilitatea ideologiei progresului și a speranțelor progresiste ale omenirii de după căderea Zidului Berlinului. Denumirea generică a acestui optimism istoric a fost *globalizarea*. Începând cu anul 2015 a devenit evident că globalizarea, înțeleasă *à la manière de Fukuyama*, ca universalizare a democrației liberale, este amenințată de trei procese: 1) *ascensiunea naționalismului* în detrimentul universalismului; 2) *ascensiunea capitalismului non-liberal* în detrimentul celui liberal; 3) *ascensiunea tehnocrației* în detrimentul democrației și în favoarea unor regimuri

autoritare. Cele trei tendințe au fost precipitate de criza refugiaților, care le-au sosit la vedere și le-au făcut mai accesibile analizei.

O amenințare permanentă la adresa globalizării a fost și rămâne *naționalismul* (fie ca simplă nostalgie culturală, disipată la nivelul maselor, fie ca doctrină puternic articulată, asumată de forțe politice). În Germania, Olanda, Finlanda, Danemarca, Austria, Cehia și Suedia asistăm la ascensiunea unor forțe politice antieuropene, anti-imigrație, anti-globalizare, ale căror politici economice se aseamănă cu ale partidelor de stânga din Grecia (Syriza), Spania (Podemos) sau Italia (Mișcarea Cinci Stele): limitarea pieței libere; combaterea globalizării, care erodează identitatea națională. De fapt, acest „autohtonism” are cauze economice și sociale: stagnarea economică, șomajul, sărăcia, mari inegalități sociale, lipsa șanselor de realizare pentru un număr tot mai mare de oameni. Aceste cauze amplifică teama față de imigranți și amplifică demagogia de sorginte non-liberală. Unele dintre partidele în ascensiune – Frontul Național în Franța (Marine Le Pen), Liga Nord în Italia (Matteo Salvini), Partidul Libertății (Austria), Partidul Independenței Regatului Unit (Nigel Farage), Partidul Democrației Directe (Cehia) – sunt autoritariste, admiratoare ale capitalismului non-liberal de tip rusc. Este ca și cum am afirma că progresul istoric nu se realizează prin trecerea de la capitalism la comunism, cum credeau marxist-leniniștii, și nici prin trecerea de la națiune la „satul global”, cum cred globaliștii: *după capitalism nu urmează nici comunismul, nici globalismul, ci feudalismul!* Așadar, să spunem adio progresului...

Este o revoltă anticipată în Biblie prin expresia „neamurile se mâniaseră” (Apocalipsa, 11:8). Unii autori pun această revoltă pe seama indignării pe care popoarele o simt în fața gândirii unice, impusă de noua elită globalizată sub numele de cod „corectitudine politică” (*political correctness*), pe care Traian Ungureanu îl consideră „un cod interior și o parolă de recunoaștere a membrilor de grup elitar” (Ungureanu, 2017, 24). Iată cum îl explică autorul român:

„Revolta împotriva elitelor se hrănește, de fapt, din suma de interdicții pe care limbajul și ideologia elitelor le impun ca morală publică și politică unică. Transformată în negație universală, această sumă de interdicții proclamată oficial, de la vârful societății, o realitate alternativă, fără legătură cu faptele de viață pe care atâta lume le consideră, încă, realitate.” (Ungureanu 2017, 24-25).

Dar noua ideologie, care impune o „realitate alternativă” nu se reduce la *political correctness*; aceasta a venit la pachet cu *cultural studies*, *canonical battle* și *affirmative action* (care s-a tradus în română prin „discriminare pozitivă”). Studiile culturale, născute ca disciplină academică din mezialianța teoriilor literare post-structurale cu teze ale sângii

britanice din anii '60, au generat „bătălia canonică”, adică lupta împotriva sistemului de valori care a stat la originea societății americane; acestea sunt denunțate ca fiind expresia spiritului masculin alb, conservator și elitist, iar sistemul de valori tradițional este considerat un instrument de represiune al unei minorități denumite „Bărbatul Alb” (*White Male*). Acestei denumiri i s-au adăugat, în ultimele două decenii, noi predicate: „protestant” (în onoarea religiilor altele decât cea protestantă), „european” (în onoarea culturilor altele decât cea europeană), heterosexual (în onoarea orientărilor sexuale altele decât cea heterosexuală). Așadar, cultura americană tradițională, care este nucleul identității americane, a fost denunțată de adepții multiculturalismului ca formă de etnocentrism, care oprimă, marginalizează sau chiar exclude numeroase grupuri: femeile, oamenii de diferite rase (altele decât rasa albă), oamenii de diferite religii (altele decât cea protestantă), minoritățile sexuale (homosexualii, bisexualii și hermafrodiții). De aici până la „discriminarea pozitivă” nu mai era decât un pas: în procesul de selecție și promovare din universitățile americane s-a ajuns la înlocuirea standardelor de calitate, a reperelor universale, a nomelor general-inteligibile și general-valabile cu unul dintre criteriile cele mai subiective cu puțință: apartenența la „sfânta treime”, cum i se spune cu ironie: Race-Gender-Class. Un veritabil Mc Carthysm de stânga!

Multiculturalismul a degenerat în fanatism, corectitudine politică a eșuat în intoleranță, iar discriminarea pozitivă s-a transformat în opusul ei. În 1993, celebrul filosof american John Searle scria: „în momentul de față, universitățile americane discriminează rasial și sexual în detrimentul bărbaților albi” (Searle, 1993). Cum s-a ajuns aici, în cea mai mare democrație din lume? Pur și simplu, apartenența la un grup defavorizat s-a transformat dintr-o premisă pentru motivare și încurajare într-un criteriu de evaluare: „Sexul, rasa și etnicitatea nu mai sunt, ca la început, stimulente ale angajării în competiție, ci criterii de evaluare a meritelor concurenților” (Searle, 1993). Într-un articol publicat în 1999, Monica Spiridon spunea:

„*Albă ca zăpada și cei șapte pitici* e prohibită în cărțile pentru copii, fiindcă ignoră standarde esențiale pentru political correctness. Care anume? *Alb ca zăpada* e o sintagmă rasistă; iar *piticul* este o categorie defavorizată, al cărei nume tradițional, considerat ultragiant, a fost înlocuit cu... vertically challenged (!)” (Spiridon, 1999, 199-200).

Victoria lui Donald Trump este un răspuns al Americii profunde la acest „scandal american”, după expresia lui Traian Ungureanu: „La sfârșitul anilor '90, fractura era mai mult decât o despărțire de gusturi și practici. America plonjase într-un conflict intern ireductibil. O minoritate elitară, dispunând de

un uriaș avantaj mediatic, politic și academic, hotărâse să impună o cultură revoluționară și să elimine orice altfel de viață și de gândire. Politica, în ansamblu, a sucombat în fața acestui vast program de reeducare susținut de amenințarea cu linșajul moral. Dreapta a migrat la stânga, interzicându-și orice protest, orice replică și, în cele din urmă, propria identitate. (...) Trump s-a postat în fața enormei frustrări acumulate de America tradițională, de acel ocean uman pus sub acuzare de programul acerb al elitelor și depozitate economic de globalizarea transformată în dogmă. Asta e tot” (Ungureanu, 2017, 91).

În pasajul reprodus mai sus există o expresie-cheie: „America tradițională”, care face din explicația dată de Traian Ungureanu o paradigmă explicativă pentru multe alte cazuri: Rusia tradițională, Turcia tradițională, Polonia tradițională, Ungaria tradițională și, se pare, România tradițională. În toate cazurile este vorba de o resurrecție a societăților tradiționale pentru a limita excesele societăților moderne, cauzate de noul nivel al evoluției societății noastre: globalizarea. În zilele noastre, opoziția nu se manifestă între tradiționalism și modernizare, ca în a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX. Astăzi, conflictul *tradiție-modernizare* este înlocuit de conflictul *tradiție-globalizare*. Naționalismul nu mai este perceput ca o probă de înapoiere, ci ca o reacție legitimă la o globalizare nivelatoare: un fel de occidentalizare a lumii (*Westernization of the world*), cum au sesizat unii autori (Matei, 2016, 67). Din punct de vedere geopolitică, reinstalarea la putere a tradiționaliștilor în cât mai multe țări este dorită, favorizată și chiar provocată de statele care își doresc destrămarea Uniunii Europene, proiect perceput ca o manifestare – desgur, regională – a globalizării.

Anul acesta, Matei Vișniec vorbea de „două Franțe”, evocând titlul editorialului publicat de cotidianul *Le Monde* din 24 aprilie 2017, referitor la rezultatele primului tur al alegerilor prezidențiale: „Macron - Le Pen: les deux France”. El afirmă că „pe 7 mai se vor confrunta în Franța două programe politice diametral opuse: un program naționalist, așa spune ultranaționalist, antimondialist, de repliere pe sine, de baricadare a Franței în tradițiile ei și între frontierele ei și (...) un program proeuropean, proglobalizare (dar cu o anumită prudență, totuși), un program liberal, deschis, în contiunitatea unei politici pe care Franța a avut-o deja, împreună cu Germania, pentru a construi Uniunea europeană” (Vișniec, 2017).

Cele două programe sintetizate de Matei Vișniec nu se confruntă doar în Franța. Ele s-au confruntat și în Statele Unite ale Americii cu prilejul alegerilor câștigate de Trump, ele se confruntă și în Turcia lui Erdogan, dar și în România, care este guvernată de un partid care se consideră a fi un partid de stânga, care are

cei mai numeroși alegători, dar al cărui electoral este considerat de specialiști a fi cel mai conservator electoral din societatea românească. Iată de ce viziunile diferite despre viitor, care sunt concurente în numeroase țări europene, în Turcia sau în America, merită mai multă atenție din partea filosofilor. Numărul celor care se dovedesc sensibili la populism, care resping cu furie ideea interdependenței transnaționale este prea mare, pentru a nu lua în serios necesitatea de a se cunoaște adevăratele cauze. Refuzul deschiderii către alte culturi și civilizații nu poate fi explicat doar prin teama pierderii locurilor de muncă și nici măcar prin mult-invocata criză a refugiaților.

A doua amenințare a fost și continuă să fie *tensiunea dintre capitalism și democrație*, care se poate rezolva, după cum ne-a arătat istoria, prin renunțarea la democrație de dragul capitalismului. În anii '30 ai secolului trecut, criza economică a dus la ascensiunea unor lideri ca Hitler, Mussolini și Franco, promotorii unui corporatism economic care a degenerat în dictatură și totalitarism. Astăzi, în mai multe țări europene au ajuns la putere, tot pe cale democratică, lideri autoritari și populisti (Berlusconi, Putin sau Erdogan), care se opun Uniunii Europene și oricărei instituții supranaționale, comerțului liber, liberei circulații a persoanelor, investițiilor străine directe; odată ajunși la putere, ei reduc libertatea politică prin controlul asupra mass-media, în principal asupra televiziunilor. La Budapesta, Viktor Orbán vorbește despre o „democrație iliberală” și re-inventează zidul chinezesc în secolul XXI. La Viena, Partidul Libertății, de extrema-dreaptă intră la guvernare și obține poziții-cheie în executivul conservatorului Sebastian Kurz: Externele, Internele și Apărarea.

Ca o consecință a escaladării „terrorismului internațional”, Occidentul este pe cale să limteze democrația de dragul securității, unul dintre solganurile cele mai uzitate în ultimii ani fiind „Libertate în schimbul securității”. În numele acestui slogan, Barack Obama a pus în discuție, în repetate rânduri, acordarea permisului de port-arm, în condițiile în care libertatea persoanelor civile de a poseda arme este, de peste două secole, parte constitutivă a identității americane.

Democrația mai este atacată prin deprecierea Adevărului ca valoare-ghid a civilizației occidentale – de la manipularea cotidiană prin industria de publicitate (advertising), până la războiul informațional. În zilele noastre asistăm la un atac efectiv asupra realității obiective, dar nu de pe pozițiile rațiunii, ale gândirii critice, ale cunoașterii științifice, ale tehnicii și tehnologiei, cum s-a întâmplat în epoca modernă, sub imperativul progresist al transformării realității de către om conform nevoilor și idealurilor sale. Sloganul lui Bacon, „Știința este putere”, pe care îl putem considera unul dintre *motto*-urile modernității, cade astăzi în gol. În zilele

noastre, puterea nu mai aparține celor care dețin cunoștințe adevărate despre realitatea obiectivă, ci acelor care au capacitatea de a-și impune propria *interpretare* asupra acestei acestei realității – de unde și apariția așa-zisului „război informațional”.

Expresia *post-adevăr* a fost folosită pentru prima dată în 1992, de Steve Tesich, care spunea, într-un eseu publicat în *Nation Magazine*: „noi, ca popor liber, am ales în deplină libertate să trăim într-o lume a post-adevărului”. Termenul *post-adevăr* este definit de *Cambridge Dictionary* astfel: „oamenii sunt înclinați să accepte argumente întemeiate pe emoțiile și credințele lor decât unul întemeiat în fapte”. Așadar, o *devalorizare a faptelor*, care nu mai reprezintă o referință pentru acceptarea judecăților adevărate și respingerea judecăților false, concomitent cu o *criză a ideii de realitate obiectivă*, care nu mai reprezintă o instanță de întemeiere a adevărului. În ceea ce privește pierderea de prestigiu a „faptelor”, ea a fost anunțată de Nietzsche, care nota într-un carnet de însemnări publicat postum că „nu există fapte, ci doar interpretări” [1]. În ceea ce privește criza ideii de realitate obiectivă, se poate spune că post-adevărul reflectă o criză mai gravă: nu doar a *ideii*, ci chiar a *realității obiective*. Astăzi, realitatea obiectivă este atacată de pe pozițiile pulsioniilor iraționale, ale gândirii dizderative (*wishfull thinking*), ale prejudecăților și iluziilor, ale fantasmelor luate drept realitate, ale opiniilor luate drept cunoștințe, ale utopiilor considerate realizabile. Conform unei formulări inspirate a lui Peter Dale Scott, „post-adevărul poate înlocui realitatea, o poate submina, o poate distruge” (Goian, 2017, i). Cum o poate distruge? Un singur exemplu: „profeția creatoare” (Merton, 1998). În anul 1942, Robert Merton a atras atenția asupra unei predicții de un gen aparte: deși falsă, ea devine adevărată dacă un număr suficient de mare de oameni cred în ea. În economie, predicția falsă cu privire la o iminentă inflație poate induce inflație, predicția falsă cu privire la penuria unor bunuri va provoca scumpirea acestora și, implicit, penuria, iar funcționarea unei burse presupune adesea profeția care se autorealizează. În politică, predicția ziariștilor cu privire la desemnarea candidatului unui partid pentru alegerile prezidențiale poate duce la desemnarea sa, iar predicția făcută de sondajele de opinie cu privire la câștigătorul alegerilor poate determina, în anumite condiții, succesul acestuia.

Așadar, mai putem crede în progres? Vom face trimitere la unul dintre marii gânditori ai secolului XX, Jean Francois Revel, care în 1990 se arăta circumspect față de reabilitarea dialecticii hegeliene a istoriei de către Francis Fukuyama:

„... eu nu văd deloc o coincidență între momentele conștiinței și momentele realității, între rațional și real (...). Să facem în minte un rapid tur al lumii și vom observa că, cel mai adesea, simțul practic întoarce spatele rațiunii pure” (Revel, 1990, 672).

Revel se situa mai degrabă pe pozițiile realismului de inspirație marxiană, decât pe cele ale panlogismului hegelian: „Istoria privește indivizi particulari, nu procese abstracte. Pentru acești indivizi, victoria „democrației liberale occidentale ca formă finală de guvernare finală” nu reprezintă o evidență zdrobitoare. Nu trebuie să replicăm că ea va deveni așa într-o zi, căci tocmai aici găsim detestabila probă de viitor, care a servit și servește încă legitimării atâtor atrocități ale utopiilor totalitare. Să nu copiem raționamentele comuniste atunci când declarăm că ele sunt perimate.” (Popper, 1993, 227).

Până acum, puteam să percepem procesele descrise mai sus, pe care le-aș califica, generic, ca o „cădere din cerul universalității”, doar ca pe o etapă de regres necesar în contextul procesului de universalizare a istoriei, ceva de genul „un pas înapoi” după care vor urma „doi pași înainte”. Dar astăzi trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva această revenire la barbarie, prevăzută în Biblie ca întoarcere către „dumnezeul cetățuilor” (Daniel, 11:38), este o tendință ireversibilă a istoriei umane. Cred că ar trebui să ne pregătim sufletește pentru eventualitatea ca actuala criză a civilizației industriale să degenereze într-un război *omnes contra omnis*, un Armaghedon fără învinși și învingători. „Și nu va fi chip de scăpare”...

NOTE:

[1]. „... nein, gerade Thatsachen giebt es nicht, nur Interpretationen” (Nietzsche, *Nachgelassene Fragmente 1885-1887, Kritische Studienausgabe*, hg. von G. Colti und M. Montinari, Munchen, 1988, Bd. 12, p. 315 (*apud* Goian, 2017, : iii-iv). Ideea a fost reluată, cu alte argumente, de epistemologii postpozitivști, pe care Raymond Boudon îi numea, în derâdere, „antropologi ai științei”, dintre care cei mai importanți sunt Kuhn și Feyerabend, cărora le reproșează teza conform căreia „faptele sunt ceea ce savanții consideră drept fapte” (Boudon, 1997, 593).

REFERINȚE

Boudon, Raymond (1997). „Cunoașterea”, în *Tratat de sociologie*, ed. R. Boudon, București, Humanitas, p. 555-600.

Fukuyama, Francis, (1989). „La fin de l’histoire?”, în *Commentaire*, nr. 47, 457-469.

Goian, Ion, „Lumea contemporană între adevăr și post-adevăr”, (2017). *Enciclopedia operelor fundamentale ale filosofiei politice. Contemporanii: 2000-2017*, București,

- Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2017, „Ion I.C. Brătianu”.
- Kundera, Milan, (2013). *Insuportabila ușurățate a ființei*, București, Humanitas.
- Matei, Corina, (2016). *Postmodernity's Fugitive Truths*, București, Tritonic.
- Merton, Robert, (1998). *Éléments de théorie et de méthode sociologique*, Paris, Armand Colin.
- Popper, K. R., (1993). *Societatea deschisă și dușmanii ei*, vol. I, București, Humanitas.
- Popper, Karl R., (1996). *Mizeria istoricismului*, București, CEU Press – Ed. All.
- Revel, Jean-Francois, (1990). „A propos de la fin de l’histoire”, *Commentaire*, n° 48, 669-673.
- Searle, John, (1993). „Is There a Crisis in American Higher Education?”, în *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, n°. 4.
- Spiridon, Monica, „Furtună în universitatea americană”, *Secolul 20*, nr. 412-414.
- Ugureanu, Traian, (2017). *Proștii Europei. Cum se sinucid civilizațiile*, București, Humanitas.
- Vișniec, Matei, (2017). „Două Franțe cu viziuni diferite despre viitor”, *Radio France International*, 28 aprilie 2017 - <http://dilemaveche.ro/sectiune/stirile-rfi/articol/matei-visniec-doua-frante-cu-viziuni-diferite-despre-viitor>

Rezumat: Până de curând, teza lui Karl Popper conform căreia istoria nu are un sens inerent putea să pară specialiștilor drept o „interpretare istorică”, așa cum ar fi spus chiar Popper, pe care nu suntem obligați să ne-o însușim. Dar după o serie de evenimente recente, dintre care unele sunt menționate în titlul acestei lucrări, suntem obligați să ne întrebăm din nou, cu mai mult spirit critic și autocritic, dacă nu cumva Popper avea dreptate. Poate că ar fi cazul să ne punem mai multe întrebări: Nu cumva educația pe care am primit-o ne ține prizonierii unei viziuni false despre mersul istoriei? Nu cumva împărtășim și noi o credință irațională, cum este așa-zisa „superstiție a progresului”? Nu cumva optimismul nostru istoric legat de globalizare sau de lărgirea Uniunii Europene este, cum ar spuneun mare scriitor (Kundera, 2013), mai degrabă un „kitsch ideologic”? Lucrarea de față își propune să dea răspuns la întrebările de mai sus. Dacă răspunsurile vor fi afirmative, datoria noastră, a specialiștilor, va fi să semnalăm prezența kitsch-ului și să contribuim la depășirea confuziei dintre valori și non-valori.

Cuvinte cheie: istoricism, fatalism, ideologia progresului, optimism istoric, kitsch ideologic.

Loredana-Liliana BUZOIANU
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

**LECTURI DESTINATE PRINCIPILOR:
DUMNEZĂIASCA LITURGHIE A LUI DOSOFTEI (1679)
DIN PERSPECTIVA PARTICULARITĂȚILOR DE LIMBĂ**

Începuturile limbii române literară ar trebui căutate încă din secolul al XVI-lea. După părerea lui Ion Gheție, începuturile limbii literare se conturează din momentul în care aceasta se afirmă ca instrument al culturii scrise, această teorie fiind susținută și de B.H. Hasdeu și de adepții ei: Al. Lambrior, Ov. Densusianu, I. Bianu, N.Iorga, Sextil Puscariu, Al. Rosetti, Jacques Byck, Boris Cazacu, Ion Gheție. Însă Iorgu Iordan opinează că se poate vorbi de limbă română literară doar după desăvârșirea ei în forma scrisă (cel târziu în jurul secolului al XX-lea), când normele devin unitare și au caracter obligatoriu. Mulți dintre specialiști sunt de părere că există două perioade ale limbii române literare: vechea română literară și româna literară modernă. Între acestea se trasează o etapă de tranziție cuprinsă aproximativ între 1780-1840 și din acest motiv se poate vorbi de o limbă literară modernă abia după 1830. În secolul al XVII-lea reprezentanții de bază ai literaturii bisericești în limba română au fost Varlaam și Dosoftei în Moldova.

Abia după 1640 se remarcă un interes considerabil pentru cărțile românești tipărite și pentru utilizarea limbii române în scris, mai ales în Muntenia și Moldova. Într-un asemenea context cultural, Dosoftei a adus o contribuție majoră la consolidarea și îmbogățirea limbii române literare din jumătatea a doua a secolului al XVII-lea. Mitropolitul moldovean (1624-1693) a fost descendent al unei familii de aromâni, negustori, stabiliți la Lvov. În jurul anului 1649, cărturarul a fost călugăr la Pobrata, apoi, urcă treptele episcopatului, la Huși în 1658 și la Roman în 1659, urmând ca în 1671 să ajungă mitropolit al Moldovei. Dosoftei știind multe limbi (elina, latina, slavona, neogreaca, rusa, polona, ucraineana), aceasta și pus amprenta asupra structurii lexicale, dar și sintactice a cărților sale.

Am ales spre studiu lingvistic cartea bisericească: „*Dumnezeiasca liturghie*, Dosoftei, 1679. Ediție critică de N.A. Ursu, Iași, 1980 (Cu studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei)“.

Prima variantă în limba română a *Liturghierului* este cea tipărită la Braşov de diaconul Coresi în 1570. Urmează o altă versiune românească a *Liturghierului* în 1679, publicată la Iaşi de mitropolitul Dosoftei al Moldovei, versiune editată de N. A. Ursu şi pe care am ales-o spre studiu.

Molitoenicul a fost publicat în limba română, prima dată, de Coresi la Teiuş sau Aiud, între anii 1567-1568, apoi este publicat în 1681 la Iaşi de mitropolitul Dosoftei. [1] Scrierea acestor două cărţi, ale *Liturghierului* şi ale *Molitoenicului*, învederează nevoia de introducere a limbii române în serviciul religios şi dorinţa credincioşilor de a înţelege slujbele religioase, dar şi satisfacţia preoţilor, a reprezentanţilor luminaţi ai bisericii de a citi textele biblice în limba naţională.

A treia versiune în limba română a *Liturghierului* este cea pe care a tipărit-o episcopul Antim Ivireanul în 1706, la Rîmnic. De aici, a fost publicată sub

„titlul *Dumnezeieştile şi sfintele Liturghii* la Tîtgovişte, în 1713. Până atunci a avut o largă răspândire, mai ales în Ţara Românească, *Liturghierul* publicat în 1680, la Bucureşti, de mitropolitul Teodosie, şi reeditat în 1701 şi 1702 la Buzău, de episcopul Mitrofan.”[2]

În cele ce urmează, voi încerca să menţionez cele mai importante particularităţi lingvistice.

Aşadar, la nivelul fonetic se păstrează cu valoare de normă, unele fonetisme arhaice:

1. Se menţine [e] nesincopat în cuvintele: *dirept* (p. 239), *direapta* (p. 21), *direptate* (p. 21), *direptatea* (p. 249), *direptările* (p. 249), *îndireptează* (p. 249). Se înregistrează în text şi utilizarea formei actuale: *drept* (p. 129) .

2. Se conservă forma: *greşală* (p. 144).

3. Se păstrează [e] în cuvinte, precum: *nemică* (p. 135), *denainte* (p. 130), *denpreună* (p. 25) *denaintea* (p. 130), *beserică* (p. 245), *duminecă* (p. 267), *neşte* (p. 237), *demineaţa* (p. 225).

4. Se remarcă menţinerea lui [î] în: *îmblai* (p. 22)

5. Un alt fenomen des întâlnit este conservarea lui [ş] care nu a trecut la [s] în cuvinte precum: *deşcheie* (p.24), *deşchisul* (p. 111)

6. Se conservă [u] în: *preut* (p. 200), *preuţescul* (p. 209).

7. Apare în text [e] netrecut la [a] în: *nedejduim* (p. 104)

8. Se menţine africata [ğ](< j+o, u latin, dar şi în unele cuvinte de altă origine): *agiungem* (p. 257), *neagiunsă* (p. 259), *pregiur* (p. 247).

9. Se constată renunţarea la africata [dz](< d+e,i latin): *Dumnezău* (p. 192).

10. Există o anumită preferinţă pentru rostirea dură a consoanelor labiale, a fricativei [s],[z], africategi [tʃ] şi vibrantei [r]: *milostivăţăţilor* (p. 251),

sămn (p. 158), rădicăm (p. 255), mulțămirea (p. 147), arză (p. 143), trupăscul (p. 201), rădicară (p. 209), să samene (p. 213), înfipsără (p. 209), afurisanie (p. 200), mulțămiri (p. 255), înțălepciune (p. 223), înțăleptește-ne (p. 249), mulțămimu-ț (p. 247), mirosală (p. 223), să margă (p. 198), sănătoșază (p. 140), mucezască (p. 243), deșartă (p. 194), slujască (p. 219), să topască (p. 199).

11. Se păstrează [r] muiat în sufixele: -ar, -tor: vărsătoriul (p. 239), binefăcătoriul (p. 253), Mântuitoriul (p. 253).

12. Fenomenul de palatalizare a labiodentalei *f* (+ *i*, *î*) alternează cu cu forma literară actuală: *a hi* (p. 200) - *fi-vor* (p. 96).

13. În text predomină fenomenul de închidere a lui [i] la [î] după [t], [ș], [z]: mulțimea (p. 257), nepărăsîte (p. 219), milostivătăților (p. 251), zîlii (p. 215), preuțimea (p. 144), răsîpește-l (p. 145), zîc (p. 111), sîmțirile (p. 261), slobozît (p. 263). Acest fonetism popular se menține la unii scriitori până în secolul al XIX-lea.

14. Se remarcă lipsa lui [i] nesilabic în poziție finală după [ș], [ț]: acoperindu-ș (p. 135), pre toț (p. 136), răpăosaț (p. 136), ieftinătăț (p. 144), nepuseș (p. 111), păcătoș (p. 11), feriț (p. 112).

15. Textul prezintă fenomenul de netrecere a lui [v] la [f] : svintești (p. 94), svîntul (p. 95).

16. O altă trăsătură a textului o constituie folosirea lui *o* diftongat (trecerea la *oa*, în poziția metafoniei): nevoaia (p. 88).

La nivel morfologic, remarcăm următoarele:

- altă particularitate a textului este păstrarea formei de declinare a III-a a substantivului *genunchi*: *genunchele* (p. 259).
- Textul păstrează forma arhaică de plural în -e a substantivelor: *multe date* (p. 8), *numene* (p. 141) de la *nume*.
- Pronumele *care* este folosit de Dosoftei, atât cu formă invariabilă, cât cu formă variabilă după gen și număr: *carile* (p. 247), *carii* (p. 132), *carele* (p. 141).
- Conjunția *deaca* este folosită cu valoare condițională: *Pre toț svinții deacă pomenim...* (p. 146), *Și deacă le vom priimi precum se cade, să avem pre Hristos lăcuind în inimile noastre* (p. 147).
- Substantivele feminine în -e au terminația la genitiv-dativ în -ii/-îi: *împărățîii* (p. 94), *mulțimea milii* (p. 92), *zîlii* (p. 215), *feții* (p. 84).
- Adjectivul pronominal demonstrativ este folosit rar cu particula deictică -a: *sîngur acela Cînstit Sîngele Domnului* (p. 131).
- Se observă folosirea acuzativului cu prepoziția *pre*: *răpaosă-i pre înși* (p. 84), *nu laș negrijit pre cela* (p. 45), *ai zidit pre om* (p. 45).
- Se păstrează forma veche de plural a cuvântului *rușinăciuni* (p. 89).

În concluzie, structura gramaticală este una obișnuită în majoritatea lucrărilor românești din secolul al XVII-lea. Lexicul textelor scrise în această perioadă este presărat cu foarte multe cuvinte de origine slavă, ca în secolul al XVI-lea, limba este, în general, unitară, omogenă pe plan lexical, morfologic și sintactic. Inconsecvențele, alternanțele se pun pe seama faptului că limba română literară în acea vreme nu avea un caracter pe deplin normat.

NOTE:

- [1]. Informații culese din *Ediție critică de N. A. Ursu, Iași, 1980, Notă asupra ediției*, p. XLV.
- [2]. *Ediție critică de N. A. Ursu, Iași, 1980, Notă asupra ediției*, p. XLIX.

BIBLIOGRAFIE:

- DENSUSIANU, OVID, *Istoria limbii române*, vol. II *Secolul al XVI-lea*, ediție îngrijită de J. Byck, Editura Științifică, București, 1961.
- DOSOFTEI, *Dumnezeiasca liturghie*, 1679. Ediție critică de N.A. Ursu, Iași, 1980 (Cu studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei).
- GHEȚIE, ION ȘI CHIVU, GHEORGHE (coord.), *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688- 1780)*, Editura Clusium, București, 2000.
- MUNTEANU, ȘTEFAN ȘI ȚĂRA, VASILE, *Istoria limbii române literare (Secolele al XVI-lea – al XVIII-lea)*, Tipografia Universității din Timișoara, 1971.
- PUȘCARIU, SEXTIL, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Editura Eminescu, București, 1987.
- COTEANU, ION, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, Editura Academiei R. S. R., București, 1981.
- GLRV = FRÂNCU, CONSTANTIN, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Editura Demiurg, Iași, 2009.
- CHIVU, GHEORGHE; COSTINESCU, M.; FRÂNCU, C.; GHEȚIE, ION (coordonator); ROMAN MORARU, A.; TEODORESCU, M., *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, Editura Academiei Române, 1997.
- MUNTEANU, ȘTEFAN ȘI ȚĂRA, VASILE, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- ROSETTI, AL, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Editura pentru literatură, București, 1968.
- ROSETTI, AL; CAZACU, B; ONU, LIVIU, *Istoria limbii române literare. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, vol. I, Editura Minerva, București, 1971.

Rezumat: Am ales spre studiu lingvistic cartea bisericească: „Dumnezăiasca liturghie, Dosoftei, 1679. Ediție critică de N.A. Ursu, Iași, 1980 (Cu studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei)”. Am încercat să menționez cele mai importante particularități lingvistice. Textul înregistrează, cu valoare de normă, unele fonetisme arhaice, iar limba este, în general, unitară, omogenă pe plan lexical, morfologic și sintactic. Astfel, constatăm utilizarea lejeră a limbii și ușurința de exprimare a autorului.

Cuvinte-cheie: Dosoftei, particularitate, fonetică, lingvistica.

ELITISM ȘI DEMOCRATIZARE ÎN LIMBAJUL MATEMATIC

Spre deosebire de discursul comun, lexicul științific se caracterizează prin imixtiunea elementelor de comunicare verbală și non-lingvistică; pe lângă elementele lingvistice, apar fie simboluri generale, fie specifice unui anumit domeniu, alături de scheme, figuri, desene etc., fără de care înțelegerea mesajului nu este posibilă. Termenii din limba naturală sunt permanent însoțiți de exprimarea cu ajutorul semnelor și simbolurilor, aspect ce contribuie la o mai mare accesibilizare a limbajului specializat al matematicii, dar nu într-atât încât să se poată vorbi de o democratizare a acestuia. Limbajul matematic își păstrează caracterul elitist, ezoteric, cel puțin pentru publicul larg, fără o temeinică pregătire în acest domeniu.

Studiul de față își propune să stabilească în ce măsură limbajul specializat al matematicii se deschide spre lexicul comun, cu alte cuvinte în ce măsură este dispusă matematica să renunțe la elitismul și ermetismul limbajului specializat pe care îl întrebuințează, în favoarea democratizării și, deci, a accesibilizării sale.

Recurgând la o atentă analiză a unor termeni consacrați în limbajul matematic, am constatat existența a cel puțin **patru** situații distincte: în prima categorie, am inclus termeni monosemantici specializați, cărora DEX 09 le indică, fie explicit, fie prin natura definiției, apartenența la domeniul matematicii (Mat.). Din această serie fac parte, de pildă, *abscisă, alicuantă, apotemă, asimptotă, binom, bisectoare, diametru, distributivitate, dreptunghi și dreptunghic, fracție, hexaedru, ipotenuză, obtuz* (folosit, uneori, și figurat, dicționarul neînregistrând, însă, acest sens!).

În a doua clasă pot fi incluși termenii, majoritari, care au migrat din lexicul comun în lexicul specializat al matematicii – cum sunt, de exemplu, *absolut, adiacent, a aduna* (în cazul căruia sensul pe care îl are în matematică apare, în DEX 09, abia pe locul al cincilea, din cele șase sensuri înregistrate), *a anula*, (cu sensul 1. *a declara nul, a desființa, a suprima sau a abroga un act, o dispoziție etc.; p. ger. a desființa, a suprima, a declara nul; a șterge, a bara*; și cu sensul 2. *a egala cu zero o expresie matematică*) *analiză, artificiu, asemănare, asociativ, axiomă, ipoteză* (presupunere, enunțată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la anumite legături între fenomene care nu pot fi observate direct sau cu privire la esența fenomenelor, la cauza sau la mecanismul intern care le produce; presupunere cu caracter provizoriu, formulată pe baza

datelor experimentale existente la un moment dat sau pe baza intuiției, impresiei etc. (**Mat.**) Ansamblul proprietăților date într-o demonstrație și cu ajutorul cărora se obțin noi propoziții), **literal** (adj. 1. care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. 2. (**Mat**) Care conține mărimi notate cu litere), **numitor**, **ordinar**, **a raționaliza**, etc. Unii termeni apar însă, în sintagme care, în timp, au fost limitate la domeniul matematicii, cum sunt, de pildă, **numitor comun**, **analiză matematică**, **artificiu de compoziție**, **a raționaliza o expresie matematică**, **a ridica la putere** ș.a.

Clasa termenilor din lexicul specializat al matematicii, care au intrat în lexicul comun (**algoritm**, **arie**, **asemenea**, **diametral**, **cerc**, **congruent**, **diagonală**, **hexagon**, **pătrat**, **pentagon**, **sumă triunghi**, **unghi** etc.) a beneficiat și de o analiză etimologică, dar și de referiri la sensurile dezvoltate mai ales în textele literare, așa cum apar acestea în **DLRLC (1955-1957)**.

De pildă, **cerc** (din lat. *circus*) este înregistrat în **DEX 09** cu o multitudine de sensuri, sensul principal fiind *figură geometrică plană formată din mulțimea punctelor egal depărtate de un punct fix; circumferință; suprafață limitată de această figură*. Cerc înseamnă totodată și *grup de oameni uniți prin interese comune ori prin legături de prietenie ori rudenie sau grup de oameni uniți prin interese comune, de obicei cu scop științific, artistic sau instructiv-educativ*. În acest caz, vorbim despre un **calc semantic**, după fr. *cercle*. Cu acest sens îl întâlnim, de exemplu, la V. Alecsandri: *Fiindcă amicul se duce din cercul nostru, propun să începem masa și să o sfârșim cu un toast în sănătatea lui*.

Al doilea capitol al romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu este intitulat **Diagonalele unui testament**.

La Bacovia, găsim versurile *Vâslind, un corb vine din fund/Tăind orizontul/Diametral*.

Al. Macedonski afirma: *De câte ori însă este chestiunea să illustreze aceste enunțări cu exemple, de atâtea ori dă, ca modele, producțiuni diametral opuse formulărilor sale*. (cf. **DLRLC-1955-1957**).

Sumă (din lat. *summa*, pol. *suma*) apare în expresii specifice limbajului științific, cum sunt, de pildă, **sumă aritmetică**, **sumă algebrică**, dar și în expresii colocviale ca **a-și face suma**. În operele literare, **sumă** apare cu sensul de totalitate, ca în acest citat din opera lui D. Bolintineanu: **Suma binelui în lume covârșește suma răului**. (cf. **DLRLC**).

Sensul de cantitate de bani îl găsim la Negruzzi: *Mulți părăsesc de a-și căuta lecuirea în patria lor...și sunt siliți a cheltui sume însemnătoare ca să se ducă să găsească asemenea ape la Mehadia sau la Baden*.

Vorbim, în multe din schițele și comediile lui Caragiale despre *triunghiul amoros*, iar în romanul *Enigma Otiliei* de G. Călinescu, despre un *triunghi erotic*, între Felix Sima, Otilia Mărculescu și Leonida Pascalopol.

În aceste versuri ale lui V. Alecsandri îl găsim pe *triunghi* (tri+unghi, după fr. **triangle**) cu sensul de *grup de trei sau de mai multe ființe sau lucruri, ale căror puncte (extreme) de așezare, dacă ar fi unite prin linii, ar reprezenta vârfurile unui triunghi*. cf. **DLRLC (1955-1957)**: *Cocoarele mă salută din înaltul cerului, trecând în mari **triunghiuri** călătoare*.

Substantivul *unghi* (din lat. ***anglus**(=**angulus**) apare la I. Creangă, în *Soacra cu trei nurori*, în versurile *Soacră, soacră, poamă acră/De te-ai coace, cât te-ai coace/Dulce tot nu te-ai mai face ...Șezi în **unghi**/Ca un junghi...*, cu sensul evident de *ungher, colț*. Cu același sens apare și la Sadoveanu: *Cătră fundul văii, ceilalți cotiră în frunzișul **unghiului** de pădure*.

Cu sensul de **punct de vedere, perspectivă** este folosit de T. Vianu: *În primele sale epoci, scriitorul poveștește din **unghiul** personajilor sau la face pe acestea să vorbească*.

A patra categorie cuprinde termeni care au migrat dinspre limbajul specializat al matematicii în alte limbaje specializate și invers: *adiție* (Chim), *afix* (Gram.), *amplitudine* (din Fiz., în Mat., cu sensul de *mărime a unui arc*, folosit însă și figurat, *întindere*), *arc* (Mil, Anat.), *argument* (Log.), *binar* (Biol.), *ordonată* (subst.) a migrat din limbajul matematicii în cel militar, *rațional* (cu un traseu interesant – din filozofie, înspre matematică și apoi în fizică).

Se impun următoarele concluzii: matematica își vedește rezistența la democratizarea lexicului, în primul rând din cauza folosirii limbajului non-lingvistic, mai ușor de întrebuințat de către specialiști, mai economic; lexicul specializat al matematicii evită expres nuanțarea, în detrimentul accesibilizării: matematicienii vorbesc cu ei înșiși și între ei! Cu toate acestea se constată diferențe între discursul specializat general al matematicii și discursul didactic, întrucât, de regulă, termenii cel mai des folosiți au migrat înspre lexicul comun.

BIBLIOGRAFIE:

Bidu-Vrănceanu, Angela, (coord.), (2000). *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București.

***, (2009). *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2009.

***, *Dicționarul limbii române literare contemporane (1955-1957)*, ediție on-line.

Elitism and Democratization in the Mathematical Lexicon

Abstract: *Unlike the common discourse, the scientific lexicon is characterized by the interference of the verbal and non-linguistic communication elements; besides the linguistic elements, general or specific symbols appear, along with schemes, figures, drawings etc. without which understanding of the message is not possible. The terms in the natural language are always accompanied by signs and symbols, which contributes to greater accessibility of the specialized language of mathematics, but not so much as to be able to speak of a democratization of it. Mathematical language retains its elitist, esoteric character, at least for the general public, without thorough training in this field. The present study aims to determine to what extent the specialized language of mathematics opens to the common lexicon, thus to what extent is mathematics willing to renounce the **elitism** and hermetism of the specialized language it uses in favor of **democratization** and, therefore, its accessibility. Thus, we have identified at least **four distinct situations**: the first category includes specialized monosemantic terms, to which DEX 09 indicates either explicitly or by definition the membership of the domain Mathematics (Mat.). This series includes, for example, **abscissa**, **alienation**, **fraction**, **obtuse**, and so on. The second class includes the majority terms that migrated from the common lexicon to the specialized lexicon of mathematics - such as **absolute**, **similar**, **ordinary** etc. Some terms appear, however, in syntagms that lately have been limited to the field of mathematics, such as **common denominator**, **mathematical analysis**, **compositional artifice**, **power up**, and so forth. The class of terms in the specialized lexicon of mathematics, which entered the common lexicon (**area**, **diametral**, **circle**, **hexagon**, **pentagon**, **angle**, etc.) also benefited from an etymological analysis, as well as references to the meanings developed especially in literary texts, as they appear in the DLRLC (1955-1957). The fourth category contains terms that migrated from the specialized language of mathematics to other specialized languages and vice versa: **addition** (Chim), **affix** (Gram.), **Amplitude** (Fiz.), **Arc** (Mil, Anat.). The following conclusions are warranted: mathematics shows its resistance to the democratization of the lexicon, primarily because of the use of non-linguistic language, more user-friendly, more economical; the specialized lexicon of mathematics avoids expressing nuances, to the detriment of accessibility: mathematicians talk to themselves and themselves! However, there is a difference between the general specialized discourse of mathematics and the didactic discourse, since, as a rule, the most commonly used terms have migrated to the common lexicon.*

Keywords: *elitism, democratization, common lexicon, mathematical lexicon, terms migration, resistance to democratization.*

Aurelia-Ana VASILE
Faculty of Journalism and Communication Studies,
University of Bucharest

NEWSPAPER HEADLINES. FROM COMMON LANGUAGE TO JOURNALESE IN THE CONTEMPORARY ROMANIAN JOURNALISM (XXIST CENTURY)

It is well known that „knowledge is power”. Access to quality information by means of journalism may then be considered as empowering people through getting information by means of journalism and thus making democracy possible and functional (as everyone knows that the term *democracy* etymologically means „power of the people”).

Therefore, F. Gaudin (1992) associates journalism to the *democratization* of knowledge or information [1] as people may easier get access to information nowadays through the media. Moreover, common people may even contribute to the flow of information by doing what is called „citizen reporting”, and thus changing places from receiver to emitter of information that circulates like whatever has been called journalism so far.

However, what is of interest to us here is the language used by journalists mostly, not that of citizen reporters. As a matter of fact, in the XXIst century, connecting to the flow in information in the field and permanently refreshing such information is culturally a must in order to cope with the social requirements. And this is true about journalism, as well. Consequently, the approach to journalism jargon in terms of specialized language and of common language is a natural phenomenon which is also desirable to a certain extent. Then, as Wilhelm von Humboldt mentioned, each language draws sort of a cultural circle around its users (in Antohi, 1998, p. 146) that encompasses those users, and that may differ from the cultural areas of other languages. This applies to journalism language, as well. Therefore, it is an interesting phenomenon that we have identified in analyzing headlines in Romanian newspapers. This phenomenon lies in the fact that there has been a strong trend towards brevity in writing headlines in Romanian journalism, though the general previous Romanian cultural trend was that of emphasizing by repetition, by using redundancy, as well. Mihaela Mureşan notices this former trend

towards redundancy for the sake of emphasis and gives solutions in brief linguistic formulas like „policy of discrediting”, instead of „policy of denigration and libeling” (Mureşan, in Rad, 2004, p. 30). As we are analyzing here, nowadays, Romanian newspapers exhibit a strong trend towards a kind of brevity that may be compared to the English language journalism brevity.

And in terms of this language of journalism that is meant to attract readership or audiences towards information that should be relevant (mostly useful) to them, headlines or „heads” are key factors to democratically draw people towards the information they need for both entertainment (also referred to as „infotainment”) and information. According to Spencer Crump (1974, p. 159), headlines perform some most important functions.

„They (1) give readers an idea of what the story concerns; (2) provide variety in the newspaper design and make pages attractive; (3) make a person select the newspaper from a newsstand in preference from a competing publication; (4) create an identity or character for the publication through the use of distinctive types.”

As the most important information that makes the target public of journalism decide to read a newspaper story is the headline of the story, an analysis of a representative corpus of front page story headlines from five high circulation Romanian dailies would allow us to show that the language of story headlines translates specialized language into an intertwining of journalese and common language. The linguistic result is accessible to the audience of media content within a context of a democratization of knowledge.

Thus, we have analyzed a number of 249 headlines from five significant circulation central Romanian dailies (*România liberă*, *Adevărul*, *Jurnalul Național*, *Libertatea*, *Click* – flags/brand names are here capitalized as on the newspaper front cover page) in the time interval 1-5 June 2017 to see whether there is still some tendency towards redundancy in writing headlines, as it used to be in the 1990s in Romanian newspapers right after Communism years. Common language that people use will always exhibit lots of redundancies (in terms of language mannerisms, timeout techniques, idioms, techniques to avoid an answer or standardized redundancies, etc). However, in journalism, in the tight circumstances of little room on the printed page or little time in the newscast, *journalese*, also known as the *jargon of journalism*, cannot afford to leave room for redundancies and therefore resorts to short, strong meaning words and grammar structures, to ellipsis. And the most elliptic jargon of journalism

in English is that of headlines. Headlines are particularly the most elliptic in English as grammar articles (definite or indefinite) are omitted, auxiliaries are omitted or avoided, a comma is used instead of the conjunction „and”, etc.

As compared to the English language journalism with its jargon called *journalese*, Romanian journalism, mostly before the XXIst century, used a language that did not differ much or at all from common language that people would use in daily (written or oral) communication, and it maintained redundancies of this common language. But common language may be redundant, whereas journalism cannot afford redundancy from at least two reasons: one, that it is not lucrative to publish or to broadcast more, second, that the target public cannot allot too much time on a daily basis for transient occupations like getting the news update in times of great (sometimes overwhelming) flow of information in the form of news. However, mostly beginning with the XXIst century, Romanian journalism headlines have exhibited a trend towards a jargon of brevity that is specific to journalism. And this language of abbreviations and brevity in journalism is called *journalese* in English, and we may call it *jurnaleză* in Romanian, to refer to the jargon of journalism that resort to strong and short and catchy language.

In order to support such a statement, we resorted methodologically to content analysis applied on newspaper headlines in Romanian high circulation newspapers.

By analyzing a research corpus of 249 newspaper headlines from five Romanian significant circulation dailies, we have noticed that the least redundant, most professionally best written headlines were those in *România liberă*. We analyzed the headlines mostly in terms of two linguistic qualities that we were interested in: *brevity* and *informative character* (not too general, i.e. specific enough). We picked the ones that are to be found at the newsstand on a daily basis because they are the ones that get usually sold. Circulation figures are not available on the BRAT website (Biroul Român de Audit Transmedia / The Romanian Bureau of Transmedia Auditing) for many publications as they do not report those figures.

In order to make it clear how we decided upon the ambiguity or vague aspect of headline language, and of redundancy, we will provide here examples of what we deem either ambiguous or vague, on the one hand, or redundant, on the other hand, with regard to writing headlines.

First, an example of headline that we considered ambiguous, vague is „*Campion la procente*” (translated as „*A Champion at Percentages*”) [2]. It is obvious why we deem that such a headline is too vague, as no one can tell

for sure what aspect of life it may refer to, as it may refer to many kinds of issues that may be evaluated in terms of championship and percentages. This headline is not specific enough, and therefore we may categorize it as clumsy from the viewpoint of skillful writing in journalism.

Second, a headline like „Alain Delon Is Ending an Age. Next Year We Will Invite Actors That Are Liked by the New Generation” is too long, i.e., redundant. It may be briefly expressed as „From Alain Delon to New Generation”, for instance. Consequently, according to the two linguistic qualities that we were interested in: *brevity* and *informative character*, we have obtained the following data:

Table 1: Word Redundancy in Newspaper Headlines

Publication (daily)	Type & size	Total no. of analyzed headlines	No. of redundant headlines	Percentage of redundant headlines
<i>România liberă</i>	Hard news, broadsheet	67	1	1.49%
<i>Adevărul</i>	Hard news, broadsheet	59	10	16.95%
<i>Jurnalul Național</i>	Hard news, tabloid	54	4	7.41%
<i>Libertatea</i>	Soft news, tabloid	32	2	6.25%
<i>Click</i>	Soft news, tabloid	37	2	13.51%

Table 2: Ambiguity of Less Informative Headlines

Publication (daily)	Type & size	Total no. of analyzed headlines	No. of vague/ambiguous headlines	Percentage of vague/ambiguous headlines
<i>România liberă</i>	Hard news, broadsheet	67	2	2.98%
<i>Adevărul</i>	Hard news, broadsheet	59	9	15,25%
<i>Jurnalul Național</i>	Hard news, tabloid	54	2	3.70%
<i>Libertatea</i>	Soft news, tabloid	32	1 (misleading)	3.12%
<i>Click</i>	Soft news, tabloid	37	2	8.10%

From tables 1 and 2 we may notice that *România liberă* had the best written headlines, with the lowest percentage of redundancy (1.49%) and also the lowest rating of vague language in headlines (2.98%). *Libertatea* ranks second in terms of brevity (93.75% to redundancy of 6.25%) and specificity (96.88% to 3.12% misleading language) of headlines, and *Jurnalul Național* is closely ranked the third one with a percentage of 7.41 in redundancy and of 3.70 in vague written headlines. *Click* is ranked fourth, at some significant distance from the top three publications with better written headlines from the viewpoint of brevity and informative specificity, as the percentage of redundancy in headlines was 13.51%, and that of vague language was 8.10%. Surprisingly, the broadsheet *Adevărul*, though not belonging to the yellow journalism tabloid category of newspapers, got the highest percentage of redundancy (16.95%) and of vague language in headlines written (15.25%) at a gapping distance of more than 10% from the comparable daily, in point of category of newspapers, *România liberă*.

What is worth mentioning here is that boasts on its first cover page with the Best Buy Award for dailies (best price for high quality). At some research „glance”, it seems that the newspaper is worthwhile in terms of the well written headlines in point of language and the award is well merited. Or, we may also infer that the newspaper keeps making efforts to „make a difference”, at least in headline writing.

What we deem is important to be concluded here is that the appeal to vague, ambiguous writing, may quite often omit „delicate aspects of reality”, or „the essence beyond the appearance” (Vasile, 2012, p. 156) and therefore is quite undesirable in writing headlines in journalism. It is also labeled as less skilled or clumsy to write such ambiguous headlines, except for those written to be misleading on purpose for the sake of humor as in publications like *Academia Cațavencu* or *Kamikaze*, etc.

Irrespective of the circulation figures (that print newspapers cease to make public any longer, as these figures have been dropping in the last decade), quality of newspaper writing will always be about value, and it usually „pays” in the long run. The more educated the public, the more high quality newswriting ranks first also in profit making, not only in other journalists ranking and award winning.

In contemporary Romanian journalism headlines are getting closer to English language journalism, in terms of style and of language, or journalism jargon (words that exaggerate, shorter grammar structures, etc). This trend is obvious in analyzed Romanian headlines that exhibit a language that is getting elliptical (for instance, the replacement of the conjunction „and” with a comma etc.).

As Carole Rich noticed, „the internet has changed the nature of news and its delivery” [3], and many of the publications are moving into the online medium nowadays (very many because they have undergone financial problems while printed). Thus, the trend towards brevity in print journalism (avoiding redundancy, anyways) may seem less important for some journalists, as in the online medium brevity is not as imperative as in print, as there is enough room in the online medium pages, as compared to the page area limits in print journalism and the higher costs of more pages in print.

Clear, strong language, short, catchy headlines are and will always be the best attraction of target audiences and readership and therefore we deem that journalists should carefully mind such aspects when giving wings to their inspiration stamina. Profit comes right in the aftermath of quality writing in journalism. This should be the attitude of The Authentic Journalist who thinks about Journalism as a Calling that is much... much more than an ordinary job. If profit making is the priority of a journalist, credibility usually decreases, and in time– this brings about financial losses, as well.

NOTE:

1. F. Gaudin, „Terminologie et democratization du savoir: à propos de dictionnaires scientifiques”, in *Le langage et l'homme*, no. 2-3, 1992, p. 129;
2. „România liberă”, no. 7890, 2-4 iunie 2017, page 5;
3. C. Rich, *Writing and Reporting News*, London: Wadsworth, 2012, p. 15.

BIBLIOGRAFIE:

- Antoși, Sorin, (1998). *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, București: Editura Nemira.
- Crump, Spencer, (1974). *Fundamentals of Journalism*, New York: McGraw-Hill Inc.
- Rad, Ilie, (2004). *Schimbări în Europa, Schimbări în mass-media*, Cluj-Napoca: Editura Limes
- Rich, Carole, (2012). (7th edition), *Writing and Reporting News*, London: Wadsworth.
- Vasile, Aurelia-Ana, (2012). *Mass media și gândire critică*, București: Editura Tritonic.

Les titres des articles de presse, entre le jargon du journalisme, le langage spécialisé et le langage commun dans le journalisme roumain contemporain (du XXIe siècle)

Résumé : Dans le XXIe siècle, du point de vue culturel, la connexion avec le flux des informations ayant des réactualisations permanentes est impérieusement nécessaire pour faire face aux exigences de la vie sociale. En conséquence, l'approchement du jargon du journalisme au langage spécialisé et au langage commun dans le journalisme roumain contemporain est un phénomène naturel et bien désirable. Les titres des articles dans le journalisme roumain contemporain s'approchent de plus en plus au journalisme de langue anglais par rapport à le style ou langage ou jargon journalistique (des

mots exagérant, des structures grammaticales courtes etc.). Cette tendance est évidente quand on voit dans l'analyse des titres en roumain un langage prépondérant elliptique (par exemple, le remplacement de la conjonction „et” avec la virgule etc.). Comme l'information la plus importante que détermine le consommateur décider de lire un article de presse est le titre de l'article, une analyse d'un corpus représentatif des titres des articles des cinq des quotidiens roumains de grand tirage nous permettra de remarquer comment la langue des titres des articles traduit le langage spécialisé en entretenant le jargon du journalisme au langage commun dans un résultat linguistique surtout accessible pour l'audience du contenu de presse/des médias dans un contexte de démocratisation du savoir.

Mot clés: *démocratisation du savoir, titres des articles de presse, jargon du journalisme, langage spécialisé, langage commun.*

Emina CĂPĂLNĂȘAN

Universitatea de Vest din Timișoara, România

CULTIVAREA LIMBII SAU *POLITICAL CORRECTNESS* - CELE DOUĂ FEȚE ALE POSTMODERNITĂȚII

Termenul *postmodernism* nu este un simplu concept operațional pentru literatură, ci un termen ce poate exprima o realitate culturală și istorică. Mircea Cărtărescu definește postmodernismul ca fiind spațiul

„textelor încrucișate cu pasiune mendeliană, al eclectismului nelimitat, în care nu numai că toate formele artei prezentului se pot combina aleatoriu, dar ele intră în aliaje stranii și cu formele istoricizate ale trecutului într-o sincronie stilistică nemaivăzută, implicând pașișă, parodia, travestiul” [1].

Așadar,

„*cultura* [subl. n. - E. C.] postmodernă se **globalizează** [subl. aut.]. [...] postmodernitatea, prin juxtapunere și reciclaj, pare a dizolva sau alătura - sub imperativul comunicabilității - «fragmente culturale eterogene și eteronome după regulile contiguității, analogiei și contrastului»” [2].

Acest lucru este posibil datorită unor factori diverși ce țin de schimbările apărute la nivelul societății. Lumea a evoluat rapid în ultimele decenii către

„forme de civilizație care înseamnă - între altele - circulația activă a oamenilor în afara granițelor culturale tradiționale, interferența valorilor cândva «specifice», strămutări voluntare și amestecuri efective de populații. [...] O Europă unică în splendida ei varietate etnică și culturală. În «retortele» Americii de Nord se experimentase de mai demult acest tip de coexistență în diversitate. Într-acolo mergem, către lumea multiculturală postmodernă” [3].

Dar care sunt formele de expresie ale acestei lumi? Care îi sunt fețele, formele? Dar tarele?

Prin juxtapunere și reciclaj se ajunge la *hibridizare*, la punerea împreună a unor elemente disparate, poate, în cadrul conturării altor societăți. Pe lângă aceasta, altă linie definitorie pentru postmodernitate este *multiculturalismul*:

„Deși ne vine greu să acceptăm că așa este, mai ales aici, pe Bătrânul Continent, va trebui să ne obișnuim cu ideea că vremea națiunilor omogene a trecut, cu toate miturile ei romantice: culturi naționale, state naționale” [4].

Complexitatea postmodernității își extrage, așadar, inspirația din diverse spații geografice, fiecare cu specificul ei:

„Ajunși în postmodernitate, nu mai trăim în vechea lume eurocentristă, în care tonul îl dădeau numai și numai «centrelor de prestigiu» numite fie Atena, fie Roma, Madrid, Paris, Londra sau Viena. «Descentralizarea» culturii, emanciparea fostelor «provincii» geografice, sociale, artistice, pluralitatea ofertelor creative definesc acum o «scenă» enormă, de o diversitate amețitoare. Până la un punct de pe acest traseu al istoriei, puteai ști aproape tot ce s-a făcut mai important în urmă, ce s-a gândit, s-a scris, s-a pictat etc., și puteai fi la curent cu tot ce e mai interesant în contemporaneitate. Între timp, a devenit foarte greu, dacă nu imposibil. Înainte de orice altceva, descrierea prezentului cultural se lovește de această dificultate de cuprindere. Simplificând, chestiunea e cantitativă: se întâmplă atât de multe lucruri și atât de variate încât n-apuci să afli, să vezi, să înțelegi decât o parte. Nu va fi – atunci – deloc ușor să definești întregul” [5].

Am putea începe să definim *întregul* prin înțelegerea faptului că *dialogul* poate pune împreună forme divergente. Pe ideea de dialog mizează și corectitudinea politică. În prezent, discursul public nu trebuie să fie doar coerent, concis, corect, ci și corect... politic.

Dialoguri percepute ca fiind inextricabile cândva demonstrează că opozițiile puternice pot da naștere unui ansamblu. Trecutul este investit cu semnificații pozitive, apropiate de sintagmele: *bun spiritual, entuziasm creator*. Prin postmodernism, „ne întoarcem [...] la ceea ce se consideră a fi un «antagonism etern» între clasic și modern” [6]; doar că această *întoarcere* se produce sub dominația ideii că opoziția în discuție e departe de a formula bariere caracterologice și aproape de a formula metode de a desființa obstacole.

Disponibilitatea și lipsa de pasivitate a postmodernismului în a reinterpretă valorile trecutului reprezintă principala diferență între modernism și postmodernism, respectiv între Modernitate și Postmodernitate – ca expresii culturale ale unei perioade. Dacă Modernitatea era obiectivă, puristă, eclectică, elitistă, Postmodernitatea e pentru toți și pentru toate, fără discriminare, fără cazier, fără alegeri sau excluderi. Pentru a marca această diferență, pentru a marca raportarea la ceea ce a fost, dar negând o ruptură neprolifică, a fost chemat prefixul inofensiv *post-*.

Semnificația prefixului *post-* poate fi găsită reunind sensurile cuvintelor: *recuperare, recapitulare, disponibilitate, reunire, reevaluare, reinterpretare*, lexeme ce caracterizează succint postmodernismul literar. De asemenea,

„*post-* se clarifică [...] prin intermediul lui *pre-*, mișcarea înainte printr-o întoarcere în timp, susceptibilă a înlesni o definiție diacronică a postmodernismului”[7].

Steluța Stan abordează într-o manieră interesantă denumirea mișcării postmoderne, analizând și morfemele, inițial și final, care o compun:

„Dat fiind că, în fenomenologia curentelor literar-artistice, acestea apar preponderent ca replică la cel (cele) care (l-a) le-au premers, prefixul *post-* arată *continuitatea* [subl. n. – E. C.] față de curentul precedent, iar sufixul *-ism* introduce o nuanță peiorativă. În ipoteza continuității, ar putea fi vorba despre o etapă ce ar duce mai departe modernul ori, dimpotrivă, ar numi momentul alexandrin din câteva mari literaturi, sfârșirea, «cântecul de lebedă» al acestuia.”[8].

Pledăm pentru înțelegerea prefixului ca având rolul de liant între un timp trecut și un timp prezent, fără a accentua o ruptură, ci, dimpotrivă, un proces al continuității.

Înțelegând rolul prefixului, putem defini conceptul:

„Postmodernismul ni se înfățișează [...] ca «un fel aparte de a vedea» [...]. Adică, asistăm la o deplasare de accent de la obiect la perspectiva asupra lui, vocabula însemnând nu **după**, ci **dincolo**, transferându-ne într-un spațiu «descentrat»; fiind vorba așadar de un salt calitativ și integrator, instalând triumfal *ora dialogului* [subl. n. – E. C.] și a relativismului”[9].

Suntem de părere că, în acest context, *relativismul* necesită a fi corelat cu *hibridizarea*, astfel că frontierele literare existente la un moment dat devin variabile. La fel și regulile existente la un moment dat, fragmentele de înțelepciune moștenite, obiceiurile și normele după care se ghidează societatea.

„Trebuie să observăm că «facerea» (culturală) e, azi, mai cu seamă **prefacere** și că în pofida «fracturilor» există o continuitate subterană; succesoralul cultural, invitând la **anamneză** [subl. aut.] (Fr. Lyotard) ne pune într-o dublă condiție: de urmași ai deja-creatului și, evident, de «profitori». Așa fiind, relația Postmodernismului [sic!] cu timpul ne aruncă într-o curioasă **post-temporalitate**. [...] Recuperator și tolerant (deci pluralist), el ne scapă [...] de «teroarea istoriei» și ne plasează într-o lume de simultaneități”[10].

„Postmodernismul s-a declarat de la bun început o mișcare mai degrabă recuperatoare decât inovatoare”[11].

Simultaneitatea, element ce caracterizează Postmodernismul, reclamă redefinirea temporalității[12]. Prezentul e posibil prin raportarea la trecut, delimitarea între cele două fragmente temporale fiind refăcută sub spectrul dialogului, căci „temporalitatea postmodernistă propune resemnificarea

prin coexistență”[13]. „Prin excelență dialogală, permeabilă, pluralistă, **strategia postmodernă** [subl. aut.] nu poate ocoli confruntarea”[14].

În cadrul discuției despre confruntare, apare conceptul de corectitudine politică, dar și acela de cultivare a limbii, care confruntă norma actuală cu diacronia, dar și norma cu uzul. Poți să te confrunți, dar nu să înfrunți; sau poți înfrunța, dar fără să acuzi, să discriminezi.

Analizând direcția societății culturale, Paul Ricoeur își pune o întrebare firească:

„Nu orice cultură poate să susțină și să absoarbă șocul civilizației moderne. Acesta este paradoxul: cum să devii modern și să te întorci la origini”[15].

Mergând pe aceeași linie de gândire, ne punem întrebarea: *cum să devii postmodern și să te întorci la origini?* Cum să îmbrățișezi tradiția, să absorbi principiile, mentalitatea din trecut fără a separa, delimita, discrimina, segrega?

În termeni antinomici și, deci, paradoxali este definită întreaga paradigmă postmodernă:

„severă și ironică, postmodernitatea se leapădă de toate clișeele romantice și romanțioase. Pe de altă parte, generoasă și tolerantă, ea va fi știind să și-l facă aliat pe inamicul ei numărul unu, recuperând destule și de la el, ca – de altfel – de peste tot de prin istoria culturii”[16].

O consecință a acestui fapt este arta postmodernă „duplicitară și contradictorie”[17]. Nu astfel este și tipul de discurs actual? Nu este demersul de cultivarea a limbii constrângător, dar și eliberator? *Corectitudinea politică* – pozitivă, dar dăunătoare? *Cultivarea limbii* – ocolită, dar ridicată la rang de element ce confirmă și garantează?

Ideologia Postmodernității este paradoxală pentru că

„depinde de – și își extrage forța tocmai din – ceea ce contestă. Nu este cu adevărat radicală; și nici nu are un caracter cu adevărat de opoziție”[18].

Tocmai de aceea nu se poate spune că Postmodernitatea este împotriva Modernității. Dacă în Modernitate se caută originalul, în Postmodernitate se produce un

„*recurs* [subl. n. – E. C.] la tradiție, astfel încât continuitatea și discontinuitatea, elementele culturii populare și elitiste se completează întru realizarea unei pluralități de semnificații – ceea ce permite o mediere între prezent și trecut, nou și vetust, asemănare și diferență”[19].

Observăm iarăși definirea conceptului în termeni ce se înscriu într-o relație de contrast: *continuitate* – *discontinuitate*, *popular* – *elitist*, *prezent* – *trecut*, *nou* – *vechi*, *asemănare* – *diferență*.

Pentru Ihab Hassan, postmodernismul înseamnă

„noi deschideri, dar și noi închideri, raporturi diverse între parte și întreg, macrostructuri și forme specifice...raporturi noi între individ și pluralitate” [20].

Așadar, în termeni paradoxali trebuie definit postmodernismul, lucru previzibil dacă luăm în considerare punerea în legătură a trecutului cu prezentul și viitorul.

Tot din punerea împreună a trecutului, a prezentului și a viitorului, s-a născut preocuparea pentru corectitudinea aspectului formal al ideii. Un postmodern înflăcărat, avid de libertăți ar putea spune că nu e nevoie de norme sau de instrumente, de lucruri impuse, că limba oricum evoluează și că un dicționar sau un îndreptar ar rămâne mereu cu un pas în urmă. De ce am suprima în mod deliberat orice act constrângător? Ne-am pierde direcția și am pluti în derivă, fără busolă și chiar fără destinație. Omul de știință își găsește cu siguranță locul în postmodernism și un demers de cultivare a limbii nu e nicidecum desuet. Asemenea Postmodernismului, cultivarea limbii păstrează trecutul, îl recuperează, acceptând însă abaterea generalizată, evoluția firească a limbii, recontextualizarea și evoluția semantică.

Oare lingvistul, în demersul său de cercetare a limbii și a legilor ei de dezvoltare, se conformează tuturor convenționalismelor? Este el adeptul unor receptări comode, al unor formule clișeizate instituite de tradiție? Este el întotdeauna implacabilul corector, intransigent în acceptarea inovației? Oare nu este și el, lingvistul, angrenat în lupta febrilă cu un tipar stătut, alterat? Face acest lucru însă, fără a demola ce a fost, conștient că a cultiva pe un teren arid e un gest momentan și sisific.

Cu prudența necesității înscrierii în afara exceselor, putem afirma că un lingvist nu se lasă întotdeauna pătruns de adevăruri, că, în încercarea sa de a disemina particulele conștiinței tradiționale, nu se lasă intimidat de existența unui plan al închistărilor și al îngustimilor matematice. Există lingviști care condamnă existența unui „zid trufaș și orgolios al individului agresiv și exclusivist” [21], care pledează pentru renunțarea „la anumite prejudecăți lingvistice” [22], care blamează inserția în enunț a unei formulări ce „contrazice logica mesajului, denaturează realitatea evocată” [23], care critică vehement stabilirea unui raport de echivalență între *abatere* și *greșeală* și care ridică noțiunea de *abatere* la rang de factor decisiv în direcția evolutivă a limbii. Statutul coercitiv al normei nu condamnă în orice context *abaterea* și nu suprimă orice demers de instituire a *abaterii* ca sursă primară a modificărilor din multiplele segmente ale limbii. Definirea conceptului de *abatere* se sustrage încercărilor din trecut de

a cataloga limba drept fenomen constant, imutabil. Lucrările de specialitate apărute după ce influența exercitată de ideile puriste și-a diminuat din intensitate resping această „atitudine strict și strâmt normativă” [24]. „Limba literară nu e imuabilă și evoluează, în mare măsură, prin acceptarea [...] unora dintre abateri” [25].

Având în vedere toate aceste lucruri, se mai poate vorbi de știința limbii și, implicit, de cultivarea limbii, ca despre un sistem cu limite clar descrise sau, mai degrabă, ca despre un ansamblu în care inovația – termen lipsit de o tentă depreciativă – face posibilă o discuție despre nuanțe, granițe ce pot fi transgresate, intuiție intelectuală? Dacă se operează o distincție între *inovație* și *greșeală*, dacă se vorbește despre „atitudinea (...) prudent înțelegătoare a lingvistului, cunoscător al întregului sistem al limbii” [26], dacă manifestarea unui „purism intransigent” [27] este subiectul unor lupte de idei, se mai poate vorbi de formule împământenite, de reguli absurde și inutile? Răspunsul aproape că nu necesită a fi formulat dacă „prin cultivarea limbii înțelegem nu numai o activitate cu caracter prohibitiv” [28], ci și o parte componentă a unui sistem deschis, în continuă și intensă evoluție. Caracterul dinamic al limbii este dat de „*abateri*, inovații care se îndepărtează și contrazic organizarea lingvistică existentă la un moment dat” [29].

Acei sceptici, care într-o ierarhie neoficializată plasează studiul limbii pe o poziție neconformă cu adevărul, ar trebui să aibă în vedere că „accesul la conținut, la expresivitatea estetică este condiționat, în primul rând, de corectitudinea formei de exprimare” [30]. Dincolo de searbăda întrebare *Cum e corect?* se conturează argumentele, lămuririle, deschiderea față de uz. Până la urmă, atenția dată formei nu face decât să respecte principiul non-discriminării între științe.

Dacă demersurile de cultivarea a limbii sunt de multe ori blamate, ironizate, considerate inutile deoarece limba ca organism viu este mereu în formare, nu același lucru s-ar putea spune despre fenomenul corectitudinii politice. Să nu uităm însă că, inițial, corectitudinea politică avea menirea să evalueze corectitudinea **gramaticală**, morală și juridică a limbajelor judiciar, administrativ și politic [31]. Așadar, corectitudinea formală nu a fost ignorată nici în acest caz.

Definiția e ea însăși corectă *politic*, construită pe principii sănătoase, cu scopuri nobile, neconstrângătoare și fără să anuleze libertatea de exprimare. Este oare într-adevăr așa? Așadar, corectitudinea politică

„are la bază ideea că oamenii ar trebui să aibă grijă să nu se exprime sau să acționeze într-un fel în care ar putea să ofenseze, excludă sau marginalizeze un anumit grup de oameni dezavantajați social sau discriminați” [32].

Expresie a tot ceea ce înseamnă liberalizarea canoanelor, relaxarea normei, corectitudinea politică s-a supraapreciat și depreciat, în același timp. Pe de o parte, este privită ca semn al deschiderii, al toleranței, al acceptării alterității, fiind asociată cu discursul (post)modern. Pe de altă parte, este etichetată ca fiind o expresie artificială a unor concepte care nu se pot anula prin cuvinte.

„Corectitudinea politică este o ipocrizie. În fapt, discriminarea (etnică, rasială, contra homosexualilor și a femeilor) este în primul rând un fenomen social și comportamental. Simpla schimbare a cuvintelor (*rom* în loc de *țigani*) nu va îmbunătăți relațiile dintre români și țigani.”[33]

De altfel, mentalitatea nu poate fi schimbată prin evitarea unui cuvânt. Adevărata ofensă se produce în adâncurile gândirii, nu la suprafața formulării.

Clișeu aproape și bun comun al limbajului public actual, corectitudinea politică, deși fața a tot ceea ce înseamnă *înțelegere*, își are originile în leninismul de stânga și avea ca scop desemnarea unei persoane care aplica cu multă fermitate linia partidului. Treptat, conceptul a evoluat spre un sens ironic, ascunzând sub învelișul lexematic, persoanele care, exagerând în fermitatea aplicării liniei partidului, deveneau insuportabile [34]. Vedem astfel că acest concept nu e nicidecum nou, ci vechi, o fărâmă a trecutului ce a supraviețuit schimbărilor. Așadar, postmodernizarea, democratizarea, nu înseamnă astăzi a vorbi corect politic, ci înseamnă ceea ce a însemnat dintotdeauna: *a vorbi* dând atenție **forme**, indiferent că aceasta înseamnă a folosi un plural corect, a face acordul după cum dictează norma, a construi coerent, fără a ofensa sau a agresa. Dincolo de liste de cuvinte-tabu sau de forme interzise, echilibrul unui discurs se conturează din câteva elemente simple: corectitudine formală, actualizarea cunoștințelor, adaptarea selectivă la schimbările societății actuale.

În final, ofensatoare sunt și greșelile care dăunează frumuseții ideilor, așa cum ofensatoare sunt și cuvintele care dăunează relațiilor interumane. Atenția la forma discursului nu intră în contradicție cu libertatea de exprimare întrucât libertatea expresiei se întinde până la linia spațiului personal al altuia. Indiferent că vorbim de situații oficiale sau de discuții amicale, preocuparea pentru formă trebuie să existe, fără a obseda și fără a deveni un scop. Forma este un mijloc prin care se comunică ceva, nu un scop în sine. Adoptarea echilibrată a unor concepte, dar și actualizarea corectă a unor norme nu contravin libertății de expresie decât în situațiile în care orice cuvânt polisemantic este privit cu scepticism și orice greșeală semnalată este interpretată ca metodă de cenzură.

Într-o lume în care contrariile se împacă, trăind într-o societate mult-râvnită, dar și dur criticată, rămâne grija pentru limbă: „numai limba română, cu micul ei tezaur de împliniri intraductibile, merită încă o posteritate”. [35]

NOTE

- [1]. Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, București, Editura Humanitas, [1999], p. 102.
- [2]. Adrian Dinu Rachieru, *Elitism și postmodernism. Postmodernismul românesc și circulația elitelor*, [Chișinău], Editura Garuda-Art, 2000, p. 27.
- [3]. Ion Bogdan Lefter, *Despre identitate. Temele postmodernității*, Pitești, Editura Paralela 45, p. 20.
- [4]. *Ibidem*, p. 19-20.
- [5]. *Ibidem*, p. 21.
- [6]. Adrian Dinu Rachieru, *op. cit.*, p. 30.
- [7]. Alexandru Zub, *În căutarea unei paradigme*, în Sorin Pârvu (coord.), *Dicționar de postmodernism. Monografii și corespondențe tematice*, [Iași], Editura Institutul European, 2005, p. 13.
- [8]. *Postmodernismul*, în Sorin Pârvu (coord.), *op. cit.*, p. 226.
- [9]. Adrian Dinu Rachieru, *op. cit.*, p. 45-46.
- [10]. *Ibidem*, p. 46.
- [11]. Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, [Pitești], Editura Paralela 45, Colecția 80. Seria *Eseuri*, [1998], p. 22.
- [12]. „Câștigul pentru istorie al noțiunii de postmodernism este considerabil, aducând o nouă concepție despre temporalitate.”; vezi Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 200.
- [13]. Adrian Dinu Rachieru, *op. cit.*, p. 60.
- [14]. *Ibidem*, p. 62.
- [15]. *Apud* Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*. Traducere de Dan Popescu, București, Editura Univers, 2002, p. 147.
- [16]. Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, [Pitești, Brașov, București, Cluj-Napoca], Editura Paralela 45, [2000], p. 91.
- [17]. Linda Hutcheon, *op. cit.*, p. 195.
- [18]. *Ibidem*, p. 196-197.
- [19]. Ruxandra Bontilă, în Sorin Pârvu (coord.), *op. cit.*, p. 48.
- [20]. Linda Hutcheon, *op. cit.*, p. 272.
- [21]. G. Gruiță, *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, p. 197.
- [22]. Idem, *Gramatică normativă. 77 de întrebări. 77 de răspunsuri*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994, p. 46.
- [23]. *Ibidem*.
- [24]. Valeria Guțu Romalo, *Abateră lingvistică*, în LR, X (1961), nr. 6, p. 528.
- [25]. *Ibidem*, p. 532.
- [26]. Al. Niculescu, *Între corectitudine și greșală – sau despre „cultivarea” limbii române standard actuale*, în LL, 1972, vol. III, p. 343-344.
- [27]. *Ibidem*, p. 348.
- [28]. Ștefan Munteanu, *intervenție la comunicarea lui Al. Graur, Probleme ale cultivării limbii*, publicată în LL, 1979, vol. I, p. 42.

- [29]. Valeria Guțu Romalo, *Aspecte ale evoluției limbii române*, București, Editura Humanitas Educațional, colecția Repere, 2005, p. 42.
- [30]. Emil Ionescu, intervenție la comunicarea lui Al. Graur, *op. cit.*, p. 46.
- [31]. Vezi [Stefan Racovitza; Corectitudinea politică azi](https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83), *apud* https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83.
- [32]. [Political correctness in: Merriam Webster Learner's Dictionary](https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83), *apud* https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83.
- [33]. ***, *Political correctness and the right to freedom of speech*, *apud* https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83.
- [34]. Vezi [Paul Berman, "Intoduction", in Debating PC: The Debate over Political Correctness on College Campuses \(New York 1992\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83), *apud* https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83.
- [35]. Andrei Pleșu, *Martirajul limbii române*, în „Dilema veche”, nr. 171, 19 mai 2007.

BIBLIOGRAFIE

- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, București, Editura Humanitas, [1999].
- Crăciun, Gheorghe, *În căutarea referinței*, [Pitești], Editura Paralela 45, Colecția 80. Seria Eseuri, [1998].
- Graur, Al., *Probleme ale cultivării limbii*, în LL, 1979, vol. I, p. 42.
- Gruică, G., *Gramatică normativă. 77 de întrebări. 77 de răspunsuri*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.
- Gruică, G., *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.
- Guțu Romalo, Valeria, *Abaterea lingvistică*, în LR, X (1961), nr. 6.
- Guțu Romalo, Valeria, *Aspecte ale evoluției limbii române*, București, Editura Humanitas Educațional, colecția Repere, 2005.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudinea_politic%C4%83.
- Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*. Traducere de Dan Popescu, București, Editura Univers, 2002.
- Lefter, Ion Bogdan, *Despre identitate. Temele postmodernității*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Lefter, Ion Bogdan, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, [Pitești, Brașov, București, Cluj-Napoca], Editura Paralela 45, [2000].
- Niculescu, Al., *Între corectitudine și greșeală – sau despre „cultivarea” limbii române standard actuale*, în LL, 1972, vol. III.
- Pârvu, Sorin (coord.), *Dicționar de postmodernism. Monografii și corespondențe tematice*, [Iași], Editura Institutul European, 2005.
- Pleșu, Andrei, *Martirajul limbii române*, în „Dilema veche”, nr. 171, 19 mai 2007.
- Rachieru, Adrian Dinu, *Elitism și postmodernism. Postmodernismul românesc și circulația elitelor*, [Chișinău], Editura Garuda-Art, 2000.

STANDARD LANGUAGE or POLITICAL CORRECTNESS – the Two Faces of Postmodernity

Abstract: *The ideas of Postmodernity spread through different areas: architecture, art, literature, the result being a serious impact upon the entire cultural realm; this led to a change of paradigm. Arnold Toynbee talks about a new era in Western Europe's history, “post-modern”. Furthermore, Adrian Dinu Rachieru refers to postmodernist sensibility, defined as a state of mind which refuses immobility, definitiveness and certainties. In this context of sensibility, a great attention to discourse*

and form took shape. Thus, the frame of political correctness came into the limelight, outcasting all structures or words considered offensive. Nonetheless, linguists show great interest in judging form from a grammatical point of view, offensive being every form considered outside the norm. In this context, we ask ourselves what are the remains and the outcomes of what postmodernist society calls „freedom of speech“?

Key-words: *freedom of speech, political correctness, norms, discourse analyses.*

Cătălin NEGOIȚĂ

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

DACOPAȚII ȘI „RESCRIEREA” ISTORIEI. CUM POATE O ABERAȚIE, REPETATĂ DE O MIE DE ORI, SĂ DEVINĂ ADEVĂR

„Dacomani” și „dacopați” sunt doi termeni pe care nu-i poți găsi în Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Cu toate acestea, sunt mari șanse ca, în scurt timp, aceștia să-și găsească un loc în DEX, datorită faptului că sunt din ce în ce mai utilizați, trecând bariera cărții și a presei scrise și intrând în forță în media audio-vizuală și mai ales, în new media.

De câțiva ani, se constată un curent agresiv de revendicare a unui trecut mitic, universalist, pentru daci și urmașii acestora. În lipsa unei replici ferme din partea specialiștilor, „noii istorici” au prins curaj și au umplut cu elucubrații spațiul online. Aici, credem noi, putem face justa diferențiere dintre dacomani și dacopați. Dacă cei dintâi se mulțumesc să revendice primordialitatea dacilor (tracilor, pentru unii) în dezvoltarea umană, aceasta însemnând apariția omului la Dunărea de Jos, primele unelte, folosirea focului, domesticirea animalelor, apariția scrisului, dacopații trec la ofensivă. Dacii nu sunt numai creatorii civilizației umane cunoscute, ei au cucerit întreaga lume (au ajuns și în America, umilindu-i pe cartaginezi, greci, normanzi și pe Columb), au creat un imperiu universal, de o complexitate aparte, au creat Atlantida, civilizația egipteană, cea greacă, Sumerul, ba chiar civilizațiile central-asiatice și civilizația niponă (dacomani, modești, sugerau *doar* că dacii sunt urmașii atlanților). Dacopații neagă cu fermitate aportul Romei în nașterea poporului român, sugerând aberații de genul „limba vorbită de geto-daci este fie o proto-română, care este strămoșul limbii latine, fie o limbă înrudită cu latina, un soi de proto-latină. Și unii, și ceilalți, neagă procesul de romanizare (era imposibil, spun ei, ca dacii să-și uite limba în 165 de ani - uită, însă, că influențele romane au continuat să se manifeste și după părăsirea Daciei, în 271-275) și nu admit că acest proces putea să aibă loc și în afara celor „14% din Dacia cucerită” - iarăși, o aberație, întrucât limitele Daciei nu coincid cu cele ale României de astăzi.

Evident, pentru dacopați, există o Ocultă care luptă din răspuțeri pentru ca lucrurile acestea să nu fie cunoscute de către publicul larg, iar în acest joc malefic sunt angrenați, deopotrivă, masoni, comitete evreiești,

illuminati, biserica catolică, Occidentul, țările vecine, fundațiile controlate de George Soros etc. La întrebarea de bun simț: de ce nu apar lucrări ale istoricilor români cunoscuți, care să confirme teoriile lor, răspunsul dacopaților este tranșant: pentru că istoricii români sunt lași sau pentru că sunt vânduți intereselor Oculței mondiale.

De remarcat faptul că limita de sus a dacopatiei este atinsă de un studiu apărut în zona online-ului, în care originea dacilor este plasată, undeva, în constelația Andromeda, aceștia venind din depărtări, pentru a civiliza pământul. De prisos să amintim faptul că, mai nou, creștinismul s-a născut în Dacia, pentru că aceasta este Grădina Maicii Domnului, iar Iisus a fost, fără îndoială, dac.

Se poate spune, pe bună dreptate, că astfel de aberații pot fi taxate cu un zâmbet sau neluate în seamă. Ce te faci însă, când elucubrațiile sunt propagate asiduu în spațiul virtual, iar repetarea, de o mie de ori, a unei minciuni, face ca aceasta să fie considerată adevăr? Dramatic este faptul că, la aceste aberații, achiesează mulți, foarte mulți utilizatori ai internetului, fără o pregătire minimă în domeniu, care, fascinați de noutatea și senzaționalul teoriilor pseudo-științifice, transmit, mai departe, informația, iar aceasta se rostogolește ca un bulgăre de zăpadă, creând, încet, încet, avalanșa.

În paralel cu mediul virtual, a înflorit și o bogată literatură în domeniu, care pornește de la aceleași premise și ajunge la „adevăruri tulburătoare” despre daci, ca să cităm titlul unui serial documentar care face furori pe internet, produs de o persoană despre care, oricât de mult ne-am strădui, nu am putut afla ce studii are și care îi sunt competențele în domeniu. Veți spune că fiecare societate are excentricii săi. Afirmatia este corectă, însă, grație internetului, excentricii din ziua de azi pot ajunge, mult mai repede, profeți, decât în vechime.

Scriitorul și publicistul Dan Alexe, autor al unei lucrări care taxează sever deviațiile dacopate, făcea următoarea afirmație:

„toate argumentele dacopaților, fără excepție, sunt naive, ridicole sau, pur și simplu, stupide. Dacopații sunt, în primul rând, extrem de ignoranți. Ei nu cunosc rudimentele lingvisticii (pe care le ignora și primul lor profet, Densușianu.) Argumentele lor trebuie, însă, demontate, unul câte unul, pentru că această aberație începe să fie luată în serios chiar și în presa *mainstream*, cum se poate vedea în mari articole de prin publicații naționale, și n-ar fi de dorit ca mâine să ajungă în manualele de specialitate sau măcar în cele alternative.”[1]

Dan Alexe este cel dintâi care a folosit termenul „dacopat”, care sugerează o dereglare de ordin psihic a celor care au depășit granița simplei adorații

pentru teoriile care preamăreau superioritatea dacilor în istorie (Șerban Cioculescu inventase termenii „dacoman” și „tracomán”).

Dacopații sunt agresivi și atotștiutori. Ei sunt convinși de faptul că dețin adevărul absolut și nu se sfiesc să-i atace, uneori, agresiv, pe cei care nu se aliniază crezului lor. Asta, dacă nu cumva ești catalogat ca fiind vândut.

De ce această orbire naționalistă, la început de secol XXI, când toleranța și interferența culturilor ar trebui să-și spună cuvântul? Pentru a răspunde la această întrebare, este necesar să facem un recurs la istorie. Dacomania a înflorit în secolul al XIX-lea, ca reacție la exclusivismul Școlii Ardelene, care exalta valorile civilizației romane și pe cele ale limbii latine în Dacia cucerită de imperiu. Motivele care îi animau pe corifeii Școlii Ardelene sunt, astăzi, binecunoscute: încercarea de a prezenta națiunea română din Transilvania și Banat ca fiind urmașa unei strălucitoare civilizații. Era o patriotică încercare de a ridica nivelul drepturilor politice, economice, culturale și sociale ale românilor, grav afectate de celebra Unio Trium Natorum (Fraterna Unio), parafată după Răscoala de la Bobâlna, din 1437. Minimizarea, până la excludere, a aportului dac în „construirea” poporului român (să nu uităm că istoria românilor începea de la fondarea Romei) era, evident, o exagerare, scuzabilă, în contextul politic al acelei epoci.

Bogdan Petriceicu Hașdeu va deschide un nou drum, în abordarea acestei probleme, cu studiul *Pierit-au dacii?*, publicat în anul 1860. Încercarea sa de a rupe cu tradiția, să-i spunem, latinopată, a creat o breșă în lumea istoricilor și a lingviștilor, însă, așa cum avea să aprecieze Mircea Eliade, Hașdeu a fost doar un meteor, în lupta aceasta, în care latiniștii erau la putere. Hașdeu a fost atacat brutal, din acest punct de vedere. Să nu uităm anul: 1860, abia se născuse România, prin unirea principatelor, iar Occidentul, cu valorile sale, moderne sau antice, era pe buzele tuturor. Dacă, în studiul său, Hașdeu este relativ ponderat, într-o altă operă, *Etymologicum Magnum Romaniae*, el afirmă că dinastiile din statele medievale românești se trag dintr-o castă de tarabostes de pe vremea lui Burebista[2].

Adevăratul părinte al dacomaniei (sau dacopatiei) este Nicolae Densușianu, a cărui impresionantă lucrare, *Dacia Preistorică*, este publicată, postum, în anul 1913. Iarăși, un an crucial: România intra în războiul balcanic și primea Cadrilaterul, devenind un arbitru în regiune. Un nou timp eroic, demn de a fi legat de trecut. Cartea lui Densușianu este considerată a fi, de către Dan Alexe, „Biblia dacopaților [...] un delir mistic ce demarează încă de la prima pagină...”[3]

Dacia preistorică va stârni o adevărată furtună în mediul academic. Cu atât mai mult cu cât Densușianu era membru corespondent al Academiei:

„Academia Română, apreciind înaltele dvs. calități și activitatea ce ați arătat pentru dezvoltarea culturii între români, v-a ales, în ședința din 15/27 aprilie 1880, *Membru corespondent* al ei, în Secțiunea istorică.”[4]

Vasile Pârvan, în monumentală sa lucrare, *Getica*, va taxa dur opera lui Densușianu: „Romanul său fantastic *Dacia preistorică*, plin de mitologie și de filologie absurdă, care la apariția sa deșteptă o admirație și un entuziasm nemărginit printre diletanții români în arheologie.”[5] La rândul său, Xenopol cataloga lucrarea ca fiind un produs al șovinismului și nu unul al științei. Dan Alexe este tranșant: „Omul nostru era însă extrem de ignorant într-ale etnografiei și lingvisticii, atât de ignorant, încât nu cunoștea nici măcar principiile elementare ale comparatismului lingvistic, pe atunci, în plină floare.”[6]

Ce afirma Densușianu în opera sa „fantastică”, despre care Istrati, președinte al Academiei Române, scria: „de 40 de ani nu mai trăia decât pentru un anumit scop [...] desmormântarea unui trecut de aur al neamului său.”?[7] Istrati rezumă opera de amploare, care, atenție, beneficiază de un aparat critic absolut impresionant, semn al unei îndelungate munci:

„Dovedește că toată dar absolut toată mitologia zisă greacă, cu care se făleşte poporul elin, s-a născut în munții Daciei, între Buzău și Porțile de Fier. Templul cel mai mare al lumii, prin importanța sa extraordinară, a fost pe Bucegi, la Omul.”[8]

Istrati adaugă:

„Dovedește că o ramură principală a acestor pelasgi vorbea o limbă pe care o numește proto-latină și care a dat naștere latinei și limbilor neo-latine! Arată cum acest imperiu [...] (al pelasgilor) s-a scoborât și a înființat Troia, Micena și Roma.”[9]

Concluzia? „Dacia, în istoria acestor timpuri întunecate, apare ca prima metropolă geografică...”[10]

Ciudat sau dramatic, credem noi, este faptul că însuși Densușianu nu ezită să afirme, în opera sa: „Atunci când falsitatea se introduce o dată în istorie, este foarte greu de a o desrădăcina și chiar de a o pricepe.”[11] Profeteie?

În *Dacia Preistorică* asistăm la o întreagă rescriere a istoriei, care este amestecată cu legende de tot felul, în fața căreia până și Dan Brown ar fi

invidios. Iată câteva mostre: Arimii (aromânii) sunt aluatul proto-latin, de unde vin Rimii, ce au înființat Roma;

„Puternicul Soare (Apollo) a vrut să se însoare și n-a găsit d'albă soție decât pe sora sa, (Iana Sânziana, Ileana Cosânzeana) care nu este decât Helena (Troiana) care după o tradițiune greco-romană s-ar fi măritat în insula Leuce, după Achile.”[12];

„Marele Imperiu Pelasgic, în culmea sa, sub Saturn, se desface, la moartea acestuia, în două: partea de sus, cu noi, are pe Tiphon ca împărat, partea de jos pe Osiris, ca împărat, frate de tată cu Tiphon, cu sediul în vechiul Egipt. De aici, rivalități, dorința de preponderență mutuală și războiul.”[13];

Osiris, care vine la Dunăre, în campanie, este numit de localnici Ostrea, de unde vine numele Stroe Novac[14]; „Acțiunea cea mare de război a lui Osiris are în vedere Istrul, iar teatrul luptelor principale este pe teritoriul vechii Dacii, în apropierea Porților de Fier.”[15]; „Din punctul de vedere al etimologiei și al sensului, cuvântul Zal-mox-is nu înseamnă altceva, în limba dacilor decât Zeul-Moș.”[16]; „Promoteu, geniul cel mai superior al lumii pelasge, a fost pus în lanțuri legat de Columna Cerului din Bucegi, care e adevăratul Caucaz.”[17]; „Istoria cultului lui Mithra aparține de la originea sa rasei și teritoriului pelasg de lângă Istru.”[18]

Iată și câteva dintre tilurile unor capitole: *Brazda cea uriașă de plug a lui Novac (Osiris) Un monument comemorativ pentru introducerea agriculturii* [19]; *Rhea era Mama Mare, cu numele de Dochia (Dochiana) în legendele române* [20]; *Columna Cerului din Carpați, un simbol al trinității egiptene* [21]; *Prometeu-Mithra* [22]; *Călătoria lui Hercule la cataractele Istrului din Țara Hyperboreilor, Porțile de Fier* [23]; *Pelasgii sau proto-latinii (arimii)* [24]; *Tribul pelasg al blacilor adică al românilor* [25]; *Limba getilor era o limbă barbară, însă o limbă barbară latină* [26].

S-ar putea spune că uriașul efort depus de către Densușianu ar fi meritat să fie demn de o soartă mai bună. El a trăit cu miturile și obsesiile sale, departe de prieteni și de familie. Nici măcar nu a putut avea bucuria de a vedea publicată opera. *Dacia Preistorică* a apărut după trecerea sa în neființă.

Recursul la trecut a devenit, treptat, o ocupație predilectă. În perioada interbelică, cei care au sugerat astfel de idei au fost tradiționaliștii, care avertizau asupra influenței nefaste a Occidentului nivelator. Un mesaj cu tentă zamolxiană, de recuperare a fondului dacic, a avut și Mișcarea Legionară. Mircea Eliade și alții vor face apel la valorile fundamentale ale nației.

După perioada pro-sovietică din istoria postbelică a României, întoarcerea la „comunismul național” a avut o replică în istorie:

protocronismul. Edgar Papu va publica, în 1974, în revista *Secolul XX*, faimosul eseu *Protocronismul românesc*. Suntem la doar trei ani de la „tezele din iulie” ale lui Ceaușescu, care marcau încheierea relativului liberalism comunist și întoarcerea către realismul socialist.

În articol, Papu face afirmații controversate: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* anticipează literatura barocă, Cantemir este un scriitor romantic, iar Eminescu e precursor al existențialismului și sociologiei moderne. A fost suficientă această scânteie, pentru ca în România să înceapă un amplu proces de glorificare a trecutului. Romanii au început să fie priviți chiorâș, chiar dacă, oficial, se cânta melodia „Pui de lei”, Burebista era glorificat, în anul 1980, pentru crearea „statului dac centralizat”, cu 2050 de ani în urmă, era deschisă o nouă epocă în cinematografia istorică, de glorificare a trecutului. Cu toate acestea, în țară, atitudinea istoricilor a fost relativ decentă (riscai să te faci de râș, în mediul academic, dacă susțineai vehement aberațiile despre superioritatea dacilor, mai apoi, a românilor, în tot și toate). Dar Securitatea a găsit variante pentru a duce propaganda pe un alt plan.

În anul 1980, Iosif Constantin Drăgan publică lucrarea *Noi, Tracii*, cu subtitlul *Istoria multimilenară a neamului românesc*. Cartea apare la editura Dacia. Drăgan era un om de afaceri de origine română, care trăia în Occident. Deși, în tinerețe, cochetase cu extrema dreaptă autohtonă, Iosif Constantin Drăgan nu va ezita să se înhame la carul protocronist al comunismului național. În lucrarea *Noi, Tracii*, Drăgan va relua vechile teze ale lui Densușianu, este drept, pe un ton mult mai moderat. Iată câteva dintre afirmațiile sale: neamurile europene „descind de pe fondul făuritorilor culturilor neolitice din spațiul tragic”[27]; aheii și dorienii proveneau din același spațiu tragic, „din mănoasa vale a Dunării”[28]; înrudirea lingvistică italo-celtică și italo-tracă[29], cu concluzia: de aceea au învățat dacii, într-un timp atât de scurt, latina; simbolurile comune: lupul dacic vs. lupoaica romană[30] etc.

Iată și câteva titluri ale unor capitole din carte: *Tracii dardani, fondatorii Troiei; Aheii și dorienii-făuritorii lumii grecești; Traco-Lydienii-Turdetani în Iberia și în America; Moștenirea lui Alexandru; Imperiul roman-unificator al tracilor*. Concluzia: întreaga civilizație a Antichității și-a avut obârșia în zona Daciei. După cum sugerează unul dintre titluri, strămoșii noștri au ajuns până în America...

După căderea comunismului, în România, libertatea cuvântului, inclusiv cea a cuvântului scris, a înflorit. Prin urmare, au început să fie tipărite, pe lângă opere științifice serioase, și lucrări care, pornind de la

„adevăruri ascunse”, „ocultate” de către misterioșii inamici ai poporului român, redau „adevărata istorie” a acestui popor.

Reprezentantul de seamă al noului curent dacoman, devenit, deja, dacopat, este medicul Napoleon Săvescu, care a creat, în Statele Unite ale Americii, organizația *Dacia Revival International Society*. Din anul 2000, el organizează congrese de „dacologie”, unde sunt lansate tot felul de teorii fantasmagorice, respinse, în corpore, de mediul academic. Săvescu a publicat o lucrare cu un titlu categoric: *Noi nu suntem urmașii Romei*, în care reia, pe un ton agresiv, vechile teze ale lui Densușianu. Am putea spune că această lucrare poate fi catalogată drept *aberatio in integrum*, deoarece, dacă Densușianu, în râvna sa, subiectivă, consultase un număr impresionant de surse istorice, literare, epigrafice, Săvescu trece cu nonșalanță peste toate aceste „piedici”. Cartea sa nu are aparat critic, e scrisă ca un eseu, care amestecă, de-a valma, opinii personale, citate, ba chiar și fragmente de poezii, evident, pro-dacopate, acestea fiind luate drept exemplu în analiza sa „științifică”.

În lucrare, Napoleon Săvescu face un minim de efort pentru a afirma că opiniile sale pot fi subiective și explică ce anume l-a îndemnat să scrie *Noi nu suntem urmașii Romei*: „...am găsit o carte [...], *Dacia preistorică* a lui N. Densușianu, probabil cel mai documentat scriitor al istoriei dacoromânilor, ocazie cu care mi-am schimbat cu 180 de grade noțiunile de istorie a românilor acumulate în școală.”[31] El reia teze mai vechi sau mai noi, cu o inconsistență și o lipsă de logică frapante: „...cum vă explicați că romanii au reușit, în aproximativ 100 de ani, aflați fiind la 1500 de km departe de Roma, performanțe pe care nu au fost în stare să le reproducă în propria lor casă?”[32]; podul de piatră peste Dunăre a fost construit de dacii lui Burebista, Apolodor doar l-a reconstruit[33]; „ce a făcut pentru noi Traian: - Ne-a zdobit și cucerit 14% din Dacia; - Ne-a furat tezaurul. (așa cum mai târziu o vor face și alții.)”[34]; „ce ar avea el (Traian) comun cu noi”, concluzia fiind „ce au avut și alții care ne-au adus marxismul”[35].

Titlurile capitolelor cărții sale sunt la fel de bombastice: *Cel mai mare imperiu dacic al erei noastre* [36]; *Cucerirea Indiei de către poporul carpatin-dunărean* [37]; *Cucerirea Peninsulei Italice de către Carpato-Dunăreni* [38]; *Cucerirea Japoniei de către Carpato-Dunăreni* [39]; *Cucerirea Sumerului (Irakului) de către Carpato-Dunăreni*, cu subtitlul *De la noi a început scrisul* [40] etc. Se remarcă obstinția pentru acordarea titlului de *primus inter pares* strămoșilor românilor, care „au civilizat planeta”.

Dacă în zona presei scrise, dacopatia se manifestă în limite rezonabile, ea zburdă în voie, în spațiul virtual. Internetul a fost invadat de noii apostoli ai dacopatiei. Forumuri, bloguri, tratează subiectul cu pasiune

și violență, cei moderați ori opozații fiind atacați la baionetă. Printre aparițiile pe această piață se remarcă Daniel Roxin. Acesta moderează emisiuni la *Nașul Tv*, realizează filme documentare (serialul *Dacii - Adevăruri tulburătoare, Noi descoperiri*) și administrează pagina *Adevărul despre daci*, precum și site-ul cunoastelumea. Roxin aruncă pe piață aceleași teorii inconsistente, invită la emisiuni pretins științifice „specialiști” nerecunoscuți de mediul academic, care îi acuză pe adevărații specialiști în domeniu că ascund „adevărurile esențiale” ale neamului românesc. Roxin este un violent contestatar al valorilor civilizației romane și, în ultima vreme, se manifestă ca un aprig critic al Occidentului, *Adevărul despre daci* transformându-se tot mai mult într-o tribună a conservatorismului extrem. Iată câteva dintre titlurile paginii de Facebook *Adevărul despre daci*:

„Geto-dacii asteaptă să li se facă dreptate. Să contribuim cât mai mlți la recuperarea adevărului istoric. Află ce spun izvoarele istorice că s-ar fi petrecut în mia de ani în care, chipurile, nu avem o istorie: citește cartea ROMÂNII ÎN MILENIUL DE ÎNTUNERIC.”[41]

„Pentru cine este nocivă originea traco-dacă a limbii române”, „Arhivele Vaticanului”, „Documente care răstoarnă istoria oficială. Ce au făcut românii în mileniul de întuneric”, „Enigmele din Țara Luanei, poarta lui Dumnezeu din munții Buzăului” etc.

Deosebirea esențială dintre un expert și un amator este aceea că specialistul este dubitativ. Amatorul, dimpotrivă, este, întotdeauna, convins de argumentația sa. Roxin nu ține seama de adevărurile științifice și e nemulțumit profund de faptul că nu e băgat în seamă de lumea academică. Dar cum poate lumea academică să ia în seamă o persoană care declară: „Dacii au fost primii care au folosit principiile tehnologiei xerox 3D!”[42] ori:

„Vor veni cei care sunt împotriva dacilor, vor spune că aceste nume (de plante, n.a.) sunt ori slave, ori de la turci luate, ori de la unguri, ori din altă parte, sigur nu sunt dacice, pentru că nu le convine că există urme de la daci”[43].

La emisiunile lui Daniel Roxin sunt invitate persoane care nu sunt de specialitate, dar fac eforturi să pozeze în mari cunoscători, sunt interpretate diverse citate, scoase din context, ori sunt prezentate tot felul de falsuri.

Există, de asemenea, o adevărată obsesie pentru dezvăluirea manuscriselor ascunse în biblioteca Vaticanului, ținute sub oboroc, evident, de către Ocultă.

Într-un articol de pe internet, cu titlul: *Dacomani-iberații tulburate*, sunt analizate emisiunile produse de către Daniel Roxin, concluzia fiind:

„Roxin vorbește despre *credibilitatea științifică și onestitatea profesională, mediocritate, reaua credință* a istoricilor români, iar generalul Chelaru vorbește despre *toți neaveniții, incapabili să-și recunoască limitele*. [...] Bineînțeles, niște medici, milițieni, militari și alții sunt cei mai în măsură să-i judece pe istoricii țării.”[44]

De ce au o asemenea priză la public emanațiile dacopate? Și, mai ales, de ce nu ies la contraatac istoricii de elită? Istoricul Mihai Bărbulescu, specialist în istoria și arheologia Daciei Romane, membru corespondent al Academiei Române, susține că „filmul *Dacii - Adevăruri tulburătoare* are o audiență atât de mare fiindcă publicul nu e școlit suficient și că educația precară se face vinovată pentru dorința de senzațional a unei părți a publicului românesc”[45]. „Nu consider că trebuie să-mi pierd timpul polemizând cu medici, generali în retragere și alți *specialiști* de aceeași factură”, spune Mihai Bărbulescu[46].

La rândul său, istoricul Ioan Piso afirmă că autorii filmului vorbesc despre lucruri de care nu au habar, catalogând serialul lui Roxin drept: „bazonii comunistoide sau fascistoide care apar periodic în peisajul nostru subcultural”[47]. Piso adaugă faptul că dacopații sunt

„când foști legionari notorii, ca Iosif Constantin Drăgan, când membri ai Comitetului Central al PCR, când generali în retragere, iar acum operațiunea este condusă de chirurgul estetician milionar Napoleon Savescu de la New York, a cărui meserie cinstită ar fi să mute nasuri și urechi și nu să ne învețe istorie. Scopul acestora este unul politic, urmând cu bună știință sau instinctiv ordinul lui Stalin: *Să le iasă românilor din minte că sunt latini!* Noi trebuie să fim altceva decât restul europenilor, mai puri, mai puternici, mai geniali, noi să ne aflăm la originea civilizației, noi să-i fi învățat chiar și pe romani limba latină și alte asemenea tâmpenii. De ce? Pentru că nimeni să nu se bage în treburile noastre, să ajungem iarăși sub unul ca Ceaușescu, să facem ce știm noi cu poporul nostru. Cu acest Napoleon Săvescu m-am certat odată rău de tot, când am fost invitat să țin o conferință la Institutul Român din New York. Când a început cu prostiile sale și nu mai tăcea, l-am întrebat dacă a citit măcar zece cărți de istorie. *Bineînțeles*, mi-a răspuns. *Dacă citesc eu zece cărți de medicină, mă lăsați să vă operez?* Nu mi-a mai răspuns. De la revoluție încoace organizează congrese pseudoistorice în România, ridică construcții ilegale în Munții Orăștiei, sponsorizează în dreapta și în stânga, fiindcă găsește destui sărăntoci creduli, și induce o nesiguranță periculoasă, săpând la rădăcina identității noastre naționale.”[48]

Dan Alexe, în lucrarea sa, *Dacopatia și alte rătăcirii românești*, consideră că „argumentul cel mai aberant era însă cel al priorității și anteriorității limbii române (transmisă prin daci), asupra latinei. Această teorie este atât

de absurdă, încât trebuie făcut un efort pentru a o putea discuta calm.”[49]
Alexe continuă:

„Este greu și frustrant să le explici sistematic celor ignoranți chiar și principiile de bază ale unei discipline, în condițiile în care ei și-au stabilit din start o ideologie globală după principiul sectelor, o teorie pe care nu o pot pune în discuție pentru că, atunci, întreaga lor construcție ideologică s-ar nărui.”[50]

Precizând faptul că nu cunoaștem aproape nimic despre limba dacilor, Dan Alexe este siderat de faptul că „Atunci când îți vin cu un text în limba dacă, pe care îl pretind tradus, dacopații nu aduc nicio explicație privind metoda. E ca și cum traducerea le-ar fi căzut din cer, completă.”[51]
Concluzia:

„niciunul dintre ei nu s-a căznit să publice, până acum o gramatică, fie și sumară, a limbii dace, pe care pretind că au descifrat-o. De ce? Ei bine, pentru că nu au habar de lingvistică, nu știu cum funcționează și evoluează o limbă.”[52]

De ce se manifestă, astfel, dacopații? Dan Alexe susține că demența protocronică este demența națiilor mici: „Protocronismul nu a fost inventat de români [...] Alminteri, e o boală lipicioasă a națiilor mici și incerte, unde un grup sau mai multe grupuri de oameni, cu cultură șovăielnică și fără pregătire istorică sau lingvistică se coalizează pentru a inventa o măreție trecută, de dimensiuni cosmice, a neamului. [...] Toate aceste cărți, scrise în limbi diferite, se aseamănă până la identitate. Genul acesta de nebunie e repetitiv și obsesional. Toți protocroniștii - albanezi, maghiari, români sau ceceni - revendică o ascendență, pelasgă, etruscă, hitită. Toți susțin că nația lor adamică a fondat Roma sau Babilonul, iar în cazurile extreme, limba nației lor e limba primordială.”[53]

Exagerează? Credem că nu. Dacă dacii au inventat „xeroxul 3D”, au descoperit și colonizat America și au dat tonul civilizației umane, ce mai avem de spus? Doar faptul că românii, în fața greutăților cotidiene, se refugiază într-un trecut eroizant și eroizat artificial, de dacopații care trimit microbul inculturii către cei cărora li se adresează. Și care fac bani pe urma credulității noilor adepți.

NOTE:

[1] Dan Alexe, *Dacopatia și alte rătăcirii românești*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 50.

[2] Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 82.

- [3] Dan Alexe, *op. cit.*, p. 95.
- [4] C. I. Istrati, *Introducere în: Nicolae Densușianu, Dacia Preistorică*, Tipo Moldova, Iași, 2010, p. XVII.
- [5] Mircea Babeș, *Renașterea Daciei*, în: *Observator cultural*, 9 septembrie 2003.
- [6] Dan Alexe, *op. cit.*, p. 95.
- [7] Nicolae Densușianu, *op. cit.*, p. I.
- [8] *Ibidem*, p. LIV.
- [9] *Ibidem*.
- [10] *Ibidem*, p. LVI.
- [11] *Ibidem*, p. XXIX.
- [12] *Ibidem*, p. LXI.
- [13] *Ibidem*, p. LXIII.
- [14] *Ibidem*, pp. 130-140.
- [15] *Ibidem*, p. LXIV.
- [16] *Ibidem*, p. LXIX.
- [17] *Ibidem*, p. XCI.
- [18] *Ibidem*, p. XCIV.
- [19] *Ibidem*, p. 150.
- [20] *Ibidem*, p. 256.
- [21] *Ibidem*, p. 329.
- [22] *Ibidem*, p. 378.
- [23] *Ibidem*, p. 525.
- [24] *Ibidem*, p. 850.
- [25] *Ibidem*, p. 864.
- [26] *Ibidem*, p. 1063.
- [27] Iosif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*, vol. I, Editura Dacia, 1980, p. 73.
- [28] *Ibidem*, p. 74.
- [29] *Ibidem*, p. 91.
- [30] *Ibidem*, p. 124.
- [31] Napoleon Săvescu, *Noi nu suntem urmașii Romei*, Editura Intact, București, 2002, p. 25.
- [32] *Ibidem*, p. 29.
- [33] *Ibidem*, p. 51.
- [34] *Ibidem*, p. 73.
- [35] *Ibidem*, p. 75.
- [36] *Ibidem*, p. 85.
- [37] *Ibidem*, p. 197.
- [38] *Ibidem*, p. 221.
- [39] *Ibidem*, p. 247.
- [40] *Ibidem*, p. 257.
- [41] <https://www.facebook.com/AdevarulDespreDaci/?fref=ts>.
- [42] <http://www.academiatavencu.info/interviu/daniel-roxin-dacii-au-fost-primii-care-au-folosit-principiile-tehnologiei-xerox-3d-21822>.

- [43] http://pseudostiinta.ro/wiki/Daniel_Roxin.
- [44] <https://maxxyblog.wordpress.com/2012/04/02/dacomanii-aberatii-tulburate/>.
- [45] adevarul.ro/locale/cluj-napoca/cum-explica-istoricii-interesul-documentarul-despre-daci-1_50aeab6d7c42d5a6639eec88/index.html
- [46] *Ibidem*.
- [47] *Ibidem*.
- [48] adevarul.ro/locale/cluj-napoca/istoricul-ioan-piso-despre-dacii---adevaruri-tulburatoare-2012-sunt-bazonii-comunistoide-fascistoide-apar-periodic-peisajul-subcultural-1_50aeb34a7c42d5a6639f4b7d/index.html.
- [49] Dan Alexe, *op. cit.*, p. 62.
- [50] *Ibidem*, p. 63.
- [51] *Ibidem*, p. 85.
- [52] *Ibidem*.
- [53] *Ibidem*, p. 103.

BIBLIOGRAFIE

- Alexe, Dan, (2015). *Dacopatia și alte rătăcirii românești*, Editura Humanitas, București.
- Babeș, Mircea, (2003). *Renașterea Daciei*, în: *Observator cultural*, 9 septembrie.
- Boia, Lucian, (1997). *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București.
- Densușianu, Nicolae (2010). *Dacia Preistorică*, Tipo Moldova, Iași.
- Drăgan, Iosif Constantin, (1980). *Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*, vol. I, Editura Dacia.
- Săvescu, Napoleon, (2002). *Noi nu suntem urmașii Romei*, Editura Intact, București, .

SITEOGRAFIE

- www.academiakatavencu.info
- www.adevarul.ro
- www.facebook.com.
- www.maxxyblog.wordpress.com
- www.pseudostiinta.ro

The Dacopaths and the Rewriting of History. How Can a Recurring Abberation Become Truth

Abstract: *Common phenomenon among small nations, the protochronism gave birth to parallel histories, subjugating scientific research to myths and imagination. The dacomania and dacopaths have their origins in Nicolae Densușianu's work, Prehistoric Dacia, published in 1913. Ever since, in Romanian historiography there is a pseudo-scientific current, that minimizes the role played by Roman civilization and Latin language and overbids the Dac factor. Nowadays, taking advantages of naivety and poor level of knowledge that dominate Romanian audience, the new dacopaths essay to*

write a new history. Among popular authors there are Iosif Constantin Dragan and Napoleon Savescu, none of them specialist in historic studies. The most terrifying fact about dacopaths is that they invade the virtual space and their ineptudes penetrate even trough quality papers. The scientific world does not take a stand and ignores the aspect, encouraging the dacopaths to gain even more public support.

Key-words: *dacopath, dacomaniac, Densusianu, history.*

Matei DAMIAN

Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

FRACTURI COMUNICAȚIONALE ÎN PROPAGAREA DISCURSULUI ȘTIINȚIFIC

De peste jumătate de secol, există voci care atrag atenția asupra izolării științei de societate, fenomen la care contribuie o serie de factori extrem de stabili, din păcate. Printre aceștia, hiper-specializarea cercetătorilor (subiect pe care îl vom detalia în paginile următoare) ocupă prima poziție. E de observat că nici practicile aflate în vigoare la nivelul instituțiilor și comunităților științifice (mai ales cele legate de recunoașterea capacităților și promovarea în carieră) nu contribuie defel la asanarea reală a asperităților despre care vorbim. Cel de-al treilea element-sursă pentru blocajul în discuție este *insuficiența valorificării comunicării cu publicul*, lucru pe care cercetătorii înșiși îl acceptă.

E necesară aici o precizare destul de acidă a lui Michel Claessens, care afirmă că, deși oamenii de știință comunică intermitent (în cel mai bun caz) cu „restul societății”, ei „nu se codesc, în general, să primească premiile, creditele și alte avantaje pe care [societatea] le acordă.”[1] Cu alte cuvinte, comunicarea substanței științifice ar fi, deocamdată, o afacere pe cât de profitabilă pentru comunitatea științifică, pe atât de proastă pentru public.

E adevărat că unii savanți realizează necesitatea apropierii de destinatarul medii și reușesc să eficientizeze lobby-ul personal sau de grup astfel încât, de pildă, încă din anii '90, în Anglia orice cercetător care solicită o finanțare publică pentru cercetare trebuie să prezinte un plan pentru popularizarea rezultatelor cercetării sale, oricare ar fi acestea. Din nefericire însă, astfel de demersuri rămân izolate, fiind departe de a masca (ca să nu mai vorbim de fluidizare) consistentele deficiențe existente; fiindcă există o adevărată tradiție a premeditării unei stopări/alterări exprese a comunicării cu publicul în anumite circumstanțe (care nu exclud defel arbitrarul), inclusiv ca prospect-abuz, cum e cazul serioasei publicații *New England Journal of Medicine*, care își sfătuiește explicit colaboratorii să recurgă la lexicul hiper-tehnic, dacă detectează vreo întrebare sau observație insinuantă din partea vreunui jurnalist.

Deseori, astfel de acțiuni sunt motivate prin riscul exilării activității de cercetare în zonele cenușii ale mass-media, în dauna unor teme pseudo-științifice derizorii. Cu toate acestea, majoritatea oamenilor de știință recunosc că activitatea lor de *comunicare* pe linia presă-public este deseori subsumată unei simple *informări*, fără ca substanța de atracție către comunicarea științifică reală să fie luată în considerare. A *personaliza* ori chiar a *afectiviza* discursul științific sunt acțiuni care, cultivate într-o direcție decentă, nu vor exclude păstrarea unei ținute discursive și nu vor altera caracterul judicios al demersului științific în sine. Așa cum subliniază Claessens, „profanul nu are [vreo] idee [mai ales] despre ceea ce [...] *nu este* [știința] și despre ceea ce *nu poate* ea. Această necunoaștere care, să observăm în trecere, este exploatată de unii oameni de știință pentru a justifica împrumuturile lor pentru cercetare, conduce astfel publicul să supraestimeze sau cel puțin să se înșele asupra capacităților tehnno-științei și să aștepte mari succese, ba chiar miracole, care nu vor apărea niciodată.”[2]

Conform unui sondaj realizat la începutul anilor '90 la cererea ministerului francez al cercetării și tehnologiei, 73% dintre cei intervievați nu considerau cunoștințele științifice ca fiind parte a culturii.

„În ciuda diferitelor definiții ale cuvântului *cultură*, o persoană va trece cu greu [...] drept cultivată dacă nu cunoaște marii clasici ai literaturii ori muzicii; în schimb, o eventuală lipsă de cunoștințe științifice va fi ușor tolerată [...]. Astăzi, nu arareori, se aud, de exemplu, intelectuali laudându-se că sunt total ignoranți în matematică sau fizică.”[3]

Gilbert Simondon evidențiază faptul că astăzi cultura a pierdut caracterul ei general – și generos – considerând în mod arbitrar criteriul estetic de raportare ca fiind cel dominant. Astfel, *obiectele* care funcționează după criteriile tehnice sunt respinse și restrânse la simpla lor utilitate practică.

De unde, totuși, această diferență de nivel? Ea nu poate rezida, credem, în opinia lui Lévy-Leblond, potrivit căreia ar exista o „divergență clasică” între obiectul/obiectele științei moderne și cele ale vieții cotidiene; și aceasta fiindcă destule coordonate ale cotidianului rezultă din însăși ființarea și funcționarea actului științific. Mai degrabă faptul că rolul cultural al științei a scăzut, invers proporțional cu cel tehnicist, a dus la pierderea demnei tradiții științifice, pasibile de a fi împărtășită; ea nu mai poate proiecta vreun orizont de propagare culturală, fiind izolată de imperativele financiar-temporale și presată de materialul științific tot mai dens, dar și mai afectat de celeritatea stadială a cercetării.

Un al indiciu care arată că raporturile dintre știință și cultură sunt confuze (și că tehnno-științele sunt marginalizate inclusiv la nivelul politic al

celor mai înalte foruri educativ-culturale) este că UNESCO ar fi trebuit să se numească, de fapt, UNECO, dacă Joseph Needham n-ar fi insistat ca știința să apară în abrevierea organismului nou-înființat, dându-i-se astfel locul cuvenit alături de educație și cultură.

Totuși, comunicarea cu publicul pare a fi rămas marea piatră de încercare pentru oamenii de știință, care realizează că nu (mai) e suficient ca o teorie sau o descoperire să se constituie într-un factor de seducție doar pentru comunitatea științifică; fructul cercetării este inutilizabil dacă nu e împărtășit și publicului. Trebuie însă să recunoaștem că oamenii de știință au dezvoltat o noțiune antinomică, aproape imorală, privind comunicarea cu publicul: un flux într-un singur sens, dinspre inițiați spre profani, dezvăluit intermitent și lipsit de cel mai elementar altruism comunicațional. În sprijinul acestui comportament, savanții cred că problema de bază rezidă în certa incultură științifică a omului mediu, ceea ce transformă vulgarizarea într-un canal salutar de transmisie a realităților științifice, deși acest procedeu (de fapt, acest tip de discurs) nu-și poate nega construcția de compromis, el acționând deseori ezitant între ținuta științifică și teatralismul jurnalistic.

Deși majoritatea studiilor, începând cu anii '80 și până astăzi, relevă un interes accentuat al receptorilor pentru știință și tehnică, oferta este departe de a satisface cererea. „Din partea emițătorului (comunitatea științifică) constatăm dacă nu o incapacitate cel puțin o oarecare reticență pentru a se dedica sarcinilor de «vulgarizare».”[4] Aproape uimitoare este următoarea remarcă a lui Michel Claessens:

„Oamenii de știință, în marea lor majoritate, nu acordă decât puțină importanță comunicării **cu mass-media și cu publicul**, convinși fără îndoială că publicarea rezultatelor cercetării lor este de ajuns pentru a justifica sprijinul necondiționat al societății.”[5] (s. n.)

Așadar, mass-media și publicul sunt percepuți în zona comunității științifice ca fiind cei doi vectori ai destabilizării unui eventual (!) mesaj științific, în condițiile în care blocajul trebuie căutat în amonte, acolo unde savanții sincopează fluxul comunicării, uneori această acțiune fiind percepută ca o adevărată legitimare a nobleții actului științific în sine!

„Temându-se probabil că o transparență mărită a lucrărilor lor ar antrena o reducere a independenței lor de cercetători, o bună parte dintre ei arată un dispreț pentru «savanții publici», neluând în seamă vulgarizatorii științei și evitând contactul cu jurnaliștii.”[6]

Din păcate, există savanți eminenți care susțin că printre datoriiile oamenilor de știință nu se află nicidecum cea de a-și vulgariza lucrările; în

schimb, publicul este cel care trebuie să facă efortul de a-și însuși instrumentarul noțional al articolelor pe care dorește să le asimileze ori al domeniilor științifice care-l interesează.

În realitate, așadar, oamenii de știință par să se preocupe mai mult de controlul informațiilor, decât de difuzarea acestora. Patricia Vendramin și Gérard Valenduc[7] identifică unul dintre motivele pentru care raporturile dintre savanți și jurnaliști sunt perpetuu încordate: în general, primii nu pot citi articolul imediat înainte de publicare, astfel că „produsul finit” ar fi, în opinia lor, alterat iremediabil. E adevărat că „imaginea” transmisă în final publicului poartă amprente ineluctabile ale celor ce o prelucrează, inclusiv clișee de-ale reporterilor ori „tușa finală” a vreunui editor, însă ar fi absurd să se pretindă o educare (eventual, exhaustivă) a publicului în imensul și rigidul cult al jargonului științific, fără a mai socoti probabilitatea unui eșec-sumă, în ciuda grandorii unui demers de acest fel.

În cele ce urmează, vom risca un citat ceva mai amplu din cartea lui Claessens, exemplul de mai jos având o relevanță deosebită în privința celor discutate până acum:

„Am organizat în aprilie 1996 o conferință de presă pentru Comisia Europeană în scopul de a prezenta rezultatele unui proiect care beneficiase de un suport comunitar. Acest proiect permisesse cercetătorilor europeni să realizeze un progres rapid și spectacular, descifrând genomul complet al drojdiei de bere, *Sacharomyces cerevisiae*, un organism utilizat de om de mai multe mii de ani și care este la originea primelor „biotehnologii” – producția berii și a pâinii prin fermentație. Era efectiv pentru prima oară când genomul unui organism eucariotic era descifrat, un rezultat făcut posibil datorită unei colaborări europene de mare anvergură, mobilizând mai mult de o sută de laboratoare timp de șapte ani. [...] Cercetătorii posedă de-acum instrumentele necesare și datele pentru a elucida biologia moleculară a acestei celule vii și, prin urmare, pentru a înțelege mai bine unele fenomene fundamentale ca viața, moartea boala. Unul din rezultatele acestor lucrări este acela că o celulă de drojdie poate fi considerată ca omenească 50%.”[8]

Însă ceea ce s-a întâmplat în timpul acestei conferințe constituie, de fapt, obiectul studiului nostru. Coordonatorul întregului proiect a primit sarcina de a expune ziariștilor istoricul și rezultatele cercetărilor, ceea ce a și făcut, însă cu atâta rafinament, încât, la finalul expunerii, ziariștii se simțeau rătăciți – cu bună știință! – pe o planetă a unei semantici absconshaotice. Un jurnalist spaniol a reușit să îngame: „Și acum, ne puteți explica despre ce a fost vorba în acest proiect și la ce rezultate ați ajuns?” A urmat un discurs de „vulgarizare explicativă” a celor spuse până atunci, cu rezultate incomparabil superioare. De remarcat, așadar, că savanții posedă

„textul total”, ceea ce le conferă un privilegiu absolut, pe care unii dintre ei îl percep însă ca auxiliu al unei atitudini absolutiste, în contact cu presa ori publicul. Claessens continuă:

„După conferința de presă, la un pahar, acest cercetător îmi mărturisii că prezența altor oameni de știință în sală l-a stingherit foarte mult. «Mă afluam [...] în fața a două lumi opuse.» Această experiență și reacția conferențiarului arată că în mediul științific nu există o tradiție firească de vulgarizare. **Dimpotrivă, totul pare a arăta că pentru un cercetător faptul de a se adresa unor ziariști, de a le explica în termeni simpli conținutul și consecințele lucrărilor de cercetare este un efort care este rău perceput de către egalii săi și că din acest motiv el va căpăta o considerație redusă în comunitatea științifică.**” [9] (s.n.)

John Madox, fostul redactor-șef al revistei *Nature*, își pune serioase întrebări asupra (i)lizibilității textelor scrise de către savanți, pe care îi consideră scriitori în cel mai bun caz mediocri. El respinge vehement conexiunea vehiculată abuziv dintre lipsa caracterului lizibil al comunicării/comunicărilor științifice și tot mai complexul proces al evoluției științei, susținând că lipsa de claritate a discursului științific nu poate fi decât un act deliberat și atent studiat, indiferent de considerente.

Pe de altă parte, alți cercetători ai fenomenului constată că articolele de vulgarizare științifică exploatează toate trucurile literaturii de speță medie: eroi, monștri, mituri și presupusele emanații ale acestora în actualitate ori viitor etc. Până la urmă, vulgarizarea științifică este un gen literar. Lexicul ca pre-text se substituie în diverse grade limbajului poetic (vezi „amenințătoarea gaură neagră”, „atracție bizară” etc, chiar dacă „subiecții” sunt adesea inanimați). Slaba (sau fragmentara) reprezentare a științei în mass-media este un rezultat al evidenței potrivit căreia un mare număr de lucrări ori subiecte științifice sunt incompatibile cu „obiceiurile” marketingului de presă. Ceea ce explică de ce doar subiectele pasibile de a fi facil cosmetizate/romanțate au acces în presa „de calibrul”.

O ultimă idee pe care am dori s-o reliefăm este fragmentarea tot mai accentuată a câmpurilor de cercetare. Sferele din care se compune știința sunt astăzi tot mai multe și par tot mai etanșe unele față de altele. Drept urmare, se pune problema unei premise perfecte pentru (auto-)generarea unor sincope de comunicare majore sub forma imploziilor din edificiul științific, inevitabile în astfel de circumstanțe.

„La ora actuală, specializarea oamenilor de știință a atins un astfel de nivel, încât aproape nici un cercetător nu mai are o viziune globală asupra unui subiect relativ complex. Disciplinele s-au segmentat în subdiscipline și sub-subdiscipline [...]” [10]

Cercetătorii par să știe „tot mai mult despre tot mai puțin”, cum spunea G. K. Chesterton, sau să constituie „insulițe înconjurate de oceane interdisciplinare de ignoranță”, după opinia fizicianului britanic John Ziman. Un alt indicator al compartimentării excesive a științei îl reprezintă explozia numerică a membrilor colectivelor de cercetare științifică: tot mai multe articole poartă astăzi semnătura mai multor zeci sau chiar sute (!) de autori. De pildă, articolul care anunța descoperirea celui de-al șaselea quark a fost semnat de peste patru sute de savanți!

„În zilele noastre, grădina cultivată a cunoștințelor științifice este divizată într-o multitudine de parcele îngrădite cu grijă. Iar contactele dintre disciplinele vecine sunt din ce în ce mai dificile și limitate. În plus, în sânul fiecărui domeniu o diferență rigidă tinde să se stabilească între «experimentatori» și «teoreticieni»”[11]

Pe lângă toate aceste dimensiuni ale unui clivaj ce pare ireparabil pentru simplul motiv că a fost, pe alocuri, scăpat de sub control, mai există una: noțiunea de „expert” a devenit un vid semantic. Numărul cercetătorilor ce posedă *ansamblul* de cunoștințe necesare în anumite circumstanțe, sistem pe care îl pot dubla prin stăpânirea gamei de experiențe pertinente, complementare elementului științific corespunzător, se diminuează într-un ritm frapant.

Dacă, fără îndoială, vidul de comunicare nu este un apanaj exclusiv al tehnostiințelor, nu poate fi negat faptul că acest teren a devenit periculos de permeabil la proliferarea fenomenului în discuție. Subinformării generalizate ce caracterizează cercetarea științifică îi corespunde uriașul impact asupra existenței pe care rezultatele cercetării îl au. Informarea publicului nu este, așadar, doar un imperativ dictat de firescul împărtășirii cunoștințelor științifice ori de iminența comunicării eficiente ca exercițiu democratic; este o chestiune reală de deontologie a oamenilor de știință. Fiindcă, dacă cetățeanul mediu și-a orientat asentimentul pe ruta „liberei circulații” a cercetării științifice, este absolut normal ca, în virtutea unui pact natural-compensatoriu, el să fie informat convenabil.

NOTE

[1]. Michel Claessens, *Tehnica împotriva democrației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1999, p. 141.

[2] *Ibidem*, p. 143.

[3] *Ibidem*, p. 144.

[4] *Ibidem*, p. 154.

[5] *Idem*.

[6] *Idem*.

- [7] Patricia Vendramin, Gérard Valenduc, *L'Echo des savants: la communication scientifique et le grand public*, Bruxelles, Fondation Travail – Université – E.V.O., 1996, *apud* Michel Claessens, *op. cit.*, p. 155.
- [8] Michel Claessens, *op. cit.*, p. 157.
- [9] *Ibidem*, p. 158.
- [10] *Ibidem*, p. 166.
- [11] *Ibidem*, p. 168.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Chesterton, Gilbert Keith (1985). *Hanul zburător*, București, Univers.
- Claessens, Michel (1999). *Tehnica împotriva democrației*, București, E.D.P.
- Lind, William S.; Dîrlău, Andrei; Bazon, Irina (2015). *Corectitudinea politică: „religia” marxistă a Noului Ordin Mondial*, București, Rost.
- Naisbitt, John (1989). *Megatendențe. Zece noi direcții care ne transformă viața*, București, Editura Politică.
- Patapievici, Horia-Roman (2002). *Cerul văzut prin lentilă*, Iași, Polirom.
- Popescu, Cristian Florin (2004). *Manual de jurnalism*, vol. II, București, Tritonic.
- Revel, Jean-François (1993). *Cunoașterea inutilă*, București, Humanitas.
- Zelizer, Barbie (2007). *Despre jurnalism la modul serios*, Polirom, Iași.

Communicational Breaks in Spreading Scientific Discourse

Abstract: *The following paper essentially aims at detailing a traditional reality: the (in)efficiency (and necessity) of the act of communicating/spreading the results of any scientific research, as shown in Michel Claessens's book, La technique contre la démocratie. As this fair demand often proved itself uneven, being handled by whimsical actors, the great public used to be (and still is) the victim of diffuse beams of communication. Moreover, the webs of interests that drive (or driven by) the scientific communities – often sustained by possibly suspicious financial contrivances – also express a virtually impenetrable purpose.*

Keywords: *scientific research, public, (in)efficiency, communication, society.*

LEXICOLOGIE

Cristian MOROIANU
Universitatea din București

PLEONASME ETIMOLOGICE⁴

În câteva din contribuțiile mele anterioare, am adus în discuție abordarea formală a relațiilor semantice, cu accent asupra situațiilor în care cuvintele motivate structural stabilesc asemenea relații prin construirea lor, directă sau indirectă, în interiorul aceleiași limbi, de la aceeași bază lexicală, sau prin proveniența lor, directă sau indirectă, din aceeași limbă sau din surse externe diferite, de la baze raportabile la aceeași rădăcină, eventual prin combinarea celor două situații, la care se adaugă creațiile, de asemenea înrudite etimologic, după modele externe analizabile. În primul caz, am vorbit despre sinonime, antonime, paronime sau omonime interne, prin definiție analizabile sau motivate structural, care aparțin aceleiași familii lexicale, eventual aceleiași familii lexico-etimologice, iar în cel de-al doilea caz, am vorbit despre sinonime, antonime, paronime externe (împrumuturi mai mult sau mai puțin analizabile formal), care aparțin aceleiași familii etimologice. Aș putea unifica toate aceste situații sub denumirea generică de relații semantice etimologice, care să cuprindă, așadar, sinonimia, antonimia, paronimia și omonimia etimologică, cu condiția minimală a existenței unei relații de înrudire originară (cel puțin) formală între două sau mai multe unități lingvistice. În alți termeni, relațiile semantice motivate etimologic au fost numite și relații homolexe, care au, așadar, un nucleu lexical comun, prin opoziție cu cele heterolexe, construite de la baze lexicale diferite ca origine [1]. Am insistat asupra acestei analize inclusiv cu argumentul că, prin punerea în evidență a acestui tip de relații, voi putea evidenția modalitățile prin care cuvintele se leagă unele de altele, se presupun și se „cheamă” în mintea vorbitorilor, se construiesc prin analogie și alcătuiesc (micro)sisteme lexicale care dau vocabularului, atât la nivel sincron, cât și diacronic, coerență, regularitate și dinamism. Prin analogie și în contextul exercițiului didactic privitor la problemele de

---

⁴ Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun – Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

normă și, mai ales, de deviere de la normă, am ajuns, în continuarea firească a atracției, confuziei și substituției paronimice, inclusiv din rațiuni de etimologie, la pleonasm și la modalitățile lui de realizare formală. Am constatat că și pleonasmul are atât latura, cât și explicațiile lui etimologice, explicații care dau naștere, de altfel, unor ezități în definirea lui din acest punct de vedere. Așa-numitul „pleonasm etimologic”, prezent - ca realitate și ca frazeologism - cel puțin în franceză (cf. *pleonasme étymologique*) și, mai rar, în italiană (cf. *pleonasm etimologico*) a fost definit, pe de o parte, din punctul de vedere al alăturării redundante a unor componente lingvistice înrudite ca origine, și, pe de altă parte, din punctul de vedere al dificultăților de cunoaștere și, în consecință, de relaționare etimologică a acestora, dificultăți explicabile până la un punct și surmontabile numai printr-o solidă educație lingvistică.

În ceea ce ne privește, înțelegem prin pleonasm etimologic, în sens larg, o structură sintactică alcătuită din cel puțin două componente lexicale care aparțin aceleiași familii etimologice și a căror alăturare este - indiferent de rațiunea construirii sale - redundantă din punct de vedere semantic [2]. Prin comparație, pleonasmul neetimologic (sau, altfel spus, heterolex) reprezintă alăturarea redundantă din punct de vedere semantic - în diverse combinații - a două sau mai multe cuvinte diferite ca origine. Această definiție concordă cu cea prezentă în lingvistica franceză, spre exemplu, deși am constatat, și acolo, ca și la noi, de altfel, mirabile devieri și inconsecvențe [3].

Câteva comentarii / precizări sunt necesare pentru a circumscrie mai bine conținutul acestei unități frazeologice:

a) pot avea caracter „etimologic” atât pleonasmul lexical (alcătuite din două sau mai multe cuvinte, nume comune sau proprii [*Gheorghe Gheorghiu, Tudorel Toader, Săndel Alexandru* etc.]), pleonasmul frazeologic (obținute, de regulă prin contaminație, din două unități frazeologice, pleonasmul lexico-frazeologic (obținute, prin atracție sinonimică, din combinarea unei unități lexicale cu una frazeologică), cât și pleonasmul gramaticale (acestea din urmă, la rândul lor, morfologice sau sintactice);

b) pleonasmul etimologic nu are în vedere, în primul rând, caracterul său latent, istoric sau diacronic, așa cum este înțeles de multe ori, atât la noi [4], cât și în alte limbi de cultură, ci presupune alăturarea, alipirea sau combinarea unor unități, aceleiași sau diferite ca unități lingvistice, dar care aparțin aceleiași familii lexicale, în sensul cel mai larg;

c) spre deosebire de pleonasmul care nu presupune nicio relație de înrudire, parțială sau totală, între elementele componente, pleonasmul etimologic are, de multe ori, caracter tolerabil sau fatal, determinat de

relativizarea, generalizarea sau evoluția sensurilor elementelor componente, pe de o parte, și caracter stilistic, de întărire a unei idei, determinat, de asemenea, de „atenuarea” evaluării etimologice de ordin structural, pe de altă parte. Din această perspectivă, pleonasmul etimologic reprezintă o dovadă a evoluției semantice a cuvintelor și a caracterului istoric al limbii, ca și o dovadă a dorinței vorbitorilor de a valorifica exprimarea mesajului exclusiv la nivel sincron, în dependență de cunoștințele lor momentane și de intenția de comunicare.

Diversele explicații care pot fi date utilizării pleonasmelor etimologice trebuie privite, în mare măsură, complementar sau cumulativ, din perspectivă preponderent pragmatică.

Cea mai importantă și mai cuprinzătoare explicație a folosirii unor pleonasm etimologice ar fi, după părerea noastră, **absența cunoștințelor referitoare la etimologia indirectă unică a cuvintelor puse în relație, completată, obligatoriu, de indiferența vorbitorilor față de originea respectivelor cuvinte.** Această explicație este valabilă mai ales în ceea ce privește combinarea unui cuvânt mai vechi cu unul neologic de tipul *alegeri electorale* (cărui Rodica Zafiu îi găsește cel mult un rol de inutilă dezambiguizare) [5], *altitudine înaltă* (cu sute de ocurențe pe Google, cf. fr. *haute altitude*, combinație devenită astăzi aproape obligatorie prin pierderea sensului etimologic al substantivului, care a creat, cu același succes, opusul paradoxal *altitudine joasă*, cf. fr. *basse altitude*), *a aniversa un număr de ani, a asigura securitatea* (cf. fr. *assurer la sécurité*), *a avansa înainte* (construcție mai mult auzită decât scrisă, explicabilă prin evoluția diferită a etimonului latin comun *ante* în franceză, respectiv în română), *a comemora memoria cuiva* (frecvent întâlnit pe Internet și greu explicabil, dată fiind asemănarea mare dintre componente: rămâne, eventual, valabilă dorința unei formulări considerate mai „culte” și existența lui în fr.: *commémorer la mémoire de ...*) [6], *dezvoltare evolutivă* (scuzabil datorată dificultății de explicare a originii verbului), *diurnă zilnică/pe zi*, cu aceeași explicație ca și pentru „avansarea înainte”, *limonadă de lămâie* (din cauza atenuării sensului specific al lui limonadă, definită inclusiv în DEX s.v. ca „băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie (sau de un înlocuitor al ei), apă și zahăr; citronadă; (pr gener.) băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe” [7], *a multiplica în mai multe părți* (cu accentul exclusiv pe sensul verbului, înțeles ca „a împărți”), *poate fi posibil, trei trimestre* etc. În ceea ce privește combinațiile de două sau mai multe neologisme, folosirea cu relativă libertate a acestora rezultă din evoluția formală a componentelor realizată în limbile-sursă, cu reflex asupra evaluării implicite a conținuturilor de către vorbitori (de altfel, unele dintre ele au fost împrumutate): *formă*

amorfă, interior intim (cf. fr. *intérieur intime*), *jurnal cotidian* (cf. fr. *journal quotidien*), *salvamontist montan* (incredibil, dar întâlnit cu două atestări pe Internet), *tricou tricostat, vervă verbală* (explicabil prin necunoașterea sensului etimologic și a originii lui *vervă*, reflex, prin franceză, al lat. *verba*, pl. lui *verbum*, bază derivativă a lat. *verbalis*), *ziar cotidian* (calc frazeologic după fr. *journal quotidien*) etc. Unele dintre acestea sunt blamabile (*alegeri electorale, diurnă pe zi, a avansa înainte, a comemora memoria cuiva, salvamontist montan* etc.), în timp ce altele au devenit tolerabile și chiar uzitate atât prin pierderea specificității semantice a uneia dintre componente, cât și prin ruperea relației lor etimologice (*interior intim, jurnal/ziar cotidian* etc.). În cazul unui exemplu de tipul *calorifere calde*, deși strict lingvistic poate fi considerat un pleonasm etimologic, în realitate este o construcție perfect valabilă: caloriferele, construite ca „purtătoare de căldură”, pot fi, în mod obiectiv, atât calde, cât, la un moment dat, și reci.

Dezinteresul față de originea cuvintelor și luarea în considerare exclusiv a sensurilor „sincronice”, eventual figurate etc. determină folosirea unor structuri pleonastice ca *diseminarea semințelor* [8], în care *diseminare* este folosit cu sensul generalizat de „împrăștiere, răspândire (în toate părțile)”, cel mai cunoscut și mai frecvent întrebuițat, deși sensul etimologic (devenit, astăzi, special), este acela de „răspândire pe cale naturală a semințelor, fructelor, polenului etc. în momentul maturizării lor” [9], sau *constelația stelelor*, în care *constelație* a ajuns să însemne, metaforic, și „grup de persoane ilustre, pleiadă”: „În ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, o constelație de stele literare și științifice a apărut pe cerul Europei” [*Cărarea secretă. Cartea clasică despre meditație*, de Paul Brunton, 2016, <https://books.google.ro/books?isbn=9734663445>], www.roarmy.ro/noua-constelatie-de-stele-pe-cerul-institutiilor-din-domeniul-apararii/etc.[10] Este vorba, așadar, despre pierderea, atenuarea sau izolarea sensurilor concrete, primare, ale cuvintelor, fapt care duce la posibilitatea determinării lor suplimentare în numele unei dezambiguizări semantice (nejustificată istoric, dar simțită ca necesară în sincronie). La fel se întâmplă și cu sintagme alcătuite, de asemenea, dintr-un component principal neologic și unul, secundar, vechi, de tipul *a epila/depila părul (de prisos)*, cu atât mai mult cu cât este o destul de mare distanță formală între cuvintele moștenite și derivatele lor împrumutate (*păr vs epila/depila*, ambele provenite din etimoane formate, primul în franceză și al doilea în latină, de la lat. *pilus* „păr”). Distanța formală mare între un cuvânt moștenit și unul împrumutat a făcut posibilă, de altfel, și apariția pleonasmului *mijloace mass-media*, în care *media* reflectă, prin intermediul englezei, pl. lat. al lui *medium*,

substantivizat din adj. *medius*, -ia, -ium „de mijloc, median”, regăsit și în rom. *mijloace*, pl. lui *mijloc*, moștenit din lat. *medius locus*. Exprimare redundantă, etimologic vorbind, este și în cazul sintagmei *mijlocul locului*, destul de frecvent întâlnită în texte de diverse facturi:

„În mijlocul acestui loc de liniște de azi, în mijlocul locului de trădare de odinioară, se înalță o biserică majestoasă, cu minunate vitrouri, aparținând franciscanilor, ...” (Mihai Tican Rumano, *Sub soarele Africii răsăritene*, 2015, <https://books.google.ro/books?isbn=9734657100>),

„În 4 noiembrie, cincizeci de muncitori săpară în mijlocul locului împrejmuit cu palisade, adică în partea superioară a Stone’s Hillului, o gaură circulară, largă de ...” (Jules Verne, *De la Pământ la Lună*, <https://books.google.ro/books?isbn=973701247X>),

„Pe lângă că au tăiat și depozitat lemne, mașinile și utilajele au distrus locul creând un drum pe mijlocul locului.” (<https://m.avocatnet.ro/forum/discutie.../incalcarea-si-distrugerea-proprietatii.html>, publicat pe 10. febr. 2017),

„Cuviosul Irinarh a observat că s-a pogorât din cer o lumină ca o văpaie de foc, în chip de stâlp, peste un brad care era mai mare în mijlocul locului.” (<https://doxologia.ro/locuri-de-pelerinaj/horaita-manastirea-ridicata-pe-locul-stalpului-de-foc-pogorat-din-cer>, publicat pe 3 aprilie 2017) etc.

Alăturarea acestor două cuvinte probează atât „pierderea” conștiinței sensului structural al lui *mijloc*, cât și dorința vorbitorilor de a fi cât mai expliciti, alături de necesități de ordin sintactic, respectiv complinirea prin determinanți. În aceeași situație se află și construcțiile *destul de sătul*, la fel de frecvent întâlnită, firească în contextul în care adverbul *destul* s-a gramaticalizat, s-a delexicalizat, cel puțin în privința sensului său structural (compus din *de* + *sătul*), în ziua de azi, comparabil cu fr. *au jour d'aujourd'hui* [11], și obișnuit cu *obiceiuri/dezobișnuit de obiceiuri*, ale cărei componente, deși fac parte din aceeași familie etimologică cu origine slavă, nu mai sunt puse în relație de rudenie. Pierderea relației derivative interne între bază și creațiile de la ea este vizibilă și în construcțiile interne de tipul *fă, fată, fă* (eventual *bă, băiete*), *faptă făcută, ardeul arde, usturoiul ustură* etc., intrate în uz, iar condiționările gramaticale au permis lăsarea pe plan secund chiar a unei relații de cvasiidentitate formală (vezi, spre exemplu, *deținuți ținuți în condiții grele*, ~ *ținuți în penitenciare de maximă securitate*, ~ *ținuți în lanțuri*, ~ *ținuți în custodie*, ~ *ținuți departe de piața muncii*, ~ *ținuți în carantină* etc.).

O altă explicație a producerii pleonasmelor etimologice, discutată de toți cei care au analizat fenomenul exprimării pleonastice în general, ar fi **dorința vorbitorului de a accentua ideea exprimată cu ajutorul unui**

determinant, fenomen observabil și la nivelul altor limbi [12]. Spre exemplu, *arșiță arzătoare* (expresie frecvent întâlnită) se poate explica, în primul rând, prin indiferența obiectivă și, până la un punct, firească a vorbitorului față de originea cuvintelor folosite (*arșiță*, moștenit din lat. *arsicia, din aceeași rădăcină cu lat. *ardere*, moștenit în rom. *ardere*, baza derivativă a adj. *arzător*), în al doilea rând, prin depărtarea formală a celor două cuvinte aparținând aceleiași familii etimologice și, în al treilea rând, cel puțin la fel de important, prin intenția de marcarea - simțită ca necesară - a intensității căldurii. Alte exemple similare sunt *adevărul adevărat* (calc după fr. *la vérité vraie*), *antreul de la intrare*, în care determinarea, deși superfluă datorită sensului de „intrare” al lui *antreu*, este „simțită” ca utilă din punct de vedere semantic, *crucificat pe cruce*, pleonasm întâlnit în texte cu conținut preponderent religios, *diagramă grafică* (cf. fr. *diagramme graphique*, destul de prezentă în mediul online), *a eradica din rădăcină*, cu insistență asupra acțiunii de a elimina până la capăt și cu necunoașterea faptului că a eradica înseamnă, etimologic, „a smulge din rădăcină”, *fin rafinement*, pleonasm datorat, de asemenea, insistenței printr-un adjectiv, chiar dacă acesta este deja inclus în substantivul *rafinement* (din fr. *raffinement*, der. abstract din *raffiner*, der. intensiv din *affiner*, der. din *a-* + *fin* + *-er*), completat de sintagma *finețe rafinată*, cu aceeași explicație, *manuscris de mână*, *partaj între părți*, *prima prioritate* [cf. fr. *première priorité*], *probă probatorie* [cf. și fr. (*une*) *preuve probante*], *reședință rezidențială*, *saleuri sărate*, *stare statică* [cf. și fr. *état statique*, considerat „pléonasmes étymologique”] etc. [13]

Atenuarea sau pierderea relației etimologice - formale și semantice - dintre elementele componente ale unei alăturări sintactice se întâlnește și în cazul dubletelor etimologice de tipul substantiv + adjectiv, indiferent de vechimea sau modalitățile de pătrundere în limbă: *bărbat bărbos*, *bătrân veteran*, *liliac lila*, *mascul macho*, *pustă pustie*, *ruj roșu*, *salată sărată*, *tânăr tandru*, *varză verde* etc. Exemplele citate mai sus - cele mai multe, pleonasme latente în sensul folosit de Rodica Zafiu - cumulează explicațiile anterioare: sunt mai mult sau mai puțin diferite formal, au cunoscut în limbile de origine modificări de ordin morfologic și, implicit, semantic (*bătrân veteran*, *tânăr tandru*, *varză verde*), se folosesc alăturate atât din motive denotative, de individualizare a sensului (vezi exemplele anterioare), cât și din motive de sonoritate (*pustă pustie*, vezi *Inima mea pustie ca pusta pustie*, din vol. de poezii „Asta nu e viața mea”, de Marta Petreu, 2014), substantivul centru se desemantizează (*ruj roșu*, *salată sărată*) etc. Calitatea lor de pleonasme, dacă vrem să le numim astfel, este artificială prin faptul că istoria în spații diferite a depărtat, nuanțat, particularizat etimonul comun în cuvinte având

propria lor istorie: bărbații pot fi bărboși sau nu (ceea ce este la fel de firesc cu faptul că unele femei pot fi bărbate, unii copii sunt deja maturi etc.), veteranii sunt, de regulă, bătrâni, e adevărat, deși, spre exemplu, veteranii americani răniți sau lăsați la vatră după campanii duse departe sunt, cei mai mulți, încă tineri), liliacul poate fi lila, dar și galben sau roz, există numeroase culori și nuanțe de ruj, sau cel puțin așa ne spun specialiștii în domeniu, există varză roșie, iar tinerii, din păcate, nu sunt întotdeauna tandri etc. Fără nicio intenție, adăugarea adjectivului vine să particularizeze sau să compenseze pierderile semantice suferite de substantivul determinat și să „refacă” astfel, prin cumul, semantismul original.

Un tip particular de pleonasm etimologic este acela „condiționat” de obligativitatea și de firescul integrării cuvintelor într-un enunț sintactic. În contexte de tipul *a se interpune între...* (cf. și fr. *s'interposer entre...*), *a interveni între...*, *a coexista cu ...*, *a (se) compara cu ...*, *a conlocui cu...*, *a conlucra cu ...*, *a consensualiza/a fi în consens cu ...*, *a se combina cu...*, *a conveni cu ...*, *a încărca în...*, *a închide în ...*, *a se înconjură cu...*, *a se împărți în...*, *a se despărți de...*, *a se încrede în ...* [14], *a îndesa în ...*, *a intra în...*, *a intercala între...*, *întrevedere între ...*, folosirea verbelor citate cere cu necesitate prezența unor prepoziții care, deși fac parte - mai mult sau mai puțin vizibil - din structura acestora, cunosc, simultan cu un grad integrat de lexicalizare, un tip particular de delexicalizare funcțională. Nu face parte din această categorie, spre exemplu, pleonasmul, de data asta autentic și dublu, *a se interconecta între ele*, care poate fi evitat prin folosirea verbului simplu *conecta*, respectiv *a se conecta între ele*.

Este importantă, de asemenea, diferențierea structurilor pleonastice autentice - prin definiție dependente de o anumită grijă față de exprimare - de procedeul stilistic al figurii etimologice, utilizat fie din rațiuni retorice sau expresive, intenționate sau doar intuitive, fie dintr-o minimă comoditate: *a-și dori o dorință*, *a-și trăi traiul* [it. *vivere la vita*], *a bea o băutură/a mânca o mâncare*, *a cânta un cântec*, *a visa un vis* [it. *sognare sogni*], *în vecii vecilor*, *zarea zorilor*, *zorii zărilor*, *mama mă-sii* etc. Dacă nu există asemenea asumări ale exprimării [15], iar redundanța folosirii unui determinant prezent deja în structura regentului derivă din dorința de accentuare a mesajului, simțit ca insuficient din cauza pierderii simțului etimologic, atunci vorbim despre „pleonasmul formării cuvintelor”, numit astfel de Mioara Avram, în varianta lui etimologică (vezi exemple ca *a îndoi în două*, *a se îndrepta drept spre ceva/cineva*, *a se înfățișa în fața cuiva*, *dezrobirea robilor*, *a fi despăgubit de pagubă*, *a împovăra cu poveri pe cineva* etc.).

Redundanța construcțiilor pleonastice este fie de ordin semantic, fie de ordin funcțional, fie de ambele feluri, deci cele mai multe dintre

pleonasmе, etimologice sau nu, au caracter redundant. Excepție fac, din punctul de vedere al structurii de suprafață, contaminațiile lexicale sau (lexico-) frazeologice a căror finalitate este reprezentată de contopirea a două unități sinonimice care aparțin aceleiași familii: *te pupic* < *te pup* + *îți dau un pupic*; *de astfel* < *astfel* + *de altfel*; *fără o îndoială* < *fără îndoială* + *fără nicio îndoială*; *în decursul săptămânii (viitoare)* < *în decurs de o săptămână* + *în cursul săptămânii (viitoare)*; *coptătură „coptură, puroi”* (din *coptură* + *cocătură*) [16], *îndurerător* < *înduioșător* + *îndurerat*, *înfuriat* (din *înfuriat* + *furios*), *nițicuș* (din *nițică* + *nițeluș*), *sumeteca* (din *sumete* [lat. *summitere*] + *sumeca* [din *sumete* + *sufleca*]) etc. Chiar și aici, însă, unele exemple - mai ales contaminări frazeologice - pot avea o structură formală și, implicit, semantică redundantă: *acum în urmă cu câțiva ani/acum câțiva ani în urmă* (din *acum câțiva ani* + *în urmă cu câțiva ani*), *de câțiva ani buni* (din *de câțiva ani* + *de ani buni*) [17], *pe de cealaltă parte* (din *pe de altă parte* + *de cealaltă parte*) etc.

În concluzie, se poate spune că pleonasmеle etimologice sunt, în primul rând, rezultatul ignoranței etimologice din partea vorbitorilor cu oarecare instrucție, cumulat cu distribuirea exclusivă a atenției lor către un conținut dorit cât mai veridic, în dauna preocupării pentru aspectul formal și relațional al enunțului. Indiferent de situațiile posibile: fie că suntem obligați să ne subordonăm uzului, în forme absolut justificate comunicațional, fie că ne schimbăm din mers opțiunile de exprimare (prin contaminare sinonimică), fie că vrem să fim mai expresivi sau, pur și simplu, să părem mai culți, rămâne prioritară pentru orice om cu adevărat educat atenția pentru o exprimare asumată, conștientă și îngrijită, pentru că, așa cum se știe, cultura lingvistică este cartea de vizită cea mai importantă a fiecăruia.

NOTE:

1. Pentru antonime, vezi Richard Sârбу, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977, p. 129-144.
2. Definiția este similară, în esență, cu cea dată de Mioara Avram, în vol. *Probleme ale exprimării corecte*, București, Editura Academiei, 1987, p. 225: „folosirea alăturată a unor cuvinte înrudite, dintre care unul în cuprinde pe celălalt va origine și ca sens”: *aniversarea unor ani, fin rafinament* etc. În articolul următor, intitulat „Tot despre pleonasmе”, autoarea comentează situații în care legătura etimologică nu mai este atât de vizibilă (p. 226): *soluții corespunzătoare rezolvării diferitelor probleme, culesul recoltei* etc.
3. Spre exemplu, iată o confuzie întâlnită chiar în DHLF, coordonat de Alain Rey, s.v. *mante*¹, unde se consideră creația internă *mante religieuse* „un pleonasm

etimologic, determinat de scurtimea substantivului-bază și de riscul de coliziune omonimică. Fr. *mante*¹ provine din lat. sav. *mantis*, din gr. *mantis* „profet”, nume de plantă, de diverse animale, în mod particular al insectei citate mai sus (*mante religieuse*). În alte locuri, însă, exemplele sunt corecte: „(...) D’où il ressort que « le chiffre zéro » est un pléonasme étymologique (mais un pléonasme admis, puisqu’il s’agit de jumeaux dont chacun se démarque de l’autre par une subtilité de sens). Remarquons que l’arabe avait puisé dans le grec une partie de son vocabulaire”. [http://www.achyra.org/francais/viewtopic.php?t=4595]; „ Originalité ‘française’: après être passé en Alsace donc, puis s’être frotté au langage des Francs, Dietrich va ‘s’assécher’ en...Thierry (théot-ric, puis thé-ry, puis thierry!), ce qui nous donnera le prénom bien connu. Les éventuels Thierry Dietrich représentent donc un pléonasme, étymologique s’entend”. [http://www.etymo-logique.com/le-mot-du-jour/personnalites/diesel-rudolf/]. Confuzia este, după părerea noastră, următoarea: se consideră pleonasme etimologice cele a căror echivalență semantică se explică la nivelul unor limbi diferite și care presupun, în consecință, dificultăți etimologice mai pronunțate (vezi *gauche sinistre, peuple vulgaire, démocratie populaire, belle calligraphie, passion douloureuse, caractère moral* etc.).

4. Pentru o asemenea interpretare, vezi ELR s.v., unde sunt incluse, în mod riscant, în categoria pleonasmelor „etimologice” sau „latente”, exemple ca *mujdei de usturoi, ortografie corectă* sau *caligrafie frumoasă*, cu explicația că sensul etimologic este „de obicei netransparent pentru vorbitorii obișnuiți”.
5. <http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/alegeri-electorale>
6. Vezi și *placă comemorativă în memoria...*, exemplu citat, alături de multe altele, de Doina Dascălu în *Dicționar de pleonasme*, București, Editura Vox, 1997.
7. În mod similar, vezi și *vișinată de vișine*, expresie care, cu intenție metaforică, a devenit inclusiv titlu de comedie, scrisă de Cornel Udrea: „Dar combinația de fructe din titlul piesei este a lui Cornel Udrea și reprezintă amestecul de idei și oferte din text. Nu mai există demult comedie pură, vișinată de vișine ci comedie impură, vișinată de afine, acru și dulce, răs și plâns” (<https://www.teatrul-azi.ro/petrosani/cornel-udrea-devine-celebru-la-petrosani-de-mircea-ghitulescu-visinata-de-afine-de-cornel-udrea>).
8. Vezi și fr. *disséminer sa semence* (*pléonasme étymologique*).
9. *Diseminare* este adaptare a fr. *dissémination*, din lat. *disseminatio*, *-onis*, derivat, la origine, din *semen*, *-ntis* „sămânță”.
10. Vezi, cu aceeași explicație, și pleonasmele *dezumanizarea oamenilor, posibilitatea de a putea* etc.
11. De altfel, *aujourd'hui* este el însuși un pleonasm: "hui" înseamnă "în această zi".
12. Pentru pleonasmele de origine franceză prezente în română, vezi, cu explicații și exemple, vezi trei articole ale lui Theodor Hristea, intitulate „Pleonasme de origine franceză”, adunate în *Varietăți lingvistice*, vol. I, culegere de articole publicată la București în 1994.

13. Unele dintre acestea sunt discutate de Theodor Hristea în art. „Latina și importanța ei pentru realizarea unei exprimări literare”, publicat în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. II, coord.: Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2003, unde autorul le explică „măcar în parte, prin insuficienta stăpânire a limbii latine și, în general, a unor cunoștințe etimologice elementare”, p. 281. Vezi și Doina Dascălu, *op. cit.*, s.v. De altfel, unele pleonasme etimologice sunt create intenționat, cu scopul de a desconsidera obiceiurile lingvistice păguboase ale unora (vezi, în acest sens, pleonasmul *ambii amândoi*: „Croitoru, domnul care îi combate pe ambii amândoi, cum zic băieții de cartier, nu e oarecine” (<http://www2.gandul.info/puterea-gandului/iadul-crisei-in-trei-variante-6431025>, text publicat pe 18 iunie 2010), „Ei, asta pare să fi curmat amorul, pentru că ambii amândoi o ieșit ca superlavabilu de la audieri, mirați peste măsură cum de s-o aflat” (<https://www.7est.ro/7-fara-un-sfert/.../211980-amoru-i-chior-numai-pe-intuneric.html>, publicat pe 23 martie 2017), „incat daca nu sunteti casatoriti nu puteti cumpara decat ori unul ori celalalt chiar daca in contractul de credit apareti ambii amandoi” (www.avocatnet.ro/content/.../topicID_68578/Antecontract-vanzare-cumpare.html, publicat pe 19 noiembrie 2009), „Practic, Lucan si Ungureanu sunt acum ambii amandoi doctori. Si tot nu va fi de ajuns realizarea lui Ungureanu. Invidia are picioare scurte” (<http://www.ziardecluj.ro/n-o-sa-iti-vina-sa-crezi-ce-palma-i-dat-emanuel-ungureanu-lui-mihai-lucan-cat-tupeu-pe-acest-om>, publicat pe 26 septembrie 2016), „Ambii amândoi” au făcut parte din aparatul de propagandă al acestui Gőebels slătinean (Darius Vălcov) și „ambii amândoi” au promovat de sub mantia lui „de cavaler al adevărului și dreptății” pe contrasens” (<http://linia1.ro/oracolul-din-delphi-daca-nu-voi-vota-cu-balasa-voi-vota-cu-mot-sau-invers/>, publicat pe 17 februarie 2016) etc.
14. Vezi în DA, s.v. încrede, unde este citat un dublu pleonasm: „Nu se putea încrede numai în credința monarhului” (Reteganul, P. IV, 31/35).
15. Vezi spre exemplu, următorul citat: „Gabriel Matzneff, dans un beau pléonasme étymologique, parle au demeurant, en évoquant un personnage qui ne peut se mentir à lui-même de « l’intime de son intime ». Cette recatégorisation grammaticale, dans une certaine mesure, développe un effet néologique” (<https://itineraires.revues.org/585>)
16. Exemplu citat de Cosmin Căprioară în art. „Cazuri de etimologie populară și de contaminare în limbajul medical popular românesc”, publicat în vol. *Studia linguistica et philologica. Omagiu profesorului N. Saramandu la 70 de ani*, editor: Manuela Nevaci, București, Editura Universității din București, 2011, p. 168.
17. Exemplu de față poate avea atât o lecțiune care trimite spre redundanță semantică (dacă adj. neh. *câțiva* înseamnă, cu un anumit ton, „mulți,

destui”), cât și una care trimite spre contradicție semantică (dacă același adj. înseamnă „puțini, oarecâți”).

BIBLIOGRAFIE:

- Avram, Mioara, (1987). *Probleme ale exprimării corecte*, București, Editura Academiei.
- Căprioară, Cosmin, (2011). „Cazuri de etimologie populară și de contaminare în limbajul medical popular românesc”, în vol. *Studia linguistica et philologica. Omagiu profesorului N. Saramandu la 70 de ani*, editor: Manuela Nevaci, București, Editura Universității din București, p. 163-171.
- DA (1934). *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Tomul II. Partea I: F-I, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională.
- Dascălu, Doina, (1997). *Dicționar de pleonasm*, București, Editura Vox, 1997.
- DEX (1975). *Dicționarul explicativ al limbii române*. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche, București, Editura Academiei, 1975. Ediția a II-a, revăzută și adăugită (conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Lucreția Mares), București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.
- DHLF (1992). *Dictionnaire historique de la langue française*, coord. Alain Rey, Paris, Dictionnaires Le Robert, 1992.
- DLR (1994). *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu. Tomul X. Partea 5-a. Litera S (Spongiar-Swing), București, Editura Academiei Române, 1994.
- ELR (2001). *Enciclopedia limbii române*, coord. Marius Sala, București, Univers Enciclopedic, 2001.
- Hristea, Theodor (1994). *Varietăți lingvistice*, vol. I, București, 1994.
- Hristea, Theodor (2003). „Latina și importanța ei pentru realizarea unei exprimări literare”, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. II, coord.: Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2003, p. 263-289.
- Sârbu, Richard, (1977). *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla.

BIBLIOGRAFIE ONLINE :

- <http://www.achyra.org/francais/viewtopic.php?t=4595>
- <http://www.etymo-logique.com/le-mot-du-jour/personnalites/diesel-rudolf/>
- <http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/alegeri-electorale>
- <https://www.teatrul-azi.ro/petrosani/cornel-udrea-devine-celebru-la-petrosani-de-mircea-ghitulescu-visinata-de-afine-de-cornel-udrea>
- <https://books.google.ro/books?isbn=9734663445>

www.roarmy.ro/noua-constelatie-de-stele-pe-cerul-institutiilor-din-domeniul-apararii
https://books.google.ro/books?isbn= 9734657100
https://books.google.ro/books?isbn=973701247X
https://m.avocatnet.ro/forum/discutie.../incalcarea-si-distrugetea-proprietatii.html
https://doxologia.ro/locuri-de-pelerinaj/horaita-manastirea-ridicata-pe-locul-stalpului-de-foc-pogorat-din-cer
http://www2.gandul.info/puterea-gandului/iadul-crizei-in-trei-variante-6431025
https://www.7est.ro/7-fara-un-sfert/.../211980-amoru-i-chior-numai-pe-intuneric.html
www.avocatnet.ro/content/.../topicID_68578/Antecontract-vanzare-cumpare.html
http://www.ziardecluj.ro/n-o-sa-iti-vina-sa-crezi-ce-palma-i-dat-emanuel-ungureanu-lui-mihai-lucan-cat-tupeu-pe-acest-om
http://linia1.ro/oracolul-din-delphi-daca-nu-voi-vota-cu-balasa-voi-vota-cu-mot-sau-invers
https://itineraires.revues.org/585
www.google.ro
www.google.fr
www.google.it
www.cnrtl.fr
www.unibuc.ro/eBooks/filologie/dindelegan/22.pdf

Etymological Pleonasm

Abstract : *The present article consists of few aspects regarding the definition, the motivation and the interpretation of this linguistic phenomenon, quite frequent in today current language. Generally, the etymological pleonasm is a syntactic structure made of at least two components belonging to the same etymological family. Used together – irrespective of the reason they are used for – these components are semantically redundant. There are various explanations for that, but several of the most important ones are: a) deficient linguistic culture of the speaker, b) speaker's indifference to the forms and almost exclusive focus on the content, c) precarious reading habitude, d) 'hypercorrect' intention of stressing the expressed idea. In the same time, the etymological pleonasm is an illustration of both the semantic change of the words and of the historic aspect of the language.*

Keywords: *etymological pleonasm, analogy, hypercorrect, redundancy, etymological family.*

MIGRAȚII LEXICALE EȘUATE⁵

Este cunoscut faptul că fiecare domeniu al experienței umane tinde să-și formeze o terminologie aparte și că unii termeni de specialitate pot migra dintr-un domeniu în altul, iar atunci când experiența comună se intersectează cu experiența de specialitate pot ajunge în limba comună. De obicei, migrațiile de acest fel sunt însoțite de schimbări de sens, reterminologizări sau mai precis de adaptări semantice impuse de specificul domeniului în care se fixează, sau, în cazul limbii comune, de așa-numita determinologizare [1].

De exemplu, **antena**, termen marinăresc latinesc la origine care denumește verga sau bara oblică cu care sunt susținute pânzele la anumite tipuri de veliere, a migrat în secolul al XVIII-le în domeniul zoologiei însemnând apendicele senzorial al anumitor viețuitoare, și-a continuat migrația ajungând pe la jumătatea secolului al XX-lea în domeniul telecomunicațiilor pentru a desemna elementul metalic de diferite forme care captează sau difuzează undele electromagnetice ale transmisiunilor radio [2] sau TV și, în cele din urmă, s-a răspândit și în limba comună unde s-a detrimnologizat însemnând și „sursă/surse de informare”.

Dicționarele explicative înregistrează sub aceeași intrare sensurile unui cuvânt utilizabil în diferite domenii de specialitate. În măsura în care domeniile de specialitate respective sunt net distincte, avem a face mai degrabă cu termenii omonimi decât cu un cuvânt polisemantic, chiar dacă există o evidentă înrudire a sensurilor. De exemplu substantivului **coloană**, la origine un termen din arhitectură, „stâlp cilindric menit a susține părțile unei zidiri sau servind numai ca ornament” a migrat în cel puțin 11 domenii de specialitate diferite :

1. Medicină : *coloană vertebrală* „totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susținere a scheletului la animalele vertebrate; șira spinării.”

---

⁵ Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun – Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

2. Speologie : „formație cu aspect de stâlp apărută în peșteri prin unirea unei stalactite cu o stalagmită.”
3. Terminologia marinărească : „Parte dintr-un catarg care iese deasupra punții.”
4. Fizică: „ masă de lichid conținută într-un tub sau care țâșnește cu putere dintr-o conductă sau dintr-un rezervor.”
5. Terminologia tipografică : „fiecare dintre secțiunile verticale în care se împarte o pagină tipărită de ziar, revistă etc. și care este despărțită de celelalte printr-o linie neagră verticală sau printr-un spațiu alb.”
„ Rubrică într-un formular, registru etc.”
6. Matematică „Șir de cifre așezate unele sub altele într-un tabel, într-o matrice etc. pentru a putea fi adunate.”
7. Chimie : „nume dat mai multor aparate folosite în chimie și în industria chimică, alcătuite dintr-o manta cilindrică verticală de metal, de sticlă etc. care conține materiale adsorbante sau talere de formă specială, materiale filtrante etc.”
8. Terminologia auto : *coloană de evacuare* „tub, țevă prin care gazele produse prin arderea combustibilului în motor sunt dirijate către toba de eșapament.”
9. Terminologia instalațiilor sanitare : *coloană de evacuare* „tub, țevă care permit apei din instalațiile sanitare să se scurgă în conducta de canalizare.”
10. Terminologia militară: „formație realizată prin dispunerea în adâncime a unităților militare în vederea deplasării lor.”
11. Cinematografie: *coloană sonoră* „ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoțesc imaginile unui film.”

Trecerea unui termen dintr-un domeniu în altul și adăugarea noilor sensuri are la bază, așa cum a arătat încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea Arsène Darmesteter [3] condiții logice, acțiuni psihologice și condiții filologice care pot fi cercetate prin metoda comparativă și istorică.

Uneori, este posibil ca un termen să eșueze în migrația sa, adică să ajungă acolo unde nu ar trebui să se afle, fie că e vorba de limba comună, fie că e vorba de terminologia de specialitate a unui domeniu tehnic sau științific.

În română, *greșă* și *a greșa* sunt termeni medicali împrumutați din franceză *greffe* și *greffer* unde, la origine sunt termeni din horticultură[4], care corespund termenilor românești *altoi* și *a altoi*. În franceză termenii amintiți au trecut în domeniul medical, mai precis chirurgical, căpătând sensul de *transplant*. Tot în franceză, au suferit procesul de determinologizare termenii din horticultură, nu cei din medicină, ajungând

să însemne „a adăuga, a introduce, a insera un element nou sau complementar”. În română *grefă* și *a grefa*, doar termenii medicali cu sensul „transplant”, „a transplanta”, nu și horticoli, sunt folosiți cu sensul „adăugire, inserție”, respectiv „a (se) adăuga, a insera” care nu se justifică prin procesul de determinologizare a termenilor medicali adoptați de română. De aceea exprimări ca cele de mai jos, efect al unei anumite prețiozități, par nepotrivite în română, deoarece trimit mai degrabă la *altoi* și la *a altoi*.

Dacă o carte nu înseamnă pentru tine **o grefă pe creier**, dacă nu te implici în lumea ei cu tot trupul și spiritul tău, mai bine pentru tine e să stai în fața televizorului.

Obosit de lipsa trăirii în comuniune cu Creatorul său, omul este simplu de amăgit sau se amăgește cu surrogate, cu ideologii cu impact social sau doar personal. Ele **se grefează pe** nevoia lui intrinsecă de spiritualitate.

(<http://www.ziarulevenimentul.ro/m/stiri/Cultura/vidul-spiritual-si-ideologiile--66624.html>)

Și adjectivul *acut* este un termen care a eșuat în terminologia medicală românească, cel puțin în coloația *boală acută* „care se manifestă violent și rapid evoluând spre criză”, în opoziție cu *boală cronică* „de lungă durată”. Dicționarele românești explică acest adjectiv din lat. *acutus* sau din italiană *acuto* fără să menționeze însă coloația din engleză *acute disease*. Se pare că în engleză, *acute* a migrat din terminologia matematicii (*acute angle*) sau a muzicii (*acute sound*) în domeniul medical *acute disease* corespunzând denumirii comune *extremely sharp or intense pain* [5]. În franceză, *acute*, un dublet savant al fr. *aigu* s-a folosit doar în terminologia tipografică, a zețarilor mai precis, însemnând litera *e* marcată de un accent ascuțit și nu a migrat în terminologia medicală. Astfel în română *acut/acută* este sinonim cu *grav/gravă* în denumirile consacrate de limbajul medical *boală acută*, *apendicită acută*, *sindrom acut* etc.

Adjectivul *pervers/ă*, termen din psihopatologie, migrează în limba comună și începe să fie folosit în româna de azi din ce în ce cu mai frecvent cu sensul „rău, malefic, nefast” :

Iar acum e Avocatul Poporului (din 2014), cu o activitate destul de somnolentă și „convenabilă”, când nu e „sfătuit”, ca zilele trecute, să se facă de răs cu o plângere la Curtea Constituțională, aiuritoare pentru cine nu e hârșit în mari (și perverse) „finețuri” juridice.) (http://adevarul.ro/news/politica/Tara-ciorbea-tara-ghita-1_587346d95ab6550cb841471f/index.html, 9 ianuarie 2017, 10:20)

Dacă aș avea o putere din asta perversă sau mi-ași asigura un mandat de imunitate, aș distruge tot mediul electronic tuturor aleșilor noștri”(

Trebuie precizat însă că doar colocația *efect pervers* < fr. *effet pervers* are sensul „conséquence néfaste, pernicieuse, qui n'était pas prévue ou prévisible, et qui n'en est que plus redoutable”. În alte colocații de felul *âme, esprit, intelligence, nature pervers(e); conseil, curiosité, désir, goût, impulsion, instinct, joie, plaisir, sensualité, volupté pervers(e)* sensul adjectivului amintit trimite la termenul din psihopatologie „qui est totalement dépourvu de sentiments et de sens moral; dont le comportement sexuel s'écarte de la normalité”. De aceea este nepotivită să se spună că *legea salarizării unice este perversă*. Cel mult se poate vorbi de *efectul sau de efectele perverse*, adică neprevăzute, neașteptate ale acestei legi.

Și adjectivul *alternativ* < fr. *alternatif* „qui vient tour à tour, qui se répète à intervalles plus ou moins réguliers” a migrat în diferite domenii :

1. AGRIC. *Cultures alternatives*
2. DR. *Obligation alternative*. „Contrat dans lequel le débiteur peut à son choix s'acquitter par l'accomplissement de l'une ou l'autre des obligations auxquelles il s'est engagé.” (*Nouv. Lar. ill.*).
3. ÉLECTR. *Courant alternatif* (Courant) „caractérisé par une succession d'alternances positives et négatives qui sont égales et se succèdent dans un sens et dans l'autre à des intervalles de temps réguliers.” Anton. *courant continu*.
4. LOG. *Proposition alternative* (Proposition) „qui énonce deux choses dont une seule est vraie.”
5. MÉCAN. *Mouvement alternatif*. „Mouvement qui a lieu tantôt dans un sens, tantôt en sens contraire, et régulièrement, comme celui d'un piston dans le cylindre d'une machine à vapeur, ou celui d'un pendule oscillant autour du point d'attache de sa tige.”
6. MUS. et THÉÂTRE ANTIQUE. *Chant alternatif*. (Chant) „dans lequel deux chœurs, deux chanteurs, deux instruments chantent ou jouent alternativement, en se répondant.”
7. POL. *Présidence alternative* (d'une assemblée). Présidence exercée à tour de rôle par des personnes différentes.
8. THÉRAPEUTIQUE. *Matelas alternatif*. „Matelas pneumatique formé de deux séries de boudins que l'on gonfle et que l'on dégonfle alternativement.” [6]

În română adjectivul *alternativ* a ajuns și în domeniul producției de carte școlară unde a eșuat cu sensul „despre manuale: la alegere, care permite sau presupune o alegere”, probabil sub influența substantivului

alternativă „cealaltă posibilitate” sau a unor formulării din engleză de felul *an alternative plan* „care permite o alegere” (de menționat, tot între două posibilități). Astfel manualele alternative sunt de fapt simultane, deoarece sunt folosite în același timp de populația școlară.

Exemplele de migrații lexicale eșuate sunt mult mai numeroase, mai vechi (*medicii consultă pacienții, profesorii meditează elevii* o eșuare în română a fr. *consulter* „en parlant d'un médecin ou d'un avocat, donner des consultations, recevoir les clients dans son cabinet. *Ce médecin, cet avocat consulte tous les jours de cinq à six heures*”, respectiv fr. *méditer* „soumettre à une longue et mûre réflexion”) sau mai noi (de exemplu, termenul din algebră *binom* care a ajuns să însemne “pereche” sau în general două obiecte, lucruri de același fel, „un binom de bere”, discutat recent de Zafiu (2017).

Termenii științifici pot eșua nu numai din punctul de vedere al sensului, ci și din punct de vedere stilistic. Guțu Romalo (2000 : 141-155, *passim*) a semnalat predilecția jurnaliștilor de a folosi, în locul termenilor comuni, termenii din diferite domenii științifice, ceea ce duce la exprimări artificiale, nepotrivite, pretențios savante : *a amplifica* î.l.d. *a spori, a crește, simptom* î.l.d. *indiciu, semn, traiectorie* î.l.d. *parcurs, drum, ecuație* î.l.d. asociere de elemente diferite care au un anumit rezultat etc.[7]

Se poate afirma că migrația termenilor dintr-un domeniu în altul este un fenomen firesc care se bazează pe un anumit mecanism. Atunci când vorbitorii se abat de la logica acestui mecanism termenii eșuează în domenii sau utilizări nepotrivite.

NOTE:

- [1]. Alături de termenul determinologizare se mai folosesc, cu nuanțe diferite, și termenii vulgarizare și banalizare, discutați de Bidu-Vrănceanu (2007) p. 155-176.
- [2]. Definită de Scriban (1939) *s.v.* **antena**, „catarg de prins undele radiofonice.”
- [3]. Darmesteter (1877) p. 55-87.
- [4]. TLFi *s.v.* **greffe**
- [5]. Hoad (1993) *s.v.* **acute**
- [6]. TLFi *s.v.* **alternatif**
- [7]. Guțu Romalo (2000) p. 141-155, *passim*.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Guțu Romalo (2000). *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*, București, Editura Humanitas Educațional.

- Bidu-Vrănceanu, Angela (2007). *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București.
- Darmesteter, Arsene (1877). *La vie des mots étudiée dans leurs significations*, Paris.
- Hoad, T. F. ed. (1993). *The concise Oxford Dictionary of English Etymology*, Oxford University Press.
- Scriban, August (1939).
- TLFi. *Trésor de la Langue Française informatisé*. [http://atilf.atilf.fr/scripts/mep.exe?](http://atilf.atilf.fr/scripts/mep.exe)
- Zafiu (2017). „Binomul”, în *Dilema veche*, nr. 687, 20-26 aprilie 2017.

About the Incorrect Use of Scientific Terms in Common Romanian

Abstract: *The article refers to the misuse of technical or scientific terms in common Romanian. When a word has passed from a specialized terminology to another domain it may fail at the lexical or stylistic level: alternativ "to the choice", perverse "bad" etc.*

Key words: *word, term, terminology, lexical level.*

Viorica PĂUȘ

Faculté de Journalisme et des Sciences de la Communication,
Université de Bucarest

ULYSSE DE MARSILLAC ET SA CONTRIBUTION AU JOURNALISME D'INFORMATION EN ROUMANIE AU XIXE SIECLE⁶

Introduction

Ulysse de Marsillac nous offre le tableau d'une époque effervescente de la Roumanie qui articule la dimension objective de la connaissance et celle subjective et relationnelle de l'expérience.

Nous nous proposons un double enjeu de l'analyse: le rôle du journal dans le développement du lexique journalistique en Roumanie et la valeur de témoignage à travers les époques.

Les articles du journal permettent de retrouver, en archives, les traces d'une époque dans une approche kaléidoscopique, au fil des expériences de participation et de partage - à travers chaque commentaire, information ou chronique de Marsillac - de refaire une communauté d'antan autour d'un centre d'intérêt, d'une personne, d'un événement par un langage journalistique voué à attirer le lecteur roumain appartenant à une élite intellectuelle, mais aussi à faire connaître aux francophones de par le monde et à la France des réalités d'une société en train de se réveiller comme nation moderne, dont l'intérêt tourne vers l'Occident. Ulysse de Marsillac s'avère, par sa biographie et ses intérêts, un journaliste français bien intégré dans l'élite bucarestoise et un fin connaisseur de la société roumaine, en général.

D'ailleurs, la présence de la presse de langue française en Roumanie au XIX-e siècle peut être considéré un facteur important pour le parcours de la culture et de la civilisation roumaines, un moyen de consolider notre identité nationale en train de se moderniser et se rallier aux cultures occidentales. En même temps, le rapprochement de notre culture de celle française représente

---

⁶ Lucrarea a fost susținută în plenul conferinței *Lexic comun - Lexic specializat*, 19-20 mai 2017.

„un facteur de réévaluation de la latinité de notre peuple. C'est à l'esprit français de correspondre aux aspirations intimes présentes dans la conscience collective du peuple roumain et à la langue française, d'éveiller la conscience de l'appartenance à la grande famille des langues romanes et porteuse, en même temps, des valeurs d'une culture." (V. A. Păuș, 1997:18).

„Dans le cas de la culture roumaine, l'influence française n'a pas eu, simplement, le rôle de modeler, mais aussi et surtout celui de catalyser, en aidant les Roumains à préciser davantage leur fond psycho-ethnique, leurs aspirations intimes et originaires, définitoires, vers la clarté, la lucidité, l'équilibre, la mesure et le réalisme, qu'ils [les Roumains] possèdent *ab initio*, c'est à dire de leur fond primordial." (A. Joja, 1967:280).

Ce rôle s'avère d'autant plus important dans le contexte du remplacement graduel de l'alphabet cyrillique par l'alphabet latin.

Nous ajoutons qu'avoir une perspective complète, une étude historique, communicationnelle et interculturelle à travers l'analyse du journal *La Voix de la Roumanie* dont le fondateur et principal auteur des articles est Ulysse de Marsillac nous paraît très utile. Dépasant la conception essentialiste, nous empruntons une approche constructiviste dans la diachronie, avec une interprétation ayant à l'appui les recherches contemporaines. Dans ce sens, la nation devient une notion flexible et dynamique. Si on prend en considération que Marsillac est Français, on pourrait envisager la nationalité dans son acception culturelle aussi.

C'est un concept qui recouvre plusieurs dimensions (objectives aussi bien que subjectives) directement ou indirectement observables au niveau tant collectif (du groupe national) qu'individuel (l'identité nationale en tant que processus socio-psychologique). Les aspects objectifs sont identifiables par l'existence des institutions et par les modèles de comportement des individus. Les dimensions subjectives portent sur des attitudes, des valeurs qui prennent sens dans le processus de communication. C'est à Marsillac de jeter un regard journalistique croisé, marqué par l'identité française et la connaissance fine d'un pays devenu son pays d'adoption, la Roumanie. Marsillac fait preuve d'une capacité d'analyse exceptionnelle de la société roumaine, non seulement des aspects de la réalité environnante, mais aussi des pratiques culturelles, des traditions, de la religion et de l'histoire ancienne et récente des Roumains.

„Communiquer, signifie, dans cette perspective, informer et partager en même temps. Il n'existe pas de communication sans information, mais il n'existe pas non plus d'information sans communication, et le sujet le plus complexe est la relation, autrui." (Dominique Wolton, 2008:36).

Ulysse de Marsillac, un regard croisé sur la société roumaine

Ulysse de Marsillac est venu en Roumanie en 1852, appelé pour enseigner le français aux enfants du boïard Slătineanu. Le professeur français de Montpellier, Ulysse de Marsillac, est nommé à la Faculté de Lettres de Bucarest avant de devenir journaliste et fondateur de trois grandes publications, célèbres à l'époque, „LA VOIX DE LA ROUMANIE”, „LE MONITEUR ROUMAIN” et „LE JOURNAL DE BUCAREST”. Il s'impliqua aussi dans les efforts visant à moderniser la capitale de la Roumanie qu'il ne quitta plus jusqu'à sa mort. C'est ainsi qu'il réalise une véritable chronique de Bucarest et de la société roumaine de son temps, en même temps qu'une incursion dans le passé historique, dès nos ancêtres, les Daces, jusqu'à son époque. Ulysse de Marsillac a publié des centaines de pages sur ces thèmes dans ses journaux, **La voix de la Roumanie** (1861-1866) dont il est le fondateur et *Le journal de Bucarest* (1870-1877), qu'il dirige en tant que directeur.

Ces pages constituent un document journalistique important pour une période pour laquelle les traces de mémoire sont plutôt rares. En plus, ces témoignages deviennent d'autant plus intéressantes qu'ils sont offerts par un journaliste français, porteur de ses archétypes culturels, renforcés par son éducation et bouleversés au contact de l'élite roumaine qu'il a fréquentée et qui l'avait accepté. A son tour, Marsillac se considérait intégré dans cette société, avec une ouverture vers l'altérité toute particulière. C'est cette double référence culturelle qui se reflète dans ses articles et qui offre un regard croisé sur les aspects sociétaux retenus dans ses articles. Cette double hypostase lui offre la possibilité d'un regard critique sur la politique roumaine:

„...dans tous les pays du monde, la politique est l'exception et le moyen ; ici, c'est la règle et le but. Des enfants sortis à peine du collège se font journalistes.”
(*La voix de la Roumanie* Considérations sur la politique).

La culture roumaine a été assimilée par Marsillac. Il n'est pas cosmopolite mais ouvert à la culture roumaine qu'il perçoit de l'intérieur.

„Etre cosmopolite, c'est être au sommet de l'échelle sociale ou être un réfugié politique contraint de migrer et de se recréer une identité. Une personne naturellement constituée n'est pas cosmopolite, mais ouverte sur le monde.”
(Dominique Wolton, 2008:51)

Il s'y rapporte de l'intérieur tout en réagissant dans sa manière subjective propre, imprégné de son fond culturel français. Il prend la distance nécessaire pour s'identifier aux deux paradigmes culturels sans préjugés. C'est pourquoi qu'

„... il n'existe pas d'identité sans problématique de la communication; il ne sert à rien de s'exprimer si l'on n'entre pas dans une logique de négociation ou de partage avec autrui". (Dominique Wolton, 2008:39).

Marsillac partage les valeurs de la culture roumaine, avec des ajustements affectifs dus à son compréhension profonde et à son identification sentimentale avec la société d'adoption. C'est la manifestation d'une expérience culturelle authentique, intériorisée et rendue subjectivement par le journaliste dans ses analyses et commentaires. Dans le cas de Marsillac, on constate les rapports étroits «entre identité et communication, et les rapports entre information, connaissance et communication.

„Communiquer, cela signifie soit vouloir partager (vision noble qui ne représente que 15 % des cas), soit convaincre (50 % des cas), soit séduire." (Dominique Wolton, 2008:35).

Nous nous sommes proposé d'analyser la manière dans laquelle la culture roumaine est rendue par ce journaliste d'expression française et comment le témoignage journalistique de celui-ci est marqué par ce regard croisé, porteur de traces provenant de deux cultures différentes qu'il veut partager. C'est ce qui fait Marsillac dont le journal peut être considéré un journal de bord des événements des années 1861-1866 et un dépositaire des valeurs patrimoniales dont le journaliste se constitue en témoin et évocateur. L'image de l'identité d'un peuple se construit dans une double dimension, l'image de soi et l'image fournie par l'autre.

„L'image de soi d'un peuple a une fonction inductive. Elle explique ce que les créateurs de ces images voudraient être ou ce qu'ils ne réussissent pas d'être. L'image de l'autre est, en échange déductive... plus le voyageur restera dans un pays, plus il deviendra sédentaire et il serait d'autant plus probable que les traits qu'il a dégagés soient, après une première impression, confirmés d'une manière aléatoire, sans, pour autant, se confirmer statistiquement. En tant que procédé déductif, la construction d'une image sur les autres, sur un autrui collectif, se manifeste comme une démarche improbable... La société roumaine a été - et l'est encore - un espace dans lequel les images identitaires se font jour et les stéréotypes comportementaux se reproduisent." (D. Barbu, coord., 2000, Préface, p.6, trad. du roumain).

Ces images identitaires et ces stéréotypes sont portés par le langage journalistique et évoluent au fur et à mesure de l'évolution de la société.

Méthodes de recherche

A travers une analyse thématique (Paillé & Mucchielli 2008) appliquée sur le journal *La voix de la Roumanie*, hebdomadaire qui paraît régulièrement entre 1861-1866 et une analyse sémiotique (Parret, 2004) dans

L'appréhension des contenus des articles, nous avons mis en évidence les principaux thèmes dans les rubriques du journal, renvoyant à des expériences socialisantes et à des produits culturels (tels que le costume traditionnel, l'habitat, les pratiques artisanales, le rite religieux), en tant qu'expression indiciaire des fondements symboliques, spirituels et affectifs, des Roumains. Ils ont été réinvestis de sens par le journaliste dans une démarche qui pendule entre les deux cultures, roumaine et française, la dernière servant de modèle, dans le domaine journalistique y compris. Le métissage de culture, dont Marsillac en est la preuve, a toujours existé, mais il n'a pas le même sens dans les mondes fermés d'hier et dans le monde ouvert d'aujourd'hui.

„Dans les mondes fermés d'hier, les métissages se faisaient par les déplacements des élites.” (Dominique Wolton, 2008:43).

„A l'époque de l'avènement de notre identité nationale, la culture française a eu le rôle de révélateur et de miroir pour la culture roumaine.” (V.A. Păuș, 1997:18).

L'historien Nicolae Iorga, dans un discours tenu en 1935 à Paris, *Le développement des idées sociales et politiques de la révolution française en Roumanie, entre 1830 et l'union des principautés (1859)*, débat la thèse conformément à laquelle toute l'évolution idéologique et les actions politiques en Roumanie entre 1830-1840 et 1859 sont le résultat de l'idéologie de la Révolution française, dont les idées avaient pénétré par l'intermédiaire de la presse et de la littérature française, ... et ont été introduites, pour la plupart, par les jeunes Roumains qui étudiaient en France, mais aussi par des Français - comme Marsillac - qui avaient décidé de vivre en Roumanie et d'offrir ce regard croisé sur notre pays. La distance franchie par Marsillac entre moi et l'autre, entre l'identité française porteuse de traces de mémoire et la fine connaissance de l'identité des Roumains, rend ses témoignages d'autant plus importants pour le chercheur. Pour lui, l'altérité est vue comme une double expérience, d'une part une recherche psychologique de son propre moi et de l'autrui, et d'autre part, simultanément, un voyage initiatique, une évasion dans l'exotisme. Pas dernièrement, la langue française dans laquelle est rédigé le journal analysé, à une époque où la latinité du roumain s'impose par l'introduction de l'alphabet latin qui remplace l'alphabet cyrillique, représente un facteur de progrès vers la démocratie et de la définition spirituelle de notre conscience nationale.

Nous avons analysé le rapport au passé, mais aussi la reconstitution, par le témoignage, d'un vécu personnel, la fixation mnésique d'événements

dont le souvenir véhicule des émotions positives rapportées à soi et au groupe. A cela s'ajoute le regard croisé du journaliste français, immergé dans la culture roumaine. Ces traces-ressources fournies par le journaliste peuvent être regroupées, selon leur thématique, suivant deux axes : « fonds historiques » (présentés comme mémoire écrite) et « fonds ethnographiques ». Ceux-ci font émerger les thèmes dominants de l'histoire locale, le Bucarest des contrastes, les occupations traditionnelles, les rites religieux, les traditions, les portraits des Roumains et des Roumaines.

L'analyse du journal

Le premier numéro de la „La Voix de la Roumanie” paraît le 26 janvier, 1861 et paraîtra tous les jeudis jusqu'en 1866. Dans ce premier numéro, Marsillac lance sa profession de foi, article long (environ deux pages, genre *éditorial*). Dans cette période, les articles sont plutôt presse d'opinion, ayant comme sujet les événements politiques (ex. *La démission du dernier cabinet*). Dans les périodes marquées d'événements politiques importants, les sujets politiques occupent presque tout l'espace du journal, au détriment d'autres rubriques (Ex. *Les partis et la nation*). La *Table de matières* du journal (1861) indique les rubriques: *La mission du peuple roumain* (47), *Diplomatie et nationalité* (53), *Vue générale de la Roumanie-Lettre à Monseigneur Coquereau* (3), *Bucarest en 1861* (8), *Divisions de la Roumanie* (11), *Les capitales de la Valachie: Campulungo et Arges* (3), *Les femmes roumaines* (13), *Les Roumains* (21), *De la religion chez les roumains* (25), *La Roumanie devant l'Europe* (33). Ce sont des rubriques qui annoncent aussi la thématique et les préoccupations du journal.

Le format du journal: le journal est rédigé en quatre colonnes, avec pied de page, toujours en quatre colonnes. Le prix du journal est de 20 „sfanți”. Il peut aussi être acheté par abonnements, à Bucarest, à Paris, à Constantinople, à Vienne.

Parmi les pratiques journalistiques, on remarque la politique éditoriale du journal de faire des échanges de journaux roumains avec des journaux de l'Europe dans le but de défendre la vérité et d'entrer en dialogue avec l'Europe. (ex : *L'incorporation des Principautés à l'Autriche, rumeur parues dans la presse européenne*). «A l'étranger surtout, nous avons obtenu des adhésions qui nous sont chères et plusieurs organes de la publicité européenne ont bien voulu faire avec nous des échanges (de journaux), preuve d'estime et de courtoisie» (*Dialoguer avec la presse étrangère*, no. 9/1861:3).

Il reprend des informations de la presse locale. Ex. Dans la rubrique *Chronique locale*, il cite le journal *Trecutul (Le passé)*, organe du Parti Libéral de Moldavie, sous la réserve «une correspondance adressée de Jassy....

prétend que... » «Si nos renseignements sont exactes, ... » (nr. 6). D'autres journaux cités (dans les *Chroniques locales*): *Românul*, *Le National*, *Le Moniteur*, *Constantinople* (ex. nr. 28, 3/15 août, 1861). Parmi les journaux étrangers cités: *L'Indépendance Belge*. La plupart des articles sont écrits par Ulysse de Marsillac et sont l'expression de ses opinions: «Nous croyons... qu'un peuple ne fait sa place dans l'histoire qu'en donnant aux autres peuples des gages de vie et des preuves de nationalité». (nr.7, 9-21 mars 1861 - article de fond, p.1-2, *La Roumanie dort-elle?*). Le poids important des articles exprimant des opinions sur des sujets politiques s'explique par la période trouble de la nouvelle organisation du pays, après l'Union des Principautés, sous le règne d'Alexandre Jean Couza.

Les rubriques du journal s'enrichissent au fur et à mesure. Dans la première année, il y a: l'article de fond (sujet politique), le feuilleton (livres, spectacles, revue dramatique, etc...), la chronique locale, les beaux-arts, les Principautés Unies, l'Assemblée législative de Valachie. La même année apparaît une nouvelle rubrique (nr.9, 4-23 mars 1861): Histoire de la semaine (*Chronique de la semaine*, p.3):

„Les journalistes sont les pionniers de l'histoire... à eux d'amasser les matériaux qui doivent entrer dans le grand édifice de l'avenir”;

dans l'article il cite des journaux (*le Courrier d'Odessa*, *Le Journal de St. Pétersbourg*, etc...). Le 30 mars/12 avril 1861 nr.10 le journal s'enrichit d'une nouvelle rubrique: *Etudes sur la Roumanie*. L'article *De la religion chez les Roumains-culte orthodoxe; cultes tolérés*, auxquelles s'ajoutent dans le numéro, 15/27 juin 1861, les rubriques *Questions sociales* (ex.: *La Propriété*), *Bulletin sanitaire*: naissances, malades, morts (tableau), *Bulletin commercial*: les mouvements des ports Galatz et Braila; le marché de Bucarest; la bourse de Vienne, la rubrique *Revue hebdomadaire* (une sorte d'éditorial): il y a des commentaires et des reprises d'opinions/passages d'articles pris d'autres journaux, des dépêches, etc..., *Variété* (rubrique pour le public étranger), *Observations météorologiques à Bucarest* (sur une semaine) et quelques articles non inclus dans une rubrique: *Les capitales de la Valachie*, *Le monastère d'Argis*, *La ballade du maître-maçon Manol* qui expose le thème de la mémoire collective du peuple (II-e année, nr.9/jeudi, 13 mars 1862). En 1866 Marsillac introduit de **nouvelles rubriques**: *Bulletin politique*, *La Roumanie-Etudes et fantaisies*, *Bulletin économique*, *Bulletin scientifique*, *Causeries*, *Bulletin littéraire*.

L'analyse de contenu

La thématiques du journal se propose de faire connaître l'histoire des Roumains, la culture roumaine, la langue, la religion, etc..., en fait, de

recomposer une identité en faisant appel à la mémoire collective affective: *Bucarest, Histoire daco-romaine, Instruction publique, Langue roumaine, Journaux étrangers en Roumanie, La presse roumaine, La Roumanie et l'Europe; la langue française, Les cultes, Les étrangers, La mission du peuple roumain; nationalité roumaine; frontières, Nation-politique, Le théâtre roumain, Travail de mémoire*. Quelques exemples : Politique (articles de fond); ex. *Neutralité* (nr. 1, 1861) ; *Les Magyars de Transylvanie* (Nr. 6, an 1, 2/14 mars 1861); *Roumanie devant l'Europe* (nr.9, 4-23 mars 1861, *Des dépêches de presse de Jassy*), une analyse de l'état de la nation et la possibilité de la réforme du pays; La presse roumaine: cinq articles, le mois d'août, 1861; l'Histoire (les Daces), Des faits divers (des sources dans des journaux roumains. Ex.: *Le moniteur – le tzigane qui s'est pendu*): *les bals masqués* (13 mars, 1862); des *Correspondances de La Voix de France de Constantinople* (27 février), *les Beaux-Arts* (le peintre Carol Szathmari, nr.16/10 mars, 1864, le peintre Tattarescu, 11 février 1864); l'Architecture du futur: *Le Journal de Bucarest* , nr. 283/18 mai 1873 et 284/22 mai 1873, des *Causeries*: *Le Pays Roumain, les traditions et les coutumes populaires: les cochers* (29mai/11 juin 1863). Marsillac, fin connaisseur des traditions roumaines, donne chaque fois le nom en roumain de la partie composante du costume, avec la description détaillée en français. Ce sont de vraies études ethnographiques.

Marsillac nous offre aussi une analyse de la presse roumaine (3 articles): août 1861:

„Nous touchons ici à l'une des plaies vives du journalisme roumain. Il ne peut vivre par lui-même, d'abord il y a trop de journaux. J'en ai compté un jour quarante-deux... il n'y a pas dans les deux Pricipautés plus de deux mille personnes qui alimentent la presse.” (nr. 13, 2 mai/20 juin 1861)

Dans la rubrique très riche appelée *Feuilleton*; on peut citer: nr. 3, 9 février 1861: *Une visite à un monastère*; nr.4, jeudi, 16 février 1861 : *Les femmes Roumaines* ; nr. 6, an 1, 2/14 mars 1861: *Les Roumains*, nr.5, 6 mars 1861 : *Promenades en Roumanie, Tourno-Severino*, nr. 7/9-21 mars 1861 – *Souvenirs roumains; esquisse archéologique* (des sources dans des ouvrages consacrés : Michel Ghica, Pierre Poénar), nr. 5, 23 février-6 mars 1861, *Avis important – la mission du journal* (p.4), nr. 21, 15/27 juin 1861: *feuilleton Les tziganes* (une présentation de leur histoire), nr.11, 6/8 avril 1861 *Esquisse de mœurs roumains: une noce au village* (messenger culturel pour faire connaître la Roumanie), Jean Vacaresco-*Les poètes roumains*.

Les articles sur les Roumains et les Femmes roumaines s'offrent à l'exercice mémoriel à travers lequel le passé de ce qui est reconnu fusionne avec son appréhension présente.

„Les femmes du peuple ont un autre genre de beauté que les femmes du monde. Moins languissantes et moins parées, elles ne sont pas moins séduisantes”.

„La femme roumaine est merveilleusement douée au point de vue de l'intelligence. Elle a une conception prompte, une imagination rapide et une facilité d'assimilation qui la rend éminemment propre à recevoir et à faire siennes les idées des autres, en leur imprimant un cachet particulier. Pas une femme roumaine qui ne sache quatre ou cinq langues et qui ne s'en serve avec une aisance charmante.” (*Les femmes roumaines*)

„L'homme réunit la pureté des lignes grecques à la forte musculature des Romains. Les Roumains ont, en général, les cheveux d'un noir de jais; leur front est fortement saillant à l'endroit des protubérences que les phénoménologues regardent comme le siège de la poésie et de l'imagination.” (*Les Roumains*).

Tout comme les portraits des femmes roumaines et des Roumains, le portrait de la noblesse roumaine est une approche descriptive par laquelle on fait le portrait d'une catégorie sociale bien proche à l'auteur qui fréquente les salons bucarestois. La proximité ajoute des éléments d'histoire de vie qui mêle subjectivité et souvenirs, ce qui donne de la crédibilité au texte qui devient un témoignage. (*Variétés. La noblesse roumaine*).

La même approche favorable concerne le public des théâtres bucarestois.

„Le théâtre n'est pas seulement un lieu de plaisir, c'est aussi une école de mœurs. Le théâtre est la manifestation la plus complète de l'art et son action sur le peuple est directe et immense...Le théâtre s'adresse à tout nôtre être à la fois; il parle au coeur et à l'esprit en même temps qu'aux sens.” (*Variétés : le théâtre roumain*).

Marsillac s'empare du passé des Roumains dans une approche empreinte de subjectivité favorable au sujet, sans aucune trace d'ethnocentrisme. Au contraire, la comparaison avec ses ancêtres, les Gaulois, se fait sur le pied d'égalité, dans le seul but de rendre le texte plus clair au lecteur français. Le langage ordinaire, retravaillé à l'aide des outils d'une sémantique et d'une pragmatique du discours, offre ici un secours précieux, avec la notion d'attribution à quelqu'un des opérations psychiques. Parmi les traits que nous avons notés au début de nos analyses, figure l'emploi au plan grammatical de possessifs de la forme « mon », « le mien » et leur suite au singulier et au pluriel.

„À cet égard, l'assertion de cette possession en propre du souvenir constitue dans la pratique langagière un modèle de mienneté pour tous les phénomènes psychiques.” (Paul Ricoeur, 2000:152)

Nous allons exemplifier avec l'article *Des Daces*:

„Leur costume (des Dacs) est à peu près celui des anciens Gaulois. Ils portent des braies qui avaient fait donner à une partie de la Gaule le nom de Gallia braccata.” (art. Des Daces, rubrique Variétés).

L'article peut être inclus dans la rubrique *Travail de mémoire*. C'est un regard croisé sur l'histoire des Daces et des Gaulois. L'article s'appuie sur les ouvrages de César Bolliac que Marsillac remercie

„Nous le remercions aussi, au nom de la Roumanie, pour avoir popularisé par la publication de cet important travail les souvenirs des gloires nationales. Il est toujours bon de mettre sous les yeux d'un peuple les traditions de ses ancêtres”.

L'évocation de Bolliac est suivie par une citation du français Lamennais:

„Le passé, a dit Lamennais, est une lampe posée dans les ténèbres du présent pour illuminer l'avenir.”

Le même article apporte des précisions de sa position en tant qu'étranger en Roumanie.

„N'ayant jamais eu personnellement qu'à me louer de Romains et pénétré de reconnaissance pour la sympathie affectueuse que j'ai rencontrée en eux... jamais plutôt à craindre d'être flatteur”.

Marsillac s'adresse à la deuxième personne. Le lecteur devient son interlocuteur. En même temps, dans son argumentation, il prend de la distance et offre une opinion de l'extérieur: „Vous voulez organiser l'armée roumaine sur le pied des armées modernes.” Marsillac continue avec un regard analytique:

„Or, la Roumanie est dans une période d'organisation,... Elle a besoin de gens vieillissants dans la pratique des affaires, dans le maniement des hommes et des choses”.

Il revient à la première personne: „J'ai voulu vous mettre en garde...J'ai voulu vous éclairer quand il m'a semblé que vous faisiez fausse route” en s'assumant le rôle d'expert: „Ne m'en veuillez pas. Laissez-moi vous dire maintenant dans quelle mesure et à quelles conditions la Roumanie doit rendre secours des étrangers”.

Ensuite, Marsillac revient au pronom «nous», pour souligner son implication dans le discours: „Nous n`avons plus à nous voiler la tête et à pleurer sur les ruines de ce qui fut un peuple” (social, moral, esthétiques, etc.)

Il est évidente l`intention de Marsillac de montrer son attachement au peuple roumain, surtout la relation „moi” et les „proches” (*les Roumains*).

„Profondément convaincu de cette vérité et désireux de contribuer autant qu`il peut être en moi à la prospérité de la nation roumaine, je me propose (...) L`histoire est une, et quand elle n`est pas une, elle n`est plus l`histoire. Elle doit être la même à toutes les époques et ne jamais se ressentir des événements contemporains. L`histoire est la vérité ; la vérité est Dieu ; elle n`a point à se mêler des misères du jour. (...) Lorsqu`une nation sent le besoin d`apprendre d`où elle vient...elle a plus besoin de documents que de théories et de narrations. Les théories et les narrations sont un lustre que reçoit la matière ; mais s`ils manquent, à quoi le lustre pourrait-il s`appliquer?”

L`espace matériel, le paysage sont investis d`une forte charge émotionnelle et ont une fonction mémorielle. Dans la Lettre à un ami de France:

„Vous m`avez demandé souvent, mon cher ami, de vous parler un peu longuement du pays que j`habite... Bucarest est encore inconnu. Je voudrais être son Christoph Colomb. Oh! Je n`ai pas grand mérite à cela. Il suffit d`ouvrir les yeux pour voir.” *Promenades en Roumanie. Bucarest. A un ami*

Marsillac peint une ville des contrastes: l`élite des salons très proche des Français s`oppose à l`image des rues et des chiens vagabonds, les restaurants de luxe à une taverne pittoresque, où ; pour manger du poulet, il faut attendre que les chiens du maître chassent le gibier derrière la maison, etc... La mémoire individuelle du journaliste trace le souvenir des lieux publics, en s`érigeant en gardien d`une mémoire collective, de toute une époque. Cete fois-ci, Bucarest est vu par les yeux d`un Français. Il fait des comparaisons explicites et implicites avec Paris, dans un discours non-stéréotypé, savoureux, humoristique et positif.

Le paysage structure un espace familier qui vaut pour lui-même, mais aussi cristallise des expériences socialisantes. Le paysage vécu et expérimenté apparaît comme un marqueur d`identité de la communauté. Bucarest se dévoile devant les yeux des étrangers comme une ville des contrastes:

„Les étrangers qui viennent à Bucarest sont exposé à y rester longtemps sans mieux connaître le pays. Admis dans les salons, dès leur présentation, ils ne s`aperçoivent guère qu`ils ont quitté Paris que par la poussière des rues, pendant l`été et par la boue pendant l`hiver. Du reste, à l`intérieur, mêmes ameublements, mêmes parrures, mêmes

causeries que dans les quartiers neufs de Paris d'aujourd'hui. ...Les rues sont étroites, irrégulières, couvertes en été d'une épaisse couche de poussière et en hiver d'un tapis de boue". (Bucarest. Lettre à un ami)

Ayant comme support les traces de l'héritage historique des Roumains (des embrayeurs de mémoire), les lecteurs construisent, à travers le récit journalistique, leur mémoire collective autour de connaissances personnels, contribuant ainsi à renforcer les liens identitaires nationaux.

Marsillac évoque des valeurs et des caractéristiques emblématiques pour la nation roumaine. Il le fait de la manière à éveiller le besoin de communion affective, de partage affectif.

Par l'appel à la mémoire collective, Marsillac se propose „la valorisation du groupe identitaire national, nécessairement liée à la notion de différence/altérité" (Augé, 1994:84), dans les conditions d'un journal de langue française et un auteur français. Il s'identifie à son sujet, en défendant la position de la Roumanie en Europe, défenseur de la langue roumaine, devant ses concitoyens et de l'autrui (les lecteurs francophones) et défenseur de la latinité de notre langue.

„Les mondes des prédécesseurs et des successeurs étendent dans les deux directions du passé et de l'avenir, de la mémoire et de l'attente, ces traits remarquables du vivre ensemble d'abord déchiffrés dans le phénomène de contemporanéité." (Ricoeur, 2000:160).

Même dans un article au sujet commercial, Marsillac souligne le droit de la Roumanie à se trouver à la même table avec les autres nations européennes.

„La Grande-Bretagne a donc cru devoir la traiter [la Roumanie] à l'Exposition universelle, sur le même pied que les puissances autonomes et indépendantes." (*L'industrie roumaine à l'Exposition de Londres*).

Ces évocations nourrissent le sentiment de fierté nationale, surtout que les louanges viennent d'un journaliste représentant l'altérité.

„L'essentiel est que les traits par lesquels il [le groupe] se distingue des autres subsistent, et qu'ils soient empreints sur tout son contenu." (Halbwachs, *op.cit./2001:51*).

Marsillac explique quelle devrait être la position des journalistes étrangers :

„le moyen le plus efficace et le plus complet de faire connaître à l'Europe un pays comme la Roumanie, ce serait des journaux en langue étrangère, en français surtout, rédigés par des hommes spéciaux, connaissant parfaitement le pays et se trouvant dans une position telle qu'il leur fût possible de se tenir au courant de tout ce qui se passe." (Thématique: journaux roumains et étrangers).

Un article signé par Jérémie Circa présente l'état des lieux de l'enseignement roumain, parsemé de considérations générales:

„Une question fort controversée est celle de la langue étrangère qui doit faire partie des études de l'école. Autrefois, c'était l'allemand, aujourd'hui c'est le français." (L'instruction publique).

„Quant à notre langue, elle est – malheureusement – encore inconnue à la plupart de ceux pour qui j'écris... «j'en serait bien fâché, mais, en Roumain sincère, je n'en continuerai pas moins à défendre une conviction fondée." (*De la langue roumaine*).

Si on prend les distances et considérons le lecteur actuel du journal, l'évocation et l'appropriation des lieux et des événements d'antan deviennent une ressource expérientielle et patrimoniale et sert à penser des stratégies de mobilisation collective autour de l'enjeu de la conservation des traditions, de la continuité et de la cohésion nationales. La lecture à rebours propose une stratégie de revitalisation identitaire visée par la stimulation de la mémoire collective qui opère en fonction des intérêts du groupe dans la durée. „La manifestation de la racine, c'est l'existence d'une identité." (Wolton, 2008:51). C'est cette identité des Roumains qui fascine Marsillac et qu'il veut inscrire positivement dans la mémoire collective par des articles informatifs ou descriptifs à l'intention des lecteurs francophones étrangers.

„Qu'est donc le peuple roumain? Par sa position géographique, il est une barrière ; par la richesse du sol qui le porte, il est un trésor." (*Variétés: Les étrangers en Roumanie: la mission du peuple roumain*).

En guise de conclusions

Le processus de remémoration dans l'interaction moi et l'autre, étayé et stimulé par la lecture actuelle d'un journal du XIX-e siècle que nous vous proposons, produit des représentations partagées du passé de la nation roumaine, dans son historicité et son contemporanéité, dans une démarche complexe: Marsillac, chroniqueur de son double identité, Français par naissance et Roumain par adoption sentimentale. Dans le dernier numéro, Ulysse de Marsillac fait une profession de foi sur son amour pour la Roumanie, son attachement aux lecteurs roumains du journal et sa position objective, en tant que journaliste au service de la vérité et de son pays d'adoption, la Roumanie.

„On nous rendra cette justice qu'aucune ligne signée par nous n'a été un acte de colère ou une inspiration de mauvaise foi".

„Quand nous pouvions louer, nous le faisons avec bonheur. Quand nous aurions dû blâmer, nous aimions mieux nous taire, pensant qu'il y aurait peu de profit pour le pays à dévoiler ses plaies à l'Europe attentive à ses destinées". „Quand les passions seront calmées, quand sonnera pour nous l'heure de la justice, peut-être reconnaîtra-t-on que, pendant six ans, au prix de bien des recherches et de bien des veilles, nous avons amassé quelques matériaux qui pourront servir à des ouvriers plus heureux que nous pour élever à la gloire de la Roumanie un monument où nul ne lira notre nom."

C'est dans ce sens que cette mémoire collective contribue à définir l'ethnicité du groupe, perçue comme étant menacée d'affaiblissement, à valoriser cette identité au regard des autres et à mobiliser la communauté dans une dynamique de renouvellement et de transmission de l'héritage identitaire. Marsillac renforce la position de la nation roumaine qu'il veut reconnue par l'Europe et précise sa position d'admirateur de la nation roumaine.

Nous nous sommes proposés d'étayer le tableau d'une époque effervescente de la Roumanie, à travers l'expérience journalistique biculturelle d'un Français qui articule l'objectivité des faits journalistiques à son expérience subjective à la découverte de la Roumanie à laquelle il s'attache affectivement.

„Dans la relation avec l'altérité, un rôle décisif revient à la dimension psychologique de la personnalité. L'aptitude de connaître une culture étrangère intervient après la formation de la capacité ethnocentrique de comprendre sa propre identité nationale et culturelle." (V.A. Păuș, 2010:310)

Nous avons suivi un double enjeu de l'analyse: le rôle du journal dans l'époque et la valeur de ces témoignages en tant que patrimoine spirituel voué à la recherche contemporaine. A travers les rubriques et les articles, nous avons analysé, comment l'identité des Roumains est rendue par Marsillac, dans quelle mesure ces témoignages peuvent être considérés des traces de mémoire sur son époque. En même temps, le lexique journalistique roumain doit à la presse francophone de l'époque la richesse du vocabulaire, les tournures des phrases et le style élégant que les journalistes roumains ont valorisé sans réserve.

L'analyse d'un corpus représentatif d'extraits de ce journal nous a permis de valider l'hypothèse de la démarche interculturelle entreprise par cet homme de presse et écrivain français dans une époque dans laquelle la francophonie dominait l'élite roumaine.

BIBLIOGRAPHIE

- Augé, Marc (1994). *Pour une anthropologie des mondes contemporains*. Paris : Aubier.
- Barbu, Daniel (coord.), (2000), *Firea românilor*, editura Nemira, București
- Joja Athanase, (1967). *Logos și ethos*, editura Politică, București
- Paillé, Pierre, Mucchielli, Alex (2008) *L'analyse qualitative en sciences humaines et sociales*. 2ème editura Paris : Armand Colin.
- Parret, Heman (2004). "Vestige, archive et trace: Présences du temps passé." [In:] *Protée* 32 (2): 37-46.
- Păuș, Viorica Aura (1997), *Limba franceză în școala românească, aspecte metodologice*, editura Teora, București
- Păuș, Viorica Aura (2010). *Comunicare interetnică și interculturală*, editura Ars Docendi, București
- Ricoeur, Paul (2000). *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. Paris: Seuil
- Wolton, Dominique (2008). „De l'identité à la communication” In *Science & Devenir de l'Homme - Les Cahiers du M.U.R.S.* 55 : 32-57.

Abstract: *In the second half of the XIXth century, within the setting of spiritual effervescence that characterized the ongoing modernization of Romanian society that was getting synchronized to Western civilization, the Romanian press began to diversify. There appeared new publications in French that seemed to favor the development of quality information-focused journalism addressing the social elites. For the founder and editor-in-chief of the weekly „La Voix de la Roumanie” (1861-1866), the French Ulysse de Marsillac (1821-1877), the aim, explicit from the editorial in the first issue, was to be a source of “exact information” and to “claim -- for a nation that is family to us -- the place it deserves at the banquet of modern civilization”. The analysis of a representative corpus of excerpts from this newspaper will allow us to validate the hypothesis of an intercultural endeavor by this French journalist and writer in order to make the national culture and values of Romanians more visible, by evoking a geographical area with its history, as well as present experiences turned towards the future, by means of writing that has the merit of serving as a role model for a Romanian high quality kind of journalism in point of topics approached and also of style and richness of journalism vocabulary / jargon.*

Key words: *national culture, synchronization to Western civilization, publication in French, high quality of journalism, modernization of Romanian vocabulary.*

ELEMENTE ARHAICE ÎN PROVERBELE ROMÂNEȘTI

0. Preliminarii

În viziunea lui Dumitru Irimia (2011: 255), lexicul „prezintă un nucleu constant și activ, definitoriu pentru specialitatea unei limbi (ca origine și sub aspectul viziunii asupra lumii). În nucleul lexical constant, denumit de autoritățile în domeniu fond principal lexical, vocabular fundamental sau „lexic comun” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9), „se cuprind cuvintele care denumesc noțiuni fundamentale, de maximă generalitate în întrebuintărea dinamică și sincronică a limbii. (Irimia 2011: 255). Elementele din „lexicul specializat” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9) sau „vocabularul mobil” (Irimia 2011: 255) cuprinde termeni de specialitate sau unități lexicale „în domenii restrânse ale cunoașterii și comunicării umane sau cuvinte care ies din circulație activă din diferite motive. (Irimia 2011: 256).

Lexicul comun, în raport cu lexicul specializat, este adus în discuție de către Angela Bidu-Vrănceanu (2000), iar această distincție ridică unele întrebări, în ceea ce privește încadrarea elementelor arhaice existente în proverbe. Din această perspectivă, cunoașterea unui metalimbaj al proverbului abordat din perspectivă lexicală este absolut necesară, mai ales, în scopul urmăririi evoluției lingvistice și a stabilirii unor particularități ale proverbelor.

În opinia Angelei Bidu-Vrănceanu (2000: 9), diferențierea *lexicului comun* de *lexicul specializat* are în vedere, în primul rând, „raportarea la totalitatea lexicului unei limbi, care este alcătuit din mai multe submulțimi”. Astfel, autoarea stabilește mai multe criterii taxonomice interdependente: „frecvența unităților lexicale” sau „factorul stilistico-funcțional”, din care se obțin trei categorii, prima dintre ele fiind „vocabularul cu termenii obligatorii pentru orice variantă a limbii”, care, în opinia Angelei Bidu-Vrănceanu, constituie „sfera general activă”, denumire pe care o oferă vocabularului fundamental. A doua categorie o reprezintă „vocabularul caracteristic nivelului mediu de cultură”, „limba literară curentă” sau „limba standard”, din care exclude limbajul artistic și științific. Ultima categorie este, în opinia cercetătoarei, „vocabularul specific științei și tehnicii”, adică „limbajul (limbile specializate) sau terminologiile” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9).

În cazul mărcilor diastratice privind *lexicul specializat*, informațiile pe care le oferă dicționarele lexicografice, reprezintă „judecăți de valoare explicite, raportate la normele și condițiile socio-culturale de folosire a unor unități lexicale și a sensurilor acestora” și sunt necesare specialiștilor pentru contextualizarea lor, sporindu-se, în această manieră de întrebuințare, importanța (Bidu-Vrănceanu 2000: 12).

Lexicul specializat nu poate fi definit prin valoarea sa literar-uzuală, dar prin raportare la limbajul comun se poate constata o caracteristică referitoare la dinamica limbajului. Acesta se constituie din unități lexicale care intră în masa vocabularului, segment care conține termeni tehnici și științifici, un limbaj specific fiecărui domeniu, dar și unități lexicale ieșite din uzul comun al limbii, de tipul arhaismelor sau regionalismelor. Din această încadrare se poate constata că arhaismele intră în limbajul specializat. Evoluția lingvistică se poate observa și prin analiza arhaismelor, a modului în care acestea s-au deplasat din fondul principal lexical spre masa vocabularului.

Așa cum este deja cunoscut, arhaismul, ca element al lexicului comun, a fost cuprins, mai întâi, în vocabularul fundamental, migrând spre masa vocabularului, datorită întrebuințării lui sporadice. Arhaismele, mai ales, cele lexicale, se identifică într-un mare număr în proverbe, iar această particularitate le încadrează în secțiunea vocabularului de masă, și nu a fondului principal lexical. Noțiunile abstracte, pe care le regăsim și în proverbe, fac obiectul unui studiu lingvistic interesant, deoarece, așa cum susține Angela Bidu-Vrănceanu (2000: 8), unitățile lexicale specializate au fost mai puțin analizate, cauzele fiind dificultățile de descriere, însă o definire a acestora este relevantă, atât pentru lexicul comun, cât și pentru cel specializat. Sensul unităților lexicale arhaice se regăsește în studiile de lexicografie. Așa cum precizează Adrian Chircu (2014: 95),

„parcurea cu atenție a unora dintre vechile lucrări lexicografice ne poate ajuta să înțelegem mai bine atât inovațiile lexicale survenite în timp, cât și semnificația cuvintelor ori dezvoltările semantice ulterioare”, autorul subliniind importanța glosarelor sau dicționarelor publicate sau consultate în forma lor de manuscris, care „ilustrează prin cuvintele înregistrate anumite realități socio-economice ori culturale dintr-o epocă relativ determinată” (Chircu 2014: 95)

1. Definirea proverbelor

Angela Bidu-Vrănceanu (2000: 15) precizează că

„orice definiție presupune o echivalență semantică susceptibilă să permită vorbitorului/lectorului să înțeleagă, să expliciteze în diferite feluri conținutul cuvântului”,

autoarea constatând și posibilitatea unor alternative ale aceleiași definiții, motivată în funcție de echivalențele lingvistice, pe baza cărora „se poate identifica referentul și se pot construi mesaje lingvistice corecte”, ceea ce conduce spre o perspectivă interdisciplinară. Având în vedere multitudinea de culegeri de proverbe și studii paremiologice, s-a constatat că proverbului i s-au formulat o serie întreagă de definiții, însă toate lucrările de cercetare de până acum dovedesc faptul că este imposibil să fie enunțată una care să mulțumească specialiștii din toate domeniile, deoarece proverbul este o un tip de discurs care îmbină în structura sa multe discipline, de la sociologie, istorie, etnologie, lingvistică, iar toate ramurile filologice ar putea intra în analiza discursului proverbial.

Proverbul este considerat o specie a literaturii populare. Foarte multe dintre definițiile care s-au formulat converg în direcția considerării proverbelor ca „forme de creație literară, ca forme de cunoaștere primitivă sau populară și ca expresii lingvistice” (Pop *et alii* 1976: 231). Din această perspectivă, se analizează problematica proverbului, relevând complexitatea sa, raportată la dimensiunile sale textuale.

Cezar Tabarcea (1982: 71) descoperă trei direcții principale în definirea proverbelor. Prima este direcția literar-folclorică, care urmărește încadrarea într-un gen sau într-o specie literară. A doua perspectivă, după același autor, este cea lingvistică, urmărind trăsăturile de expresie ale proverbului, iar a treia, cea logică, urmărește caracterul logico-semiotic al proverbului și încadrarea sa într-un anumit tip de propoziție logică.

Iuliu A. Zanne, în prefața primului său volum de proverbe, va defini proverbele astfel:

„Pentru noi, proverbele sunt deci expresiunea caracterului și moravurilor unui popor, modului său de a cugeta, de a vedea și de a simți” (Zanne 2003: 29),

relevând caracterul semiotic al proverbului, acela de semn distinctiv, care face parte dintr-un ansamblu al mentalității colective.

Încă din Antichitate se susține caracterul educativ al proverbelor la nivel universal, iar proverbele românești nu sunt cu nimic diferite sub acest aspect, dovadă cercetările care au evidențiat această componentă didactică. (Ruxăndoiu 1972: 176; Negreanu 1983: 30).

O definiție a proverbului în literatura de specialitate o găsim în lucrarea *Istoria literaturii române*, în care proverbele se consideră

„vorbe cu tâlc, forme poetice de manifestare a înțelepciunii populare, formulări succinte și plastice, relativ stereotipe, care exprimă concentrat adevăruri cu valabilitate generală, îmbinând o largă și bogată experiență de viață, generalizată și aprofundată de fiecare generație” (ILR 1964: 193).

Studiul proverbelor poate să pornească de la ipoteza că această specie cuprinde un întreg sistem de semnificații. Pavel Ruxăndoiu (1966: 19) aduce în discuție componenta psihologică identificată în această specie aparținând literaturii populare:

„în proverb, gândirea urmează un proces mai complex. El pornește de la experiență, din observarea unor cazuri particulare și se ridică la o generalizare”.

Ovidiu Bârlea (1979: 70) insistă asupra problematicii proverbului în raport cu zicătoarea și menționează un aspect al similitudinii dintre cele două specii, care „se hrănesc aproape cu exclusivitate din metaforă”. Studiul de față nu își propune să facă diferența între cele două specii înrudite, însă am dorit să menționăm aspectul metaforic întâlnit în proverbele românești și unele particularități care se desprind din această abordare. De altfel, Cezar Tabarcea (1982: 84) formulează o definiție din perspectivă lingvistică, în care este surprins aspectul metaforic al proverbului. Autorul consideră proverbul ca fiind

„un enunț lingvistic cu o structură logico-semantică care întrerupe discursul în care este înglobat pentru a se referi metaforic la o situație care determină enunțarea acestuia sau la un segment al discursului”.

În funcție de forma proverbelor, Pavel Ruxăndoiu (1972: 172-176) oferă o definiție, referindu-se atât la construcția lor concisă, cu excepția celor dialogate, care depășesc pe alocuri dimensiunea unei propoziții dezvoltate, care le permite și constituirea în fraze. Același autor aduce în discuție și contextele particulare în care se pot aplica proverbele, contexte multiple, de altfel. Din punctul de vedere al registrului de exprimare, proverbele reprezintă o manieră distinctă de exprimare, pe baza unui sistem filozofic, „în cadrul căruia sensurile se întretaie, se contrazic, se împlinesc sau se aprofundează reciproc” (Ruxăndoiu 1972: 176). O altă încercare în definirea proverbului, privind geneza și gradul de aplicabilitate al proverbului, apare ca „rezultat al unui silogism”, ceea ce presupune un proces care creează perspective de generalizare, oferind „un raționament deductiv” (Ruxăndoiu 1967: 190).

În abordările contemporane, proverbul se încadrează în categoria „discursului repetat”, iar aceasta presupune

„tot ceea ce, într-o tradiție lingvistică, apare numai în formă fixă; elementele acestui discurs repetat nu sunt comutabile, prin urmare, opozițiile dintre acestea nu sunt posibile. Dar ca entități întregi, având o singură semnificație globală, aceste expresii fixe sunt comutabile” (Coșeriu *et alii* 2016: 89).

Mircea Borcilă (2000), iar mai târziu, Simina-Maria Terian (2015: 68-70) și alți cercetători din perioada actuală afirmă că proverbele pot fi considerate „texte minimale” sau „texteme” (Terian 2015: 68-70), deoarece ele alcătuiesc „un fel de literatură gnostică”. De aici se pot distinge următoarele particularități ale proverbului, așa cum apar la Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu, autori care susțin că proverbele sunt caracterizate

„prin conținut specific, prin funcții specifice și printr-un mod de realizare specific” (Pop *et alii* 1976: 242).

În opinia acestor cercetători, proverbele sunt construcții scurte, nedepășind dimensiunile unei fraze, excepție făcând proverbele explicate sau cele dialogate. O condiție pe care trebuie să o îndeplinească proverbul este aplicabilitatea în contexte particulare nelimitate, iar valoarea proverbului este subliniată de maniera de materializare ca formă de limbaj sau sistem de exprimare filosofic. (Pop *et alii* 1976: 235).

În paremiologia universală, Wolfgang Mieder (2004: 3) definește proverbul ca fiind

„frază scurtă, în general, cunoscută, din folclor, care conține înțelepciune, adevăr, morală și păreri tradiționale într-o formă metaforică, fixă și memorabilă și care este transmisă din generație în generație”.

În plus, Greimas (1975: 308) afirmă că

„proverbele sunt elemente semnificante ale unui cod particular. Se poate admite că, alese în limitele unei limbi și ale unei perioade istorice date, ele constituie serii finite (...). Este suficient să le considerăm pe toate ca semnificanți și să postulăm un semnificat global: descrierea schematică și structurală a planului semnificantului ne oferă configurația semnificantului lor”.

Așadar, având în vedere caracteristicile proverbelor, putem identifica acele trăsături definitorii ale acestei specii folclorice, și anume, forma concisă, fixitatea și dobândirea sensului în contextul lingvistic, deoarece în structura internă a proverbului nu intervin modificări spectaculoase, ceea ce se modifică este doar contextul în care acestea sunt folosite.

2. Analiza unităților lexicale arhaice

Studiul de față își propune o analiză a elementelor arhaice existente în proverbele culese din lucrarea elaborată de Iuliu A. Zanne, cu păstrarea grafiei în care au fost consemnate, pentru ilustrarea particularităților lingvistice ale unităților lexicale, dar și pentru observarea evoluției lingvistice.

Înainte de analiza unor contexte proverbiale în care se identifică arhaisme, este necesară definirea acestor elemente care au intrat în masa

vocabularului din cauze deja cunoscute, cum ar fi ieșirea din uzul limbii sau schimbarea sensului unor unități lexicale.

Conform *Dicționarului de Științe ale Limbii*, arhaismul este o

„formă fonetică, sens sau construcție gramaticală care aparține, în evoluția limbii, unei perioade depășite ori pe cale de dispariție, dar este folosită în perioade ulterioare” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

Theodor Hristea (1984: 122) definește arhaismele va fiind

„toate cuvintele sau expresiile, fonetismele, formele gramaticale și construcțiile sintactice care au dispărut definitiv din limba comună ori au încetat a mai fi uzuale” (Hristea 1984: 122).

Din această definiție se pot stabili tipuri de arhaisme: lexicale, fonetice și gramaticale, acestea din urmă împărțindu-se, la rândul lor, în arhaisme morfologice sau sintactice (Hristea 1984: 122). Este importantă precizarea pe care autorul o face cu privire la o altă categorie de arhaisme, în care se pot încadra și proverbele, deoarece acesta include „locuțiunile, expresiile și celelalte îmbinări de cuvinte cu caracter constant, care au ieșit din uz”, pe care le numește arhaisme frazeologice.

Exemplele de unități paremiologice care conțin arhaisme sunt numeroase. Iuliu A. Zanne adună, în cele zece volume de proverbe, un număr impresionant de construcții paremiologice în care se pot distinge o multitudine de arhaisme, ceea ce dovedește faptul că proverbul reprezintă o formă de păstrare și transmitere a arhaismelor. Astfel, există proverbe de tipul: *Se poate păzi un sac de purici, o turmă de epuri, dar nu o fimee.* (Zanne II 2003: 155, prov. 3353), în care avem forma arhaică a verbului *a putea*, a substantivelor *ieपुरi* și *femeie*, acesta din urmă folosit ca regionalism, identificat în partea de est a țării. *Nu te grămădi ca baba la raiu.* (Zanne II 2003: 5, prov. 2713) sau *Femeia a scos pe om din raiu.* (Zanne II 2003: 155, prov. 3352), în care verbul *a grămădi* este un arhaism fonetic, iar această unitate lexicală a înlocuit, în normele limbii literare actuale, lexemul *a îngrămădi*, prin atașarea prefixului *în-*, iar varianta arhaică a substantivului *raiū* a fost substituită cu *rai*, prin elidarea vocalei *u* de la sfârșitul cuvântului, așa cum apare și la substantivul *călcăiu*, devenit, actual *călcăi*, prin elidarea aceleiași vocale, unitate lexicală identificată în paremia *A se învârti (sări) într'un călcăiu.* (Zanne II 2003: 32, prov. 2837).

În proverbul *Cât e baba de bătrână tot doresce diua bună* (Zanne II 2003: 2, prov. 2697), sunt identificate arhaismele fonetice, conservate dialectal, de altfel, superioare numeric celorlalte tipuri de arhaisme, așa cum apar și în proverbul *Când capul se ametește, picioarele dovedesc, și când măduarele buiguesc lipsa crierilor arată* (Zanne II 2003: 35, prov. 2848). Substantivul cu

formă de plural *picioarele*, folosit în unele regiuni ale țării, însă neconform cu normele limbii literare, de asemenea, substantivul în forma de genitiv *crierilor*, care înlocuia, în trecut, forma literară actuală a substantivului *creierului*, demonstrează că, din punct de vedere logico-semantic, această structură paremiologică ar impune folosirea singularului în locul pluralului. Avem, așadar, o construcție arhaizată în ansamblul ei, nu doar elemente arhaice izolate.

Interesant, sub aspect lingvistic, este verbul *a buïgui*, întâlnit și sub forma *a bâigui*, care are sensul de *a bâjbâi*, adică de a nu recunoaște o traiectorie exactă, deși același verb are și sensul de *a borborosi*, *a aiura*, *a îngâna*, adică de a nu putea să exprime coerent o idee, un gând. (DRAM, 2015). Acest sens este întâlnit la Dimitrie Cantemir (1983: 154) „precum liliacul buiguieste”. Acesta poate fi considerat arhaism lexical, deoarece are un grad de învechire considerabil, aproape irecognoscibil în limbajul curent, fiind identificat doar în scrierile literare vechi, așa cum am menționat mai sus, în scopul de a ilustra registrul oral. Această formă poate fi întâlnită în limbajul oamenilor din popor, uneori, în proverbe, așa cum se poate constata prin exemplele oferite.

Apar, în proverbe, exprimări dialectale la nivelul întregii structuri paremiologice: *Feciori s'hibă, mea fete câte s'verei* (Zanne II 2003: 140, prov. 3309), proverb macedonean, dar întâlnit și pe teritoriul lingvistic românesc, în diferite variante. Prin această pemie, se evidențiază mentalitatea macedonenilor, care consideră fetele superioare băieților, așa cum precizează Iuliu A. Zanne, în culegerea sa (Zanne 2003: 140).

Alte exemple de arhaisme lexicale se constată și în proverbul *Era bătut la glavă ca un berbec (berbece) întors*. (Zanne 2003, II: 41). Lexemul *glavă* reprezintă forma arhaică a substantivului *cap*. Apare, aici, și o formă arhaică, regională, a substantivului *berbec/berbece*.

Proverbul *Fata, drac înzobonit* (Zanne II 2003: 127, prov. 3243) conține o formă arhaică și regională. Adjectivul participial *înzobonit* a ieșit din uzul actual al limbii, fiind și o variantă regională pentru lexemul *înzăvonit*, care are sensul de *acoperit cu voal (zăvon)* veșmânt pentru mireasă ori un alt sens este *călugărit*. Verbul *a înzăvoni*, din care s-a obținut adjectivul participial, are sensul de a obliga pe cineva să își pună voal de mireasă sau de călugăriță (DAR, 2002). Prin această asociere, se obține o portretizare făcută fetei, care, doar în aparență dă dovadă de cuminenie. Adrian Chircu (2014: 112) identifică din dicționarul lui Corbea (2001: 243) un termen care desemnează o însușire a fetelor nemăritate: „illocabilis, -e: *neașezalnic, -ă, nemărităcios, -ă, care nu se poate mărita*”, însă maniera de exprimare a

proverbului accentuează lipsa de voință a fetei de a se căsători și nu o dorință care se manifestă ca un deziderat.

În proverbul *Copilul numai ce mănâncă e halal, ce îmbracă e haram*. (Zanne II 2003: 79, prov. 3047) sunt identificate lexeme preluate pe filieră turcă: *halal, haram*, folosite, de obicei, ironic, creând o relație de antonimie, în contextul proverbial, pe baza sensului *bine-rău*. Aceste forme sunt întâlnite în regiuni lingvistice restrânse, în special acolo unde limba română a suferit procesul de contaminare cu limba și cultura balcanică, pe baza căreia s-a creat și proverbul. Angela Bidu-Vrănceanu (*et alii* 1997: 66) oferă unele detalii, cu privire la folosirea termenilor arhaici de proveniență balcanică:

„în stilistică, este considerată arhaică utilizarea cu funcție expresivă, în textul literar, a unui termen/construcție/formă fonetică aparținând unei perioade mai vechi decât cea din care datează textul”.

Mai mult, autoarele susțin că

„distincția dintre perspectiva sincronică și cea diacronică este foarte importantă în determinarea statutului de arhaism al unui fapt de stil, acest statut fiind condiționat de momentul în care textul a fost scris.” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

Acești termeni au fost împrumutați în secolele XVII-XVIII, datorită condițiilor istorice și constituie un fond lexical pasiv. Folosiți în contextul proverbial, dobândesc expresivitate, ceea ce reprezintă o condiție pentru a deveni arhaisme, după cum precizează autoarele citate mai sus, referindu-se la statutul unor cuvinte care, în absența unei modalități expresive de exprimare, „nu pot fi considerate arhaisme” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

În proverbe pot apărea și arhaisme păstrate în vorbirea populară sau dialectală: *Gura lumii (lumei) numai pământul o astupă* (Zanne II 2003: 175, prov. 3455). Verbul *a astupa*, înlocuit, în limbajul standard, cu verbul *a acoperi*, nu are o frecvență redusă sau limitată teritorial, și nu se folosește pentru a evidenția expresivitatea, putând fi considerat arhaism lexical, prin faptul că a fost înlocuit cu un neologism, în contextul proverbial. Acestea dobândesc expresivitate, alături de celelalte unități lexicale. Același fenomen este întâlnit și în proverbul *A cășunat ca baba (mătușa) la mormânt* (Zanne II 2003: 5, prov. 2710), arhaismul fiind identificat la nivel verbal, același tip de arhaism fiind identificat și în următoarea structură paremiologică *Copilul, până a nu plânge, nu'l aplcă muma* (Zanne II 2003: 83, prov. 3062), unde este folosită forma verbală infinitivală, cu aspect negativ,

a nu plânge, dar și forma de prezent a verbului *a apleca*, cu sensul actual *a înclina*, variantă populară pentru sensul de *a alăpta*.

Expresia proverbială *A 'ți intra pe gât ne-reghilat* (Zanne II 2003: 163, prov. 3386) se bazează pe sensul cuvântului *reghilat*, obținut prin derivare de la substantivul *ragilă*, obiect folosit, în trecut, pentru prelucrarea firelor textile, a inului și a cânepei. Acest cuvânt a ieșit din uzul actual al limbii, în același timp cu dispariția obiectului pe care îl desemnează. Prin folosirea prefixului negativ *ne-*, pe baza căruia se dobândește sensul, de asemenea, prin această asociere de unități lexicale, se obține ideea de a fi luat prin surprindere sau de o veste care nu creează o dispoziție bună, *nereghilat* având sinonim de *nearanjat*, *neîngrijit*, *neșteptat*.

Unele cuvinte sunt complet ieșite din vorbirea curentă, numite de Theodor Hristea „istorisme”, cum ar fi *caimacam*, *logofăt*, unele însușiri: *zavistnic* sau unele obiecte, de exemplu, *amnar* etc. Acestea sunt folosite în contextele proverbiale pentru a asigura diferențele de ordin social sau pentru a surprinde sau evidenția culoarea locală. Un exemplu este ilustrat în proverbul: *Țăranul pasce vaca, arcudașul o mulge* (Zanne V 2004: 14, prov. 11036), lexemul *arcudaș* fiind o formă regională pentru *arcudă*, sinonim pentru *boier* (DOR, 1963). În proverbul *O calfă rea ni cî odată nu 'și găsește scule bune* (Zanne V 2004: 113, prov. 11330), apar unele meserii sau ocupații, a căror denumire a devenit arhaism lexical sau „istorism”, aceeași unitate lexicală apare și în expresia proverbială *A scôte calfă pe cine-va* (Zanne V 2004: 113, prov. 11331). În perioada feudală sau capitalistă, *calfă* era un ucenic, acesta primind o calificare într-o meserie sau în comerț, iar după terminarea perioadei de ucenicie, în timpul breslelor, era obligat să lucreze încă un anumit timp la stăpânul său, pentru o plată foarte mică (DLRLC, 1955-1957).

Aceeași regulă se aplică și în cazul proverbului *Nu e ocaua / Cât e daraua* (Zanne V 2004: 454, prov. 12389), cu varianta *Nu face ocaua / Cât daraua* (Zanne V 2004: 454, prov. 12389), *ocaua* fiind instrumente de măsură folosite pentru capacități și greutate (DEX, 2009), iar *dara* reprezintă greutatea ambalajului unei mărfi, a unui recipient sau a unui vehicul în care se păstrează sau se transportă o marfă și care urmează să fie scăzută din greutatea totală pentru a obține greutatea propriu-zisă a mărfii. Acest termen a fost înlocuit cu neologismul *tara* (DLRLC 1955-1957). *Zavistnicul se îngropă când vecinul seu se-noeseleşte*. (Zanne VIII 2004: 215, prov.), arhaismul *zavistnic* putând fi înlocuit cu neologismul *invidios* (DEX 2009).

3. Concluzii

Elementele arhaice identificate în culegerea de proverbe a lui Iuliu A. Zanne acoperă, în mare măsură, tipurile de arhaisme lexicale, dar apar și

arhaisme fonetice, conservate dialectal. Arhaismele au reprezentat unități lexicale de referință în constituirea proverbelor, astfel încât, în momentul creării proverbului, ele au fost cuprinse în vocabularul fundamental, mai târziu, migrând spre masa vocabularului, concomitent cu ieșirea lor din uzul limbii.

Prin păstrarea și transmiterea lor, prin intermediul proverbelor, elementele lexicale arhaice sau regionale pot fi încadrate în lexicul comun, pe care l-am putea numi lexic comun arhaizat sau lexic comun proverbial, atât prin caracterul memorabil, cât și prin faptul că ele sunt conservate în interiorul acestor structuri.

Arhaismele sunt folosite cu frecvență mare în contexte proverbiale și au valoare stilistică de evocare, de transmitere a unor mentalități specifice epocii în care au fost întrebuințate, de conturare a unor realități istorice, constituindu-se drept „capsule ale timpului”, relevante în constatarea evoluției lingvistice.

BIBLIOGRAFIE:

- BIDU-VRĂNCEANU, Angela (coordonator), *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității, București, 2000.
- BIDU-VRĂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, *Dicționar general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997.
- BÎRLEA, Ovidiu, *Folclorul românesc*, Editura Minerva, București, 1981.
- BÎRLEA, Ovidiu, *Poetică folclorică*, Editura Univers, București, 1979.
- CANTEMIR, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, București, 1983.
- CHIRCU, Adrian, *Meserii și meseriași în Evul Mediu Latin și în cel Românesc*, Editura Aius, Craiova, 2014.
- COȘERIU, Eugeniu, GECKELER, Horst, *Orientări în semantica structurală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.
- GREIMAS, Algirdas Julien, *Despre sens. Eseuri semiotice*, (trad.), Editura Univers, București, 1975.
- IRIMIA, Dumitru, *Curs de lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011.
- Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei RSR, București, 1964.
- NEGREANU, Constantin, *Structura proverbelor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- POP, Mihai, RUXĂNDOIU, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbe și zicători românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.
- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbele ca gen folcloric*, în *Folclor literar*, I, Universitatea din Timișoara, 1967, p. 183-198.

- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbul, element în educație, în Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, pp. 171-176.
- TABARCEA, Cezar, *Poetica proverbului*, Editura Minerva, București, 1982.
- TERIAN, Simina-Maria, *Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, Institutul European, Iași, 2015.
- ZANNE, Iuliu A., *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. II, III, V, Editura Scara, București, 2003-2004.

DICȚIONARE:

- DOR = Constantinescu, Nicolae A., *Dicționar Onomastic Românesc*, București, 1963.
- DRAM = Ștef, Dorin, *Dicționar de Regionalisme și Arhaisme din Maramureș*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011.
- DAR = BULGĂRE Gheorghe, CONSTANTINESCU-DOBRIDOR Gheorghe, *Dicționar de Arhaisme și Regionalisme*, Editura Saeculum Vizual, București, 2013.
- DEX = *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, 2009.
- DLRLC = *Dicționarul Limbii Române Literare Contemporane*, 1955-1957.

Archaic Elements in Romanian Proverbs

Abstract: *In this thesis titled Archaic Elements in Romanian Proverbs I tried to analyse problems connected with the distinction between the common lexic and the specialized lexic, as it appears in Angela Bidu-Vrănceanu' S book noticing the implications the lexic h'as in the Romanian proverb. In the introduction I noted down a series of definitions of the term proverb from a logic-semiotical or linguistic, stylistic, ethnological point of view, on the basis of the observations made by the authorities in these domains: Mihai Pop, Pavel Ruxandoiu, Eugeniu Coșeriu, Cezar Tabarcea, Constantin Negreanu etc. In the body of the thesis I observed a series of particularizations of the proverb. Under a lexical aspect, I analysed the lexical archaisms identified in the Romanian proverb on the basis of some lexicographical studies, and the modality they determine the formal structure of the proverb and also its message. At the same time I have drawn the conclusion that archaisms, both in the free discourse and in the repeated discourse, represent a modality of preserving the language and of resuming the linguistic evolution. The proverbs analyzed are recorded in the ten volume collection of Iuliu A. Zanne, for which I used the script in which the proverbs are picked by the author.*

Keywords: *Romanian proverb, common lexic, specialized lexic, lexical archaisms, lexical analysis.*

DIN LEXICUL DESCÂNTECELOR SĂLĂJENE

0. De-a lungul timpului, sălăjenii și-au făurit propriul folclor, bogat în creații artistice, în credințe, în superstiții, în practici magice, în obiceiuri, dar și în tradiții populare, asupra cărora și-au orientat atenția atât etnografi ai locului, cât și alți cercetători. Din acest domeniu atât de variat și de complex, clasa descântecelelor populare surprinde, pe de-o parte, prin unele dintre particularitățile lingvistice ale regiunii în discuție și, pe de altă parte, prin aspectele socioculturale și antropologice. Astfel, în paginile studiului, vom trata terminologia descântecelelor de deochi, mai ales, din perspectivă etimologică și lexico-semantică.

1. Asupra cercetării *descântecelelor* s-au oprit Alexandru Rosetti cu studiul *Limba descântecelelor românești*, Emanuela Timotin cu *Descânțele manuscrise în contextul limbii și literaturii române vechi*, respectiv diverși autori populari / anonimi care le-au cules în antologiile de descântece populare românești.

„A vorbi despre *descântec* și despre *descântat* impune necesitatea integrării actului incantatoriu în viziunea despre sine, lume și existență a satului românesc arhaic. Descântecul, în oralitatea tradițională, era purtător de «încărcătură magică», dar și loc deschis, tipic, de permisivitate în creația populară. Coordonatele de perenitate, adaptabilitate și impact ale actului incantatoriu și ale textului propriu-zis au făcut din descântec creația cea mai persistentă din patrimoniul tradițional.” (Antol. 1998: V).

„Ca specie de literatură orală versificată, descântecul nu se cântă, ci se recită, în opoziție cu versurile cântate care se numesc cântece sau hore [...]. În limba română, termenul *descântec* conservă deci noțiunea de acțiune fără cântec. La origine și cântec, apoi numai cuvânt, pe măsură ce s-a accentuat caracterul rezidual al unor practici din ce în ce mai străine noilor relații sociale, descântecul este formula orală, adesea versificată, care intră în sfera noțiunilor de *vraja* (slav) sau *farmec* (grecesc) [...]. O încercare de clasificare a practicilor magice, și deci și a descântecelelor, după scopul lor, cuprinde magia practică în vederea obținerii mijloacelor de trai, magia terapeutică (așa-zisa magie defensivă) și magia neagră, în care intră vrăjile făcute cu scopul de a provoca un rău cuiva (legatul, luatul manei vitelor și holdelor, aruncătura, punerea cuțitului etc.).” (Antol. 1998: XIV).

„Ca observație particulară – surprinsă de altfel și de Gheorghe Pavelescu în studiile sale asupra magiei din Munții Apuseni – trebuie spus că descântecul

sălăjean se alătură cu subtilitate rugăciunii creștinești, dând naștere, la nivel poetic și poietic unui sensibil ritual liturgic.” (Burghele 1999: 29).

1.1. Locul și rolul central al practicării descântecelor îl ocupă descântătoarea care

„devine astfel o veritabilă instituție, înconjurată de o aură misterioasă în virtutea căreia comunitatea o investește cu și mai multă prestanță. Ea are puteri nebănuite: poate da leacuri de dragoste, poate duce sau aduce laptele la vaci, poate opri ploaia și poate da verdicte asupra strigoilor [...]. Tocmai de aceea, descântătoarele sunt de obicei izolate, trăind în case de la marginea satului sau chiar în afara lui. Ele sunt de cele mai multe ori femei bătrâne, «iertate», care, fie că au moștenit, fie că au dobândit, prin performări repetate, puterea excepțională[...]. Descântătoarele au grijă să lase în urma lor practicile și credințele, protejând însă în același timp secretul performării magice [...]. În cultura populară s-a înrădăcinat ideea că descântătoarele sunt posesoarele unui har binecuvântat, a unui *dar*, așa cum îl numește etnologia franceză.” (Burghele 1999: 36-37).

1.2. Dintre tipurile de descânțece populare: de leac, de dragoste, de gospodărie, terapeutice pentru oameni și pentru animale, ne oprim asupra decântecelor terapeutice pentru oameni – subcategoria *descânțec de deochi*.

1.3. Deochiul este definit ca ‘putere atribuită unor oameni, de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora își fixează privirea (cu răutate, invidie etc.)’ ori ‘efectul privirii care deoache; boală pricinuită de această privire’. Despre *deochi*, *diochi* (*didiochi*) sau *făcătura*, bătrânii spun că aceste farmece sunt făcute de cei cu ochi albaștri, dar există și persoane cu ochii căprui care pot să deoche.

„De o răspândire foarte largă se bucură apoi credința că pot deochia cei care nu pleacă ochii în biserică, la porunca preotului *Capetele voastre lui Dumnezeu să le plecați*, atunci când iese cu darurile din altar (...). Mai mult, există un *ceas rău* sau *ceasul scalb* despre care se vorbește și acum la țară și care, prin conotațiile malefice pe care le întreține, înlesnește «făcătura».” (Burghele 1999: 37).

1.4. Cercetând meleagurile sălăjene, urmărind cursurile principalelor văi, se poate observa răspândirea fenomenului de *deochi* care circulă în diverse variante.

1.4.1. Astfel, în satul Creaca,

„când stânji cărbunii zâci așe: *Nouă oăcăși / Nouă mnerâi, / Nouă căprii. / ...S-o luat nouă fete lăpădate, / Cu cozâle pă spate, / S-o ntălnit cu Maica Sfântă: / - Unde mereț voi, / Nouă fete lăpădate? / - La Simioane, / Sânjele să i-l bem, / Carne să-i învâninăm, / Boală să-i țâpăm, / Zâle dă morte să-i lăsăm. / - Mereț în muntele Sinaiului, / Că acolo ieste un pește vânăt, / Și luaț un cuțât vânăt, / Și uspățați muroii, / Și strâgoii. / Câți or mânca, / Atâța or crăpa, / Câți or sorbi, / Tăți or muri, / Și să*

rămână Simione curat / Și luminat / Ca arjintu strecurat, / Cum Maica Sfântă o dat, / Și cum Dumnezău o lăsat. Îi dai să beie. Îl unji cu dejetu pă frunte, și apoi pă barbă și apoi în palma stângă, în formă dă cruce, și apoi la furca keptului. Apa o dai să o beie și ce rămâne o arunci la țâțana ușii, o după cotețu porcilor. (Almaș Eva, Creaca)" (Burgehele 1999: 65).

1.4.1.1. Termenii din primul grupaj de descântece supuși analizei sunt:

- *mieri* - „v: ~rău, ~râi, ~râu, mereu, mirâu, miriu; E: mier + -iu; 1. ‘de culoare albastră, variind între albastru – deschis și albastru – închis, până la violet” (MDA);

- *oacheș* (*oacăș*, *oăcăș-i* – var.) – „1. (despre oi, rar despre alte animale) ‘de culoare albă, cu pete (cearcăne) negre împrejurul ochilor; cu pleoapele, cu sprâncenele și ochii negri’; 2. (Transilv., despre cai) ‘cu ochi de culori diferite’; 3. (despre oameni) ‘cu ochii, părul și sprâncenele negre și cu pielea feței de culoare închisă, brunet’, (regional) ‘bărnaci” (DLR); format de la termenul „ochi” + suf. „-eș”.

1.4.2. În localitatea Valea Hranei, circulă varianta:

„Doamne Isuse Christoase, ajută-mă. / Să luară Maica Sfântă, / Pă cale, pă cărare, / Și să duce, / Supărată și-ntristată, / Și să tălne cu ---, / Care-i întristat și supărat. / Și atunce l-o-ntrebat: / - Ce te necăjești? / Ce te amărăști? / - O, bună maică, / Cum nu m-oi amări, / Cum nu m-oi amări, / Că m-o strâcat / Și m-o diuăket, / M-o tulburat, / Mi-o luat fire, / M-o năcăjit / Și m-o vrăjit! / - Du-te înapoi, / La casa ta, / La masa ta, / Și la Maica Sfântă ti-i ruga, / Că io te-oi ajuta, / Și ț-a vini sănătatea, / Și ț-a vini bunăta, / În ceasu aiesta, / Și-n momentu aiesta. Și potolești nouă cărbuni și zâci: Doamne Isuse Christoase, / Așe să să stângă diuăkiu / Cum să stânje focu! Și faci cruce păstă cărbuni cu cuțātu ori cu ceva dă hier și zâci așe dă nouă uări, și-l stropești și-i dai să beie și faci cuce pă uom. Da apa o țâpi lângă ușe o lângă on gard, unde să nu calce uomu. (Rocaș Victorie, Valea Hranei)" (Burgehele 1999: 80).

1.4.3. În Fizeș, descântecul de deochi, se practică prin:

*„Îți iei cuțātu, ș-un fir dă busuioc și țâpi nouă cărbuni dâ *fiteu* și zâci așe: Potcă spurcată / Potcă năcurată, / Potcă spurcată / Potcă năcurată, / Potcă spurcată / Potcă năcurată, / Du-te întoarce-te, / Du-te întoarnă-te, / Du-te în fața cui te-o dat / Și te du. / Acolo te veseleşte, / Acolo te *ogoięste*, / Acolo te așează, / Acolo te mândrește, / Du-te curățâ-te și te du, / În codrii pustiului, / Acolo te locuiește, / Acolo te săvârșește, / Potcă spurcată, / Potcă năcurată, / La cine mi te-o dat, / Și nu mi te-o arătat. (Chiș Veronica, Fizeș)" (Burgehele 1999: 89).*

1.4.3.1. Elementele dialectale prezente în descântecul de deochi din satul Fizeș vizează regionalismele:

- *fedeu* (*fiteu*, *fideu* - var.) - „capac de lut ars (ce se pune pe oale)”; - din ung. *fedő*” (DLR);

- *ogoi* - „a liniști, a potoli, a domoli, a calma, a alina”; - cf. slavon *roŭ* «pace, înțelegere»” (DLR);

- *potcă* - „E: slv *потѣкл*; 1. (Pop) ‘ceartă’; 2. (Pop) ‘scandal’; 3. (Pop) ‘supărare’; 4. (Pop) ‘necaz’ [...]; 8. (În superstiții) ‘deochi’; 9. (În superstiții) ‘boală provocată de deochi, cu manifestări diverse precum dureri de cap, hemoragie nazală, umflături, paralizie’; 10. (Pop) ‘descântec, vrajă, destinate să aducă sau să alunge deochiul” (MDA). Dintre semnificațiile termenului, ultimele trei sunt relevante contextului compoziției populare sălăjene;

- *spurcat* - „1. (învechit și popular) ‘murdar’; 2. cf. *spurca*” (DLR).

1.4.4. În localitatea Bobota, e cunoscut descântecul:

„Să luară 99 dă *muroi*, / Cu 99 dă strâgoi, / Pă cale, / Pă cărare, / Cântând, / Văietând,
/ Nime-n lume nu le-o auzât, / Nime-n lume nu le-o văzut, / Numa Maica Sfântă /
Dân poarta Raiului, / Bine văzutu-le-o, / Bine auzātu-le-o, // - Unde mereț voi, / 99 dă
muroi, / Cu 99 dă strâgoi, / - Noi merem la ---- / Că am auzât / Că-i grasă / Și
frumoasă / Sânjele să-i bem, / Carne moale să-i mâncăm / Zâ de *potcă* să-i punem. /
Maica Sfântă-așe le-o zâs: / Voi acolo nu mereț / Că voi suruci, / Cu surucu meu, / Și-a
lu Dumnezău / ---- să rămâie / Curată, / Luminată, / Frumoasă, / Ca arjintu strecurat,
/ Cum Maica Sfântă l-o lăsat. Se zâce de 9 ori și se sting 9 cărbuni. Cărbunii se
pun în apă ne-ncepută, adică apă din fântână din care n-o băut nime, sau apă
sfințită, și se sting 9 cărbuni și se face cruce peste apa din cană, până termini. Și
să suflă în formă dă sămnu crucii păstă cană, dă trii uări și să face cruce cu
dejetu mic dă la mâna dreaptă pă frunte, pă obraji, barbă, piept, mână și talpa
piciorului. Apa să aruncă la fâțana ușii, sau su streășina cășii, că așe să piară
rău cum piere apa dă la strășina cășii și zâci dă trii uări și zâci: Așe să piară rău,
cum piere apa dă ploaie!. (Dărăban Maria, Bobota)” (Burgehele 1999: 102).

1.4.4.1. Din această creație populară ne orientăm atenția asupra termenului *muroi* (var.);

- *moroi* - „1. (În superstiții) ‘stafie, strigoi despre care se crede că ar proveni dintr-un copil mort nebotezat, ucis sau înmormântat de viu sau dintr-un mort neputrezit căruia nu i s-a făcut slujba religioasă; duh rău care ar suge sângele și laptele vitelor sau care ar speria copiii; (regional) moromeț, mortăciune’; 2. (Regional, în superstiții) ‘om despre care se crede că are puterea de a deochea copiii’; - Cf. slavonul *морл*. Pentru sensul 2, cf. *boroi*” (DLR).

1.4.5. În Zalnoc,

„Deochiu îi dă nouă, / Deochiu îi dă opt, / Deochiu îi dă șapte, / Deochiu îi dă șase, /
Deochiu îi dă cinci, / Deochiu îi dă patru, / Deochiu îi dă trii, / Deochiu îi dă doi, /

Deochiu îi dă unu, / Deochiu îi dă nici unu. / Vine-o capră dă la munte, / Lingând trii pui pă frunte, / Și pă cap, / Și pă spinare, / Și pă cele patru picioare. / Și io îl ling pă --- --/ Dă deochi, / Dintre oâchi. / Să să ducă deochiu pă cute, / Până sus la munte, / Să să ducă pân sat, / Ca un câne turbat, / Să să ducă în codri pustii / Unde vaca nu mujește, / Nici pasere nu ciripește, / Nici capră nu pășâște. / Acolo să să frângă, / Acolo să pieie, / Ca un fir de mac, / În 99 despicat, / Iar ----/ Să rămâie / Curat, / Luminat, / Ca arjintu strecurat. (Pușcaș Floare, Zalnoc)" (Burghele 1999: 106).

1.4.5.1. În acest text, termenul *cut(e)* înseamnă „parte de sat, mahala, cocioac, cătun”; – din rut. *kut* «colț, unghiu» (DLR), orientând atenția asupra izolării, îndepărtării, alungării maleficului.

1.4.6. Descântecul de deochi din Gâlgău e reprodus de informatorul Munteanu Nastasia:

„Stâng 9 cărbuni într-o finjie, ș-apu zâc: Sfântă Mărie, / Sfântă Maică Precistă, / Dacă-i diuăcheat dă bărbat, / Și-i treacă ca vântu pân gard. / Dacă-i diuăcheat dă femeie, / Și-i treacă ca vântu pân fușteie” (Burghele 1999: 139).

1.4.6.1. Ultimul termen în discuție este *fușteie* - formă de plural, *fușteiu, fuștel* (var.);

- *fuscel* - „(o parte a războiului) ‘bețele vârâte între firele natrei, formând rostul, prin care umblă suveica; numite și: vergele, joarde’; – din lat. **fusticellus, -um* (diminutivul lui *fustis*)” (DLR).

1.4.7. În localitatea Gârbou, „potolesc nouă cărbuni într-un pahar și descânt de trei ori și fac cruce de trei ori cu cuțatu și zâc: *Fuji urzâte, / Furfăite, / Că te-ajunje Sfânta cruce. / Blăstăma-te-ar Dumnezeu / Și cu Ilie Pălălie!* După aceie îi dau să beie dânc pahar. (Condor Anica, Gârbou)” (Burghele 1999: 148).

2. Dialectal, privitor la deochi, am încercat să realizăm un scurt inventar al lexicului și care s-a dovedit a fi variat, cuprinzând sferile de existență ale locuitorilor regiunii cercetate.

De asemenea, am trecut în revistă etimologiile termenilor și am explicat semnificațiile cuvintelor, raportându-ne, atât la context, cât și la sensul general al noțiunilor analizate.

3. Astfel, în graiurile sălăjene, pe lângă elementele lingvistice romanice, se poate observa influența limbilor maghiară și slavă. Cu toate că, zona în discuție nu se află în imediata apropiere cu populația de origine slavă, aceste cuvinte împrumutate, alături de cele de origine maghiară, se regăsesc în unelte gospodărești, în toponime, în plante cultivate, floră și faună, în însușiri și în acțiuni omeneste, respectiv în tiparul magic popular, imprimând Sălajului o particularitate specifică.

4. Prin prezentarea descântecelor de deochi și prin urmărirea terminologiei acestui subdomeniu, am constatat că regiunea analizată are

un folclor propriu și că pe cursurile principalelor văi, s-au format diverse graiuri ce oferă zonei un caracter special.

BIBLIOGRAFIE:

Studii

BURGHELE, Camelia (1999). *Descânțece – descânțece populare terapeutice din Sălaj*, Zalău, Volum editat de Centrul de Creație și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Sălaj.

BURGHELE, Camelia (2015). *Șapte zile în Țara Silvaniei. Un exercițiu de antropologie culturală – Ediția a II-a, revizuită și adăugită –*, Zalău, București, Editura Caiete Silvane, Editura Etnologică.

FARCAȘ, Ioan-Mircea (2009). *Lexicul subdialectului maramureșean*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

GHERGARIU, Leontin (1973). *Folclor literar din Sălaj*, Zalău, Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Sălaj.

GOIA, Ioan Augustin (1982). *Zona etnografică Meseș*, București, Editura Sport – Turism.

MOCANU, Augustin (2004). *Folclor din Țara Silvaniei*, Zalău, Editura Caiete Silvane.

MOCANU, Augustin (2013). *Folclor Literar din Vechiul Județ Sălaj*, Slobozia, Editura Star Tipp.

MÓZES, Tereza (1984). *Zona etnografică Crișul Repede*, București, Editura Sport-Turism.

ROSETTI, Alexandru (1975). *Limba descântececelor românești*, București, Editura Minerva.

ȘIȘEȘTEAN, Gheorghe (1999). *Forme tradiționale de viață țărănească. O cercetare etno-sociologică a zonei Sălajului*, Zalău, Editura Caiete Silvane.

TIMOTIN, Emanuela (2011). *Descânțecele manuscrise în contextul limbii și literaturii române vechi*, București, Editura Academiei Române.

TUDOR, Victoria; Augustin TUDOR și Maria-Gabriela ENGHEȘ (2014). *Elemente de etnografie și folclorul obiceiurilor din satul Gostila-Sălaj – studiu monografic –*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint.

****Antol. descântececelor populare românești* (1998), Colecția Miorița, București, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”.

Dicționare

CANDREA, I. Aurel și Gh. ADAMESCU (1926). *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, București, Editura Cartea Românească.

CSILLAG, Imre, Péter SZILI, *Dicționar român-maghiar, maghiar-român* (2002). Constanța, Editura Steaua Nordului.

OPREA, Ioan et alii (2006). *Noul dicționar universal al limbii române*, București, Editura Litera Internațional.

*** *Dicționarul limbii române* (2010), București, Editura Academiei Române.

FROM THE VOCABULARY OF RUNES FROM SĂLAJ

Abstract: *The current study entitled **From the vocabulary of runes from Sălaj** focuses on the lexical elements of the popular runes from Sălaj. The topic in discussion focuses both on the unitary and the diverse character of the analyzed region, as well as on the sociocultural, anthropological and linguistic aspect. The linguistic area includes various words from the terminology of runes from Sălaj, and the richness of the lexical material permits us to analyze the terms and syntagms. Therefore, this paper is going to treat the terminology from an etymological and lexico-semantic perspective.*

Key-words: *popular runes, etymological and lexico-semantic perspective.*

LE SOLEIL ET LA LUNE DANS DES EXPRESSIONS

Pour notre étude, il s'agit d'une analyse sémantique de deux mots – *le soleil* et *la lune* – qui sont présentés dans les dictionnaires explicatifs avec des définitions scientifiques, mais ayant un riche champ sémantique dans le langage commun. Les deux mots sont bien enracinés dans la langue commune, fait prouvé par les nombreuses expressions qui contiennent ces mots. On peut dire que ces termes appartiennent déjà au fond principal lexical de la langue, en s'agissant d'une ré-sémantisation.

Le soleil est un symbole avec une grande puissance pour les hommes. Il a une symbolique différente dans chaque culture. Dans l'antiquité égyptienne, le culte du soleil occupait une place majeure, s'inscrivant dans l'évolution du cycle de la vie, symbolisant la renaissance et la régénération. Dans la mythologie grecque, l'image du soleil est représentée par deux divinités: Apollon (le dieu de la lumière) et Hélios (la personnification du soleil). Dans la mythologie sumérienne et babylonienne, le Dieu du Soleil était considéré aussi le Dieu de la Justice. Chez les Hindous, le soleil est la source d'énergie et de lumière, qui enveloppe la terre, sa force et sa chaleur pouvant créer, nourrir et anéantir tous les êtres. Pour les Romains, le soleil est le correspondant de l'empereur. De nos jours, le soleil est une étoile au centre de notre système solaire. Il symbolise la lumière, la chaleur, la vie, le pouvoir, l'or. Dans la maçonnerie, le soleil représente la divinité manifestée, source de lumière et son feu éternel lui donne, une idée d'immortalité.

Le soleil et la lune représente un couple légendaire de l'alchimie, montrant la dualité indissoluble de la lumière vraie du soleil, active et masculine, d'une part, et de la lumière réfléchi par le miroir lunaire, réceptif et féminin d'autre part.

La Lune symbolise la dépendance, le principe féminin, la périodicité et le renouvellement. Elle est l'astre des rythmes de la vie, la lumière de la nuit. Le phénomène d'apparition, croissance et disparition de la lune symbolise la renaissance, la vie, la croissance, la vieillesse et la mort. Chez les Aztèques, la Lune symbolise l'amour charnel. Cet astre désigne le symbole de la connaissance indirecte, discursive et progressive.

En passant en revue la symbolique du soleil et de la lune, nous arrêterons un peu à leur sémantique.

Nous porterons d'abord une discussion sur les sens du mot *soleil*, tel qu'il apparaît dans des locutions et des expressions figées, mais aussi en onomastique. Nous précisons que toutes les informations présentées dans cette étude ont été extraites des dictionnaires explicatifs, des expressions et des locutions, étymologiques, des dictionnaires des dictons et proverbes, tels qu'ils apparaissaient dans la bibliographie. Ainsi, *le soleil* est expliqué comme «astre dont le rayonnement produit la lumière du jour et réchauffe la terre». Le Petit Robert explique *le soleil* «astre qui donne lumière et chaleur à la Terre, et rythme la vie à sa surface». Du point de vue étymologique, il est d'origine latine, venant du latin populaire *soliculus* et avec la variante *sol*, du latin classique.

En ethnologie, parfois écrit avec une majuscule, *le danse du soleil* est une «cérémonie religieuse en usage dans certaines tribus d'Indiens de l'Amérique du Nord, comprenant notamment une danse que les participants exécutent en fixant le soleil».

En géographie, *soleil de minuit* désigne un «phénomène observable au-delà du cercle polaire lorsque, à l'approche du solstice d'été, le soleil reste visible à toute heure au-dessus de l'horizon».

En botanique, *le soleil* représente «le tournesol, plante à grosses fleurs jaunes qui se tournent vers le soleil, dont on tire de l'huile alimentaire». *Le soleil d'or* est «un rosier hybride de thé créé en 1900 par Joseph Pernet-Ducher qui présente des fleurs jaune orangé aux reflets roses».

En zoologie, *le conure soleil* fait partie d'«une espèce d'oiseaux de la famille de Psittacidé au plumage tricolore, mêlant jaune d'or, vert pomme et orange. Cette-ci mesure environ 30 centimètres et fréquente les forêts et les savanes d'Amérique du Sud» et *le caurale soleil* est une «espèce d'oiseaux de taille moyenne pourvu d'un long bec et d'un plumage bariolé rayé de noir, de blanc et d'orange; il est plus courant dans les régions d'Amérique centrale et dans les lisières des forêts vénézuéliennes ou brésiliennes qu'en Europe».

En histoire, *le Soleil d'Austerlitz* désigne «le Soleil qui se leva à l'aube du 2 décembre 1805, jour de la victoire de Napoléon Ier sur les Austro-Russes à Austerlitz». Il est connu de même *Le Roi Soleil*, le surnom de Louis XIV.

En peinture, *le coucher de soleil* est «peinture ou photographie représentant un paysage ou une scène au moment où le soleil se couche (*un coucher de soleil par Gudin*).

En mythologie ou employé comme terme poétique, écrit parfois avec majuscule, le soleil représente «l'astre diurne représenté sous les traits du dieu Apollon parcourant quotidiennement le ciel sur un char traîné par quatre chevaux».

Dans l'Égypte antique, on rencontre le *Dieu(-)soleil*.

En astronomie, il représente «l'étoile naine située sur le plan médian de la Galaxie, formée d'une masse quasi-sphérique de gaz incandescent libérant de l'énergie dans le milieu interplanétaire, et qui constitue l'astre central du système planétaire dont fait partie la Terre».

En astrophysique et météorologie, *le faux soleil*, synonyme de parhélie, représente «un phénomène optique qui donne l'impression de voir deux répliques du soleil placées autour de celui-ci, par l'intermédiaire d'un halo; c'est rare».

En astrologie, c'est «le symbole de la force vitale, qui a prérogative dans l'hémisphère zodiacal du Lion au Capricorne».

Comme terme pathologique, *coup de soleil électrique* est un «état morbide, parfois provoqué par la lumière de l'arc voltaïque, pendant la soudure électrique des métaux» et *le coup de soleil hivernal* «blessure localisée de l'écorce et du cambium, pouvant provoquer des chancres, causée par le gel aussitôt après un ensoleillement excessif hors saison».

En héraldique, le soleil désigne la figure généralement représentée par un disque entouré de seize rayons.

En numismatique, *écu (au) soleil* désigne «écu frappé d'un soleil».

Comme terme religieux, *le soleil* représente «un ostensor en forme de soleil» ou peut être un objet marqué d'un soleil.

Comme terme de jeux ou en occultisme, *le soleil* est «une carte du jeu de tarot, parfois utilisée à des fins divinatoires, sur laquelle est représenté un soleil».

Comme terme de papeterie, *le soleil* est le «format de papier caractérisé par un filigrane en forme de soleil». En cartographie, *le soleil* ou *petit colombier 58 x 80* désigne «un format soleil».

En couture, *le plissé soleil* représente «à plis divergents, en éventail».

Comme terme de vêtements, *le soleil* désigne «un coiffe auréolée de dentelle portée dans le Pas-de-Calais. Coiffe alsacienne de la région d'Obernai dont la calotte généralement dorée est entourée d'un large volant de dentelle empesée». En parlant d'un accessoire vestimentaire, destiné à protéger du soleil on rencontre *chapeau de soleil* et *lunettes de soleil*.

En cinéma, *le soleil* est «la lumière artificielle très vive, donnée au studio par les sunlights; le projecteur lui-même». *Le soleil d'or* est une

récompense remise par la Caisse centrale d'activités sociale lors du Festival de Cannes».

Le Théâtre du Soleil représente une jeune troupe cosmopolite, fondé en 1964 par Ariane Mnouchkine. Son but était d'établir de nouveaux rapports avec le public et de se distinguer du théâtre bourgeois pour faire un théâtre populaire de qualité.

En pyrotechnie, par référence également à la rotation du soleil sur lui-même, *le soleil* représente «une pièce d'artifice constituée d'une roue garnie de fusées que la mise à feu fait tourner dans un plan vertical; effet lumineux produit».

En alchimie, *le soleil* désigne «l'or». Les alchimistes donnaient le nom de Soleil à l'or.

En gymnastique, (vieilli) *le (grand) soleil* désigne «tour acrobatique d'une personne autour d'un axe horizontal».

Comme terme argotique, on enregistre les sens du *soleil*: «1. un million d'anciens francs. 2. une monnaie de dix francs. 3. une rondelle de citron dans une boisson. 4. parleur dans la prison. 5. (dans le langage des policiers) du succès dans une enquête.

Il y a enregistrées dans les dictionnaires explicatifs quelques locutions avec le mot *soleil*, telles que:

locutions nominales:

- *bain de soleil* (ou héliothérapie) «pratiqué suivant des indications médicales précises, le bain de soleil (ou héliothérapie) constitue la meilleure application de rayons ultra-violet». Par extension, «exposition au soleil (sans visées thérapeutiques)».
- *bain(-)de(-)soleil* (par métonymie) représente «un corsage qui laisse les épaules et le dos nus».
- *brise-soleil* «(architecture) avancée au-dessus d'une fenêtre destinée à empêcher le soleil de rentrer; film placé en haut d'un pare-brise afin de limiter l'éblouissement dû au soleil»
- *coup de soleil* «légère brûlure causée par le soleil; insolation; (fam., vieilli) «léger accès d'ivresse»
- *d'un soleil à l'autre* «(vieilli ou littéraire)d'un jour à l'autre»
- *Dieu-Soleil* «(religion égyptienne) assimilation du soleil à une divinité Ré»
- *Empire du Soleil levant* «le Japon»
- *grand soleil* «ensoleillement total»
- *oiseau-soleil* «quetzal resplendissant»

- *pare-soleil, parasoleil* «écran protégeant des rayons directs du soleil dans un véhicule; instrument de protection solaire placé devant l'objectif d'un appareil photographique»
- *pays du soleil* «ceux où il fait souvent un temps ensoleillé»
- *place au soleil* «une place en vue, une situation où l'on profite de certains avantages»
- *rayon de soleil* «personne, chose qui console, réjouit»
- *robe bain de soleil* «robe d'été qui laisse les bras et les dos nus»
- *séchage au soleil* «séchage naturel»
- *soleil au zénith, à midi* «à l'équateur»
- *soleil couchant* «moment où le soleil disparaît sous l'horizon; l'occident»
- *soleil d'eau* «soleil pâle, blafard, qui passe pour annoncer la pluie»
- *soleil de minuit* «dans les régions polaires»
- *soleil de plomb* «soleil écrasant, accablant»
- *soleil levant* «l'Orient»
- *soleil noir* «symbole des forces destructrices, de la souffrance, de la mort»
- *un déjeuner de soleil* «une chose qui dure peu; une étoffe dont la couleur s'abîme rapidement»

locutions adjectivales ou adverbiales:

- *après soleil* «produit hydratant placé sur la peau après exposition au soleil»
- *au soleil* «(exposé) à la lumière du soleil; (situé) dans un endroit, un pays ensoleillé»
- *entre deux soleils* «(vieilli) entre le lever et le coucher du soleil»
- *jaune soleil* «d'un jaune intense et lumineux»
- *pays du soleil* «pays bénéficiant d'un climat ensoleillé, pays chaud»
- *place au soleil* «(fig.) place en vue, situation»
- *sans soleil* «en parlant d'un lieu, qui n'est pas exposé au soleil; qui ne bénéficie pas d'un climat ensoleillé; en parlant d'un lieu clos, où le soleil n'entre pas; en parlant d'une période, durant laquelle le soleil ne brille pas».
- *sous le soleil* «sur terre, ici-bas»

locutions verbales:

- *avoir du bien / des (de bons) biens au soleil* «avoir des biens immobiliers, avoir des économies confortables»

- *bouffer le soleil* «(fam.) agacer quelqu'un»
- *ça craint le soleil* (argotique) «il est bon à voler»
- *chercher le soleil, s'asseoir au soleil, en plein soleil* «lieu exposé aux rayons du soleil»
- *craindre le soleil* «redouter l'ensoleillement»
- *dessiner, graver un soleil* «représenter conventionnellement le soleil sous la forme d'un cercle, parfois à figure humaine, entouré de rayons divergents.»
- *dorer au soleil* «bronzer»
- *être (placé) / se tenir près du soleil* «vivre dans le voisinage d'un personnage puissant et en tirer bénéfice; en parlant d'un lieu, d'un pays, région de soleil.»
- *être près du soleil* (argotique) «se trouver dans le péril d'être dénoncé, condamné»
- *faire honneur au soleil* «se lever tard, faire la grasse matinée»
- *faire un soleil (un automobile)* «capoter»
- *faire une place au soleil* «réussir»
- *fondre comme neige au soleil* «disparaître rapidement et totalement»
- *partager le soleil entre des personnes* «placer les adversaires d'un combat singulier de telle sorte qu'aucune des deux parties ne soit gênée par le soleil»
- *piquer un soleil* «rugir soudainement (par timidité, pudeur)»
- *pisser contre le soleil* «(vieilli) faire des efforts inutiles, se tourmenter vainement»
- *recevoir un coup de soleil* (argotique) «tomber amoureux»
- *s'exposer au soleil pour brunir* «se bronzer»
- *se lever avec le soleil* «(se lever) de bon matin»
- *se rôtir au soleil* «(fam.) se bronzer au soleil»
- *voiler le soleil* «masquer l'ensoleillement»

Comme expressions, nous avons rencontré:

- *le soleil se couche / se lève bien ou mal* «(vieilli) les conditions dans lesquelles le soleil se couche / se lève annoncent un bon ou un mauvais temps»
- *soleil d'eau* «(vieilli) soleil blafard annonçant la pluie»
- *Il fait (du) soleil.* «Il fait beau, le temps est ensoleillé.»
- *Il fait grand soleil.* «Il fait un temps superbe.»
- *Il fait trop (un peu) de soleil.* «Le temps est trop (un peu) ensoleillé.»

- *soleil* + adj. ou *soleil de* + subst. «ce qui éclaire (intellectuellement ou moralement). À propos d'une personne, le plus souvent précédé de l'article défini, personne qui procure de la joie, du bonheur, qui illumine l'existence de son entourage, personne qui possède des fonctions importantes, qui exerce le pouvoir et en particulier le pouvoir royal.»
- *soleil de* + subst. «personne resplendissante de (quelque chose) *soleil de beauté, soleil d'équité, de justice* (Dieu), *soleil de gloire et de beauté*»

Comme résultat d'une longue expérience, nombreuses expressions ont devenu des proverbes qui, métaphoriquement, nous offrent des conseils, contenant une morale. Les proverbes tirent leur origine de l'observation du monde sensible et de l'expérience humaine. *Le soleil* est une figure assez productive, avec une valeur métaphorique mobile.

Après l'orage vient le soleil.

A quoi sert la lumière du soleil, si les yeux sont fermés.

Celui qui se laisse battre par le soleil, ne devient jamais riche.

C'est le soleil d'août qui donne aux pommes leur goût.

En parlant du soleil, on voit ses rayons.

Fou celui qui veut éclairer le soleil, fou celui qui veut amuser son âne.

Il n'y a pas qu'un jour, demain aussi le soleil brillera.

La maison tournée vers le soleil est chauffée la première.

Là où entre le soleil, n'entre pas le médecin.

La Terre n'a qu'un soleil.

L'ardeur du soleil fait mieux apprécier d'être à l'ombre.

Le soleil brille / luit pour tout le monde.

Le soleil commande toutes choses.

Le soleil ne chauffe que ce qu'il voit.

Le soleil se couche, mais le danger ne se couche jamais.

(Il n'y a) rien de nouveau sous le soleil; rien n'est nouveau sous le soleil.

Nul n'est parfait ici-bas; le soleil lui-même a ses taches.

On adore plutôt le soleil levant que le soleil couchant. «»

On ne peut pas reprocher au soleil de ne pas éclairer pendant la nuit.

Pas de samedi sans soleil, ni de femme sans conseil.

Quand le soleil se lève, il se lève pour tous.

Qui aime la femme est le cousin du soleil. «»

Qui dort jusqu'au soleil levant, il meurt pauvre finalement.

Rentre ton foin tant que le soleil brille.

Si ton visage tourne au soleil, les ombres tombent derrière toi.

Si tous les gens qui vivent ensemble s'aimaient, la terre brillerait comme un soleil.

Soleil couché, malheur pas couché.

Soleil, feu et pensées n'ont point de fin.

Soleil qui rit à Sainte Eulalie, promet cidre à la folie.

Tout comme l'ombre du soleil s'en va, ainsi en est-il de notre vie.

Une journée sans vin est une journée sans soleil.

En onomastique, plus précisément en toponymie, on enregistre des noms de lieux qui ont à l'origine le mot *soleil*, désignant des endroits ensoleillés: *Beausoleil* (nom de canton en Alpes), *(Le) Soleil* (nom topographique et nom de hameau en Ain, Allier, Corrèze, Indre, Loire, Puy-de-Dôme), *Soleilac* (nom de localité en Aveyron, provenant du nom de domaine gallo-romain *Sollilacum*), *Soleilhac* (nom de localité en Haute-Loire), *(Le) Soleillant* (nom de localité en Loire, Puy-de-Dôme), *Le Soler* (en Pyrénées-Orient), avec les variantes *Solet*, *Sollet*, *Soleillan* (versant en Loire), *Sollier* (en Savoie), *Soleil Levant* (Leuze), *Soleilmont* (Chatelineau, Chatelet, Gilly, Charleroi), *Soleillour* (en Bonneval-sur-Arc), *Soleau*, *Soleiroi*.

Après avoir vu le champ sémantique du mot *soleil*, nous passerons ensuite à l'analyse du mot *lune*, tant qu'il apparaît dans les expressions, les locutions et proverbes.

La Lune est expliquée dans les dictionnaires comme «astre lumineux qui éclaire la terre pendant la nuit; satellite de la Terre, recevant la lumière du Soleil». Du point de vue étymologique, on le considère comme étant d'origine latine, *luna*.

En héraldique, on rencontre *la lune héraldique* «disque à visage humain».

En sport, spécialement en gymnastique, *la lune* représente «grand tour à la barre fixe en appui dorsal». En natation, l'expression *coup de pied à la lune* exprime «un plongeon en avant avec retournement».

En astronomie et en météorologie, on rencontre les syntagmes *disque*, *orbite de la Lune*, *déclin*, *décours de la Lune*, *taches de la Lune* etc. Dans ces cas, ce nom peut prendre une majuscule. Par analogie, on peut employer *la lune* comme «satellite d'une planète autre que la Terre», comme par exemple, *les lunes de Saturne*.

Par analogie à la forme de la lune, le mot était aussi employé pour désigner «une plaque de métal ronde que les mulets avaient autrefois au front et sur les côtés de la tête, et qui portait gravées les armes du maître ou tout autre signe de reconnaissance»

En botanique, on retrouve *le crachat de lune* «nom vulgaire du nostoc commun, algue, lequel a fait partie du genre trémelle» et *la lune d'eau* «nénuphar blanc, nymphéa».

En ichtyologie, le *poisson-lune* ou *lune de mer* «poisson argenté dont le corps a une forme de disque aplati. Il peut atteindre 2 mètres de long. Il vit dans les mers chaudes».

En zoologie, la *lune* désigne un papillon d'Amérique.

En géographie, *La Montagne de la Lune* est l'ancien non d'un cap de la Lusitanie.

Comme terme familier, *pleine lune* désigne «un visage large, rond».

Comme terme argotique, rarement et anciennement employée, la *lune* était «une pièce d'un franc», en temps qu'au pluriel, *lunes*, représente «la menstruation». *La lune à douze quartiers* désigne «roue, instrument de torture».

Par analogie de la couleur ou en rapport avec celle-ci, la *lune*, terme vieux, «argent».

En minéralogie, la *Pierre de lune* est «une orthose ayant des reflets nacrés».

Par référence à l'astre de la nuit et à ses caractéristiques, on retrouve dans les dictionnaires les expressions:

- *amant de la lune* «amoureux timide ou malheureux qui fait en vain le pied de grue la nuit, attendant sa belle ou soupirant sous ses fenêtres»
- *confrère de la lune* «cocu; mari trompé par sa femme (ainsi dit à cause des cornes de la lune)».

Par référence à l'aspect changeant de la lune, à l'influence qu'on lui attribue sur les créatures, on rencontre l'expression *Ce cheval est sujet à la lune*. → «Il a la vue grasse, sa vue se charge et s'obscurcit de temps en temps.».

L'expression *La lune n'a rien à craindre des loups* tend à démontrer l'impuissance des envieux contre un mérite supérieur.

Il n'en est pas encore à faire la révérence à la lune, c'est-à-dire, «il n'est pas fou».

Comme terme de jeu, la *lune* se dit «à la paume, d'un trou placé au haut de la muraille qui est du côté du toit où l'on sert» → *mettre dans la lune*.

Sa grande richesse symbolique (symbolisant simultanément les rythmes biologiques, le temps qui passe, le rêve et l'imaginaire) explique que le mot serve de support à de nombreuses locutions nominales et verbales:

locutions nominales:

- *clair de lune* «lumière venant de la brillance de la lune, particulièrement pendant la pleine lune; tableau qui représente une scène éclairée par la lune (dans les beaux-arts)»

- *lune de miel* «période d'un mois ou d'une lunaison, premier temps qui suit les noces, c'est-à-dire un mariage, union officielle entre deux personnes; (ancien sens) voyage de noces «voyage effectué par un couple après son mariage, pour fêter leur nouvelle union». Par analogie, ce syntagme désigne aussi «une bonne entente entre personnes, groupes de personnes; début heureux, moment heureux de quelqu'un dans une situation donnée».
- (*couleur*) *de lune* «qui a la couleur de la lune; qui est blanc»
- *âge de la lune* «nombre de jours écoulés depuis la dernière nouvelle lune observée»
- *croissant de (la) lune* «forme de la Lune avant le premier quartier et après le dernier quartier»
- *face de lune* «visage rond»
- *Lune rousse* «lunaison d'avril-mai à laquelle on attribue les gelées tardives qui roussissent les jeunes pousses; après les Pâques». Par analogie, elle exprime aussi «temps où la bonne entente entre époux se détériore, où il y a des querelles».
- *lunes (de qqn)* «caprices, fantaisies, folies de quelqu'un»
- *nouvelle lune* «phase où la lune présente sa face obscure à la terre»
- *pêcheur de lune* «rêveur, poète»
- *pleine lune* «période durant laquelle la Lune apparaît tel un disque entier quand sa face est éclairée par le soleil»
- *vieilles lunes, lunes d'autrefois* «temps passé; époques révolues; idées surannées»

locutions verbales:

- *aboyer / hurler à la lune* «crier inutilement contre quelqu'un»
- *aller / décrocher la lune* (pour quelqu'un) «obtenir l'impossible»
- *aller rejoindre les vieilles lunes* «disparaître»
- *avoir des lunes, avoir un quart de lune (dans la tête)* «être un peu fou»
- *coucher à l'enseigne de la lune* «coucher en plein air»
- *demander / donner / promettre / réclamer, vouloir la lune* «réclamer quelque chose qui est impossible à réaliser, avoir de trop grandes exigences»
- *être bien luné* «être de bonne humeur»
- *être con comme la lune* «être très stupide»
- *être dans la lune* «être distrait, perdu dans ses pensées, loin dans le temps, hors de la réalité»
- *être mal luné* «ne pas être de bonne humeur»

- *faire lune* (rare) «tomber la nuit»
- *faire un trou à la lune avec qqn* «s'enfuir avec quelqu'un, ne pas payer ses dettes»
- *faire un trou, son petit trou à la lune* «disparaître, s'enfuir, généralement en laissant des dettes»
- *faire voir la lune en pleine jour* (argotique) «montrer ses fesses»
- *faire voir, montrer la lune en plein midi, en plein jour* «(vieilli) abuser de la naïveté de quelqu'un en affirmant des choses invraisemblables»
- *garder la lune des chiens ou des loups* «prendre une peine inutile»
- *il y a des lunes* «il y a (très) longtemps»
- *partir en lune de miel* «un voyage de noce»
- *prendre la lune avec les dents* «tenter l'impossible»
- *prendre qqn dans sa bonne / mauvaise lune* «voir affaire à lui quand il est de bonne / mauvaise humeur»
- *taper dans la lune* «sodomiser»
- *tomber de la lune* «être surpris par le surgissement d'un évènement, éprouver une vive surprise»
- *vivre dans la lune* «rêver, se distraire»
- *voir la lune* «perdre sa virginité»
- *voir la lune à gauche* «avoir des mécomptes»
- *vouloir / prendre la lune avec les dents* «(vouloir) faire quelque chose d'impossible»

La lune est moins productive en onomastique, retrouvant seulement en toponymie quelques noms *Lunaud, Luneau, Lunel, Luneteau, Lunier*. En anthroponymie, il y a peu d'exemples, étant enregistré dans les documents seulement le nom de famille *Lune*.

Tout aussi comme *le soleil*, l'image et la symbolique de *la lune* se trouvent à l'origine de beaucoup de proverbes:

La multitude des étoiles soutient la lune.

Qui recherche la lune, ne voit pas les étoiles.

Il ne faut pas croire qui promet la lune.

La lune bouge doucement, mais elle traverse la ville.

La lune est belle lorsque le chien l'espère.

Quand la lune est pleine, elle commence à décliner.

Ils te montrent la lune et tu regardes le doigt.

Quand le sage désigne la lune, l'idiot regarde le doigt.

La femme, comme la lune, brille d'un éclat emprunté.

Dans l'obscurité de la lune, nos rêves éclairent le chemin.

En voulant sauter jusqu'à la lune, vous pourriez tomber dans la boue.

*La nuit, même la lune ne se reflèterait pas dans le lac sans le soleil.
Temps et vent, et femme et fortune, Changent autant comme la lune.
Quand la lune est pleine, elle commence à décroître; quand les eaux sont hautes,
elles débordent.*

La femme qui s'entend avec son mari, fait tourner la lune entre ses doigts.

On ne peut pas admirer en même temps la lune, la neige et les fleurs.

L'ignorance est la nuit de l'esprit, et cette nuit n'a ni lune ni étoiles.

*La femme est semblable à la lune: certaines nuits, elle est d'argent, certaines autres,
elle est d'or.*

Cherche la vérité dans la méditation et non continuellement dans les livres moisis.

Celui qui veut voir la lune regarde le ciel et non l'étang.

Avant de juger son frère, il faut avoir marché plusieurs lunes dans ses mocassins.

En ce qui concerne le champ sémantique de ce mot on peut dire qu'il est très productif, rencontrant à travers notre étude nombreuses expressions, locutions et proverbes.

BIBLIOGRAPHIE

Barré, Louis, Landois, M. Narcisse (1839), *Complètement du Dictionnaire de l'Académie Française*, Bruxelles (édition en ligne)

Brachet, August (1872), *Dictionnaire Etymologique de la langue française*, Paris (édition en ligne)

Dauzat, Albert (1994), *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*, Paris, Editions Larousse

Dictionnaire de l'Académie française (1835), Paris (édition en ligne)

<http://dictionnaire.reverso.net/francais-definition/soleil>

<http://stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/affart.exe?19;s=3643186275;b=0>

Le Nouveau Petit Robert de la langue française 2008 (2007), Paris, Editions Robert

Matei, Ioan (2011), *Dicționar de argou francez-român*, București, Editura Niculescu

Montreynaud, Florence, Pierron, Agnès, Suzzoni, François (2006), *Dictionnaire de proverbes et dictons*, Paris, Editions Robert

Morlet, Marie-Thérèse (1991), *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris, Editions Perrin

Picoche, Jacqueline (2006), *Dictionnaire étymologique du français*, Paris, Editions Robert

Rey, Alain, Chantreau, Sophie (2006), *Dictionnaire d'expressions et locutions*, Paris, Editions Robert

Trésor de la langue française informatisée, (version électronique du *Trésor de la Langue Française*, dictionnaire de référence du XIXe et XXe siècle)

www.gallica.bnf.fr

www.linternaute.com

www.wikipedia.fr

Rezumat: *Lexicul specializat oferă limbii comune un număr mare de termeni, al căror specific dispare, uneori, încet-încet. Relația dintre lexicul specializat și cel comun este foarte strânsă, ceea ce determină „deplasarea” unităților lexicale dintr-un registru în celălalt. Există mulți termeni ce aparțin registrului specializat care au trecut, parcă insesizabil, în registrul limbii comune. Lexicul specializat cuprinde termeni cu una sau mai multe semnificații, care exprimă noțiuni speciale, din diverse domenii ale realității înconjurătoare. În acest articol, vom supune analizei semantice două cuvinte (soare și lună), care în dicționarele explicative sunt prezentate cu definiții științifice, dar având un bogat câmp semantic în limbajul comun. Cele două cuvinte sunt bine înrădăcinate în limba comună, dovadă fiind numeroasele expresii ce conțin aceste cuvinte. Chiar putem spune că acești termeni aparțin deja fondului principal lexical al limbii, fiind vorba de o resemantizare. Studiul nostru urmărește expresivitatea celor doi termeni, așa cum este prezentată de dicționare. De asemenea, vom prezenta, prin exemple, influența acestora asupra onomasticii.*

Cuvinte cheie: *soare, luna, expresie, toponim, antroponim.*

Daniel KIȚU
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

ROLUL LEXICULUI NEOLOGIC ÎN IMAGINARUL POETIC AL ANEI BLANDIANA

1. Nivelurile de utilizare a lexicului neologic în poezia recentă a Anei Blandiana

Am observat un fapt vizibil, abordând lirica de după 1990 a poetei Ana Blandiana, și anume că lexicul neologic este omniprezent în creațiile acesteia. „Această iminență a substantivului abstract definește poezia Anei Blandiana. [Petraș, 2016: 1-2]

Astfel, în volumele *Refluxul sensurilor* (2004), *Patria mea A4* (2010) sau *Orologiul fără ore* (2016), limbajul neologizant are un rol important în configurarea relației eului liric cu lumea.

Există mai multe paliere semantice la nivelul cărora acționează lexicul poetic neologizant, fie că vorbim despre lexicul specializat din sfera medicală, lexicul citadin sau despre limbajul științific. O constantă a liricii recente a Anei Blandiana este și amalgamul lexical neologic-arhaic, de mare efect expresiv la nivel poetic.

Neologismul devine constituentul absolut necesar a ceea ce Laurențiu Ulici a numit *lirismul de diateză pasivă* la Ana Blandiana: „Nici curat sentimentală, nici pur cerebrală poezia cultivă un lirism de diateză pasivă în care întâlnim de regulă sentimente cu temă reflexivă și reflecții cu temă sentimentală; gândirea din care nu izvorăște un sentiment și sentimentele care nu angajează gândirea sunt refuzate de atenția liric funcțională a poetei.” [Ulici, 1983: 145]

Contrastul între sfera lingvistică de tip neologic și limbajul arhaizant creează șocul de percepție la nivelul orizontului cititorului, fapt evidențiat constant în poezia modernă începând cu Hugo Friedrich. Un asemenea impact la nivelul orizontului perceptiv reprezintă una dintre trăsăturile constante în cele trei volume de versuri menționate. Gabriel Dimisianu remarcă „nostalgia retractilității” în lirica poetei iar legat de această caracteristică a poeziei sale, sublinia *laconismul* stilului:

Ne apare acum încă mai limpede că *laconismul*, atât de severele compactări de materie lirică, eliminări și contrageri sunt la Blandiana reflexe ale unei determinări interioare: acea nedomolită sete de *recluziune*, de *retragere*, de închidere în sine. [Dimisianu, 1987: 167]

2. Efectul stilistic al lexicului specializat

Lexicul specializat este o componentă esențială în formula estetică a poeziei Anei Blandiana.

Există câteva sfere la acest nivel care impregnează lirismul recent al poetei. În felul acesta, autoarea reușește să confere actualitate mesajului său fără să abdice, însă, de la autenticitatea fondului de idei cu care și-a obișnuit cititorii în perioada 1960 – 1980. Domeniile importante de specializare a limbajului poetic sunt: sfera medicală sau cea din domeniul biologicului.

Cuvinte, precum verbul *a clona*, dezvăluie tentația poetei de a conferi corporalitate expresivă unor termeni, de obicei, rigizi, autarhici, de esență monosemantică. La nivel poetic se creează o deschidere a acestor termeni către plurimorfismul specific liricii moderne esențialmente ambiguizante:

Răul, ca sâmbur al lumii,/ Ascuns ca-ntr-un fruct/ În grădinile etanșe/ Ale paradisului,/ Continuă și acum/ Să cloneze ca-n transă/ Păduri nesfârșite de arbori/ Ai Binelui și ai Răului [Ana Blandiana, 2016: 9]

Verbul *a clona* este asociat metaforei proliferării Răului în lume, constantă a spaimei metafizice a poetei, legat de continua degradare morală a lumii.

Substantivul *fotosinteză*, din textul *Schițe*, definește, în schimb, permanenta tentație a poetei de-a transgresa regnurile în iureșul voluptății de-a reda acea pură consistență pierdută a lumii:

Aripi făcute din frunze/ Clipind și foșnind/ Sub legile fotosintezei,/ Devorând lumina, și/ Crescând din ea – [Ibidem: 79]

Asemenea termeni vin, ca discurs de escortă a lirismului profund intimist și reflexiv al Anei Blandiana. În același text din care am citat mai sus, *Nostalgia paradisului*, apare, spre exemplu, adjectivul neologic *etanș*, din sintagma-epitet „grădinile etanșe”, cu referire la imaginea Edenului în care miezul Răului, subiacent destinului uman așteaptă ieșirea la lumină. Sau termenul *tupeu*, asociat unei ample structuri personificatoare a aceleiași dimensiuni, care încheie poezia citată.

Un alt text este sugestiv intitulat *Boala*, în același volum. Textul se raportează la timp, văzut ca fiind flagelul devenirii invadând ființarea, situarea individului în mundan. Timpul este asociat, aici, lexemului neologic *virus*:

Să fie doar o boală molipsitoare?/ Timpul să fie un virus/ Care trece de la bolnav la bolnav/ Și lasă urme adânci în carnea pe care-o atinge? [Ibidem: 27]

Molipsirea de timpul-virus apare ca o contagiune ireparabilă și ireversibilă a devenirii care amenință cu aneantizarea și haosul. De fapt, poeta nu se sfiește să extindă, aici, sfera neologizant-medicală, utilizând în următoarele versuri termeni precum *epidemie* și *morb*, care accentuează impresia de apocaliptică desființare a ființei sub acțiunea timpului. Motivul *fugit irreparabile tempus* este evident în aceste versuri:

Ar fi posibil să te retragi din calea epidemiei/ Și morbul să nu-ți
pătrundă în sânge? [Ibidem]

Este vizibil faptul că sfera medicală a lexicului neologic este corelată cu tema bolii mundane, pe care poeta se simte datoare s-o dezvăluie în versurile sale. Blandiana devine astfel portdrapelul unui strigăt singular în poetica română contemporană în fața disoluției spirituale a lumii. De aici și substanța elegiacă a majorității poemelor Anei Blandiana, fapt observat de criticul Al. Cistelean:

„Substanța elegiacă a poemelor nu provine atât din erodarea purității, din continua presiune a agenților de corupere, cât din drama demiurgului ale cărui table de legi sunt neputincioase în fața dezordinii; dar care rămân, cu disperare și la modul patetic inflexibile.” [Cistelean, 1987: 143]

În aceeași sferă medicală se înscrie și termenul *metastază*, trimitere directă la îmbolnăvirea speranței în textul *Un joc* („Speranța-i un biet paradis/ Pierdut într-o metastază.”). Eul liric se simte pierdut în imensitate absurdă a unei lumi ale cărei legi nu-i sunt familiare. Vorbim, aici, despre o altă ipostază a însingurării ontologice.

Pe același plan al lexicului medical-biologic este utilizat și neologismul *celulă*, care definește existența secretă, la nivelul materiei trupești, urmându-și propria cale, în ciuda voinței eului:

Celule apar și dispar
În mine și nu am habar. [Blandiana, 2016: 87]

Se poate observa aceeași angoasă a ființei aneantizate de o forță străină, despre care poeta nu poate ști nimic.

Într-un articol din revista ieșeană „Convorbiri literare”, Emanuela Ilie chiar subliniază omniprezența acestui câmp lexical al maladivului:

Boala (cu lexemele echivalente: *rana*, *sfâșierea* sau *durerea*) a devenit, în cea mai recentă poezie a Anei Blandiana, „o cetățenie împovăraătoare a ființei” [Ilie, 2016: 1]

În aceeași tonalitate, oboseala apare la fel, ca „o boală mortală” a ființei, în acest continuu efort al eului poetei de-a evada din închisoarea acestei existențe ce face rău spiritului său. În contextul dat, viața, ca stupefiant ontologic în exces, devine puntea necesară către planul subconștientului, către infra-lumea onirică:

O supradoză de viață/ Mă va împinge dincolo/ În septembrie,/ În somnul din care/
Voi mai încerca să visez/ Octombrie, Noiembrie, Decembrie...
[Blandiana, 2016: 89]

Limbajul neologic devine deseori, la Blandiana, pretext sau *instrument de filosofare* sau de propensiune către reflexivitate, având în vedere condiția artistului.

Astfel, în poezia *Dreptul la umbră* (vol. *Orologiul fără ore*) nivelul neologic al discursului liric este constituit din lexemele *lucid, insomnie, atentat*. Acest nivel susține filosofarea pe tema solitudinii, ca stare inerentă lucidității creatoare și-a antinomiei lumină-întuneric. Vorbim, în acest caz, despre textul care afirmă povara ineluctabilă a creatorului menit să fie expus și hărăzit a fi scăldat permanent în acel destin nemilos care-l smulge sieși care-l lasă singur în mijlocul masei anonime și indiferente.

Același motiv al poverii sisifice a artistului revine într-un alt text, *Mesajul*, în care autoarea încearcă să-și lămurească misterul indicibil al harului orfic:

Mesajul indescifrabil/ Din care înțeleg doar/ Că e un mesaj/ Sau un crez.
[*Ibidem*: 75]

Obsesia solitudinii, a fragilității ființei, a indiferenței generate de meschinăria umană, antiteza dintre unicitatea creatoare și multiplicitatea imundă sunt tot atâtea fațete ontologice ale dramei *căderii în lume*, resimțite dureros de poeta care nu se mai regăsește în această mecanică artificială a contingentului. De aici, o întregă imagerie poetică a descompunerii mundane, a degradării regnurilor. Emblematică pentru această stare de fapt este sintagma metaforică *eternitatea de iască*, marcând neologizant capcana existentului generatoare de suferință și nesiguranță, caracteristici simbolizate de metafora *clipele-lacrimi*.

În egală măsură, chinul permanent al creației este șansa celui sau a celei hărăzite să treacă dincolo de pipăibil și de real, este simbolul ascensional al înălțării spirituale, sugerat de substantivul *nimb*:

Sau, dimpotrivă,/ E un vers/ Al meu din copilărie,/ Un nimb,/ Care s-a șters/
Necitit/ Între timp. [*Ibidem*.]

Pe același plan al unei imaginare colonizări poetice a lumii cu reminiscentele unei fantezii vegetale se află și definiția arborilor:

Axe ale lumii ascunse/ Pe care poți să le vezi/ Trecând dintr-un timp în altul/
Fără să se clinească/ Din pământul drapat/ În odăjdii de frunze/ Plutitoare
pe ape. [Ibidem: 61]

Este evidentă nostalgia unei naturi neatinse de geniul distructiv al umanității, a unei lumi ascunse, ale cărei *axe* tainice sunt arborii iar frunzele *drapează*-n fantastice odăjdii pământul ca pentru a-l proteja de macularea artificiei tehnicist uman. Revolta mocnită a poetei, care se simte mai aproape de arbori decât de semeni este, într-un anume sens, firească.

În întregul lumii însăși perspectiva asupra regnurilor se transformă într-o rană. Este evidentă sfera depreciativă a termenului neologic, recognoscibilă la fiecare nivel pe care l-am identificat în legătură cu utilizarea poetică a acestuia. În acest caz, vorbim despre un alt text, *Interior*, în care termeni neologici depreciativi sunt adjectivele *desueta* (propriu-zis) și *declasați* (participial), asociați unei realități degradante, cea a gheparzilor, superbe simboluri ale forței și ferocității, metamorfozați meschin în biete pisici:

Privește și încearcă să vezi/ Cine pe cine ajută/ Și cui să explici/ Desueta
tristețe-a gheparzilor/ Declasați în pisici. [Ibidem: 59]

Neologicul *a declasa* marchează un descensus evident al lumii, resimțit acut de poetă, o lume în care oglinzile îmbătrânesc, îngerii apar diformi, excesiv corporalizați („îngeri obezi/ Cu aripi prea mici”). Diformitatea ușor ridicolă, asociată imaginii angelice evidențiază tema redundantă a desacralizării, a căderii sacrului, la Ana Blandiana, observată și de criticul Eugen Simion:

Căderea sacrului în existențial este un motiv care se repetă. [...] Blandiana reia și în alte forme tema căderii în lume, substituind ideii de păcat ideea de devitalizare a cerului. Îngerii cad pe pământ nu pentru că au greșit, ci pentru că au obosit în eternitatea văzduhului. [Simion, 1989: 159]

Există, în cazul Anei Blandiana, o irepresibilă voluptate de reșezare a lucrurilor și-a ființelor într-o matcă neașteptat-metaforizantă, care amintește, evident, de *Necuvintele* lui Nichita Stănescu. Tocmai această insolită chimie poezică se fundamentează pe rolul important al neologismului:

Capacitatea uimitoare a Anei Blandiana de a redefini, de a regândi obiectele și noțiunile, ca și cum ar umbla în interiorul lor, iese în evidență de pretutindeni. [Cristea, 2016: 2]

Într-o lume în care Logosul, amprenta divinului pare să se fi atrofiat, binele însuși, sacrificiul pentru Celălalt, deschiderea întru dăruire de sine se transformă în vetuste, prăfuite valori uitate:

Binele este întotdeauna/ Greu de înțeles -/ E mai ușor să accepți un eres/ În paradis/ Decât o jertfă benevolă omenească. [*Ibidem*: 5]

3. Amprenta cotidianului în lexicul citadin

Un nivel important al discursului liric, observabil în textele recente ale Anei Blandiana, și în care neologismul are un rol de prim rang, este cel al desacralizării. Vorbim, în acest caz, despre sfera lexicală citadină, topos mai mereu prezent mai ales în ultimele două volume ale poetei. Evident, urbanul nu este un topos privilegiat în poezia Anei Blandiana. Este, dimpotrivă, un topos infernal, un loc al pierzaniei. Desacralizarea vizează, în special, imaginea bisericii și arhetipul angelic. În *Biserică translată*, de pildă, chiar în titlu ne atrage atenția verbul neologic *a transla*, care înseamnă a muta, a deplasa. Poezia apare în ultimul volum al poetei, *Orologiul fără ore*. Textul mizează pe valorificarea înalt estetică a dialecticii sacru – profan, mai curând, pe anularea acesteia într-un sens degradant de alunecare-n amorf a destinului sacralității. Acea imagine zguduitoare a unei catedrale minimizează de orizontul cotidian, diminutivate prin însăși mecanica uzului contingentului este susținută prin lexeme precum: *disproporționat, teroare, flotoare, vertical, pedigri*. Acești termeni definesc imposibilitatea ascensusului într-un univers urban claustrant, aplatizat spiritual. De aici, dubla personificare neologizantă prin epitete precum *animal înspăimântat, dangăte sfâșietoare*.

La alt nivel intervine contrastul între simțul naturist binecunoscut al poetei, începând chiar de sub zodia debutului cu *Persoana întâia plural*, și plaja lexicală a tehnicismului. Exemplificăm, în acest sens, cu textul *Icoană verde*, din același volum:

Iarba îmi crește deasupra biroului/ Printre creioanele/ Pe care încearcă să le convingă/ Să înmugurească,/ Printre tastele ordinatorului/ Mândre să-i fie ogor. [Blandiana, 2016: 37]

Descoperim aici același fior al miresemelor chtoniene și vegetale pe care autoarea le imaginează invadând searbăda lume tehnicistă și rece a omului modern.

Componenta fundamentală a existenței omului contemporan este timpul. Poeta resimte dureros, mai ales în ultimele două volume, *Patria mea A4* și *Orologiul fără ore*, sclavajul cotidian în zodia temporalității. Timpul este coșmarul diurn al eului liric, fapt cutremurător semnalat în textul care încheie ultimul volum publicat al poetei, *Orologiul fără ore*:

Puteai să zărești marele/ Infern al mașinăriei,/ Unealta/ Continuând să învârtă/ Arătătoarele/ Ce pipăiau orbește cadranul/ De la o gaură la alta,/ Fără să știe ce arată. [Ibidem: 115]

Coborârea în infernul consumării de sine, dincolo de catapeteasma temporală a devenirii, dezvăluie interstițiile reci, impersonale, ale măcinării ființei.

Sfera lexicală prin care Ana Blandiana conturează dimensiunea cotidianului presupune termeni precum: *tramvaie, biciclete, claxoane, trotuar, telefon*. Vorbim despre terminologia neologistică specifică poemului *Biserici închise*, text definitoriu pentru viziunea poetei asupra condiției omului citadin, captivul contingentului rebarbativ care-l conține:

În jurul lor orașul/ Rotește tramvaie și biciclete,/ Claxoane, reclame,/ Locuitorii grăbiți/ Vând și cumpără, vând și cumpără,/ Mănâncă în mers... [Ibidem: 25]

Omul contemporan este repetitiv, existența lui este mimetică, mecanicizată, robotizată. Omul contemporan este sclavul consumerismului care copiază, de fapt, autenticitatea existenței, butaforizând-o:

... ușurateca tânără lume contemporană își consumă puterea și energiile mai ales în vagi spații virtuale. [Petraș, 2011: 2]

Omul actual obliterează sacrul, ignorându-l, de fapt. Aceasta este, în viziunea Blandianei, rana profundă a acestui tipar uman.

O altă serie lexicală din aceeași sferă întâlnim în textul *Pe role: role, monitoare, mecanisme*, care definesc aceeași inadecvare adolescentină la pulsul autentic al spiritului. Mersul pe role reprezintă cumva reflexul caricatural al mersului hristic pe ape. Mersul pe role se revendică de la un voyeurism superficial și mecanicist al trăirii omului de astăzi:

Ei trec pe role/ Și peste ei trec rulând anotimpurile/ Vieților lor/ Și anii, și veacurile,/ Fără să înțeleagă despre ce este vorba./ Ei trec pe role/ Printre umbre ale realității/ Despre care cred că există/ Și printre personaje care li se par oameni,/ Mecanisme/ Create de alte mecanisme/ După chipul și asemănarea acestora, [Ibidem: 35]

În poezia Anei Blandiana, îngerul apare ca laitmotiv al desacralizării, al prizonieratului contingentului. Mai mult, în poezia *Bocet*, din vol. *Patria mea A4*, laitmotivul devine imaginea auditivă susținută de un termen popular, verbul *a boci*, asociat unei entități, în esența ei imateriale, spirit pur. La Blandiana, expresia tragică a căderii în devenire este imaginea îngerului prizonier al spațiului mundan. Surprinde alăturarea acestui termen specific ritului funerar de înmormântare unei serii semantice

definind sfera urbană a modernității: *sirenă, ambulanță, cadavru, claxon isteric, ambuteiaj, vacarm, termopane.*

Orașul apare ca un labirint existențial, în care îngerul își jelește propria condiție a închiderii în materie.

Dubla comparație concretizator-neologică exprimă sugestiv singurătatea în suferință, alienarea în mijlocul autismului cotidian:

Un bocet ca o sirenă de ambulanță

Un bocet ca un claxon isteric. [Blandiana, 2010: 143]

O altă ipostază a aplatizării înălțimii sacre este reflectată prin același lexic neologic. Vorbim, în acest caz, despre demitologizare sau, mai precis, despre plasarea panteonului zeităților mitologice în profanul viețuirii citadine.

În poezia *Mistere*, Zeus este imaginat „Trăind în ilegalitate” iar Apollo vizitează oniric odaia poetei:

Apollo vine în somn, dă ușa de perete, / Îi aud pașii pe dalele din bucătărie, /
Îmi răsfoiește hârtiile, atinge tastele, [Ibidem: 133]

La fel ca la Blaga, în *Pașii Profetului*, și aici, la Blandiana, este trăită angoasant, încifrarea vechilor mistere, ca într-un palimpsest agonice prin noile taine ale creștinătății. În felul acesta, este codificată poetic o nouă formă de alienare:

... în poezia Anei Blandiana multe elemente s-au dezintegrat și pozitivitatea lor inițială s-a transformat pe parcurs în negativitate. Motive ale exultanței au devenit motivele melancoliei, jubilația s-a transformat în hipnoză deceptivă, iar rigoarea într-o cătușă a sensibilității [...] Imperialismul subiectivității și-a pierdut coloniile și paradisul eului s-a mutat în alteritate. [Cistelecan, 1987: 151]

4. Rolul expresiv al amalgamului lexical neologic - arhaic

O primă ipostaziere lirică a acestui amalgam lexical neologic - arhaic este contrastul lexical neologic - popular. Un exemplu sugestiv, în acest sens, vine din textul *Oglinda-n oglindă*:

Cum se perindă/ Tot acest haos de lumi paralele/ Revărsate în mine/ Ca-ntr-o
oglină [Blandiana, 2016: 71]

Impactul acestui contrast este deosebit de interesant la nivel poetic și a devenit o constantă a stilului blandian.

În egală măsură, amalgamul lexical reliefează o serie de asocieri deseori neașteptate, de mare efect în ceea ce privește orizontul de receptare a cititorului:

Vă plâng, dragi frunze, ca pe niște moaște/ Ale splendorii-nscrise - alibi -/ Pe hoitul putrezit al unui rege. [*Ibidem*: 113]

Alăturarea lexemelor *moaște* și *alibi* dezvăluie rostul poeticului de-a înflori din acel mucegai al lumii durata inefabilă a frumosului. Bănuim aici un arghezianism care lansează hieraticul mesaj subliminal din geografia sensibilității poetei.

Aceeași amalgamare surprinzătoare descoperim într-o bijuterie de virtuozitate rimată a poetei, *Mândrămărie*:

Pridvor albastru/ Mândrămărie,/ Ca un pilastru/ În veșnicie. [*Ibidem*: 91]

Recunoaștem și în acest exemplu acel har creator capabil să asocieze termeni din sfere lexicale absolut neașteptate, aceste asocieri generând farmecul indicibil al poeziei Anei Blandiana.

BIBLIOGRAFIE

- Antofi, Simona, (2012). *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie si politica in Romania/The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania, Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol.63 / p.22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, accesibil la adresa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812047386>
- Blandiana, Ana (2004), *Refluxul sensurilor*, București, Editura Humanitas.
- Blandiana, Ana (2010), *Patria mea A4*, București, Editura Humanitas.
- Blandiana, Ana (2016), *Orologiul fără ore*, București, Editura Humanitas.
- Cenac, Oana, (2014). *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, p.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4
- Cistelean, Al. (1987), *Poezie și livresc*, București, Editura Cartea Românească.
- Cristea, Dan (2016), *Meditațiile lirice ale unei mari poete*, București, rev. Luceafărul.
- Dimisianu, Gabriel (1987), *Subiecte*, București, Editura Eminescu.
- Ichim, Laurențiu, (2013). *The Romanian Cultural Pattern between Identity - Focused on Ethnic Tradition and the European Dimension Approaches on the Contemporary Multicultural Dialogue, Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol.92, p.409-411, DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.08.693, accesibil la adresa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813028243>
- Ifrim, Nicoleta, (2017). *Memory and identity-focused narratives in Virgil Tănase's 'lived book'*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 19.2 / June 2017, Purdue University Press, p.1-10, accesibil la adresa <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol19/iss2/4/>, <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2942>
- Ilie, Emanuela (2016), *Trăim într-o rană*, Iași, rev. Convorbiri literare.

- Milea, Doinița, (2014). *Intertextual as a pretext for the operation fictional text*, în volumul *Manifestări ale creativității limbajului uman*, p.20-26, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, ISBN 978-606-17-0623-5.
- Petraș, Irina (2011), *Ana Blandiana sau despre libertatea de a trece hotarul*, București, rev. Apostrof.
- Petraș, Irina (2016), *Eroziuni secundare*, București, rev. Viața Românească.
- Simion, Eugen (1989), *Scriitori români de azi*, IV., București, Editura Cartea Românească.
- Ulici, Laurențiu (1983), *Confort Procust*, București, Editura Eminescu.

Le rôle du lexique néologique dans la lyrique d'Ana Blandiana

Resumé: Notre recherche suivra le trajet de l'analyse du rôle du lexique néologique au niveau de l'expressivité poétique dans la création d'Ana Blandiana après les années '90. Nous considérons ainsi les trois volumes de poésies que la poète les publie en 2004, 2010 et 2016, c'est à dire *Refluxul sensurilor*, *Patria mea A4* et *Orologiul fără ore*. On va mettre en évidence les divers contextualisations que le néologisme les retrouve dans les créations de cette dernière étape du trajet lyrique blandinien. On considère, premièrement, le thème de la désacralisation, richement représenté dans un univers du monde qui commence à ne le contenir. En s'agissant de ce chapitre, on va suivre les effets expressifs du lexique urbain sur la plage des sémantismes du champ d'application technique. Le niveau lexicologique urbain arrive à dessiner aussi l'antithèse entre la perception du soi poétique sur l'extériorité et la condition de l'homme de l'horizontale (concept appartenant à Ovidiu Hurdzeu), de l'existence soumise aux difficultés du consumérisme. Dans ce contexte, Ana Blandiana dénonce au niveau de son création, premièrement dans les vers du volume *Patria mea A4*, la déspiritualisation accentuée de l'homme postmoderne. Ana Blandiana emploie souvent même les effets contrastives du mélange de la terminologie néologique et de l'archaïque ou populaire. On s'arrêtra aussi sur l'insertion, au niveau du poétique, du langage scientifique, en suivant même le rôle expressif des lexèmes du niveau médical. Il est évident aussi le fait que l'auteur emploie souvent le niveau néologisant en tant que prétexte de pensée philosophique sur le thème de la solitude du créateur.

Mots clé: néologique, désacralisation, aliénation, logos.

Alina NACU
Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

DISCURSUL DE VULGARIZARE ÎN ARTICOLELE DE POPULARIZARE A ȘTIINȚEI

Analizând Universitatea din perspectiva teoriei comunităților discursive propuse de Swales, identificăm două comunități discursive și anume cea științifică și cea juridico-administrativă. În cadrul fiecărei comunități discursive remarcăm prezența următoarelor rețele generice: *rețeaua juridico-administrativă*, *rețeaua științifică* și o rețea comună celor două comunități, *rețeaua generică publică*. [1]

Rețeaua generică publică cuprinde atât genuri specifice discursului administrativ, cât și genuri din gama discursului științific. Genurile constituente ale acestei rețele apar, datorită necesității actorilor mediului academic de a asigura transparență procesului educațional, dar și de a păstra legătura cu totalitatea membrilor comunității sociale din care fac parte. Necesitatea interacțiunii între membrii comunității după absolvire și instituția ce asigură forme de educație continuă este una ce se manifestă în ambele direcții.

În ceea ce privește latura științifică a rețelei generice publice, este unanim recunoscută acordarea unei alte valori discursului științific, aceea de popularizare, iar aceasta din două motive: unul ar fi acela al necesității de a atrage fonduri, fapt ce determină specialiștii să părăsească turnurile lor de fildeș pentru a se implica direct în acest proces de promovare publică a rezultatelor cercetării, iar cel de-al doilea motiv constă în încurajările ce vin de la nivel european² pentru implicarea în viața societăților din care fac parte, pentru o culturalizare a acestora. Aceste două motive stau la baza creșterii numărului de acțiuni culturale și științifice organizate de către universități și destinate publicului larg.

În linii mari, popularizarea științei reprezintă recontextualizarea cunoștințelor dinspre laboratorul academic sau institutul de cercetare înspre public. Clasa evenimentelor de popularizare ce au la bază discursul științific de vulgarizare [3] s-a diversificat în ultima vreme și datorită progresului tehnologic, ce a dus la diseminarea rezultatelor cercetării în contextul unei mass-media mereu în extindere.

În cadrul universității, acțiuni de popularizare a cercetării și a științei au loc frecvent prin intermediul manifestărilor de tipul „Ziua porților deschise”, „Universitatea copiilor” sau „Hands on science” [4] iar în special, în cazul universităților cu profil vocațional, popularizarea științifică se materializează și prin concerte și expoziții de artă. Însă, discursul științific vulgarizator nu se rezumă la acest tip de activități, ci îndeplinește o funcție importantă în prezentarea descoperirilor științifice unui public neavizat, prin intermediul variilor medii de propagare a informației. Membrii instituției academice înlesnesc propagarea noutăților din domeniul științei fie prin intermediul unor emisiuni televizate, fie în cotidiene, reviste semi-specializate, sau chiar prin intermediul blogurilor personale. Așadar, scopul *discursului științific de vulgarizare* este acela de a transmite informații din domeniul cercetării științifice către un public neavizat, în cel mai clar mod posibil. Acest tip de discurs se adresează aceluia care, în final, beneficiază de pe urma cercetării. Diseminarea descoperirilor științifice de către membrii universității prin intermediul *discursului științific de vulgarizare* joacă un rol crucial la nivelul cunoștințelor publicului nespecialist, care încorporează cunoștințe ce îi ajută „să participe activ în deciziile politice legate de problemele științifice”. Cercetătorii sunt direcționați în cercetare de către nevoile resimțite la nivel social și de către modul în care publicul susține aceste eforturi de cercetare, despre care află din mass-media. Această dependență de social este susținută de către rolul important pe care îl joacă mass-media în informarea societății despre noile descoperiri.

În opinia Danielei Rovența Frumușani, discursul științific de vulgarizare trebuie să reprezinte „o desfășurare narativă condusă de un model „detectiv” al semnificației globale, i.e al „cuceririi” informației (adevărului) destinat unui public receptiv (și nu captiv) preocupat de subiecte de angoasă colectivă precum poluarea, pericolul nuclear, toxicomania, sida, marile migrații colective etc., lector fidel al revistelor *La Recherche*, *Science et Vie* și, mai nou, telespectator fidel al lui *Discovery Channel*.” [5]

Discursul de vulgarizare a fost numit și discurs de intermediere [6], orice formă de mass-media ocupând poziția dintre lumea științifică și mediul cotidian.

Calsamiglia și Van Dijk [7] trasează liniile generale ale teoriei popularizării, considerând că:

1. popularizarea reprezintă un demers social ce presupune angajarea unui număr impresionant de procese semiotico-discursive în genuri ale unor evenimente comunicative prin care este vizată transmiterea unei variante

nespecializate a cunoștințelor științifice, opiniilor și ideologiilor savante în rândul publicului larg.

2. popularizarea, în general, în presă, în special, nu este caracterizată de structuri textuale specifice ci mai degrabă de caracteristici ale contextului de comunicare, participanții și rolurile acestora (sursa științifică, jurnaliști specializați, public neavizat), obiectivele și cunoștințele acestora și relevanța pe care rezultatele cercetării o au în viața cotidiană a oamenilor.

3. popularizarea implică nu doar o reformularea ci o recontextualizare a cunoștințelor științifice și a discursului euristic care sunt produse în contexte la care publicul are acces limitat.

4. mass media reprezintă un factor activ în procesul de producere de cunoștințe și de opinii despre știință și cercetători prin includerea unor informații ce nu țin exclusiv de domeniul științific.

5. rolul noilor cunoștințe poate fi contextualizat în relație cu latura de „divertisment” a mass-media, așadar tratarea unui subiect științific în toate mediile de comunicare putând lua forma unui „spectacol”.

Popularizarea presupune o vastă clasă de variate evenimente comunicative sau genuri ce presupun atât transformarea cunoștințelor specializate în cunoștințe comune (laice), cât și o recontextualizare a discursului științific. Această adaptare, dinspre publicul expert spre cel nespecializat presupune, pentru o prezentare inteligibilă a rezultatelor cercetărilor, adoptarea unor strategii prin care poate fi făcută relaționarea între concepte vechi și unele noi, cum ar fi: explicația, definițiile, exemplele, metaforele, ș.a. Același aspect îl remarcă și Daniela Roventza Frumușani: „Transferul de informație (de la sfera de „apartenență” la cea a preocupărilor comune) va impune o multitudine de proceduri de traducere, restructurare, reformulare intralingvistică și intersemiotică.”

Aceste perspective se încadrează în ceea ce Myers numește opinia dominantă asupra popularizării, anume aceea a existenței a două tipuri de discurs, unul științific, specific instituției academice și cel din afara ei și că procesul de simplificare are loc într-o singură direcție, dinspre instituție înspre publicul ignorant. Unele studii [8] însă, consideră că în cadrul popularizării se identifică diferite trepte, în funcție de gradul de cunoștințe al publicului într-un anumit domeniu de interes. Astfel că, în funcție de nivelul de cunoștințe al nespecialistului, acesta apelează la surse diferite de diseminare, surse care sunt, de asemenea, organizate pentru clase diferite de public. Prin intermediul știrilor televizate sau din cotidiene de circulație popularizarea se adresează nivelului minim de cunoștințe anterioare, în timp ce unele posturi de televiziune (Discovery Chanel sau National Geographic) sau revistele de popularizare științifică abordează majoritatea

domeniilor științifice și tehnologice pentru nivel anterior mediu de cunoștințe. Sophie Moirand înlătură această distincție și consideră că nivelul anterior de cunoștințe are la bază și producțiile anterioare ale mass-media, astfel că discursul științific de vulgarizare se adresează inevitabil unei memorii interdiscursive (interdiscursive memory bank).

Discursul de vulgarizare în articolul de popularizare

Articolul de popularizare reprezintă un gen al popularizării științifice al cărui mod predominant de diseminare este acela al presei scrise și care a suscitat interesul specialiștilor, în special, în ultimii douăzeci de ani. Acest interes se datorează și creșterii exponențiale a numărului descoperirilor, o reacție firească la progresul accelerat al tehnologiei și științei.

Deși opinia dominantă este aceea conform căreia, acest gen este supus unui aranjament triunghiular ce presupune prezența unui intermediar între cercetător și public, reprezentat de către un jurnalist specializat, considerăm că la nivelul universității, chiar cercetătorii pot fi aceia ce transmit informații despre rezultatele cercetării. Așadar, un articol de popularizare științifică poate fi produs fie de către cercetătorul/membrul mediului academic ce conduce cercetarea sau de către un jurnalist specializat, în urma unor interviuri cu cercetătorii din domeniu, caz în care mediatorul îndeplinește rolul de manager al reformulării realizării lingvistice a rezultatelor cercetării și organizării interdiscursurilor.

Producerea articolelor ce popularizează descoperirile științifice prin discursul științific de vulgarizare intră într-un sistem circular, de unde reiese dependența mediatorului de interesul suscitat de o temă științifică. Acest interes al publicului pentru o anumită direcție de cercetare și implicit pentru temele tratate este dat de relevanța pe care o are pentru viața cotidiană [9] a receptorilor. Astfel, sunt domeniile ale cercetării științifice predispuse procesului de popularizare (descoperirile în domeniul științelor sănătății și al vieții, tehnologiei informației), în timp ce altele nu prezintă același interes pentru public (lingvistică) și implicit nu același interes al mass-media. În spațiul românesc, sunt tratate în special subiecte legate de descoperirile și realizările științifice din domeniul medical, iar pentru a ilustra trăsăturile caracteristice ale acestui gen de discurs ne-am oprit asupra unui articol (*Revoluție în medicină: Primul transplant al unui organ dezvoltat din celule stem prelevate de la pacient*) [10] dintr-un cotidian de circulație națională: *Jurnalul Național*. Acest jurnal prezintă o secțiune specializată în care sunt publicate știri din lumea științei, însă predominante sunt știrile aparținând celorlalte domenii politică, economie, divertisment, iar publicul său este mai puțin specializat decât acela al unei reviste de popularizare a rezultatelor cercetărilor.

Între articolul de popularizare a științei destinat nespecialiștilor și articolul științific destinat experților există diferențe ce țin de modalitățile de realizare a coeziunii.

„Discursul de popularizare utilizează mijloace ale coeziunii diferite, construiesc moduri diferite de relatări științifice și prezintă o altă perspectivă asupra activităților științifice.”[11]

Receptorii articolului științific în forma sa originală, aceea destinată experților avizați, trebuie să aibă cunoștințe legate de relațiile lexicale pentru a putea înțelege realizarea implicită a coeziunii, în timp ce publicul neavizat trebuie să vadă modurile în care se stabilește coeziunea pentru a putea deduce legăturile lexicale.

În discursul de vulgarizare, coeziunea este realizată prin intermediul referințelor anaforice și cataforice ale principalei descoperiri și actorii implicați, în cazul nostru pacienta, cercetătorii și medicii. Jurnalistul utilizează drept mijloace de asigurare a coeziunii: o gamă largă de referințe anaforice, („...în procedură a fost utilizată o parte a unei *trahei prelevate* de la un pacient în vârstă de 51 de ani, decedat în urma unei hemoragii craniene. *Traheea prelevată* de la donator a fost curățată sistematic...”; „...*Claudia Castillo*, este primul pacient din lume care a primit transplantul unui organ dezvoltat din propriile celule stem. *În urma* unui TBC *doamna Castillo* era în imposibilitate...”), conectori (deoarece, în urma). Termenii utilizați sunt hiponimi, cum este: *organul*, care indică generalitatea metodei chirurgicale, ca ulterior să fie restrânsă spre aplicarea practică a acesteia asupra termenului hiperonim: *traheea*. Această modalitate de asigurare a coeziunii reprezintă o constantă în prezentarea conceptelor noi, descrierea descoperirii și a procedurii de aplicare este realizată în cuvinte simple, chiar dacă aduc nuanța de vag, fiind redat doar esențialul, fără multe detalii din domeniul chirurgical, ce ar putea duce la dificultăți în decodare.

La nivel frastic, se remarcă utilizarea explicită a conjuncțiilor, în timp ce în articolele științifice adresate experților aceste relații de coordonare sau subordonare nu sunt marcate explicit.

O altă trăsătură importantă a articolului de popularizare este aceea a prezenței intertextualității fie cea implicită fie cea explicită [12], datorită necesității emițătorului de a face referire la textele științifice ce relevă rezultatele cercetării, la opinii conexe sau documente oficiale ce au legătura cu cercetarea în cauză. Din această perspectivă a intextualității, se poate observa rolul de manager al jurnalistului/cercetătorului care alege vocile introduse [13] în text și modul lor de redare, fie prin citare, fie prin parafrază. Aceste intertexte sunt selectate și în funcție de publicul țintă al

articolului, astfel că există o relație de direct proporționalitate între gradul de specializare al intertextului și gradul de popularizare. Discursul de vulgarizare manifestă predilecție pentru intertextualitatea explicită în articolul de popularizare, din dorința jurnalistului/cercetătorului de a

„da impresia de autenticitate, arătând că se redau exact cuvintele respective; să păstreze distanța față de discursul în cauză: fie că enunțiatorul care citează nu aderă la cuvintele citate și nu vrea să le amestece cu cele pe care și le asumă, fie că marchează prin acest procedeu adeziunea sa respectuoasă, diferența dintre cuvintele prestigioase și intangibile și propriile sale cuvinte (citatul de autoritate); să se arate obiectiv, serios.”[14].

Un astfel de exemplu îl regăsim în articolul analizat, gradul de popularizare al aserțiunilor unuia dintre cercetători fiind maxim vizându-se așadar vulgarizarea maximă a discursului. În această alegere se poate observa rolul de manager al intertextualității al jurnalistului, el optând pentru introducerea unor aserțiuni cu rol de previziune și nu a unor detalii tehnice descrise de cercetător cu privire la multiplicarea celulelor stem. Desigur, această indicarea a oportunităților de dezvoltare a cercetării viitoare pentru folosul și progresul societății are și rol de promovare a importanței continuării cercetărilor în această direcție.

„...Ceea ce se vede astăzi e doar începutul, a declarat Martin Birchall, unul dintre cercetătorii implicați în proiect. „Estimez că în maximum douăzeci de ani intervenția chirurgicală efectuată astăzi va fi un lucru comun. Ea va schimba modul nostru de a gândi în ceea ce privește chirurgia, sănătatea și bolile. Credem că acest succes a demonstrat că suntem la granița unei noi ere în știința chirurgicală.”

Din acest punct de vedere, forma electronică a articolului de popularizare are avantajul de a oferi posibilitatea introducerii de secvențe filmate relevante, interviuri cu specialiști, devenind astfel o formă hibridă între articolul de ziar și reportajul transmis prin intermediul televizorului. („...Claudia Castillo discutand cu chirurgul Paolo Macchiarini înaintea operației de transplant - preluare de pe pagina www.dailymail.co.uk”).

La nivelul progresiei tematicе, se observă o predilecție pentru tipul de progresie liniară, ce asigură permanenta reînnoire a referentului prin transformarea remei anterioare în temă pentru următorul enunț, astfel putând fi explicate și expuse fenomene și practici științifice. Segmentarea grafică reprezintă în cazul articolelor de popularizare un punct important întrucât sunt necesare indicările grafice la nivelul titlurilor intermediare care să ghideze cititorul, asemenea unui cuprins.

Din punctul de vedere al utilizării tipurilor de denominare a conceptelor noi, Casamiglia și Van Dijk identifică o serie de procedee semantice, dintre care primul este *descrierea* pe care o regăsim și în incipitul articolului nostru și este indicată de prezența anforei rezumptive *procedura*, și deicticul discursiv *această descoperire*, ambele făcând trimitere către secțiuni anterioare ale textului, reprezentate de *descrierea reușitei cercetătorilor* și rolul *medicamentației deimunizante*. *Metafora* reprezintă, de asemenea, un mijoc de introducere a unor noi concepte în conștiința cititorului, asociind unor concepte mai vechi altele noi. Ancorând un concept nou în cunoștințe vechi, acesta va putea fi înțeles și reținut. Acestea două li se alătură *definițiile* [15], care sunt utilizate pentru a explica cuvinte necunoscute și „identificările”, prin care sunt explicate lucruri necunoscute sau conceptele noi, diferențele dintre cele două fiind cu greu sesizate.

Definirile apar în articolul de popularizare pentru a oferi clarificări asupra unui termen nou introdus, ca în exemplul de mai jos:

„...doamna Castillo era în imposibilitate de a respira având una din brohni (tubul respirator care conectează traheea cu plămâni) aproape blocată...”

Alegerea acestui termen pentru a fi explicat și nu a altuia, cum ar fi acela de trahee, se bazează pe presupuziția jurnalistului că publicul nu este familiar cu un detaliu legat de alcătuirea sistemului respirator uman.

Întreaga gamă de mijloace ce înlesnesc vulgarizarea discursului științific este completată de *reformulări și parafrazări*, care sunt marcate de prezența apozitiilor, a parantezelor, citatelor și expresiilor metalingvistice de tipul (*sunt numite, se cheamă*). Aceste explicații relaționează cunoștințele vechi cu cele noi, urmând introducerii noului concept este o reformulare clarificatoare, pentru a elimina posibilele ambiguități.

„...necesitatea medicației deimunizante...procedură care face pacientul foarte vulnerabil în fața atacurilor unor alte tipuri de infecție ce îi pot ataca organismul...”

Exemplificarea reprezintă un al mijloc de recontextualizare a articolului științific într-unul de popularizare, exemplele concrete ce au la bază o descoperire științifică vor fi mai ușor reținute, constituind modele mentale legate de aspectul practic al rezultatelor cercetării. Este cu mult mai probabil ca cititorii să rețină povestea mamei cu doi copii care de la a fi ținută în pat ajunge să poată avea grijă de copii să meargă și să urce scări, decât o descriere detaliată a procedurii chirurgicale.

Concluzii

Prin intermediul *Discursului științific de vulgarizare* se transmit în cel mai clar mod posibil informații din domeniul cercetării științifice către un public neavizat. Având în vedere faptul că nivelul de cunoștințe anterioare specifice unui anumit domeniu variază de la un cititor la altul, putem considera că există grade diferite de vulgarizare a discursului de popularizare. Gradul maxim de vulgarizare se regăsește în special în discursul din publicațiile destinate nespecialiștilor. Această adaptare, dinspre mediul academic și de cercetare înspre publicul nespecializat necesită o prezentare inteligibilă a rezultatelor cercetărilor și adoptarea unor strategii specifice de realizare a coeziunii.

NOTE:

- [1]. Pentru o discuție detaliată referitoare la distribuția MCD-Universitate în comunități discursive constituente și rețele generice specifice, a se vedea articolul Alina NACU, *Comunitățile discursive și rețelele generice ale multiversității* în volumul *Meridian Critic*, Tomul XXVI, Nr. 1, 2016.
- [2]. A major objective of the CRE (Association of European Universities) is to encourage European Universities to become more involved in the problems of the societies within which they live and work.", *University Governance*, p 107.
- [3]. Greg Myers în articolul *Discourse studies of scientific popularization: questioning the boundaries* consideră că ideea de simplificare a discursului științific pentru un public ignorant și etichetarea acestuia ca fiind de *vulgarizare*, nu face decât să dea un sens peiorativ întregului proces de popularizare.
- [4]. Acțiunile *Hands on Science și Universitatea copiilor* sunt organizate de către Universitatea din București, cu titlul de recurent, în cadrul cărora are loc atât vizita ghidată a laboratoarelor cât și participarea la ateliere de studiu pentru elevi și liceeni prin care este vizată apropierea acestora de toate domeniile științei și cercetării.
- [5]. http://www.danielarovenafumusani.ro/le_discours_scientifique_ro.html
- [6]. Sophie Moirand, *Communication and cognitive dimensions of discourse on science in the French mass media*, *Discourse Studies*, Sage Publications, Vol. 5(2), p 175-206.
- [7]. vezi Helena Casamiglia, Teun Van Dijk, *Popularization Discourse and knowledge about the genome*, *Discourse and Society*, Sage Publications, vol 15(4), 2004, p 369-389.
- [8]. Greg Myers *art. cit.*, Sophie Moirand, *art. cit.*
- [9]. Sophie Moirand consideră că direcția curentă de manifestare a discursului științific în mass media este unul inovator întrucât s-a trecut de la simpla popularizare (explicarea proceselor științifice) la explicare implicațiilor

sociale ale cercetării și rezultatelor acesteia într-un anumit domeniu vezi Sophie Moirand, *art.cit.*

- [10]. <http://jurnalul.ro/fun/revolutie-in-medicina-primul-transplant-al-unui-organ-dezvoltat-din-celule-stem-prelevate-de-la-pacient-401304.html>
- [11]. Popular texts use different cohesive devices, construct a different narrative of science, and present a different view of scientific activities, Greg Myers, *Lexical Cohesion and Specialized Knowledge in Science and Popular Science Texts*, Discourse processes 14, 1991, p 1-26.
- [12]. Vezi Anelise Scotti Scherer, *Explicit intertextuality in science popularization news*, Ao pe da letra, vol 12.2 2010.
- [13]. Din varietatea de voci posibile, Anelise Scotti Scherer identifică patru tipuri de actori între vocile cărora poate opta jurnalistul: cercetătorul ale cărui rezultate sunt popularizate, cercetători din domeniu a căror opinie contează, a reprezentanților autorității guvernamentale și membrii publicului.
- [14]. Dominique Maingueneau, *Analiza textelor de comunicare*, Editura Institutul European, 2007, p 171.
- [15]. „other fundamental forms of explanation are defintions and descriptions, where definitions are used to explain unknown words, and descriptions to explain unknown things. In actual practice these different kinds of explanation are often confounded. Indeed, also theoretically word meaning and word knowledge are hard to distinguish”, Calsamiglia, Van Dijk, *art.cit.*

The Vulgarization Discourse in The Articles of Science Popularization

Abstract: *In this article we aim to identify the characteristics of the discourse of scientific popularization within the university, after establishing the main discursive communities and genre networks from within the multiversity, based on the discursive communities theory proposed by Swales. Following an analysis of the features of the public genre network, especially from the scientific perspective, we analyse the vulgarization discourse in the articles of science popularization from the point of view of the linguistic means used.*

Keywords: *vulgarization discourse, university, scientific articles, discursive communities, public genre network.*

THE LANGUAGE OF GRAPHS IN BUSINESS ENGLISH. A TERMINOLOGICAL PERSPECTIVE

Introduction

It is widely accepted that English has become the universal communication medium, being the official language of trading relationships, aviation, computing, politics and diplomacy. It has also become the language of science and technology as scientists all over the world publish their papers, articles, books, PhD theses in English to facilitate the worldwide exchange of information. International academic conferences bring together people from different cultures, with various linguistic and socio-cultural backgrounds and thus English is the adopted common language of communication.

ESP students are nowadays increasingly interested in gaining fluency in their conversation as they need to interact with other students or specialists from different countries. The information provided by the Internet is also in English and most universities all over the world choose English for their websites. Students need ESP to grasp certain meanings of the technical vocabulary, to learn how to use the technical and academic vocabulary properly in their scientific papers and to communicate effectively with students and specialists around the world.

English for Specific Purposes

Numerous studies have been devoted to the origin of ESP, whose emergence did not occur overnight. It was traced back to 1960s and its impact was regarded as a revolution in linguistics, explained as a “phenomenon that grew out of a number of converging trends”. (Hutchinson, Waters, 1987:6) ESP has been constantly developing over the years, turning into a major force in English language teaching and research.

Back in 1987, Hutchinson & Waters (1987:17) suggested a graphical representation of English Language Teaching (ELT), where ESP is one of its main branches, which focuses on designing courses by taking into account the communicative needs of professional groups of learners and on tailoring those courses in order to meet learners’ needs. English for Business and Economics is a distinctive branch of ESP, which has been a rapidly expanding domain.

English for Business and Economics

In the current context of continuing globalisation of markets as well as internationalisation of economy and trade, professionals from institutions and organisations, which can range from large multinational companies to SMEs, are required to master Business English in order to succeed in the international workplace (negotiations, international meetings, conferences, congresses, e-mail, advertising etc.).

In order to be able to master Business English, learners should have access to materials tailored specifically to meet their needs and designed to facilitate learners' linguistic efficiency in this particular domain. Any ESP course design is a complex, dynamic and interactive process. The learning-centred approach promoted by Hutchinson and Waters (1987:75), who emphasized that the effectiveness of the learning process can be enriched by the use of other skills, aiming at maximizing the potential of the learning situation.

English for Business and Economics learners can acquire the vocabulary and grammar they need, not by repeating things in order to remember or learn them as learners may get bored easily, but by using variety and involving all skills. The use of English as a means of communication within the business world has led to an increasing interest in learning Business English grammar and vocabulary (including business idioms, expressions, buzzwords, slang, acronyms, abbreviations, euphemisms, etc.) in order to drive learners' career forward.

The Language of Graphs

In specialist literature, the language of graphs is encompassed in the business and economic discourse, which broadly speaking focuses on the way people communicate in business organizations (meetings, negotiations, correspondence, etc.) and stakeholders analyze business situations (reports, presentations etc.)

The language of graphs does not make use of a considerable proportion of highly specialized terms compared with other terminologies such as shipbuilding or engineering but nonetheless is a very dynamic terminology, which has been rapidly developing over the past years.

Even though a greater emphasis has always been placed on theory, all branches of economics rely on interpreting graphs. Thus while accounting deals mainly with drawing up reports, management relies mainly on case studies, insurance is based on actuarial calculations, marketing is constantly in a never-ending pursuit of finding the best strategy to attract more customers, statistics and finance trust only their

intricate analyses, etc., they all use graphs because these can save time by providing the available data in easy-to-read formats.

There are several types of graphs that are widely-available: line graphs, bar charts, pie charts, area graphs, percentage charts, population charts, dot graphs, bubble graphs, graph matrix, etc. Single line graphs and multiple line graphs are the most common graphs in business and economic discourse as they are used to show trends and changes over time. Bar graphs are used to compare facts or to show segments of information. The bars can be displayed vertically (also called column graphs in Excel), horizontally or in some other combinations (doubled, grouped, stacked, etc.). Pie charts are specialized graphs used in statistics to show relative sizes, proportional data or percentages. The complexity of graphs also varies considerably.

It has been often said that *A picture is worth a thousand words*. This is also true in business and economics. Visual appeal is essential and causes a faster and more powerful reaction, especially when a well-crafted graph is explained well. An efficient graph interpretation informs and/or persuades, helping the audience grasp the situation at a first glance. Due to graphs, large data analysis can be performed, conveying maximum information. In order to make the message clearer and to increase the impact of the graph at the same time, people make use of words that are carefully selected in order to capture and hold the audience's attention. Thus a high proportion of the vocabulary used to interpret graphs is borrowed from other specialized terminologies.

The language of graphs makes use of numerous adjectives (*steep, occasional, enormous, dramatic, sharp, slight, substantial, steady, considerable, gradual, moderate, slow, sudden, swift, marked, noticeable, etc.*) and adverbs that are used more frequently than in other related fields (*enormously, dramatically, sharply, slightly, substantially, steadily, considerably, gradually, moderately, slowly, steeply, etc.*) and of an impressive number of verbs (used with their basic or connotative meaning) from the common language and their corresponding nouns to show trends over time, for example: *to rise, to increase, to go up, to grow, to boom, to fall, to decrease, to drop, to fall off, to decline, to go down, to reach a low point/the lowest point, to hold up, to remain stable, to remain constant, remain steady, to fluctuate, etc.* It also includes general scientific terms which are common in all areas of ESP such as: *figure, diagram, accuracy, result regularity, evolution, proportion, quarter, average, percentage, etc.*; the semi-technical or sub-technical terms (not subject-specific terms that are also used in other specialized languages and which have a whole range of meanings and are frequently used

idiomatically (Pearson, 1998:18) such as: *budget, interest, fluctuations, profit, sales, share*, etc. and common words, which are used in day-to-day conversation but which have acquired a specialized meaning. Certain terms were introduced in the language of graphs with the purpose of capturing the interest of the audience, the transfer of meaning aiming at insuring the maximum impact. With time, these terms have become conventional due to extensive use.

This particular terminological analysis aims to investigate the phenomenon of the semantic change in the language of graphs. Without being exhaustive, we mention that if we focus on the result of the semantic change, two main approaches, which are intrinsically interconnected, can be employed in interpreting the semantic shift between lexical units, i.e. synchronic approach and the diachronic approach. These changes may occur in the connotative meaning of a word (pejoration and amelioration) or in its denotative meaning (extension of meaning or generalization and narrowing of meaning). If we focus on the nature of the semantic change or on the transfer of meaning, than we emphasize the important role of the metaphor based on analogy or on image similarity (Cenac, 2010:138). For instance *to go into a roller coaster* is an idiomatic expression which, in the language of graphs has the meaning of *to fluctuate wildly* due to its figurative meaning.

The language of graphs makes use of numerous words that have two or more different meanings, which vary from one specialized context to another. Words of such type “may have both a ‘literal’ meaning and one or more ‘transferred’ meanings, although we cannot determine with precision how many different meanings a given word may have altogether”. (Jackson, 2000:70) Thus new meanings have developed by some terms originating in the common language or in other specialized languages, used with their basic or related-figurative meaning:

- *to plummet* (n. plummet) - to fall steeply or suddenly (Longman, 2003:1030), e.g. The graph shows a 37% *plummet* in sales due to the diminishing purchasing power.;

- *to plunge* (n. plunge) - to move or be thrown suddenly forwards (Longman, 2003:1030). In the language of graphs, the term denotes a rise as in: The figure shows a *plunge* in the number of employees who opted for voluntary redundancy;

- *to slump* (n. slump), - to go down suddenly and severely in number or strength, e.g. Marks & Spencer has reported a 63.9% *slump* in pre-tax profits to £176.4 million for the year to April 1st, as the UK retailer's high street woes continue. (<http://www.newstalk.com>),

- *to inch up* – to move slowly and with difficulty (Longman, 2003:667)
- the term is informal and is used in the language of graphs to show a slight increase: Grocery prices *inched up* again in July,

- *to jump* (n. jump) – to move suddenly from one point to another, to spring (Longman, 2003:712) – the term is used to denote an upward movement, e.g. The figure shows a *jump* in inflation rate.

- *to seesaw* (n. seesaw) – to move backwards and upwards, up and down (Longman, 2003:1219) –the term is used to show fluctuations, e.g. Stock prices *seesawed* for the better part of the year.

Terms originating in the language of aviation are the following:

- *to nosedive* (n. nosedive) – (of an aircraft) to drop suddenly with the nose pointing (almost) straight down (Longman, 2003:928). The term is used with its figurative meaning to denote a sudden drop as in: Our profits *nosedived* 82% in the third quarter.

- *to skyrocket/to rocket* – to shoot up abruptly, like a rocket (<http://www.thefreedictionary.com>). In the language of graphs the term is used to denote a steep upward movement, e.g. According to the graph, the tax rates *skyrocketed* in 2013.

Terms originating in the language of military:

- *to rally* (n. rally) – (of troops) to regroup or reassemble. The term is used to show that something improves or rises as in: The graph shows that the stock-market *rally* occurred in the first quarter.

- *to surge* (n. surge) - to increase the number of troops deployed in an area. In the language of graphs the term denotes an upward movement, e.g. Our company's shares *surged* 16% in the first quarter as shown in the figure.

Terms originating in the language of biology:

- *to soar* – to fly, especially at a great height, without moving the wings (Longman, 2003:1283). The verb is used to denote a rapid rise: e.g. House prices *soared* by a massive 52% over the last 12 months.

Terms originating in the language of geography:

- *to peak/ to reach a peak* (n. peak) - to reach the maximum level as in: Sales *peaked* in the first quarter.

- *to plateau/to reach a plateau* (n. plateau) – to reach a constant level or to stabilize: Profits *plateaued* in January.

Terms originating in the language of healthcare and medicine:

- *to recover* (n. recovery, also to stage a recovery) – to return to good health or condition. In the language of graphs the verb is used to show some improvement as in: The bar graph shows a huge *recovery* in economy.

- *to deteriorate* – to become worse. The term is used to show a decline, e.g. The trade balance *deteriorated* by € 120m.

From the perspective of terminological polysemy, this specialized terminology is very rich in the use of phrasal verbs, a common type of phraseological units English, whose idiomatic meanings are very difficult to grasp. Several examples of such idiomatic combinations that are used with a figurative meaning in the language of graphs are the following:

- *to dry up* – to remove the moisture from someone or something (<http://www.thefreedictionary.com>), in the language of graphs, the term is used to denote that something has been used up or exhausted such as financial resources, e.g. This figure shows that orders almost *dried up* in the second quarter.

- *to take off* (n. take-off), whose basic meaning is - to rise into the air at the beginning of a flight (Longman, 2003:1375), and which is used in the language of graphs to denote a significant upward movement, e.g. The graph shows that the sales *took off* just before Christmas.

- *to level off* (n. level-off/level-out), - to bring an aircraft into a horizontal flying position after an ascent or descent (<http://www.dictionary.com>). In the language of graphs, the term is used to show stabilization after a period of increase/decrease or fluctuations: e.g. The price of shares *leveled off* after a period of wild fluctuations;

- *power up*, term which is commonly used in ICT terminology, meaning - to switch a computer on in the correct way (<http://www.macmillandictionary.com>), and which in the language of graphs is used with its figurative meaning, i.e. to boost, e.g. This marketing strategy has been successfully used *to power up* sales, as shown in the figure, exceeding our expectations.

As previously shown, the terminology under scrutiny makes use of words that have been drawn from the general language or from the other compartments of language and which have been given new contextual meanings. These polysemantic words have made substantial contributions to the ever-expanding terminology of graphs.

Jackson (2000:70-71) advocates polysemy as an essential condition for language efficiency, “an invaluable factor of economy and flexibility in language”, resulting in a highly productive process of vocabulary enrichment. The present paper aimed to give an overview of the language of graphs in point of polysemous terminological terms and our findings revealed that a considerable proportion of the graph-related terminology originated in other compartments of language.

Conclusions:

Graphs are very powerful tools for analyzing raw data and for presenting information as they simplify and synthesize the most important aspects in easy-to-remember formats. Graph interpretation does not necessarily limit to figures and facts. It also takes into account what kind of data will be presented, in what format and which information is the most relevant so that the message is conveyed in the most efficient way. A strong focus is always placed on persuading the audience, therefore selecting the appropriate vocabulary is of the utmost importance.

Non-native students of English need to be taught how to interpret graphs and charts in order to develop their abilities required for effective communication in occupational settings on the one hand, and to increase their chances to obtain a certificate of English proficiency level on the other. In order to do so, they need a good understanding of the mechanics of graphs and to constantly improve their vocabulary in order to interpret the information correctly. Therefore, teachers should be innovative enough to provide updated information as well as teaching techniques and efficient evaluating methods. As a consequence, ESP teachers have a more difficult and challenging task as their students are familiar with or even advanced in English (basic grammar rules and vocabulary) and they need to focus on acquiring the specialized vocabulary and specific grammatical features.

REFERENCES:

- Basturkmen, H. (2008). „Ideas and Options in English for Specific Purposes”, Taylor & Francis e-library. Bidu-Vrânceanu, A., *Lexic specializat. Matematica*
<http://ebooks.unibuc.ro/filologie/vranceanu/part331.htm>.
- Hutchinson, T., Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes. A Learning-centred Approach*, 4th edition, Cambridge, Cambridge University Press.
- Cenac, O. (2010). *Metaphors Translation in Electronics Terminology*. Annals of „Dunărea de Jos” University of Galați, XXIV, III, 1, Europlus.
- Jackson, H., Zé Amvela, E. (2000). *Words, Meaning and Vocabulary. An Introduction to Modern English Lexicology*,
https://is.muni.cz/el/1421/jaro2014/AJ12103/um/Jackson_and_Amvela_Ch.3.pdf.
- ****Longman Dictionary of English Language and Culture* (2003). Longman
- Pearson, J. (1998). *Terms in Context*. John Benjamin Publishing Company.
- Trimble, L. (1985). *English for Science and Technology. A Discourse Approach*, Cambridge, Cambridge University Press.
- ****100 Phrasal Verbs in Business English*, (2008). Oxford, Oxford University Press.

ONLINE SOURCES

www.dictionary.com

<http://www.newstalk.com>

<http://www.thefreedictionary.com>

<https://www.merriam-webster.com>

<http://www.macmillandictionary.com>

Abstract: *Language never ceases to change, develop and expand and new words are constantly coined or invented in order to keep up with the pace of science and technology. Theoretically each specialized subject included in the English for professional purposes such as business, engineering, medicine, shipbuilding, etc. has its own terminology. However, there is no clear-cut delimitation of the specialized vocabulary characterizing each compartment of language, consequently terminologies overlap to a certain extent and terms migrate from one specialized language to another or acquire new meanings (Romanian linguists speak of migration of terms (Bidu-Vrânceanu, 2002, Cenac, 2010) whereas English linguists speak of transfer of meaning (Jackson, 2000)). When referring to a certain type of English such as Business English, the most widely accepted variants are language for special/specific purposes (LSP), specialized language, specialized terminology or variety of English (Basturkmen, 2008:15). Broadly speaking, the vocabulary of each specialized language is made up of a considerable proportion of words which are common in everyday speech; general scientific terms which are common in all areas of ESP; specialized terms or semi-technical terms, highly specialized technical terms specific for each branch of ESP and common words which are used in day-to-day conversation but which have acquired a new meaning. Due to the semantic process certain words from the general vocabulary have undergone significant changes in their meanings, resulting in the emergence of new specialized terms. The present study aims at investigating the transfer of meaning from words belonging to the common language or to other specialized languages to the language of graphs.*

Keywords: *English for Business and Economics, the language of graphs, specialized terms.*

JARGONUL MODERN ȘI PUBLICITATEA

Am constatat că, deși efemer, discursul publicitar reprezintă o „oglinda” a prezentului, a cotidianului. În el se va regăsi avalanșa de anglicisme care au invadat limba noastră în ultimele decenii și al căror număr continuă să crească într-un ritm accelerat, îndeosebi după 1989, dar și structuri morfologice și sintactice care să permită o decodare mai simplă a mesajului. Discursul publicitar contemporan „jonglează” cu sensuri și forme textuale și iconice, este foarte deschis noului și inovațiilor. Împrumuturile masive din limbile anglo-americe, chiar din franceză și italiană, lexicul informaticii și al Internetului, prezente în publicitate, nu pot fi ignorate pentru ca ele sunt asimilate de către public și se regăsesc în exprimarea românilor. Structurile gramaticale prin care se materializează discursul publicitar sunt adesea utilizate cu rol modalizator și aspectualizant, ceea ce deschide o nouă perspectivă lingvistică destinatarilor cultivați ai acestui tip de discurs. Într-o societate comunicatională saturată de informație, ca cea în care trăim, discursul publicitar, lapidar și adeseori ludic, este cel mai auzit. Comunicarea publicitară este o formă de comunicare în masă și limbajul folosit trebuie să fie simplu, pe înțelesul majorității. Simplitate înseamnă a ști ce este de comunicat, a alege esențialul pentru a scoate în evidență produsul. O publicitate de calitate exprimă mesajul cu claritate, potrivit cu limbajul grupului țintă. Și aici ajungem la cheia problemei, pentru că grupul țintă e mereu tânăr și mereu în pas cu noile tendințe.

Advertising-ul românesc, mai ales în forma de print sau cea de online, este tributar anglicismelor, acele „împrumuturi din engleza britanică și americană, aflate în curs de adaptare la sistemul limbii române”. [1] Ele sunt tot mai prezente în discursul publicitar, mai ales cel care face apel la terminologia cosmetică. Mass media și publicitatea favorizează extinderea termenilor cosmetici specializați dincolo de domeniul strict al profesioniștilor și facilitează folosirea lor cu frecvență crescută în limba comună. Alături de jargonul informaticii, cel bancar, al medicilor, cel cosmetic, folosit în publicitate, pune lexicul specializat în relație directă cu cel comun, și evidențiază capacitatea românei actuale de a se îmbogăți nu numai prin împrumuturi ci și prin stimularea creativității lexicale, prin asimilarea italianismelor, a franțuzismelor și mai ales a

anglicismelor. Cu precădere în ultimile două decenii, limbajul cosmeticii a fost asediat de numeroase împrumuturi din engleza britanică sau americană, care și-au păstrat integral caracterul străin, justificând astfel catalogarea limbajului publicitar cosmetic drept jargon.

Pentru că jargonul, așa cum ne spune DEX-ul, este un

„limbaj specific anumitor categorii sociale sau profesionale, care reflectă fie dorința celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor, fie tendința de a folosi termeni specifici profesiunilor respective.”[2]

Jargonul se caracterizează prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din alte limbi, sau a celor de specialitate. De asemenea, jargonul poate fi și un limbaj particular al unui grup social sau profesional, caracterizat printr-o gramatică proprie și prin cuvinte codificate, convenționale (jargonul hoților). Termenul mai poate trimite la variantele familiare ale limbajelor de specialitate (uz actual al fr. jargon, engl. jargon) sau, depreciativ, către un limbaj ininteligibil, pretențios (într-o accepție preluată în anii '50 din lingvistica sovietică, erau vizate mai ales limbajele „la modă”, abundând în împrumuturi neasimilate). Prima accepție, conform căreia jargonul este limbajul intern al unui grup profesional, este relevantă din punct de vedere sociolingvistic și diferențiază destul de bine jargonul de argoul general. Toate celelalte jargoane profesionale – limbajul bărbierilor, avocaților, medicilor, feroviarilor etc. – folosesc procedee asemănătoare celor argotice, dar au un inventar limitat și nu presupun mentalitatea și viziunea polemică a argoului propriu-zis. Rămân câteva cazuri mai greu de delimitat: jargonul operării cu calculatorul și al internetului, ce are un nucleu propriu specialiștilor, dar și o răspândire enormă, care îl apropie de argoul comun. Limbajul fotbalistic – al unui sport extrem de popular – oscilează, la fel, între statutul de jargon profesionist și cel de argou expresiv.

La începutul deceniului '90, publicitatea în România era o prezență firavă, stângace și nefirească. Acum multe dintre produsele publicitate sunt marci de circulație internațională. Pentru a păstra excelența acestora, se folosesc denumiri și chiar detalii de calitate din limba de origine a reclamei, de cele mai multe ori engleza sau franceza. Foarte multe enunțuri publicitare conțin xenisme, pe care advertiserii nu se mai obolesc să le traducă în română. Iată un exemplu, **Colierul Aveline** prezentat în catalogul Avon de anul acesta:

„Pentru un aer fresh și ușor misterios, achiziționează acest colier fantezie negru-argintiu, care poate fi accesoriat la orice ținută sporty sau lejeră. Elementele plate

așezate într-o modernă alternanță între *classy* și stil *workshop* sugerează tinerețe, vitalitate, eleganță, nonconformism”. [3]

Textul conține peste 60% termeni neologici, majoritatea de origine franceză, dar și italiană, latină savantă și engleză. Explicația este una de ordin practic - copywriterii recur, încă, la modele americane - dar mai există și o explicație psihologică: este problema mentalității majorității tinerilor români că ceea ce vine „de afară” trebuie asimilat. Xenismele (“cuvinte neologice recente, preluate cu forma intactă a etimonului și neadaptate încă la sistemul limbii române, simțite de vorbitor ca aparținând unui sistem lexico-gramatical străin” [4]) sunt peste tot în reclamele românești. În textul de mai sus, avem cuvintele: *fresh*, *sporty*, *workshop*. Industria frumuseții abundă în termeni profesionali care au pătruns repede, prin intermediul publicității, în limbajul curent. E vorba de *make-up*, *lipstick*, *lifting*, *mascara*, dar și de calchieri lingvistice precum *rejuvenare*, *matifiere*, *accesorizare* etc. Avem anglicisme noi: *concealer* (folosit la concurență cu autohtonul anticearcăn), *body-milk* (lapte de corp), *blush* (parțial reprezentat prin fard de obraz), *gloss* cu derivatul său *glossy*, *peeling* și tehnica *smokey eyes*. În materie de îngrijire personală, folosim termenii de *bodybuilding*, *life coaching*, *spinning* (cuvând care avea un sens inițial în domeniul pescuitului) și *personal trainer*. Nu uităm că toate cremele bune au efect de *lifting*:

„Încercați Crema Autobronzantă pentru Ten cu Efect de Lifting. Această cremă anti-riduri cu efect de lifting iluminează imediat chipul cu un bronz natural auriu, fără demarcații la nivelul chipului. Fluidă și ultra-confortabilă, Crema Autobronzantă pentru ten cu efect de lifting poate fi folosită pentru îngrijirea zilnică a tenului. Extractul de Floare de Tiaré dezoăluie luminozitatea chipului: pregătește*, netezește* și hidratează* pielea, pentru a favoriza toate efectele unui bronz natural. Fără a se expune la soare, chipul este bronzat și ferm.” [5]

Aflăm, mai târziu, și explicația: Floarea de Tiaré este o veritabilă emblemă a insulelor Polineze, întrebuintată de secole pentru a păstra fină pielea femeilor din zonă. Avon, cel mai vizibil brand de îngrijire corporală & cosmetice în online la finele lui 2017, propune, de altfel, o multime de rețete de succes, bazate pe un jargon care se răspândește cu viteza luminii în rândurile adolescentelor:

„...paletă de farduri *must-have*”, “set de bijuterii *stylish*”, “*Eye-contur* care oferă un *refresh instant* zonei de contur a ochilor”, “*mascara* conferă un efect dramatic”, “*pigmenți HD* care corectează imperfecțiunile și asigură o *finisare* perfectă din orice unghi”. [6]

Toate produsele cosmetice au ingrediente minune care fac din orice utilizatoare o cunoscătoare a proceselor chimice:

„**Betaina Vegetală** din gelul răcoritor anti-oboeseală pentru ochi, de la Yves Rocher, permite o mai bună absorbție a apei în piele. (‘‘Acest gel ultra-răcoritor hidratează, energizează și iluminează conturul ochilor. Rezultatul constatat: pungile de sub ochi sunt estompate, iar privirea este odihnită. Provenite din filiere situate în Canada și Mexic, Seva de Arțar și Agava albastră sunt recunoscute pentru capacitatea lor de a acumula și de a reține moleculele de apă. Asociate cu Betaina, acestea creează un rezervoar de apă* pentru a reechilibra procesul de hidratare al pielii normale și mixte.’’)[7]

La fel este și **Extractul de Ficoidă Glacială, denumită și Planta Vieții, care stimulează proteina mTOR***:

„Vă doriți un demachiant anti-rid? Încercați Loțiunea tonică pentru luminozitate, îmbogățită cu extract de Ficoidă Glacială, care reactivează mecanismele celulare de luptă împotriva ridurilor. Pentru o îngrijire corectă, aplicați loțiunea tonică după demachiant. Curățată în profunzime și hidratată, pielea își regăsește tonusul și luminozitatea.’’ [8]

În domeniul cosmeticii, prinde teren un întreg arsenal de termeni în limba engleză din zona manichiurii. Bloggeri și „*nail artists*” prezintă instrumente de lucru precum *clean up brush* sau *stamper* – buretele cu care se realizează anumite modele pe unghii. Iar lacul de unghii are denumiri interesante, precum *top coat* sau *latex liquid*.

În lumea **modei**, jargonul pune la dispoziție următorii termeni preluați din engleză și nu numai: *look* (înfățișare, aspect), *fashion* (modă), *casual* (îmbrăcăminte de zi), *smart casual*, *office* (îmbrăcăminte pentru serviciu), *trench* (pardesiu), *trend* (tendință, evoluție a unui fenomen), *outfit* (ținută), *styling* (coafură), *cover-girl* (fată tânără, frumoasă, care pozează pentru copertele revistelor), *beauty-tips* (sfaturi pentru înfrumusețare), *top* (bustieră) sau *Kimono* (piesă de îmbrăcăminte de influență japoneză), *street-style*, *sport-couture* sau celebrele deja *UGG-uri* etc. În domeniul medical, toată lumea știe ce este și cum acționează *Bifidus Esensis*. La fel și *Formula Phitol+* care stimulează reînnoirea celulelor sau antioxidanții prezenți în toate cremele. Beneficiarii tratamentelor de înfrumusețare și întinerire se lasă seduși de un limbaj neologic tehnic, explicat pe înțelesul consumatorului, unul avizat, care dorește să știe pas cu pas la ce fel de tratament se supune. Avem mai jos două exemple edificatoare, unul este o reclamă la tratamentele cu laser ale celor de la Arestetic Galați, iar al doilea la un tratament de modelare corporală la Yucca Wellness Center. Metalimbajul e evident și textul se înțelege pe deplin cu dicționarul în mână.

„**TRATAMENTE LASER CUTERA!** Prețuri începând de la 350 lei! *Tratamente telangiectazii, venectazii, hemangioame, angioame stelate, papiloame!* *Tratamente*

pentru pori, textură, rozacee, onicomicoze, eritem! Tratamente pentru leziuni pigmentare și vasculare! Cutera este un LASER foarte performant, al cărui producător se află în SUA. A fost prima companie din lume care a inventat laserul Nd-Yag și, totodată, prima companie care a avizat un laser la FDA în Statele Unite ale Americii. Laserul este recunoscut pentru rezultatele excelente obținute în deplină siguranță pentru pacient. Cele peste două milioane de combinații de parametri permit adaptarea acestora pentru orice tip de leziune particulară. Doar în acest mod, rezultatele sunt cele mai bune. Riscul de arsură prezent în general în tratamentele LASER/IPL este aproape absent în tratamentele Cutera datorită sistemului propriu de răcire, foarte eficient. Tratamentele sunt recomandate și realizate de Prof Dr Valeriu Ardeleanu, în urma unui consult gratuit, la clinica Arestetic din Galați. Detalii și programări la 0770457675!”[9]

Sculptor - un echipament unic în România, de care te poți bucura numai la Yucca Wellness Center! Cum orice sculptor are nevoie de instrumentele sale pentru a crea arta, așa și aparatul nostru își are instrumentele sale pentru a-ți contura un corp de zeiță. Astfel, cele cinci principii pe care se bazează SCULPTOR sunt: *CAVITATIA 2.7 (pentru eliminarea țesutului adipos din zona-șintă, pierdere în greutate); *DERMO HEALTH (pentru eliminarea retenției de apă, detoxifiere și drenaj limfatic);*MEZOTERAPIA VIRTUALĂ (fără ace) (un tratament eficient împotriva celulitei, vergeturilor, cicatricilor)*MICRODERMABRAZIUNEA (îndepărtarea ridurilor fine și a cicatricilor lăsate de acnee, puncte negre etc.)*DERMO LED (stimularea producției de elastină și colagen, cu efect anti-ageing).”[10]

Un anumit tip de neologisme sunt cele impuse de utilizarea pe scară tot mai largă a calculatorului, a **informaticii**, iar publicitatea nu putea să le ignore. Prin modernitatea lor, prin capacitatea de a trezi interesul și dorința consumatorilor, cuvintele acestea se regăsesc în reclame la produse ale internetului, produse de telefonie sau de televiziune digitală: *gamer, gaming, chat* (discuție amicală care se face prin schimbarea mesajelor electronice), *player, joystick* (manetă care controlează mișcarea imaginilor pe un ecran electronic sau la jocurile mecanice), *setting* (ambianță, spațiu în limitele căruia este cuprinsă o imagine), *sequel* (continuare), *online* și *offline* (echipament, dispozitiv sau mod de prelucrare a datelor conectat, respectiv neconectat, direct la calculator) și *hosting*, sau mai nou, *keyboard* sunt numai câteva dintre xenismele care au pătruns în limbajul tinerilor.

„În Orange Cloud poți **stoca** orice date de pe dispozitivele tale **Android, iPhone, iPad, iPod, MAC** sau PC: poze, videoclipuri, muzică, documente, prezentări, chiar și contacte. La fel de ușor, poți încărca **fișiere** de pe orice **purtător de date conectat** la calculator, fie că este vorba de o cameră foto, **card de memorie, DVD, CD** etc. Plasează fișierele necesare în Orange Cloud și distribuie doar linkul către ele. Pentru aceasta poți folosi **e-mailul** sau **rețelele sociale integrate** în Orange Cloud. Astfel poți **partaja** cu oricine dorești, chiar dacă nu are un cont Orange Cloud.” [11]

Reclama la Orange Cloud necesită, din partea utilizatorului, cunoștințe serioase de informatică, pe care, din fericire, orice adolescent le deține, măcar la nivel empiric. Ca să înțelegi ce este Orange Cloud, ar trebui să știi ce este un fișier, un link, un purtător de date conectat la calculator, rețelele sociale integrate și dispozitivele iPad, iPod, MAC. Un pensionar va avea ceva dificultăți în înțelegerea reclamei, dar nici nu este un utilizator frecvent de Orange Cloud! La toate produsele electronice și electrocasnice, orice reclamă, mai ales cea de print, nu se poate face fără apelul la jargonul profesional. O oferta publicitară ce vine dinspre iNES Group riscă să își limiteze, din start, consumatorii:

„INES IPTV este primul serviciu din România care oferă televiziune prin IP (Internet Protocol). Serviciul IPTV (sau „TV over IP”) disponibil în doar câteva orașe ale lumii, este oferit acum de iNES clienților, utilizând conexiunea FTTH (Fiber-to-the-Home). Soluția tehnică oferită de către iNES Group permite transmisia standardului HD, ultimul nivel de calitate atins pentru moment în televiziunea digitală (HD TV).”[12]

Practic, fără cunoștințe tehnice minimale, textul este de netrecut. Tot aici trebuie să amintim serviciul de „binging” furnizat de Vodafone. „To binge” înseamnă consum excesiv sau compulsiv de mâncare sau de băutură, adică o formă de dependență. În Statele Unite, Binge Eating Disorder este una dintre cele mai frecvente tulburări de nutriție. O boală care se manifestă prin episoade de mâncat necontrolat alimente în cantități foarte mari, într-un interval scurt. În cazul nostru, bingeing se referă la a te uita încontinuu la seriale. Reclamele mizează inteligent pe noutatea termenului ca să ne trezească interesul. Termenul a dezvoltat o întregă familie de cuvinte: binge-eating, binge-drinking și binge-watching. Abia ultimul înseamnă să urmărești mai multe episoade dintr-un serial într-un interval scurt, pe DVD sau online, conform Dicționarului Oxford. Termenul este relativ nou, pentru că maratonul serialelor e un fenomen cultural care a început după 2010. Plăți on-line prin *ePayment* reprezintă o creație interesantă care ține, în egală măsură, de domeniul informaticii și de cel financiar. O extindere care surprinde pe tot mai puțini „utilizatori” de cont și card bancar, ce știu deja să opereze cu succes plăți electronice și telefonice.

„ING Home'Bank este ca un panou de comandă și control pentru banii tai. Te conectezi simplu doar cu parolă și SMS și ai acces la toate operațiunile bancare. Pe lângă transferuri și plăți facturi, din ING Home'Bank poți, de exemplu, să-ți faci o asigurare pentru casă sau să deschizi un cont nou și să comanzi un card nou. Pe scurt, poți face cam orice. Activezi opțiunea de autentificare cu amprentă. Nimic de tastat, un singur apăsare. În plus, îți alegi singur ce username vrei cu opțiunea Schimba cod

utilizator. Poți folosi aplicația ING Home'Bank de un catralion de ori. Achiziția și utilizarea serviciului de internet banking nu te costă absolut nimic. Cu serviciul de internet banking îți rărești vizitele la bancă și statul pe la ghișeu. Faci totul de unul singur: de la transferuri, la schimburi valutare și economii.”[13]

Textul combină jargonul profesional cu argoul adolescenților, pentru a face serviciul simplu și accesibil. De altfel, mai toate reclamele bancare încearcă să “îndulcească” ariditatea ofertelor prin procedee de creativitate publicitară. Vezi Zânul – brand caracter al Băncii Transilvania sau pisica “Cred că știu ce Miau. Miau tot ce vreau” de la BRD.

Tot aici menționăm prezența în limbajul publicitar a termenilor cu care reclamele la produsele bancare își bombardează clienții: *cash flow, stand-by, management, marketing, overdraft, clearing* (sistem de plată în comerțul exterior prin compensarea reciprocă a creanțelor și obligațiilor), *holding, leasing, scadență, consulting, renting* (închiriere a mașinilor și a utilajelor de obicei de scurtă durată, de până la șase luni, fără drept de procurare a lor de către locatar), *marketing, dumping* (vânzare a mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât acelea de pe piața internă și de pe piața mondială, practică de unele țări pentru a elimina concurența), *banking, auditing și default* (incapacitate de plată).

Ultima componentă a publicității ce se folosește de jargonul tehnic este cea pur informativă, destinată bărbaților, în care printurile reclamelor la mașini, electrocasnice și electronice, abundă în termeni de specialitate. Prezentăm mai jos un exemplu concludent:

„Spre deosebire de focarele cu lemne, șemineele centrală termică Edilkamin încălzesc apa, au puteri cuprinse între 14 și 28 kw, ceea ce înseamnă că pot asigura încălzirea unui volum cuprins între 200 și 800 mc și, în funcție de modul de instalare, pot produce și apă caldă menajeră. Șemineul centrală termică Edilkamin îndeplinește astfel, mai multe funcții care oferă utilizatorului un plus de confort și plăcere – în camera în care este instalat are funcția de vatră deschisă, iar în restul camerelor de dispozitiv de încălzire. O a treia funcție pe care o poate îndeplini o reprezintă posibilitatea de a găti cu ajutorul unui rotisor. Șemineul devenit centrală termică răspunde oricăror exigențe, fiind un produs extraordinar și fiabil, dintre cele mai moderne. Caracteristici care fac șemineul centrală termică Edilkamin deosebit de performant: structura din oțel grosime mare, comanda automată by-pass gaze arse, sticla ceramică rezistentă la șoc termic 800°C, clapeta reglare aer de ardere și asigurare racord rotisor. [14]

Racord, fiabil, comandă automată by-pass gaze, clapetă reglare și nu în ultimul rând Edilkamin (un cuvânt-valiza) sunt toate noțiuni năucitoare pentru un necunoscător în ale centralelor termice, dar care, împreună, își fac datoria în a-l persuadea pe potențialul cumpărător.

Dezavantajul jargonului publicitar: abundența neologismelor transformă anunțurile și spoturile, într-o sursă de rigiditate, nu întâmplător se vorbește tot mai mult de „limbajul de lemn” al publicității. Avantajele anglicismelor? Nu au determinat o „alterare” a limbii române, ci, dimpotrivă, au contribuit la o permanentă înnoire și reconstrucție, la nuanțarea ei semantică și stilistică, la modernizarea lexicului.

NOTE:

- [1]. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012, p.564.
- [2]. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012, p. 43.
- [3]. <http://produse-avon.blogspot.ro/2014/10/brosura-campanie-campania-152014-23.html>, p.106.
- [4]. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2012, p. 1212.
- [5]. <https://www.yvesrocher.ro/crema-autobronzanta-pentru-ten-cu-efect-de-lifting>
- [6]. <http://produse-avon.blogspot.ro/2014/10/brosura-campanie-campania-152014-23.html>
- [7]. <https://www.yves-rocher.ro/gel-racoritor-anti-oboseala-pentru-ochi>
- [8]. <https://www.yves-rocher.ro/lotiune-tonica-pentru-luminozitate>
- [9]. <http://www.arestetic.ro/promotii/>
- [10]. <https://www.iqads.ro/advertorial/16115/yucca-center-un-concept-holistic-pentru-trup-minte-si-spirit>
- [11]. <https://www.orange.ro/orange-cloud/>
- [12]. <https://www.wall-street.ro/articol/IT-C-Tehnologie/31215/iNES-IPTV-duce-Internetul-pe-televizor.html>
- [13]. <https://www.ing.ro/persoane-fizice/internet-banking/homebank#avantaje>
- [14]. <http://www.edilkamin.ro/ro/termoseminie/>

BIBLIOGRAFIE:

- Avram, Mioara, (1997). *Anglicismele în limba română actuală*, București.
- Ciobanu, Georgeta, (1996). *Anglicisme în limba română*, Timișoara.
- *** (2012). *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Drăghici Iulia, *Asimilarea anglicismelor din terminologia cosmeticii în româna actuală*, publicat pe <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V1165/pdf>
- Dumbrăveanu, Albina, (1999). *Anglicismele în limbajul publicitar, în Terminologie și limbaje economice*, Chișinău.
- Florin Marcu, Maneca Constant, (1978). *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei.

***, (2005) *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic
Slama-Cazacu, Tatiana, (2000). *Stratageme comunicaționale și manipularea*, Editura Polirom, Iași.

<https://www.orange.md/?p=1&c=11&sc=1110>

<http://produse-avon.blogspot.ro/2014/10/brosura-campanie-campania-152014-23.html>

<https://www.yves-rocher.ro/crema-autobronzanta-pentru-ten-cu-efect-de-lifting>

<https://www.yves-rocher.ro/gel-racoritor-anti-obozeala-pentru-ochi>

<https://www.iqads.ro/advertorial/16115/yucca-center-un-concept-holistic-pentru-trup-minte-si-spirit>

<http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V1165/pdf>

<https://www.wall-street.ro/articol/IT-C-Tehnologie/31215/iNES-IPTV-adeuce-Internetul-pe-televizor.html>

<https://www.ing.ro/persoane-fizice/internet-banking/homebank#avantaje>

<http://www.edilkamin.ro/ro/termoseminie/>

Advertising and the Modern Jargon

Abstract: *As advertising represents a „mirror” of the daily present, we figure that Romanian ads contain a great deal of anglicisms that have invaded our language in the last decades and whose number continues to grow at an accelerated pace, especially after 1989. We’ve decided to recognise the modern jargon copywriters always use when they want to impress and to analyse it in terms of its advantages to the main language system.*

Key words: *jargon, anglicisme, xenisme, discurs publicitar, cosmetică, informatică, jargon tehnic, banking, jargon medical.*

Loredana-Liliana BUZOIANU

Universitatea „Dunărea de Jos”, din Galați

**CALCURILE LINGVISTICE ÎN ORTHOGRAFIA SAU DREAPTA
SCRISOARE PENTRU ÎNDREPTAREA SCRITORILOR LIMBII
ROMÂNEȘTI DE CONSTANTIN DIACONOVICI-LOGA,
BUDA, 1818**

Existența calcurilor semantice sau a calcurilor lexicale de semnificat în gramaticile vechi românești este explicată de faptul că în componența lor intră cuvinte polisemantice. Autorii gramaticilor anterioare au evitat împrumuturile externe din alte limbi de cultură preferând să formeze un cuvânt nou prin copierea unui sens al cuvântului calchiat și astfel se realizează îmbogățirea lexicului la nivel semantic.

Dacă împrumutul este considerat un mod extern de îmbogățire a lexicului, iar derivarea și compunerea reprezintă modalități interne, calcul lingvistic se situează undeva la granița dintre cele două procedee, adică modelul este străin, iar în procesul de copiere se folosește produsul existent în limbă. Astfel că spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea terminologia gramaticală este foarte bogată în calcuri lingvistice, care reușesc să capete stabilitate în limbă și să se impună termenii nou formați. A fost preferată formarea cuvintelor prin imitarea unor modele străine. Acest fapt s-a născut și din dorința de a se limita oarecum avalanșa de împrumuturi, dar și pentru a evidenția caracterul latin al limbii române. De asemenea, acest lucru se explică și printr-o „atitudine puristă” (cf. Ursu, 1962).

„Crearea unui număr atât de mare de calcuri în jurul anului 1800 a fost determinată și de exemplul limbilor străine care își exercitau atunci influența asupra limbii române: germana și maghiara în Transilvania, neogreaca și rusa în Muntenia și Moldova. Aceste limbi, spre deosebire de română, au largi posibilități de îmbogățire a vocabularului prin derivare și compunere și prin metoda calcului. Intelectualii români de atunci încearcă să imite limbile străine, fără să știe sau să țină seama de faptul că româna nu oferă aceleași posibilități de formare a cuvintelor” (Ursu, 1962, p. 118).

În ceea ce privește calcul lingvistic, literatura de specialitate notează numeroase criterii de clasificare. Cercetătorul Eugen Munteanu vorbește în *Lexicologie biblică românească* despre calcul lexical de semnificat pe care-l definește ca fiind un „tip de transfer semanticcare se realizează în

punctele unde sistemul semantic românesc prezintă <goluri> de semnificat” [1] și despre calcul lexical de expresie care reprezintă ”o transpunere, exactă sau aproximativă, a unui compus sau a unui derivat străin într-o altă limbă, însoțită de un transfer semantic, calchierea de acest tip conduce la apariția în limba primitoare a unei noi unități lexicale, rezultată prin derivare sau compunere, potrivit legilor interne ale limbii respective” [2] În lucrarea de față, vom folosi termenii utilizați de către profesorul ieșean, deoarece exprimă clar și într-o formă sintetică specificul acestor construcții lexicale.

Și termenii gramaticali cu **formă perifrastică** reprezintă un punct controversat. Nu este foarte clar unde începe calcul și unde traducerea sau împrumutul. Acest aspect este analizat de Th. Hristea (1977, p. 8).

„ (...) orice calc de structură (fie el lexical sau frazeologic) este, în același timp, și traducere sui-generis, dar nu orice traducere reprezintă un calc. După opinia noastră, calculul autentic presupune și o identitate de structură între model și copie. Aceasta înseamnă că dacă modelul calchiat este un compus sau un derivat, ceea ce rezultă prin calchiere trebuie să fie tot un compus sau un derivat, nu o perifrază sau o unitate frazeologică” (Hristea; 1977, vezi și 1981, p. 104).

Un astfel de termen perifrastic este **oprîtoárea punctată** la care Constantin Diaconovici-Loga îi adaugă modelul copiat după latină, germană sau maghiară *semi-cólon* care înseamnă *punct și virgulă*, cf. DLR. Recurență unică: *Oprîtoarea punctată sau semicólon (:) aceasta se întrebuițează la despărțirea închieturilor celor următoare de cele înainte mergătoare când închieturile nu sînt prea lungi și cînd cele în urmă puse, aduc înțelegerea celor înainte puse, precum vine după acestea legătoare cuvinte: însă, iar, totuși, ci, ma, ș.a.* (p. 25). Cf. DLR, expresia *comă punctată* înseamnă *semicolón, punct și virgulă*. Un alt termen perifrastic este și **doao puncturi** care echivalează latinescul *cólon*. Înregistrat cu 5 recurențe: *Doao puncturi se pun și cînd vrem să vădîm vreo zicere vrednică de aducere aminte, p.e.: Dumnezeu au zis: să fie lumină! Și s-au făcut lumină.* (p. 26).

Structura sintagmatică **nume înființetoare** este echivalată de autor prin neologismul **substantiv** < lat. *substantivum*, fr. *substantif*, oferind astfel modelul tradus. Apare cu dublă recurență: *La numele înființetoare sau substantive; luându-se acestea fără hotărâre, p. e. Oameni („uameniÂ), pómi (pómiÂ);* (p. 10)

Cuvântul **arătător** este un calc lexical de semnificat format după un cuvânt derivat. **Arătător, -oáre** s.f. (derivat din *arăta* + suf. *-ătoare*) calchiază lat. *dēmonstrātivus* = „arătător, demonstrativ” („pronume arătătoriu =

pronume demonstrativ", cf. DLR), cu acest sens fiind folosit de Loga în *Gramatică*, 1822. În *Orthografie*, autorul îi atribuie cuvântului *arățătoare* sinonimul *asterisc* < franc. (lat. *asteriscus* < grec. *ajsteriosko* „steluță”, diminutiv din *ajsthv* „stea”). Recurență unică: **Arătătoarea sau asterisc (*)** *Cu acesta însemnăm mai jos cele ce desvălesc înțelegerea celor mai sus puse care acolò pentru cuprinderea locului mult și ca să nu rumpă înțelesul textului nu le-am putut pune.* (p. 32)

Cuvântul **aducătoäre** este un calc lexical de semnificat. Modelul îndepărtat pe care l-a copiat este latinescul *adducere* având sensurile: „a aduce, a cita”. În cazul acestui cuvânt, autorul nu a mai notat sinonimul neologic pe care l-a avut în vedere în procesul calchierii. În text are recurență unică cu sensul de „ghilimele, semnele citației”; „citez cuvintele altuia” cf. EMR (*Etymologicum Magnum Romaniae*, B. Petriceicu-Hasdeu, Buc., 1887): *Aducătoarea („..”) se pune la începutul și la sfârșitul rândurilor ce cuprind vreo adevărînță carea de aiurea s-au adus pentru a întări vreo învoățetură* (p. 31).

Cuvântul **încheietură** este și el un calc lexical de semnificat, acesta a fost copiat după lat. *articulus*, care are următoarele sensuri: „1. articulație, încheietură; (...) (*gram.*) cuvânt (izolat), articol, pronume” (Guțu, 1983). Este înregistrat cu 12 recurențe: *Deasupra literei sunătoare la începutul închieturii unde și minunătoarea se întrebuințează. p.e.: Ô' părinților! Încătr-o ați apucat, de nu căutați de creșterea fiilor vostri! Âh', amărății de voi!* (p. 23).

Un alt calc lexical de semnificat este cuvântul **opritoäre** căruia îi adaugă și modelul copiat, *comma*. Cf. DLR, **cóma** s. f. are etimologie multiplă (< germ. *komma*, < lat. *comma*) și înseamnă „virgulă”. Recurență unică: **Opritoarea sau comma (,)** *aceasta se pune: a) Între închieturi care nu sînt între sine cu părțile legate, p.e.: Dobitoacele cele cu paΔtru picioare aleargă, paΔserile zboară, peΔștii înoată și viermii se târăiesc.* (p. 23).

Calculul **minunătoäre este** sinonim cu termenul neologic *admirandusși* are ca bază lat. *admiror, ari*, care are sensul de ‘a admira’ (Guțu, 1983). Înregistrat cu 3 recurențe: *Chiemătorul semn sau minunătoarea (!) stă: După toate cuvintele ce arată vreuna simțire dinlăuntru, precum: Oh! Vai! Ah!* (p. 28).

Cuvântul **ajutătoäre** este un calc lexical de semnificat, acesta a fost copiat după lat. *auxiliator* care înseamnă “ajutător, sprijinitor”. Recurență unică: *În verburile ajutătoare, la a treia persoană singuratecă a timpului de acum, p.e.: Eă ia' amînte. Ia e' supărată.* (p. 23). Cuvântul **micșurătoäre** este un calc lexical căruia Loga îi adaugă corespondentul neologic, *dasia*, ce a stat la baza calchierii. Recurență unică: *Dasia (j) sau micșurătoarea se pune deasupra sunătoareii cu care se începe cuvântul, p.e.: AđunaΔre, oștășiΔe, uřmaΔre.* (p. 22).

Cuvântul **însușitoare** este un calc lexical de semnificat care a avut ca modele lat. *adjectivum* și fr. *adjectif*. Apare cu 4 recurențe: *Exemple la nume însușitoare. Mielul blând sugerează doao oi.* (p. 54). Constantin Diaconovici-Loga adaugă cuvântului calchiat, *însușitoare*, echivalentul său neologic, *adectiv*, care apare de 2 ori în text: *La numele însușitoare sau adective punându-se după nume înființetoriu, p.e. pómii vérzi (pómii vëryzi), vásele lárghi (vásêlê lárji)* (p. 11).

Cuvântul **cuprinzătoare** (derivat dina *cuprinde* < lat. **comprehendere** ‘a prinde, a îmbrățișa, a închide din toate părțile în întregime sau într-un întreg, a încercui’) este un calc lexical de semnificat care a imitat cuvântul de origine franceză **paranteză** (<fr. *parenthèse*) s. f. semn de punctuație din două arcuri de cerc sau două linii îndoite la capete care se închid reciproc, pentru a izola o precizare etc., intercalate într-un text; textul însuși, cf. MDN. Autorul ne oferă modelul copiat: *parentesul* având recurență unică:

Cuprinzătoarea sau parentesul [ ] se întrebuințează când vâram și închidem vreo închietură ce face înțelesul mai chiar, încă carea ar putea și rămânea afară, p.e.: Ce nu vrei să-ți faci ție oamenii, (au zis Mântuitorii lumii) nici tu să faci altuia. (p. 30).

Dreapta scrisoare este un calc de expresie format după cuvinte compuse, este calchiat după compusul grecesc *ο!ρροσ* ‘drept’ și *γραφω* ‘sciere’, al cărui echivalent neologic din text este lat. *orthográfia*.

Tot ca forme calchiate întâlnite în *Orthografia* lui Constantin Diaconovici-Loga, fără a ne indica modelul copiat, se remarcă clasificarea *consoanelor* care sunt numite **nesunătoare**, spre deosebire de *vocale* care sunt numite **sunătoare**. Astfel, consoanele *labiale* (cf. lat. *labies* ‘buză’) sunt numite **buzoase** (p. 16), *dentalele* (cf. lat. *dentalis* ‘dental’) sunt numite **dințoase** (p. 17), pentru consoanele *guturale* (cf. lat. *guttur* ‘gitlej’) Logagăsește atributul de **gâtoase** (p. 18), iar *lingualele* (cf. lat. *lingua* ‘limbă’) sunt numite **limboase** (p. 18). Am verificat în DLR și, cu această valoare terminologică, echivalente pentru *dentalele*, *labiale*, *guturale*, *lingualele*, cuvintelenu sunt atestate la alți autori.

Alte forme calchiate sau traduse, probabil după limba latină sau, eventual, limba germană, sunt și: **împreunătoΔriu** (=) (p. 30) pentru a indica linia de despărțire în silabe, **semnul linsării** (') (p. 29) pentru indicarea elidării, **întrebătoriu** **semn** (?) (p. 27) - semnul întrebării, **scurtătoare** (~) *pune numai deasupra lui [i](i) și [iu](ü) scurt, p.e.: CeriuÂ, uloiuÂ, pruniÂ, puiÂ.* (p. 23).

Este ușor de remarcat că procedeul care domină în lucrarea de față în formarea unei terminologii gramaticale este calcul lingvistic, chiar dacă ceea ce rezultă în urma calchierii sunt cuvinte ce par primitive. Având

înclinație spre tendința latinistă, observăm încercarea sa fragilă și sporadică de a indica echivalentul neologic pentru calcul folosit și astfel identificându-se mai rapid și sigur modelul care a fost copiat. Loga folosește pentru copierea de termeni neologici cuvintele de origine latină. Începând cu lucrarea din 1822, *Gramatica*, autorul renunță la formele calchiate preferându-le pe cele neologice.

În **concluzie**, textul înregistrează numeroase fenomene lexicale de adaptare a neologismelor datorate influenței limbilor romanice. Autorul nostru este preocupat de introducerea unor cuvinte noi, de formare de derivate și familii lexicale, dar mai ales încearcă să impună forme noi calchiate. Terminologia gramaticală este modernă, acest lucru se datorează și faptului că textul se încadrează într-o etapă de modernizare pe baze latino-romanice, în care împrumuturile sunt necesare. Uneori, neologismele apar ca dublură a termenilor calchiați.

De asemenea, putem remarca, alături de prezența în număr mare a împrumuturilor din latină, și preferința spre calcul lingvistic, indicând sporadic echivalentul neologic pentru calcul folosit. De pildă, *consoanele* sunt numite **nesunătoare**, iar *vocalele* sunt numite **sunătoare**, autorul neindicând modelul copiat.

Loga folosește pentru copierea de termeni neologici nu numai cuvintele de origine latină. De exemplu, termenul perifrastic **opritoărea punctată** este copiat după lat., germ. sau magh. *semi-cólon* care înseamnă *punct și virgulă*; cuvântul **opritoare** are ca model copiat *comma*, cu etimologie multiplă, cf. DLR, (< germ. *komma*, < lat. *comma*) și înseamnă „virgulă”; **paranteză** < fr. *parenthèse*; **dreapta scrisoare** (calc de expresie format după cuvinte compuse) este calchiat după compusul grecesc *ο!rρος* ‘drept’ și *γραφ!v* ‘scriere’ al cărui echivalent neologic din text este lat. *orthográfia*. Alte forme calchiate sau traduse, probabil după limba latină sau, eventual, limba germană, sunt și: **împreunătoΔriu (=)** pentru a indica linia de despărțire în silabe, **semnul linsării (')** pentru indicarea elidării, **întrebătoriu! semn (?)** – semnul întrebării.

O inovație demnă de menționat este formarea unei termenologii noi în ceea ce privește clasificarea consoanelor, termenicare nu sunt atestați la alți autori, de exemplu: **buzoase** sunt numite consoanele *labiale* (cf. lat. *labies* ‘buză’), **dințoase** este un atribut pentru *dentalele* (cf. lat. *dentalis* ‘dental’), **gâtoase** pentru *gutturalele* (cf. lat. *guttur* ‘gîtlej’), iar **limboase** pentru *lingualele* (cf. lat. *lingua* ‘limbă’).

Începând cu lucrarea din 1822, *Gramatica*, autorul renunță la formele calchiate preferându-le pe cele neologice. În nomenclatura *Orthografiei* elementele noi, de ordin neologic, sunt destul de bine conturate: *artícul*,

nume înființatoare, nume însușitoare, pronume sau pronomene, numeri, verbe, participul, prepoziție, ghenitiv, dativul etc.

NOTE:

[1]. Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, București, 2008, p. 224.

[2]. *Ibidem*, p. 294.

BIBLIOGRAFIE:

CHIVU, GHEORGHE; COSTINESCU, M.; FRÂNCU, C.; GHEȚIE, ION (coordonator); ROMAN MORARU, A.; TEODORESCU, M., *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, Editura Academiei Române, 1997.

GHEȚIE, ION/ CHIVU, GHEORGHE (coord.), *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688- 1780)*, Editura Clusium, București, 2000.

HRISTEA, THEODOR, *Calc, traducere și împrumut lexical*, în „România literară”, anul X (1977), nr. 33, p. 8.

MARCU, MIHAELA; IORGULESCU, ALEXANDRA, *Împrumuturi și calcuri în terminologia gramaticii lui Constantin Diaconovici Loga*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica*, 7, tom 1, 2006.

MUNTEANU, EUGEN, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București, 2008.

URSU, N. A., *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică, București, 1962, p. 118.

DICȚIONARE

DER = CIORESCU, ALEXANDRU, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, Ed. Saeculum I. O., București, 2007.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române* (coord. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche), ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, Editura Academiei, București, 1965-2010.

DȘR = Bidu-Vrănceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a II-a, Ed. Nemira, Buc, 2005.

DULR= *Dicționar universal al limbii române.*, ediția a VI-a, Șăineanu, Lazăr, Ed. Scrisul românesc, SA, 1929

EMR = *Etymologicum Magnum Romaniae*, B. Petriceicu-Hasdeu, Ed. Socecu, București, 1887.

GUȚU, G., *Dicționar latin-român*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

DN = Marcu, Florin și Maneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, Ed. Academiei R.S.R., București, 1978.

MDA = *Mic dicționar academic*, 2 vol., Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.

Linguistic Calques in *Orthography or the correct spelling to guide Romanian language writers*, Buda, 1818, by Constantin Diaconovici-Loga

Abstract: *The work „Orthography or the correct spelling to guide Romanian language writers”, by Constantin Diaconovici – Loga, Buda, 1818 fits during the end of 18th and the beginning of the 19th century, thus making it easier to read. Regarding the lexical specificity, we can say that the vocabulary used in Diaconovici-Loga’s Orthography is varied and including, among other well known words, dialects, neologisms, linguistic calques, also derivatives formed within the language. Also noticeable is the effort to introduce derivatives and lexical families and, most important, the idea to impose new modeled forms. An inventory of modeled forms has been done with a close look on how they were formed. While researching, there is also a comparative analysis of some examples of terms formed by modeling and neological loan taken from the text. The main focus was to compare the words with some similar terms from previous works. There are many noticeable adaptation lexical phenomena of neologisms and that is due the Romanic languages influence. The grammatical terminology is modern. This fact is also due that the text fits a faze when loans from Latin – Romance languages were necessary. Sometimes neologisms come up as a duplicate for the modeled terms. Furthermore, next to the large number of loans from latin we can also notice the preference for the linguistic calques sporadically indicating the neological equivalent for the used calque. Thus, we can remark the casual use of language, the author’s ease of expression which gave him the possibility of constructing a new grammatical terminology, filled with accessible linguistic calques, to define the newly introduced terms, and to clearly and briefly explain them by adding the neological equivalent which is usually Latin origin.*

Key words: *linguistic calque, loans, neologisms, word modelling, Constantin Diaconovici-Loga.*

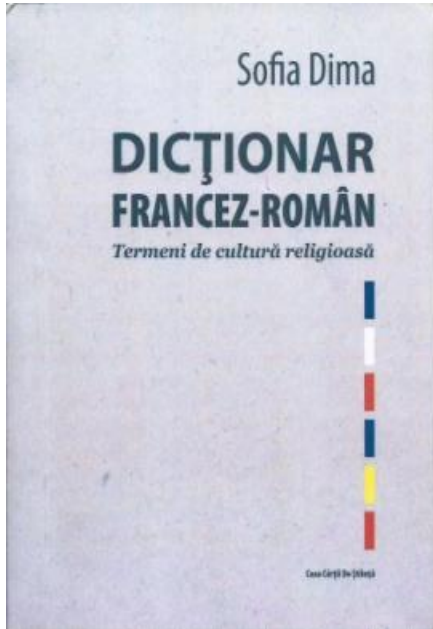

PAGINI DE LECTURĂ

Sofia DIMA, *Dicționar francez-român. Termeni de cultură religioasă*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, 605 p., ISBN 978-606-17-1054-6

Dicționarul francez-român de termeni de cultură religioasă a văzut lumina tiparului anul trecut la o editură acreditată CNCS - Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca. Este rezultatul unui efort supraomenesc, al unei munci asidue, de lungă durată, căreia autoarea i s-a dedicat total. Doamna conferențiar universitar Sofia Dima este doctor în lingvistică generală (1999), manifestând un interes permanent pentru studiul aspectelor istorice, lexicografice, semantice și gramaticale ale limbii franceze.

La lansarea de carte organizată la data de 25 aprilie 2017 sub egida Centrului de Reușită Universitară din cadrul Universității „Dunărea de Jos”

din Galați, autoarea mărturisea că a încercat de-a lungul timpului mai multe metode de lucru și diverse colaborări cu lingviști și teologi, fiind conștientă de dificultatea inițiativei sale. Faptul că a depășit acest obstacol prin efortul său individual este cu atât mai laudabil cu cât demonstrează o putere de muncă și o acribie de excepție.

Lucrarea are girul lui Marc Antoine Costa de Beauregard, doctor în teologie și potopop în cadrul Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale. Într-un text redat pe IV-a copertă a dicționarului, cunoscutul teolog francez remarcă utilitatea acestei lucrări într-o epocă în care problematica religioasă reprezintă un subiect de mare interes pentru publicul larg.

În preambulul dicționarului, autoarea își justifică alegerea pentru domeniul religios, enunță argumentele lexicografice și strategia de lucru care stau la baza lucrării și specifică natura publicului vizat. Preiau din prefață câteva repere de bază:

- **din punct de vedere socio-cultural**, d-na Sofia Dima arată că dimensiunea religioasă a fost dintotdeauna un important factor de coerență socială, existența umană fiind indisociabilă de componenta spirituală. Orice om instruit, indiferent de orientarea sa religioasă, se raportează la sacru

pentru „a înțelege sensul marilor civilizații umane și pentru a descifra memoria scrisă a umanității” (p. 13). Autoarea adoptă încă de la început o atitudine echidistantă față de diversele forme ale religiei, considerând că orice mod de trăire a religiei definește o identitate umană care „nu se află decât prin diversitate și respect pentru religia celuilalt” (ibidem).

- **din punct de vedere lexicografic**, autoarea consideră că vocabularul religios are un statut aparte printre vocabularele științifice și tehnice. Astfel, pe de o parte, acesta poartă conotații complexe, depărtându-se de monosemia și univocitatea domeniilor specializate, iar pe de altă parte, prin conformarea la o anumită tendință conservatoare, tradiționalistă, se prezintă sub o formă fixă, rigidă, care se înnoiește foarte rar.

Acestea sunt considerentele care o determină pe doamna profesoară Sofia Dima să pledeze pentru necesitatea creării unui dicționar bilingv de specialitate care să cumuleze mai multe funcții, dintre care cele mai importante ar fi verificarea sensurilor unui cuvânt sau ale unei expresii, investigarea ariei sinonimice a termenilor și realizarea echivalențelor în zona idiomatică și în cea paremiologică.

Strategia de lucru fixată de autoare cuprinde și inventarierea nuanțelor stilistice și exemplificarea acestora în context, redând și semnificațiile învechite, familiare, livrești, regionale sau populare ale termenilor. Intrările lexicografice corespund celor patru clase gramaticale principale: substantiv, verb, adjectiv și adverb, iar unele dintre ele sunt ilustrate de citate biblice bine alese, redade în franceză și în română în varianta autorizată de sinodul catolic și de cel ortodox.

Publicul vizat este extrem de divers, fiind format atât din iubitorii limbilor franceză și română, cât și din specialiștii în domeniul religios. Pentru a facilita accesul acestora la conținutul intrărilor lexicografice, autoarea plasează în preambulul dicționarului lista impresionantă de abrevieri morfologice, stilistice, biblice etc., pe care le folosește în cuprinsul lucrării.

Un exemplu extras din acest dicționar ne ajută să ilustrăm specificitatea tuturor acestor aspecte. Astfel, intrarea lexicografică aferentă termenului „ascension” cuprinde următoarele elemente :

- un sens denotativ care e tradus prin cinci termeni: „ascensiune”, „urcare”, „suire”, „înălțare”, „ridicare”, autoarea ținând cont de faptul că în limba română vocabularul religios a devenit foarte complex în urma combinării a trei filiere etimologice (latina, greaca și slavona);

- un sens figurat, redat printr-un context ilustrativ (ascensiune, promovare);

- sensul pur teologic (ridicarea miraculoasă la ceruri a lui Iisus Hristos);

și, în final, al patrulea sens, obținut prin extensie (sărbătoarea dedicată acestui miracol biblic).

Bara oblică singulară delimitează sinonimele („joiă Înălțării / de Înălțare”), iar cele două bare oblice delimitează sensul de exemplificare acestuia: „(fig.) ascensiune, promovare // l’ascension aux honneurs”.

Sensurile cuvintelor sunt identificate în mod riguros, iar exemplul contextual ales precizează foarte bine semnificatul cuvântului-titlu. Acestea sunt doar câteva dintre meritele acestui dicționar care reprezintă încununarea carierei profesionale a doamnei conferențiar universitar dr. Sofia Dima.

Conf. univ. dr. Mirela DRĂGOI,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

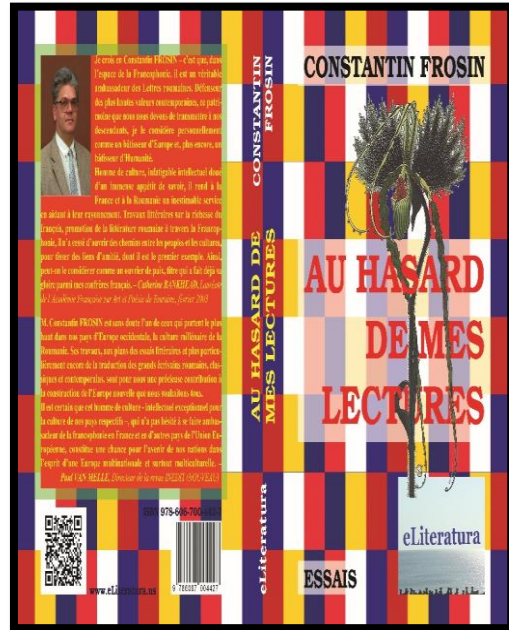
Constantin FROSIN, *Au hasard de mes lectures*, Bucarest, Editions eLiteratura, 2014, 522 p.

Cet ouvrage massif n'est pas écrit au hasard, il est destiné, même si *subrepticement*, à constituer un outil précieux pour ceux qui veulent s'initier au français, mais aussi et surtout pour ceux qui visent à s'initier à la critique littéraire, aux chroniques littéraires, aux recensions, etc. Il a donc été conçu tant pour les élèves des écoles et lycées de français de Roumanie, que pour les étudiants et les professeurs de français, qui doivent enseigner la littérature française à leurs élèves/étudiants d'une manière accessible et attrayante, tout en gardant subtilement le côté grave et sérieux de cet enseignement.

Le grand professeur Constantin FROSIN ne doit rien au hasard, il ne glane pas au hasard les artistes et les œuvres dont il parle à sa manière, en usant d'une herméneutique qui lui est spécifique - de l'avis de Pierre BRUNEL. Il veut faire connaissance au lecteur francophone à la littérature roumaine, aux lecteurs roumains à la littérature d'autres peuples (français, italien), tout en usant d'un vocabulaire de taille à constituer un véritable cours pratique de français littéraire. Cet herméneute s'efforce de broser un tableau de la littérature roumaine contemporaine (la plupart des auteurs commentés ont été traduits par lui en français), ou alors les figures de proue ou tout simplement des représentants de la littérature française ou italienne actuelle.

Ce qui a déterminé Giovanni DOTOLI [1] à affirmer :

« Constantin Frosin se confirme un prince de la francophilie et de la francophonie. Le voilà donc devenir un maçon infatigable d'Europe, de culture – la vraie –, de savoir(s). Il rayonne la valeur de la parole française, le cœur d'une langue qui se dit – et qui l'est – porteuse de démocratie, de droit et d'ouverture » [2].

Le fait est que tous ces commentaires et analyses herméneutiques reconfigurent notre continent comme une terre de culture millénaire, placé (quand c'est possible et c'est le cas, certes) sous le signe de la parole et du texte et du message de la littérature, qui ne peut être qu'un de paix et d'harmonie universelle, de beauté et de bonté, autant de qualités qui manquent de plus en plus, hélas, à notre époque...

L'auteur en question non seulement jette des ponts d'entente et d'amitié entre peuples et pays d'Europe (et non seulement), mais il est en quête des lignes secrètes du dialogue et de l'amitié, ces deux facettes de la communication, à défaut desquelles ce sont les armes qui parlent. Peu à peu, presque à notre insu, l'auteur mue en exégète - mais par un acte d'amour (du beau, du bien, de la paix) et ses commentaires finissent par se constituer en un journal de l'être, sous l'emprise, voire sous la férule [3] du littéraire et du poétique, le seul (ou presque) à rendre la vie... vivable et à embellir la vie de l'esprit, cette coupole de l'âme.

En guise de conclusion, force m'est de citer encore le Professeur Giovanni DOTOLI :

« Le Verbe du commencement est allée très loin. Ses fruits sont un livre d'or, de textes et d'êtres, que nous avons le devoir – et le plaisir, d'après Roland Barthes – de suivre, le regard pointé au soleil » [4].

Et une conclusion à ma façon : je suis heureux d'avoir été l'étudiant et le disciple du Maître Constantin FROSIN, et de compter à présent parmi ses Collègues et Amis !

NOTES :

[1].Giovanni DOTOLI est vice-recteur de l'Université de Bari, Grand Prix de l'Académie Française, Officier de de Légion d'Honneur, auteur de nombreux livres de poésie et d'ouvrages portant sur une multitude de sujets, etc.

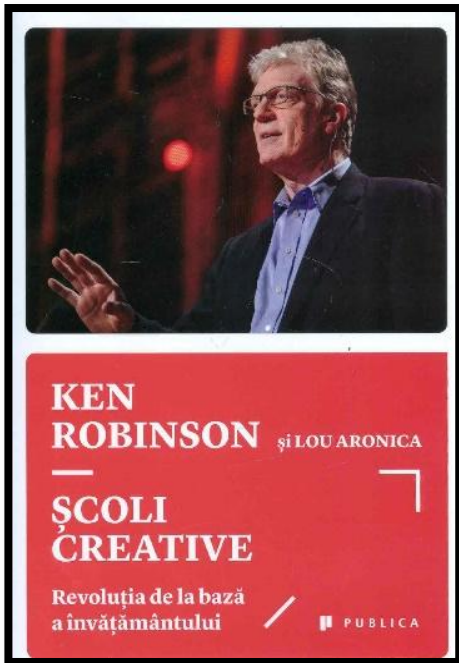
[2].in *Revue européenne de recherches sur la poésie*, Classiques Garnier, Paris, 2015, No. 1, p. 347.

[3].*id est* : sous l'autorité...

[4]. *op. cit.*

Professeur des Universités Daniel GALATANU
Université « Dunarea de Jos » de Galati, Roumanie

Ken ROBINSON și Lou ARONICA (2015) *Școli creative- Revoluția de la bază a învățământului*. București: Publica, 345 p., ISBN 978-606-722-056-8

„Scopurile educației constau în a le permite elevilor să înțeleagă lumea din jurul lor și talentele dinăuntru lor, în așa fel încât să devină indivizi împliniți și cetățeni activi, plini de compasiune.” (p.22)

“The purposes of education consist in enabling students to understand the world around them and the talents within them so that they can become fulfilled individuals and active, compassionate citizens.” (translated by the reviewer)

Sir Ken Robinson is a British author, speaker and international advisor on education, who was awarded the title of Honorary Doctor of Humane Letters by the Oklahoma State University. He wrote numerous

books on education, out of which the most important are: *Out of Our Minds: Learning to be Creative* (2001) or *The Element: How Your Passion Changes Everything* (2009). Creativity expert, he challenges the way children are educated, proposing a radical change in the traditional educational paradigm by cultivating creativity and by acknowledging the existence of multiple types of intelligence.

His most recent book, *Școli creative - Revoluția de la bază a învățământului* (*Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*), focuses, as may be seen in the above quote, on the subject of education, from early childhood to the end of high school and advocates a re-thinking of the educational system, a *trans*formation and not a *re*form(ation), which must fulfil four basic goals: economic, cultural, social and personal.

From an economic viewpoint, education should allow students to become responsible and independent individuals and should include interdisciplinary categories such as global awareness, financial, civic, health and ecological literacy.

The cultural component of education should permit learners to understand and appreciate their own cultures and respect the diversity of others.

The social aspect of education should enable young people to become active and compassionate citizens, whereas the personal facet of education should grant young people the opportunity to get involved both in their inner world and in the world that surrounds them since all students are unique individuals, all with their own hopes, talents, anxieties, fears, passions and aspirations.

Three types of materials are intertwined throughout the ten chapters of the book: principles, analyses and examples, which are skilfully made use of by the author in order to demonstrate his position regarding the educational process.

Sir Ken Robinson's model of education also concentrates on a series of extremely important learning abilities whose development in students should indeed be encouraged by any educator before embarking on teaching his/her lessons such as creativity and innovation, critical thinking and problem-solving, communication and cooperation. Moreover, educators should bear in mind a number of other vital abilities for life and career and instil in students before approaching a subject matter: flexibility and adaptability, initiative and self-direction, social and intercultural skills, productivity and assumption, leadership and responsibility.

These abilities, together with the metaphors used to compare the traditional with the new educational system and the proposal to personalize the educational process in accordance with students' interests and skills and focus not only on two or three subjects, which are considered to be of an utmost importance, but also on topics such as arts, humanities, literary arts, sports and science, represent the quintessence of the book, contributing to its revolutionary and unique character.

Robinson draws on two metaphors for schooling: he compares traditional education with an industrial model in which schooling is linear, based on strict compliance, the main focus being laid on output and on three main strategies: standardisation, competition and corporatization, and his model of education with organic farming in which the purpose of schooling is centred on flexibility, dynamism and interdependence.

He proclaims that standardised education can crush creativity and innovation whereas, since people do not fit in standardised sizes and shapes, nor do their abilities or personalities, the two priorities in the new educational system are adaptability to change and creativity in generating new ideas.

In the author's vision, education is a living system and people develop harmoniously only under certain conditions. Thus, there are four basic components on which education should concentrate, just like organic farming does: health, i.e. education should promote the overall development and well-being of the students from a physical, intellectual, spiritual and social point of view; ecology, i.e. the vital interdependency of all aspects of development; fairness, i.e. education should cultivate individual talents and potential of all students; care, i.e. education should create optimum conditions for students' development, based on compassion, experience and practical wisdom. The integration of all four components in the teaching process will definitely lead to enthusiastic learners, alignment and coherence, well-focused resources, strategic innovation, high standards, intelligence accountability and continuous development.

In this new system that harnesses the intrinsic motivation and creativity of students, in which the curriculum should follow the important principles of diversity, depth and dynamism (that is to say the cooperation between students having different ages and educators who teach various subjects) and in which teachers should engage, enable, expect and empower, students are able to pursue their own interests and strengths on a schedule that allows for flexibility and play.

In the modern educational system, the training and learning should be two essential components. Nevertheless, the author contends that assessment still serves as a vital part in education, having three vital roles: diagnostic, formative and summative.

The personalization process, which constitutes an integral part of the new system, implies acknowledging the idea according to which intelligence is diverse and has multiple facets and assessing students by using suitable means, which support their progress and achievements.

The formula, which is presented in the last pages of the book, appropriately encompasses in only five words the kernel of Ken Robinson's theory of change: vision, skills, incentives, resources and action plan.

The principles Robinson suggests are supported by complex analyses and case study examples of schools where stakeholders are already implementing the new model of education.

He lays out a general educational framework, which is undoubtedly much better than the conventional one, leaving the impression that his book serves as food for thought for all educational stakeholders, who are actually responsible for implementing his ideas and putting his theory into practice on a larger scale.

In conclusion, we might assert that Sir Ken Robinson's book provides both a thorough analysis of the current state of affairs in education and a competent and significant theory of change, which we consider highly inspirational.

Although he mainly refers to the American educational system, his proposal may be very well applied worldwide since all systems must start from the essential goal of education, which is to prepare young people for the real life they have to face after graduating, to help them form mental, emotional, social and strategic resources so that they could enjoy challenges and manage the uncertainties and the complexity of the real world.

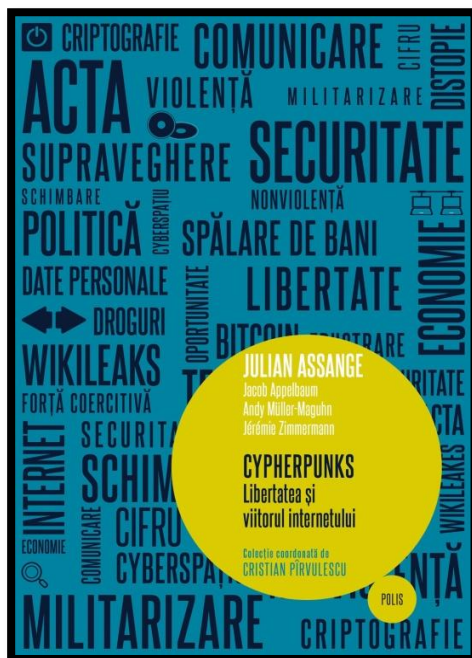
Accordingly, the transformation proposed by Robinson is one worth taking into account and the ideas presented in the book are obviously worth spreading because each of us could play a role in it.

Lect. univ. dr. Iulia Veronica COCU
„Dunărea de Jos” University of Galați, Romania

Julian Assange, Jacob Applebaum, Andy Müller-Maguhn, Jérémie Zimmermann, *Cypherpunks. Libertatea și viitorul internetului*, Editura Litera, București, 2016, ISBN 978-606-33-0610-5

Volumul a apărut în 2016, în Colecția *Polis* a Editurii Litera, coordonatorul colecției, Cristian Pîrvulescu, ținând să sublinieze că *Polis* aduce laolaltă cele mai bune cărți de științe politice și sociale, care configurează modele societale viabile și repere pentru toți cei interesați de bunul mers al societății în care trăiesc, pentru că viața cetății este într-o continuă transformare, iar pentru o bună funcționare a acesteia este nevoie de cetățeni bine informați.

Cypherpunks. Libertatea și viitorul internetului se vrea a fi mai degrabă un avertisment cu privire la evoluția comunicării, concomitent cu expansiunea sistemelor de

de comunicații, dar și cu amplificarea sistemelor de supraveghere, volumul redând un dialog între patru redevabili specialiști în comunicare și tehnologia informației: Julian Assange, Jacob Applebaum, Andy Müller-Maguhn, Jérémie Zimmermann. Titlul cărții face trimitere la mișcarea *cypherpunk*, care militează pentru folosirea criptografiei și a unor metode similare pentru a produce schimbări sociale sau politice. Fondată la începutul anilor '90, această mișcare a avut activitatea cea mai intensă pe timpul „războaielor criptografice” și în urma „primăverii internetului” din 2011, termenul *cypherpunk*, derivat din *cipher* și *punk*, fiind introdus în Oxford English Dictionary în 2006.

„Această carte nu este un manifest. Nu mai este timp pentru așa ceva. Această carte este un avertisment. Lumea nu alunecă pe nesimțite către o nouă distopie transnațională, ci se îndreaptă spre ea cu pași repezi. Acest instrument nu a fost suficient recunoscut în afara cercurilor de securitate națională. Internetul, cel mai valoros instrument de emancipare al nostru, a fost transformat în cel mai periculos mijloc al totalitarismului care a fost văzut vreodată ”,

avertizează Julian Assange în *Introducere*. Problema fundamentală a internetului este că o întregă civilizație s-a mutat în virtual, iar acest spațiu, „din cauza tehnologiei de supraveghere, a devenit un spațiu distopic, din care nu putem refuza să facem parte, dar asupra căruia nu avem niciun control,” explică la rândul său Claudiu Crăciun, în prefața la ediția în limba română.

Cartea este structurată pe 11 capitole, care se constituie în teme esențiale ale actualității în comunicarea umană, sub presiunea globalizării, un spațiu însemnat fiindu-i alocat lui Julian Assange, redactorul șef al WikiLeaks, recunoscut pentru lupta sa privind libertatea circulației informației, care a fost distins, printre altele, cu premiul *Noile Media* ale Amnesty International, în 2009, și premiul *Walkley* pentru jurnalism, în 2011.

După o succintă prezentare a participanților la discuții, în capitolul *Notă despre diversele încercări de a persecuta Wikileaks și pe cei asociați* este descris contextul ostil în care organizația își desfășoară activitatea, pentru a continua, pe capitole, astfel: *Intensificarea comunicării versus intensificarea supravegherii; Militarizarea spațiului cibernetic; Combaterea supravegherii cu ajutorul legilor omului; Spionajul sectorului privat; Combaterea supravegherii totale cu ajutorul legilor fizicii; Internetul și politica; Internetul și economia; Cenzura; Confidențialitate pentru cei slabi, transparență pentru cei puternici; Șobolanii de la Operă.*

În capitolul *Intensificarea comunicării versus intensificarea supravegherii*, Julian Assange atrage atenția că intensificarea comunicării înseamnă că avem mai multă libertate față de persoanele care încearcă să ne controleze ideile și să creeze consimțământ, pe când intensificarea supravegherii înseamnă exact opusul. Iar supravegherea este acum totală, pentru că oamenii își mută toate ideile politice, comunicarea din familie și prietenii pe internet.

„Așadar, nu este vorba doar despre o supraveghere intensificată a comunicării, care exista deja, ci despre faptul că există mult mai multă comunicare. Și nu este vorba doar de o înmulțire a volumului comunicărilor, este vorba și de o înmulțire a tipurilor de comunicare. Toate aceste tipuri noi de comunicare, care înainte ar fi fost private, sunt acum interceptate în masă. Există o bătălie între puterea pe care o are această informație strânsă de cei care au acces la ea și numărul crescând al celor care folosesc internetul ca unealtă comună de comunicare.”

Cât privește cenzura, dincolo de supraveghere, Julian Assange afirmă:

„Vă puteți închipui cenzura ca pe o piramidă căreia îi iese doar vârful din nisip, lucru intenționat. Vârful este public – cazurile de calomnie, asasinările jurnaliștilor, camerele de fotografiat smulse de personalul militar și așa mai departe.”

Dincolo de acest *strat*, sunt persoanele care nu își doresc să fie în vârf, apoi stimulentele economice sub forma patronajului, apoi economia pură.

„Mai departe, următorul strat este format din prejudecățile cititorilor care au doar un anumit fel de educație, deci care, pe de o parte pot fi manipulați cu informații false, dar căroră, pe de altă parte, nu le poți spune ceva adevărat și foarte sofisticat. Ultimul strat este distribuția – bunăoară, unii oameni pur și simplu nu au acces la informație într-o anumită limbă.” (p. 147)

Dialogul celor patru se încheie pe un ton nu tocmai optimist, autorii concluzionând că pur și simplu este imposibil ca o persoană să fie liberă într-un astfel de sistem controlat. Poate doar „o elită de rebeli high-tech”.

Lector univ. dr. Petrica PAȚILEA
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

NOTE DESPRE CONTRIBUTORI

Daniela Aura BOGDAN is a lecturer at the Faculty of Letters („Dunărea de Jos" University in Galati). With a media experience of more than 10 years, Daniela BOGDAN has gone through all stages on television, from reporter to editor and producer, has also worked in radio and newspaper. Since 2007, she has joined the team of specialists in Journalism from the Department of Literature, Linguistics and Journalism and in 2012 she has supported her doctoral thesis on "Literature and advertising discourse - a mutually beneficial relationship". She is editor-in-chief at Student TV, the practice lab for students, and the coordinator of a student page at the main newspaper in Galați, "Viața Liberă", called "Tinerii și orașul". Fields of interest besides Philology: Television genres, Creativity in Advertising, Advertising Discourse, Marketing and PR etc.

Dumitru BORTUN has been awarded with the title of Doctor in Philosophy, and he is professor of the Communication and Public Relations Faculty of the National University of Political Studies and Public Administration (NUPSPA). There, he holds classes on "Semiotics. Language's Theory", "Analysis of Public Speech", "Ethics in Communication", and "Psychology of Communication". He published over 100 essays, studies, articles and interviews in collective volumes, scientific works, and culture magazines, as well as in the daily press. Also, he is the author of many collegiate manuals and books, like *The Epistemic Foundations of Communication - Ars Docendi*, Bucharest, 2002, and Tritonic, Bucharest, 2013, *Public Relations in the New Society* - Tritonic, Bucharest, 2005 and 2012, *Corporate Social Responsibility: from Public Relations to Sustainable Development* (editor) - Tritonic, Bucharest, 2012, *Black Tide: Romanian Language under Siege* - Tritonic, Bucharest, 2015. Dumitru Borțun is member in scientific board of *Romanian Journal of Journalism and Communication* (since 2000), *Journal of Medicine and Life* (since 2008), *Interstudia* (since 2010), *Geopolitica* (since 2014), etc. Starting with 1995, Dumitru Borțun is one of the founding members of the Romanian Association of Public Relations Professionals, ARRP. The General Assembly of March 2nd 2005 elected him the President of ARRP, and the General Assembly of May 29th 2008 elected him the Chairman of the Honorary Jury of ARRP. Also, he's one of the

founding members of the Association of Communication Trainers - AFCOM (since 2007).

Loredana BUZOIANU is a PhD teaching assistant at the Faculty of Letters, „Dunărea de Jos" University in Galati.

Emina CĂPĂLNĂȘAN is a PhD teaching assistant at the Faculty of Letters, History and Theology from The West University of Timisoara (The Department of Romanian Language). She sustained her PhD. theses in 2012. The paper's main objective was to demonstrate that Marin Sorescu's poetry being labeled as *modern* is a questionable issue, debating, thus, the writer's belonging to a single literary trend – Modernism. The title is, in this way, justified: *A Debatable Modernity: Marin Sorescu's Prose*. She participated at national and international conferences and she published articles, reviews, event chronicle in periodicals and collective volumes. She took part in several international projects that had as a main goal learning Romanian in the context of a unique cultural background.

Adrian CHIRCU is a PhD adviser in Romanian language and in Romance languages („Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca) and also PhD in Romance Languages of the University of Provence (Aix-Marseille I – UFR-ERLAOS, France), Aix-Marseille University since 2012 (UFR-ALLSH), and former Romanian lecturer at the University of Provence (2000-2004). The linguist (born in 1970) has been teaching Romanian language and compared linguistics of Romance languages at the “Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca (Romania) since 1996. The author has published articles and reports in reviews of Romanian and Romance linguistics of his country (*Revue roumaine de linguistique, Studii și cercetări lingvistice, Limba română, Dacoromania, Analele Universității «Alexandru Ioan Cuza»* from Iași, *Philologos, Philologica Jassyensia, Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia, Analele Universității* from Craiova, *Analele Universității Ovidius* from Constanța), as well as in prestigious reviews of Romance linguistics from abroad: *Vox Romanica* (Switzerland), *Cahiers d'études romanes* (France) and *Estudis Romànics* (Spain). In 2008, the author published the work *L'adverbe dans les langues romanes. Études étymologiques, lexicales et morphologiques* (French, Romanian, Italian, Spanish, Portuguese, Catalan, Provençal), published by the Casa Cărții de Știință Publishing House from Cluj-Napoca, and he continued by *Précis de morphologie romane* (2011) and the study *Dinamica adverbului românesc. Ieri și azi* (2011). Beside these works, he

also published books of exercises of contemporary Romanian (*Exerciții de limba română contemporană*, 2008, and *Noi exerciții de limba română contemporană*, 2012) and participated in the elaboration of tests for foreign students (Romanian Language Diploma). He coordinated together with G. G. Neamțu and Ștefan Gencărau the collective volume *Limba română: abordări tradiționale și moderne*, published in 2009 in Cluj-Napoca, by the Presa Universitară Clujeană Publishing House

Antonela CIOROIU is a teacher of Romanian language and literature and she has a PhD in Philology at Dunărea de Jos" University of Galați.

Iulia Veronica COCU is a PhD senior lecturer at the Department of English Language and Literature, „Dunărea de Jos” University of Galați, Romania, where she currently teaches English for Specific Purposes to computer science, electrical engineering, electronics and automatics students. She was awarded the doctor’s degree in English stylistics in 2012 at „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania, for the PhD dissertation *Black Humour: A Stylistic Approach*. She is conducting research on linguistic stylistics and black humour and she has published a number of articles in the field, among which the most important are: *Means of Achieving Black Humour in William Golding’s Lord of the Flies* (Iași, 2004), *Translating Metaphor in the Dramatic Discourse of Samuel Beckett* (București, 2005), *The Idiosyncrasies of Samuel Beckett’s Black Humour* (Iași, 2006), *Ways of Pleating Stylistic Devices in Cătălin Mihuleac’s Classified Ads* (Alba Iulia, 2010), *The Role of Negation as a Means of Achieving Black Humour in Joseph Heller’s Catch-22* (Alba Iulia, 2011). Another concern is research performed in the area of computer science terminology, which materialized in papers such as: *E-learning, A Challenge to Educational Stakeholders* (2009) or *The Language of Social Networks – the Lingua Franca of Tomorrow* (2016) and in the textbook *English for IT (E 4 IT)*.

Matei DAMIAN has been a lecturer at the Faculty of Letters, “Dunarea de Jos” University of Galați, starting with the year 2006. His area of research comprise interdisciplinary studies in connection with media theories, including the relation of the latter with literature (and narrative texts and structures in particular). In 2011, he successfully defended his doctoral thesis entitled *Rumour, news and media in Romanian fiction. From Caragiale to Preda*, with prof. univ. dr. Nicolae Ioana as a scientific adviser. He has written over forty articles in the area of literature and the press, already

published in volumes of various proceedings of national and international conferences, as well as in other scientific periodicals.

Mirela DRĂGOI has a PhD in philology (2008), her thesis is entitled *Constantin Virgil Gheorghiu – the Man and His Work*, defended at the Faculty of Letters, "Ovidius" University of Constanța. She is currently holding a position of lecturer at the Department of French Language and Literature of the Faculty of Letters in Galați, teaching French literature (the Middle Ages, Renaissance, the 19th century), and lyrical and narrative text analysis. She is a member of the editing board of the review *Mélanges francophones* and part of the research centre *Intercultural Communication and Literature* within the "Dunărea de Jos" University of Galați.

Felicia DUMAS est professeure des universités au Département de Français de la Faculté des Lettres de l'Université « Alexandru Ioan Cuza » de Iași. Elle enseigne également le français à la Faculté de Théologie orthodoxe de la même université. Auteure de sept livres et co-auteure de deux autres (avec Olivier Dumas); traductrice en roumain de neuf livres français (dont six de théologie orthodoxe), ainsi qu'en langue française de deux livres roumains de spiritualité orthodoxe; auteure de nombreux articles scientifiques sur la sémiologie du geste liturgique byzantin, la traduction des textes religieux orthodoxes, la terminologie orthodoxe en langue française, ainsi que sur les relations franco-roumaines et la francophonie, parus dans des revues roumaines et étrangères.

Stelian DUMISTRĂCEL est réputé linguiste, chercheur principal à l'Institut de Philologie Roumaine „A. Philippide” de l'Académie Roumaine, filiale de Iași et enseignant de prestige à l'Université „Al.I. Cuza” de Iași (directeur de thèses de doctorat). Il a coordonné *l'Atlas Linguistique Roumain par régions, la Moldavie et la Bucovine* (*Atlasul Lingvistic Român pe regiuni, Moldova și Bucovina*), oeuvre académique d'intérêt national, rédigée sous l'égide de l'Institut de Philologie Roumaine „A. Philippide” de Iași (paru entre 1987 et 2005) et a étudié *l'Influence de la langue littéraire sur les patois dacoroumains* (*Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne*), ouvrage publié en 1978 ayant reçu le prix „Timotei Cipariu” de l'Académie Roumaine. Il est spécialiste reconnu dans le domaine de la lexicologie et de la lexicographie (réviseur linguistique à l'élaboration de trois volumes de la nouvelle série du *Dictionnaire Académique de la langue roumaine*), de la phraséologie (*Le lexique roumain. Mots, métaphores, expressions/ Lexic*

românesc. *Cuvinte, metafore, expresii*, 1980, *Expressions roumaines. Biographies – motivations / Expresii românești. Biografii – motivații*, 1997, avec une édition revue et augmentée *Până în pânzele albe*, 2001). Ces dernières années, Stelian Dumistrăcel s'est penché sur des analyses concernant la stylistique et la linguistique du texte roumain de presse (*Le langage roumain de presse dans la perspective des styles fonctionnels / Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale* et le *Discours répété dans le texte journalistique. La tentation de la communication factice par les médias de masse / Discursului repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comunicării fatice prin mass-media* – les deux volumes paraissant en 2006).

Daniel GĂLĂȚANU is professor with the „Dunărea de Jos” University of Galați.

Liviu GROZA (Romania)

Professor at the University of Bucharest, Faculty of Arts (Contemporary Romanian, lexicology, phraseology, didactic Romanian) Liviu Groza is a specialist in Romanian phraseology. He is the author of a doctoral thesis published in Bucharest, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, and several articles relate to the Romanian and French phraseology and lexicology of contemporary Romanian.

Ana GUTU, citoyenne de la Roumanie et de la République de Moldavie, est docteur ès-lettres romanes, auteur d'environ 300 publications scientifiques, monographies, articles, manuels, elle est professeur au département de philologie romane « Petru Rosca », Faculté des Lettres, à l'Université Libre Internationale de Moldavie, dans le cadre de laquelle elle assume la fonction de premier vice-recteur. L'auteur est activement impliquée dans la promotion de la francophonie au plan national roumain et régional, elle a été membre des instances de l'Agence Universitaire de la Francophonie (2009-2017). Durant six ans (2009-2014) Ana Gutu a été partie prenante du processus décisionnel politique en République de Moldavie, elle devient vice-présidente de l'APCE (2011), présidente de la Commission de Politique Etrangère et Intégration Européenne au parlement moldave (2013-2014), présidente de la Commission Culture, recherche, éducation et mass-média de l'APCE (2014). Ana Gutu est l'auteur de la saisine à la Cour Constitutionnelle de la RM, suite à laquelle la CC a constitutionnalisé la Déclaration d'Indépendance de la RM, la question visant le nom correct de la langue officielle – la langue roumaine – de la RM ayant été tranchée définitivement. Ana Gutu est chevalier de l'Ordre « Etoile de la Roumanie »

en grade de Grande Croix, chevalier de la « Légion d'honneur » de la République Française, Médaille de l'APCE avec le titre honorifique Membre d'Honneur de l'APCE à vie, chevalier de l'Ordre de la République de Moldavie.

Daniel KIȚU graduated in 1994 Faculty of Letters at the University of Bucharest and he attended in 2007 a master in Administration and Public Services Management at „Constantin Brâncoveanu” University of Pitești, Departament of Studies and Postgraduate Degree. He teaches Romanian Language and Literature at the National College „Gheorghe Munteanu Murgoci” Brăila. Now he is a PhD student at the Doctoral School of Social Science of „Dunărea de Jos” University of Galați.

Doina MACARIE is currently a candidate for a PhD at the Doctoral School of Social Studies at the Faculty of Letters of the „ Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca.

Cristian MOROIANU is professor with the Faculty of Letters in Bucharest and scientific researcher with the Institute of Linguistics “Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” also in Bucharest. His scientific pursuits, materialized in a great number of studies and articles, are focused on the branches of lexicology and etymology. He is the author of several papers printed by prestigious publishing houses: *Dublete și triplete etimologice în limba română (Etymological doublets and triplets in Romanian)*, Editura Universității din București, 2005; *Latinitatea “ascunsă” a limbii române (The “hidden” Latin side of Romanian)*, București, Editura Academiei Române, 2006; *Dicționar etimologic de antonime neologice (Etymological Dictionary of neologic antonyms)*, Editura Universității din București, 2008. He has contributed to several research projects and programmes, out of which two are looked upon as fundamental programmes for the Romanian Academy. The first one is *Tratatul de Istorie a limbii române literare (Treatise on the History of Literary Romanian)* (programme director: academician Marius Sala), vol. III, coordinated by prof. dr. Gh. Chivu, the chapter „Structura etimologică și evoluția vocabularului limbii române literare în secolul al XIX-lea” („Etymological patterns and developments in the vocabulary of nineteenth-century literary Romanian”). The second one is *Dicționarul etimologic al limbii române, (The Etymological Dictionary of Romanian)*, coordinated by academician Marius Sala.

Alina NACU graduated the Faculty of Letters and Communication Science in 2007 and afterwards followed the courses of a master in the History of the Romanian language. She obtained a PhD title in 2011 for the thesis *Instantiation of Romanian academic discourse*. The areas of research: Discourse analysis, Conversation analysis, Pragmatics.

Cătălin NEGOIȚĂ is Associated Professor PhD at „Dunărea de Jos” University – Faculty of Letters, Department of Literature, Linguistics and Journalism. He is the author and coordinator of eleven books, concerning both journalism and history and published over 30 scientific articles concerning press history, historic and cultural studies, media manipulation. He presented his researches in over 50 international conferences and, starting 2016, is the president of Romanian Press History Association.

Carmen OPRIT-MAFTEI is a Senior Lecturer at the English Department of the Faculty of Letters, „Dunărea de Jos” University of Galați. Her PhD title in general linguistics was awarded in 2007 by „Al. I. Cuza” University of Iași. Her PhD thesis, entitled *Diateza în română și engleză. Studiu de gramatică contrastivă* (*Voice in English and Romanian. A Contrastive Study*) was published in 2016. The research she has conducted so far materialized in over sixty articles, studies, book reviews and chapters in books. She co-authored *English for Marketing*, (2002) together with Floriana Popescu and Corina Andone, București: Rentrop & Straton Publishing House and published *English for the Business World* in 2016. Her academic areas of interest are Business English, translation studies, ESP, academic writing.

Petrica PAȚILEA is PhD lecturer at „Dunărea de Jos” University – Faculty of Letters, Department of Literature, Linguistics and Journalism.

Viorica PĂUȘ has a Ph.D. in education sciences at the University of Bucharest, graduated the Faculty of Romance Languages of the same university. She is currently a professor with the Faculty of Journalism and Communication Studies, the University of Bucharest. Areas of interest: leadership, management of human resources, corporate communication, intercultural communication. Among the books she published: *The French Language in Romanian School, Communication and Human Resources, Interethnic and Intercultural communication*. She is the author of over 50 articles and studies in journals and proceedings volumes of national and international conferences. She participated in over 15 scientific research projects and grants, at national and international levels, in the field

of educational management, intercultural communication in journalism.

Denisa-Maria TOUT is a last year PhD student at the „Babeş-Bolyai” University, Faculty of Letters, from Cluj-Napoca. My doctoral advisor is conf. univ. dr. habil. CHIRCU Adrian. For 5 years I was teaching romanian language and literature in two secondary schools in Sălaj, and for two years I have been teaching romanian as a foreign language, being an associate professor at the Faculty of Medicine and Pharmacy „Iuliu Hațieganu” from Cluj-Napoca.

Adela Marinela STANCU is a PhD Associated Professor at Faculty of Letters, University of Craiova.

Aurelia-Ana VASILE este cadru didactic la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București. Este licențiată în limbi străine în 1991, în sociologie, psihologie, pedagogie în 1995 și doctor în filosofie - logică în 2012. A publicat articole științifice capitole și volumenațional și internațional, a fost implicată în activitate de cercetare în domeniul științelor educației și în cel al comunicării (jurnalism, relații publice, publicitate). Dintre volumele publicate ca autor sau co-autor amintim *Jurnalism științific și comunicare; English for Social Sciences; Mass media și gândire critică; Los medios de comunicacion y el pensamiento critico.*